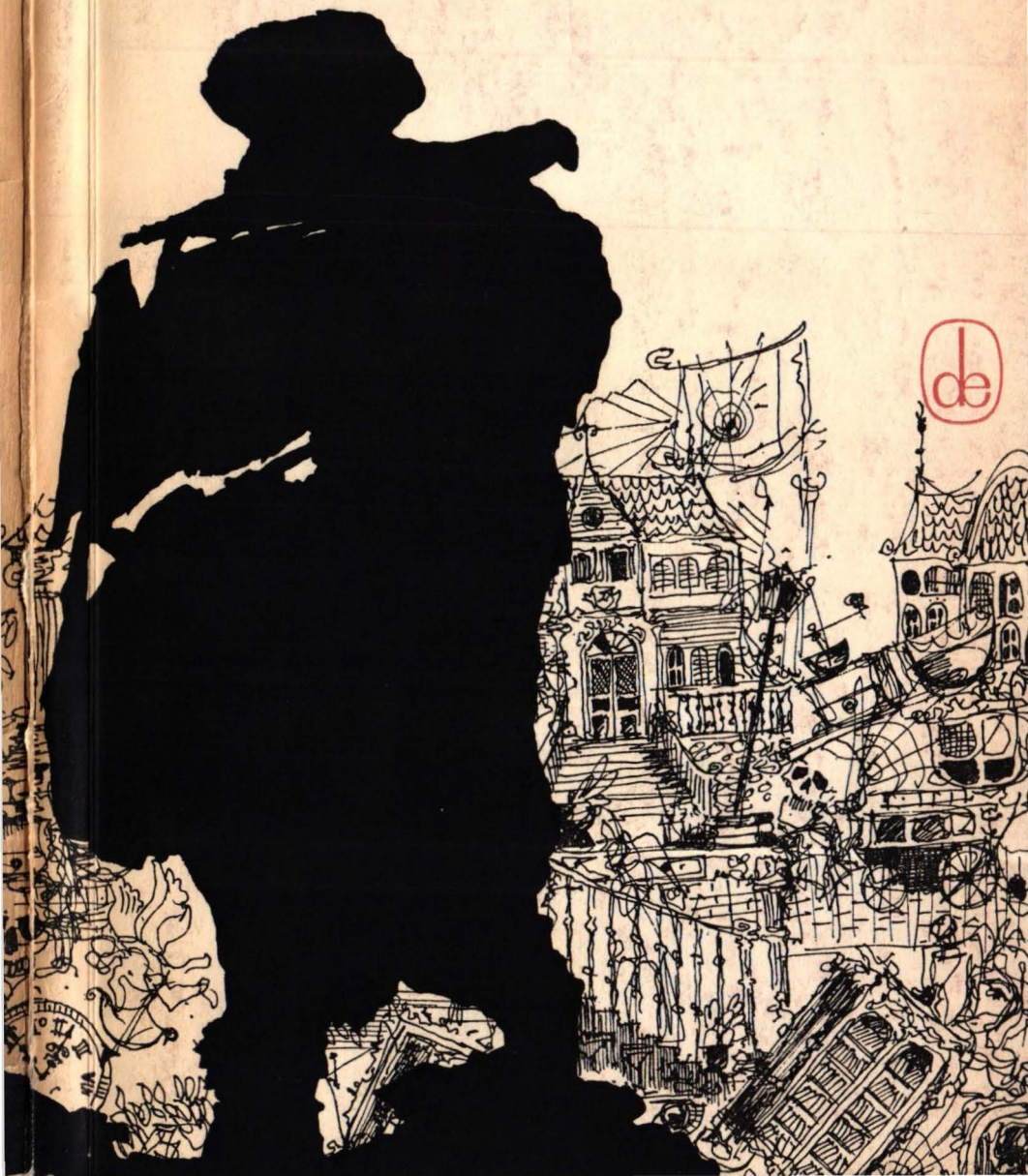
RILKE

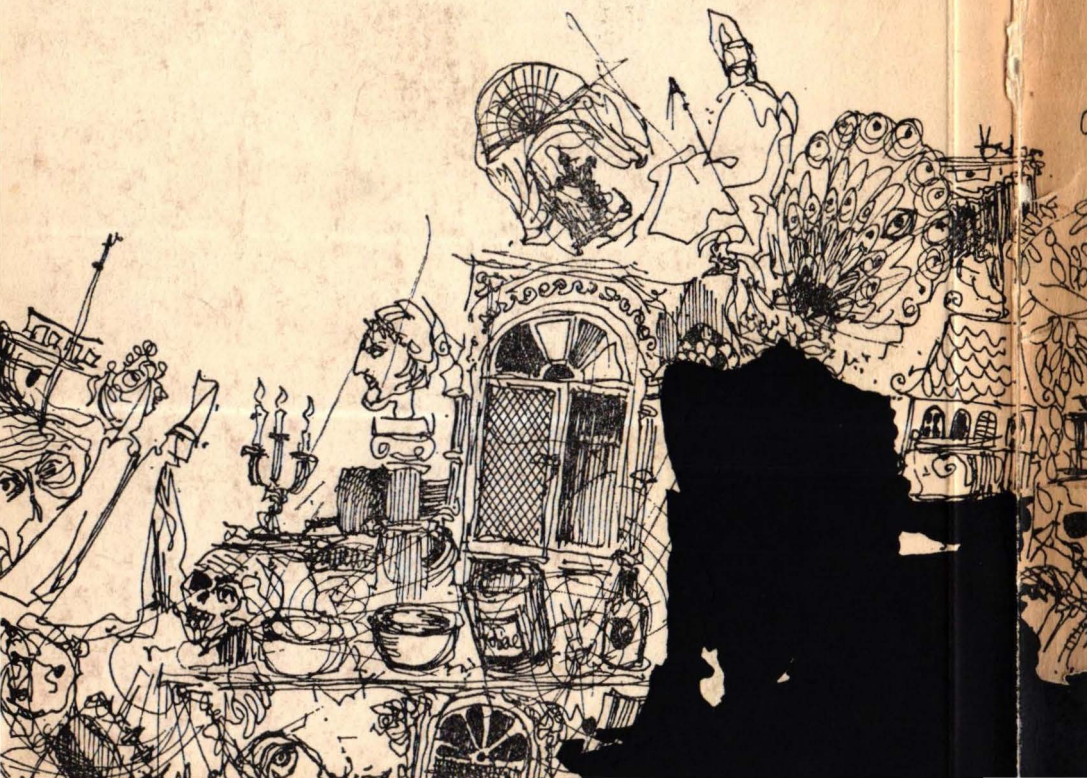
MALTE LAURIDS BRIGGE'NİN NOTLARI

MALTE LAURIDS BRIGGE'NİN NOTLARI RAINER MARIA RILKE

Dünya edebiyatının en büyük eserlerinden biri olan «Malte Laurids Brigge'nin Notları» memleketimizde ilk yayımlandığı zaman büyük yankılar yaratmış, kısa zamanda tükenmişti. Yaşları bugün yirmi beşle otuz beş arasında olan bir kuşağın çocukları «Malte Laurids Brigge'nin Notları» ndan söz edildiği zaman bayağı heyecanlanır, ezbere satırlar okur, «O bizim başucu kitabımızdı,» derler. De Yayınevi bu yüce eseri Behçet Necatigil'in çevirisiyle genç kuşaklara sunarken mutluluk duyuyor.

KAPAK : AYDIN ÜLKEN 7.5 LİRA

RILKE — MALTE LAURIDS BRIGGE

RAINER MARIA RILKE

MALTE LAURIDS BRIGGE'NİN NOTLARI

Çeviren : Behçet Necatigil

de yayınevi

Birinci Baskı : Aralık 1966

11 Eylül, Toullier Caddesi

DEMEK buraya yaşanacak yer diye geliyorlar; burası ölünecek yer desem daha doğru. Sokağa çıkmıştım. Gördüğüm şey: hastaneler. Bir adam gördüm, sallandı ve yıkıldı. Halk etrafını sardı, bu da beni sonrasını görmekten kurtardı. Gebe bir kadın gördüm. Yüksek, sıcak bir duvar boyunca, kendini ağır ağır sürüklüyor, ara sıra duvara dokunup emin olmak istiyordu, henüz duruyor mu, durmuyor mu diye. Evet, duvar henüz duruyordu. Duvarın arkası ne ki? Elimdeki planda aradım: Maison d'Accouchement. İyidir. Kadını doğurtacaklar, ellerinden gelir. Daha sonra Saint-Jacques Caddesi, kubbeli büyük bir bina. Plana göre: Val-de-grâce, Hôpital militaire. Bilmesem de olurdu, ama zararı yok. Sokağın her yanı kokmaya başladı. Şu kadarını seçebildim: iyodoform, pommes frites yağı ve korku kokuyordu. Yazın bütün şehirler kokar. Sonra garip bir şekilde kör kör bakan bir bina gördüm, planda yoktu, fakat kapısının üstünde henüz oldukça okunaklı bir yazı: Asyle de nuit. Kapının yanında fiyatlar. Okudum. Pahalı değildi.

Ne mi gördüm başka? Duran bir çocuk arabası içinde bir çocuk: tıkız ve bakır çalığı, alnında belli bir yara. Yara iyileşiyordu anlaşılan ve acı vermiyordu. Çocuk uyuyordu, açıktı ağzı; iyodoform, pommes frites ve korku teneffüs ediyordu. Eh, böyleydi bu. Asıl mesele yaşamaktı. Buydu asıl mesele.

BU benim pencere açık uyumayı bir türlü bırakamayışım! Tramvaylar çan çalarak, hızla geçip gidiyor odamdan. Otomobiller üzerimden akıyor. Bir kapı, tırak, kapanıyor. Bir yerde bir cam, şangırtıyla iniyor aşağı; büyük parçaların kahkahasını, küçük kırıkların kikirdeyişini işitiyorum. Sonra beri yanda evin içinde, birden boğuk, kapalı bir gürültü. Birisi merdivenleri çıkmaktadır. Yaklaşıyor, boyuna yaklaşıyor. İşte orda, duruyor uzun zaman, geçip gidiyor. Sonra yine cadde. Bir kızın cırlak sesi: Ah tais-toi, je ne veux plus. Tramvay büyük bir telâşla yaklaşıyor, sonra geçiyor, her şeyi aşıp geçiyor. Biri bağırıyor. Adamlar koşuşuyor, birbirlerini geçiyorlar. Bir köpek havlıyor. Ah, ne ferahlık: bir köpek. Sabaha karşı hattâ bir horoz ötüyor, ve sonsuz bir huzur doluyor içime. Derken birden uyuyorum.

GÜRÜLTÜLER bunlar. Ama burada daha korkunç bir şey var: sessizlik. Büyük yangınlarda bir an gelir ki, gerginlik son haddini bulmuştur; sular sarkar, düşer yere; itfaiye erleri artık tırmanmaz olur, kıpırdamaz kimse. Yukarda kara bir saçak öne doğru kaykılır, arkasında koskoca bir alev, yüksek bir duvar sessizce eğilir. Durur herkes; omuzlar kalkık, yüzler gözlere çekili, korkunç yıkılışı beklemektedirler. Buradaki sessizlik de böyle.

GÖRMEYİ öğreniyorum. Bilmiyorum neden, her şey içimde daha derinlere işliyor, her zamankinden daha derinlere. Bir iç dünyam varmış da bilmezmişim. Her şey şimdi oraya gidiyor. Orda neler olup bittiğini bilmiyorum.

Bugün bir mektup yazdım, yazarken buraya geleli ancak üç hafta oldu diye düşündüm. Başka bir yerde, meselâ

kırda köyde üç hafta bir gün gibi geçerdi, oysa yıllardır buradayım sanki. Mektup da yazmayacağım artık. Başkasına değiştiğimi söyleyip de ne olacak ki? Değişiyorsam, eski halimde kalmıyorum demektir; eski ben olmaktan çıkınca da belli ki tanıyanlar kalmamıştır beni. Yabancılara, beni tanımayanlara hiç yazabilir miyim?

BİLMEM söyledim mi? Görmeyi öğreniyorum. Evet, başlıyorum. Henüz beceremiyorum. Ama elden geldiğince, zamandan faydalanmak istiyorum.

Meselâ ne çok insan yüzü varmış da hiç farkına varmamışım. Bir sürü insan var, fakat yüz daha fazla, çünkü her insanın yüzü birkaç tane. Aynı yüzü yıllar yılı taşıyanlar var; tabiî eskir bu yüz, kirlenir, kıvrımlarından aşınır, yolculukta giyilen eldivenler gibi bollaşır. Tutumlu, basit kimselerdir bu gibiler; yüzlerini değiştirmez, temizletmeye bile vermezler. Nesi varmış derler ve kim onlara bunun aksini ispat edebilir? Şimdi madem birçok yüzleri var, ötekilerini ne yaparlar sorusu gelir akla. Saklarlar. Çocukları kullansın. Ama bu yüzleri, köpeklerinin de takınıp sokağa çıktıkları olur. Neden olmasın? Yüz yüzdür.

Başkaları, yüzlerini korkunç bir çabuklukla takar takar, eskitirler. Yüzler önce hiç bitmez gibi gelir onlara; fakat kırklarına daha yeni basmışlardır ki: sonuncu yüzdür kullandıkları. Ama tabiî, bir gün gelir başlar trajedi: Yüzlerini sakınmaya, idareli kullanmaya alışmamışlardır; sonuncu suratlarını bir haftada eskitip delik deşik ederler, birçok yerleri kâğıt gibi incelir, giderek astar gözükür; yüz olmaktan çıkar yüz, ve bununla dolaşırlar.

Fakat kadın, kadın: tamamiyle kendi içine gömülmüş-

tü; öne doğru eğilmiş, elleri içine gömülmüştü. Notre-Dame-des-Champs Caddesinde, köşedeydi. Onu görünce sessiz yürümeye başladım. Yoksul insanlar, düşünceye dalmışlarsa rahatsız edilmemelidir. Bakarsınız, düşündükleri şeyi bulurlar.

Bomboştu sokak, boşluğun canı sıkılıyordu; ayaklarımın altından adımımı çekip, bir takunya gibi sağa sola fırlattı, tak tuk gürültüler çıkardı. İrkildi kadın ve kendini, ellerinden kopardı; o kadar çabuk, öyle şiddetli ki, avuçlarında kaldı yüzü. Yüzünün oyuk kalıbının, avuçlarında durduğunu görebildim. Gözlerimi bu ellerden ayırmamak, bu ellerden koparılıp alınanı görmemek, bana tarifsiz bir çabaya mal oldu. Bir yüze içinden bakmak, bana dehşet veriyordu; ama ben, daha çok, çıplak çiğ etli, yüzü yok o baştan korktum.

KORKUYORUM. İnsanın, bir korkusu varsa, buna bir çare düşünmesi gerek. Burada hasta olmak çok fena; biri alsa da beni Hôtel-Dieu'ya götürse orada muhakkak ölürdüm. Hoş bir otel orası, müthiş müşterisi var. Paris Katedralinin ön cephesini seyretmeye kalksanız, boş meydandan son süratle geçip bu hastaneye giren o pek çok arabanın biri, sizi çiğneyebilir. Ufak omnibüsler bunlar, boyuna çan çalarlar ve can çekişen bir adamcağız, dosdoğu Allahın Oteli'ne gitmeyi aklına koydu mu, Sagan Dükü bile arabasını durdurmaya mecbur kalır. Dikkafalı olur can çekişenler; Martyrs Caddesindeki eskici Madam Legrand, arabayla, Cité'nin bilinen meydanına giderken bütün trafik durur. Bu netameli ufak arabalarda alabildiğine hayal kurcalayan buzlu camlar vardır; bu camların gerisinde en güzel can çe-

kişmelerini hayal edebilirsiniz; bir kapıcının hayal gücü yeter buna. Hayali daha kuvvetli olur da başka yönlere de açılırsa neler düşünmez insan! Fakat üstü açık arabalar da gördüm; körükleri indirilmiş, normal tarifeye göre çalışan arabalar: Can çekişenler için de saati iki frank.

BU mükemmel hôtel çok eskidir, ta Kral Chlodwig zamanında burada birkaç yatakta ölünürdü. Şimdi 559 yatakta ölünüyor. Tabiî, fabrika gibi, seri halinde. Bu pek büyük üretim karşısında tek tek ölümler, öyle pek temiz çıkarılamaz; ama bunun önemi de yok zaten. İş sayıda. İyi hazırlanmış bir ölüme kim bakar bugün? Hiç kimse. Ayrıntılı bir ölümü sağlayacak durumda olan zenginler bile ihmalci, aldırmaz olmaya başladılar; insanda kendi ölümüyle ölmek isteği, azaldıkça azalıyor. Bir zaman sonra kendi hayatını yaşamak kadar seyrekleşecek böyle ölümler. Çünkü her şey hazır. Geliyorsunuz, hazır bir hayat buluyorsunuz, onu giyinmeniz kalıyor. Gitmek mi istiyorsunuz, ya da mecbur musunuz gitmeye, siz hiç zahmet etmeyin: Voilà votre mort, monsieur. Rasgele ölüyorsunuz, çektiğiniz hastalığın ölümüyle ölüyorsunuz (çünkü bütün hastalıklar bilineli beri, çeşitli ölümlerin, insanların değil, hastalıkların eseri olduğu belli bir şey; hastalar için yapacak iş kalmadı âdeta).

Doktorlara, hemşirelere karşı o kadar minnettar, öylesine candan ölünen sanatoryumlarda, oraların gediklisi ölümlerden biriyle ölünür, herkes bunu hoş karşılar. Fakat insan, evinde ölecek olursa iyi çevrelerin kibar ölümünü seçer tabiî, bu ölüm birinci sınıf bir cenaze törenine ve peşinden gelecek o bir sürü güzelim geleneklere bir başlangıç gibidir. Böyle bir evin önünde fakirler toplanır, doya doya

seyrederler. Onların ölümü basittir tabiî, tekmil törenlerden uzaktır. Onlar kendilerine az çok uyan bir ölüm buldular mı memnundurlar . Ölüm çok bol olabilir: olsun, insan daima biraz daha büyür. Ancak ölüm, göğsünüzde kavuşmaz da gövdenize dar gelirse, o zaman fena; o zaman ölümün sefaleti başlar.

ŞİMDİ ıssız kalan yurdumu düşündükçe, öyle sanıyorum ki, eskiden böyle değildi bu. Eskiden insan biliyordu (yahut belki de seziyordu) ki, meyvanın çekirdeğini taşıması gibi, ölümü kendi içinde taşımaktadır. Çocukların içinde küçük, yetişkinlerin içinde büyük bir ölüm vardı. Kadınlar, ölümü kucaklarında, erkeklerse göğüslerinde taşırlardı. O vardı işte, ve ölüm, onların her birine garip bir ağır başlılık, sakin bir gurur verirdi.

Dedem ihtiyar Kammerherr Brigge'nin, kendi içinde bir ölüm taşıdığı görülüyordu. Bu öyle bir ölümdü ki iki ay sürdü, o kadar sesliydi ki, ta ön binalardan duyuldu.

Uzun, eski konak, bu ölüme ufacık geliyor, sanki ek yapılar gerekiyor, çünkü Kammerherr'in gövdesi büyüdükçe büyüyordu; ve biteviye odanın birinden öbürüne taşınsın istiyor ve henüz akşam olmadan, içinde yattığı odalar bir bir bitip de yatmadığı başka oda kalmayınca korkunç bir öfkeye kapılıyordu. O vakit, daima etrafında bulunan uşaklar, oda hizmetçileri ve köpeklerden ibaret bir kafile ile merdivenleri çıkıyor, annesinin öldüğü odaya, merhume 23 yıl önce nasıl bırakmışsa öyle korunan ve başka vakit kimsenin ayak basmasına izin verilmeyen odaya, önce konak kâhyasını sokuyor, arkasından kendi giriyordu. O anda bütün o gürültülü kafile odaya doluyordu. Per-

deler açılıyor, bir yaz ikindisinin gür ışıkları, odanın çekingen, korkak bütün eşyasını dolaşıyor, örtüleri sıyrılan aynalarda acemice dönüyordu. Ve odaya dolanlar da aynı şeyi yapıyorlardı. Orada, görme anlama merakıyla, ellerinin nereye gittiğini bilmeyen hizmetçi kızlar, sağa sola aptal aptal bakınan genç uşaklar, nihayet işte şimdi, hamdolsun içine girdikleri kapalı oda hakkında anlatılan bütün şeyleri hatırlamaya çalışan yaşlı hizmetkârlar toplanıyordu.

Fakat hepsinden önce, bütün eşyası kokan bir odada bulunmak, köpekleri pek çok heyecanlandırmışa benziyordu. İri, uzun Rus tazıları koltukların arkasında koşuşuyor, uzun adımlarla, salınarak odayı dolaşıyor, arma köpekleri gibi ayağa kalkıyor, narin pençelerini açık yaldızlı pencere pervazlarına dayayarak sivri, gergin yüzleri ve çekik alınlarıyla avlunun sağına soluna bakıyorlardı. Küçük, eldiven sarısı porsuk köpekleri, yüzlerinde sanki burası kendi yerleriymiş gibi bir ifade, pencere kenarındaki geniş, ipek koltuklara oturuyorlardı, ve kılları diken gibi, asık suratlı bir av köpeği, ayakları yaldızlı bir masa kenarına sırtını sürtüyor, üzerine tablolar yapılmış masadaki Sevr fincanlarını titretiyordu.

Evet, bu dalgın, uykulu eşya, korkulu saatler yaşıyordu. Aceleci bir elin beceriksizce açtığı kitaplardan bazan gül yaprakları uçuşuyor, çiğneniyordu; ufacık, âciz eşyalara saldırılıyor, hemen kırıldıktan sonra bu eşyalar, yine çabucak yerlerine konuyor, bazı gizli şeyler perdelerin arkasına sokuluyor, yahut şöminenin yaldızlı ıskarası gerisine atılıyordu. Ve arada bir şey düşüyor, halı üstüne yumuşak sesle düşüyor, sert döşeme üstüne berrak sesle düşüyor, ama her iki yere de düşen kırılıyor, keskin bir sesle parçalanı-

yor, yahut âdeta ses vermeden ikiye bölünüyor; çünkü her zaman el üstünde tutulan bu şeyler, hiç bir düşmeye dayanamıyorlardı.

Ve eğer bir kimsenin aklına soru sormak; bütün bunlara sebep nedir, üstüne titrenmiş, korunmuş bu odayı helâk bolluğuna boğan nedir, diye bir soru sormak gelirse... buna yalnız bir cevap verilebilecekti: Ölüm.

Kammerherr Christoph Detlev Brigge'nin Ulsgaard'da ölümü. Çünkü o, koyu mavi üniformasından taşarak yerde, döşemenin ortasında yatıyor, kımıldamıyordu. Artık kimsenin tanımadığı bu yabancı, bu kocaman yüzde gözler kapalıydı: olup bitenleri görmüyordu. İlkin onu yatağına yatırmaya çalışmışlar, ama buna karşı koymuştu, çünkü hastalığının büyüdüğü o ilk gecelerden beri yataktan nefret ediyordu. Hem bu üst kattaki yatağın pek küçük olduğu anlaşılmış ve onu, burada, böylece, halının üstüne bırakmaktan başka çare kalmamıştı; aşağı inmeyi istemiyordu çünkü.

İşte yatıyordu ve ölmüş olduğu düşünülebilirdi. Hava, gitgide kararmaya başladığı için köpekler, kapı aralığından birbiri ardınca çekilip gitmişlerdi. Yalnız asık suratıyla sert tüylü köpek, efendisinin yanında oturuyor ve yaygın, kıllı ön pençelerinden biri, Christoph Detlev'in boz renkte, kocaman eli üzerinde duruyordu. Hizmetçilerin de çoğu, dışarda, odadan daha aydınlık, beyaz sofadaydılar. Henüz içerde duranlara gelince, arada bir, gizli gizli, ortada kararan yığına bakıyorlar ve bu, artık, bozulmuş bir cismi örten büyük bir elbiseden başka bir şey olmasın istiyorlardı.

Ama o, henüz bir varlıktı. Bir sesti, daha yedi hafta önce kimsenin tanımadığı bir ses: o, Kammerherr'in sesi değildi çünkü. Bu sesin sahibi, Christoph Detlev değil,

Christoph Detlev'in ölümüydü.

Christoph Detlev'in ölümü, işte günlerdir, günlerdir Ulsgaard'da yaşıyor ve herkesle konuşuyor ve istiyordu. Taşınmak istiyordu, mavi odayı istiyordu, ufak salonu istiyordu, büyük salonu istiyordu. Köpekleri istiyordu; gülünsün, konuşulsun, oynansın ve susulsun istiyordu ve hepsini birden istiyordu. Dostlarını, kadınları ve ölmüşleri görmek istiyordu: istiyordu. İstiyor ve haykırıyordu.

İşte, gece olup da nöbeti olmayan yorgun mu yorgun uşaklar uyumaya çabaladıkları vakit Christoph Detlev'in ölümü, haykırıyordu; haykırıyor ve inliyordu; öyle uzun ve ısrarlı bağırıyordu ki, ilkin onunla birlikte uluyan köpekler susuyorlar, yatmaya cesaret edemiyorlar ve titreyen uzun, narin bacakları üstünde durarak korkuyorlardı. Danimarka'nın o engin, gümüş rengi yaz gecesinde, bütün köy halkı, onun haykırışlarını işittikçe, fırtına varmış gibi kalkıyor, giyiniyor ve feryat kesilene kadar hiç konuşmadan lambaların çevresinde oturuyorlardı. Ve doğurmaları yakın kadınlar, en ücra odalarda, en kalın yatak perdeleri gerisine götürüldükleri halde işitmekteydiler; sanki feryat, kendi gövdeleriydeymiş gibi işitmekteydiler; ve kendilerinin de ayağa kalkmalarına müsaade edilmesi için yalvarıyor, renkleri uçuk ürkek, geliyor, yüzleri silik solgun, ötekilerin yanına oturuyorlardı. Bu zamanda buzağılayan inekler, yardımsız ve içlerine kapanıktılar ve bir tanesinin ölü yavrusunu, anasının karnından bir türlü ayrılmadığı için, tekmil bağırlarıyla koparıp çıkardılar. Ve hepsi günlük işlerini rezil ediyorlar, otu içeri çekmeyi unutuyor, çünkü gündüzleri, geceden korkuyor, fazla uykusuzluktan ve benildeyerek uyanışlardan dolayı, hiç bir şey düşünemeyecek kadar bitkin oluyor-

lardı. Ve pazarları beyaz, sessiz kiliseye gittikleri zaman, artık Ulsgaard'da bir bey olmasın diye dua ediyorlardı: bu korkunç bir beydi çünkü. Ve hepsinin düşündüğü ve dualarına konu ettikleri şeyi, rahip, kürsüsünde yüksek sesle söylüyordu; çünkü o da gece nedir, bilmez olmuştu ve Allah nedir, anlayamıyordu. Ve bütün gece çınlayan bir rakibe, bütün madenini kullansa bile, sesini bastıramadığı korkunç bir rakibe çatmış olan çan da, bunu söylüyordu. Evet, hepsi bunu söylüyordu; ve gençlerden biri, rüyasında konağa gittiğini ve gübre çatalıyla beyi vurup öldürdüğünü görmüştü; ve berikiler, o kadar heyecanlı, o kadar bıkkın ve öyle sinirliydiler ki, delikanlı rüyasını anlatırken hepsi onu dinliyor ve bu işi yapabilir mi diye, hiç farkında olmadan, hepsi onu süzüyordu. Hep bu hissediliyor, daha birkaç hafta önce Kammerherr'i seven ve ona acıyan bütün bu bölgede hep bu konuşuluyordu. Ama böyle konuşulmakla beraber değişen bir şey yoktu ortada. Ulsgaard'da yaşayan Christoph Detlev'in ölümü, acceleye gelmiyordu. Bu ölüm, on hafta için gelmişti buraya ve kaldı burada. Ve bu süre içinde Christoph Detlev Brigge'nin ölümü, Christoph Detlev Brigge'nin evvelce hükmettiğinden daha fazla, Ulsgaard'a hükmetti. Zalim diye lakaplandırılan, öldükten sonra da ve her zaman bu lakapla anılacak bir kıral gibiydi o.

Bir hydropsie hastasının ölümü değildi bu; Kammerherr'in bütün bir ömür içinde taşıdığı ve kendi gövdesiyle beslediği berbat, şahane bir ölümdü bu. Sakin rahat günlerinde harcayamadığı gurur, irade ve tahakküm fazlalıklarının hepsi, ölümüne geçmişti; ölümü, Ulsgaard'a yerleşmiş, bütün bunları delicesine tüketiyordu.

Kammerherr Brigge, kendisinden, bundan başka bir

ölümle ölmesini isteyene kim bilir nasıl bakardı. O, kendi ağır ölümünü öldü.

GÖRDÜĞÜM, yahut kendilerinden bahsedildiğini işittiğim başka kimseleri düşündüm mü: aynı şey. Hepsi de kendi ölümlerini öldüler. Ölümü, bir esir taşır gibi, zırhlarının altında taşıyan o erkekler; çok yaşlanıp küçülen, sonra muazzam bir yatak içinde, bir sahnede gibi, bütün ailenin, hizmetçilerin, köpeklerin önünde, kibar ve hükümran, göçüp giden o kadınlar. Hattâ çocuklar, en ufakları bile, rasgele bir çocuk ölümünü değil, kendilerine hâkim olup, bulundukları, yahut ilerde olacakları hale göre bir ölümü ölüyorlardı.

Ve kadınlarda ne hüzünlü bir güzellik vardı; gebe olup ayakta durdukları vakit, ince uzun ellerinin, kendiliğinden üzerine düştüğü şişkin karınlarında iki meyva taşıyorlardı: biri çocuk, biri ölüm. Tamamen boşalmış yüzlerinde görülen yoğun, âdeta besleyici gülümseme, bazan bunların ikisinin birden büyüdüğünü düşünmelerinden ileri gelmiyor muydu?

KORKUYA karşı şunu yaptım. Bütün gece oturup yazı yazdım; Ulsgaard kırlarında uzun bir yol yürümüşüm gibi yorgunum şimdi. Artık bütün bunların mevcut olmadığını; eski, uzun konakta yabancıların oturduklarını düşünmek zor şey. Belki, yukarda çatı altındaki beyaz odada hizmetçi kızlar uyumaktadırlar; akşamdan sabaha kadar, ağır, nemli uykularla uyumaktadırlar.

Ve kimseniz yoktur ve hiçbir şeyiniz yoktur, elinizde bir valiz ve bir kitap sandığı, bir tecessüs bile duymadan, dünyada dolaşır, durursunuz. Hayat mı bu: yersiz yurtsuz, ana baba yadigârı eşyalardan yoksun, köpeksiz. Hâtıralar ol-

saydı bari. Ama kimde hâtıra var ki? Çocukluk olsaydı bari, derinlere gömülmüş gibidir çocukluk. Bütün bunlara yaklaşabilmek için yaşlanmak gerek belki. İhtiyarlık, bana güzel görünüyor.

BUGÜN hoş bir sonbahar sabahı. Tuilerie'den geçtim. Doğuya doğru her şey, güneşin önünde göz kamaştırıyordu. Öbür taraf, açık gümüş renginde bir perdeyle örtülü gibi, sisliydi. Henüz üzerinden sis kalkmamış bahçelerde boz renk bir fon üzerinde boz renk heykeller güneşleniyordu. Uzun tarhlarda tek tük çiçekler doğruluyor ve ürkmüş bir sesle: «Kırmızı!» diyorlardı. Derken Champs-Elysées'den doğru, uzun boylu, zayıf bir adam gözüktü; bir koltuk değneği taşıyordu, ama artık koltuğunun altında değildi bu değnek; onu hafifçe önünde tutuyor, zaman zaman, bir tellâl asası gibi, sağlam ve sesli, yere basıyordu. Bir sevinç gülüşünü zaptedemiyor ve bu gülüş, her şeyin arasından kayarak, güneşe, ağaçlara uzanıyordu. Adımları, bir çocuk adımı gibi ürkekti, ama önceki yürüyüşlerine ait hâtıralarla dolu ve çok, pek çok hafifti bu adımlar.

BÖYLE ufak bir ay, neler yapmaz, neler! Böyle günler vardır, her şey aydınlık, hafif; açık havada ancak bir iki çizgiyle gösterilmiş, ama yine de belli. En yakın şeylerde uzakların rengi, sanki çekilip alınmış, önümüze serilmiyor, gösteriliyor sadece; uzaklara açılan şeyler: Nehir, köprüler, uzun caddeler ve kendilerini harcayan meydanlar, bu mesafeleri gerilerine almışlardır; bunlar, mesafelerin üzerine ipek üstüne nakışlar gibi işlenmiştir. Pont-neuf üzerindeki açık yeşil bir arabanın, ya da elle tutulamayan kırmızı bir

şeyin, yahut boz gri bir sıra evde yangın duvarına konmuş bir ilânın ifade edebileceği şeyler kolayca anlatılamaz. Her şey sadeleştirilmiş, Manet'nin tablolarındaki çehreler gibi, birkaç aydınlık plana sokulmuştur. Önemsiz, gereksiz bir şey yoktur burada. Elden düşme kitap satanlar, rıhtım boyunda sergilerini açarlar; kitapların taze yahut yıpranmış sarısı, ciltlerdeki mora çalan kahverengi; bir albümde daha büyük bir yeşil: her şey yerli yerindedir, rol almıştır, katılır ve hiç eksik tarafı bulunmayan bir bütün meydana getirir.

Aşağıda şöyle bir tablo: Bir kadının sürdüğü ufak bir el arabası; üzerinde, ön tarafında uzunluğuna bir latarna. Gerisinde yanlamasına bir çocuk sepeti, içinde küçümencik bir çocuk, ayakta dimdik; başlığının altında keyiflidir, oturtamazlar. Zaman zaman kadın latarna çalar. Küçük, hemen sepetinde tepinerek doğrulur; ve yeşil pazarlığını giymiş ufak bir kız hem oynar, hem de pencerelere yukarı tamburin çalar.

SANIRIM, bir parça çalışmaya başlamalıyım, madem görmeyi öğreniyorum. Yirmi sekizindeyim ve meydana konmuş hiç bir şey yok. Tekrarlayalım: Carpaccio üzerine bir etüt yazdım, berbattır; bir dram kaleme aldım, «Evlilik» adını taşır ve şüpheli yollardan yanlış bir şeyi ispata çalışır; ve mısralar yazdım. Ah, gençken yazılan mısraların kıymeti zaten nedir ki. Beklemeliydi ve bütün bir ömür boyu, mümkünse uzun bir ömür boyunca anlam ve lezzet toplanmalıydı, ve sonra, tamamen sonunda belki iyi on mısra yazılabilirdi. Çünkü mısralar sanıldığı gibi, duyguların değil (duygu erkenden vardır birçok kişide), yaşamış olmanın verimidir. Bir mısra yazabilmek için insan, birçok şehirler görmeli, insan-

ları, nesneleri görmeli, hayvanları tanımalı, kuşların nasıl uçtuğunu hissetmeli, küçük çiçeklerin sabahları açarken nasıl titreştiğini bilmeli. İnsan, bilinmeyen yerlerdeki yolları, beklenmedik tesadüfleri ve uzun zamandır yaklaşmakta olduğunu sezdiği ayrılıkları düşünebilmeli, hâlâ anlaşılmamış çocukluk günlerini; sevindirici bir şey söyledikleri vakit (fakat bir başkası için büyük bir sevinçti bu) anlamayıp kırdığımız ana babaları; o kadar çok, derin ve ağır değişmelerle garip tuhaf başlayan çocukluk hastalıklarını; sessiz ve kapanık odalarda geçen günleri; deniz kıyısındaki sabahları; denizi; denizleri; yukarlarda çağıldayan, yıldızlarla uçuşan yolculuk gecelerini düşünebilmeli; — bütün bunları düşünebilmek de yetmez. Anılar da olmalı; birbirine benzemeyen birçok sevda gecelerinden, doğuran kadınların çığlıklarından, içlerine kapanık hafif beyaz uyuyan lohusalardan gelme anılarımız da olmalı. Hem sonra ölenlerin yanında bulunmalı; açık penceresinden içeri kesik kesik gürültüler dolan odalarda, ölülerin baş ucunda oturmuş olmalı. Bu da yetmez, anılar da yetmez. Çoksa onlar, onları unutabilmeli, sonra da dönüp gelmelerini beklemekten yana büyük sabır göstermeli. Çünkü anılarla da bitmez. Onlar ancak içimizde kan, bizde bakış davranış oldukları, isimsizleştikleri, artık bizden ayırt edilemedikleri zaman, işte ancak o vakit, çok seyrek bir saatte, bir mısraın ilk kelimesi, anıların arasından, anılardan çıkıverir.

Fakat benim bütün mısralarım böyle doğmadılar, hiç biri şiir değil şu halde. — Dramımı yazarken de ne kadar aldanmışım! Birbirlerine eziyet çektiren iki kişinin kaderini anlatmak için bir üçüncü kişiye ihtiyaç hissetmekle bir taklitçi, bir aptal olmadım mı? Ne de kolay tuzağa düştüm!

Bütün hayat ve edebiyatlarda boy gösteren bu Üçüncü'nün; üçüncü kişi dediğimiz, gerçekte hiç olmamış bu hayaletin önemsizliğini, inkâr edilmesi gerektiğini bilmeliydim. En gizli sırlarına yöneltilmiş insan dikkatini buralardan uzaklaştırmaya çabalayan Yaradılış'ın öne sürdüğü bahanelerden biridir bu Üçüncü. Gerisinde bir dram oynanan bir paravanadır. Gerçek çatışmanın sözsüz sessizliğine açılan kapıdaki gürültü. Diyebiliriz ki asıl önemli olan o kişi üzerine konuşmak, bugüne kadar zor olmuştur herkes için; gerçeğe o derece uzak oluşundan ötürü, işte bu yüzdendir ki o Üçüncü, bu işin kolay tarafıdır, bunu herkes başarabilir. Dramlarının hemen başlangıcında Üçüncü'ye geçmek sabırsızlığı sezilir; bir an önce görünsün isterler. Üçüncü ortaya çıktı mı işler düzelmiştir. Gecikti mi başlar korkunç sıkıntı; onsuz hiç bir şey olmaz, her şey durur, ilerlemez, bekler. Ya bu tıkanış ve bekleyişin sonu gelmezse? Ne dersin dram yazarı, ne dersin sen, hayatı bilen seyirci? Bir maymuncuk gibi bütün evlilik kapılarına uyan bu sevimli Don Juan, ya da bu atak delikanlı, ya hiç çıkmazsa ortaya? Cehennemin dibine gittiyse meselâ? Diyelim ki yok işte. Ansızın tiyatroda anormal bir boşluk hissedilir; tiyatro kapıları tehlikeli delikler gibi duvarla örtülür; loca kenarlarından doğru, yalnız, güveler, dayanaksız boşlukta yalpa vururlar. Dram yazarları artık villalarında zevk edemezler. Bütün özel detektif acentaları; bizzat tema olan ve yerini hiç kimsenin tutamayacağı adamı, dram yazarları hesabına, dünyanın ücra köşelerinde aramaya çıkarlar.

Oysa insanların içinde bu Üçüncü değil, o ikisi çok bulunur, ve bu ikisi üzerine hadsiz hesapsız şey söylenebilirdi; ama ıstırap çekmelerine, olayları bölüşmelerine, âcizliklerine

rağmen hiç bir şey söylenmemiştir.

Gülünç şey. Ufacık odamda işte oturuyorum, ben yirmi sekizinde Brigge, ve hakkımda kimsenin bir şey bildiği yok. İşte oturuyorum ve bir hiçim. Ve buna rağmen bu hiç, düşünmeye başlıyor, beşinci katta, boz renkli bir Paris ikindisinde şunları düşünüyor:

Düşünüyor, mümkün müdür, henüz hiç bir Gerçek ve Önemli, görülmemiş, bilinmemiş, söylenmemiş olsun? Mümkün müdür, görmek, düşünmek ve yazmakla binlerce yıl geçmiş bulunsun ve binlerce yıl, tereyağlı bir dilim ekmekle bir elma yenen bir okul teneffüsü gibi kaybedilmiş olsun?

Evet, mümkündür.

Mümkün müdür, icatlara, ilerlemelere rağmen, kültüre, dine, felsefeye rağmen hayatın yüzeyinde kalınsın? Mümkün müdür, bilinmesi yine de bir kazanç olan bu yüzey bile; yaz tatillerinde salon mobilyaları gibi, aklın alamayacağı kadar yavan bir kılıfla kaplansın?

Evet, mümkündür.

Mümkün müdür, bütün dünya tarihi yanlış anlaşılmış olsun? Mümkün müdür, ölen yabancıdan bahsedecek yerde, etrafına üşüşen kalabalığı anlatır gibi, daima yığınların lafı edildiği için, geçmiş yanlış olsun?

Evet, mümkündür.

Mümkün müdür, insanlar, doğmadan önce geçen şeyleri tekrar yaşamak zorunda olduklarını sansınlar? Mümkün müdür, her birine, kendinden önceki insanlardan geldiğini hatırlatmak gereksin ve herkes bunu bilsin de başka türlü söyleyenlerin dediklerine kanmasın?

Evet, mümkündür.

Mümkün müdür, bütün bu insanlar, asla var olmamış

bir geçmişi tamamen bilsinler? Mümkün müdür, bütün hakikatler, onlar için bir şey olmasın? Mümkün müdür, hayatları, boş odalardaki saat gibi her şeyden kesilmiş, geçsin?

Evet, mümkündür.

Mümkün müdür, yaşayan kızlar bilinmesin? Mümkün müdür, «kadınlar» densin, «çocuklar» densin ve bu kelimelerin çoktandır çoğulları yoktur, sayısız tekilleri vardır, farkına varılmasın (tekmil okumuşluğa rağmen farkına varılmasın)?

Evet, mümkündür.

Mümkün müdür, «Tanrı» diyen ve Tanrının ortak bir şey olduğunu sanan insanlar bulunsun? Okul çağında iki çocuk düşünelim: Biri bir çakı satın alsın, arkadaşı da aynı günde, bu çakıya tıpatıp benzeyen bir başka çakı satın alsın. Aradan bir hafta geçsin, iki öğrenci, çakılarını birbirlerine göstersinler; şimdi ancak pek uzak bir benzerlik vardır çakılar arasında, — başka başka ellerde çakılar ne kadar değişmiştir. (Çocuklardan birinin annesi şöyle der hattâ: Sizin elinizde zaten ne sağlam kalır ki...) Evet, evet: İnsanın bir Tanrı'sı olsun da kullanmasın, mümkün müdür?

Evet, mümkündür.

Bütün bunlar, mümkün olduğu, hiç değilse bir imkân zerresi taşıdıkları takdirde, ne pahasına olursa olsun, bir şey yapmalı. Herhangi birisi, yani insanı tedirgin eden bu şeyleri ilk defa düşünen birisi, ihmal edilmiş işleri telâfiye başlamalıdır; hattâ rasgele birisi olsun, bu işin tam ehli olmasın: bu işi yapacak başka kimse yok ki. Bu genç, âciz yabancı, Brigge, beşinci katta oturup yazacaktır; gece gündüz: Evet, yazmalıdır; bunun sonu bu olacak.

O ZAMANLAR on iki, çok çok on üç yaşlarında olmalıydım. Babam, Urnekloster'e beni de götürmüştü. Kayınpederini ziyarete sebep neydi, bilmiyorum. Her ikisi, annem öleli beri, yıllar var, birbirlerini görmemişler ve babam, Kont Brahe'nin, ömrünün sonlarına doğru taşındığı eski konağa daha hiç ayak basmamıştı. Dedemin ölümüyle yabancı ellere geçen bu garip binayı sonradan bir daha görmedim. Çocuk görüşlü hâtıramda bulduğum şey, bütün bir yapı değil, bina, içimde parçalara ayrılmıştır; burda bir oda, orda bir oda, şuracıkta, bu iki odayı bağlamayan, hayır, kendi başına bir fragman olarak kalan bir koridor. Her şey, içimde, bu şekilde dağılmış, odalar, büyük bir tekellüfle yere yerleşen geniş merdivenler ve karanlığında, damarlarda kan gibi gidilen, dar, helezonlu başka merdivenler; kule odaları, yükseklerde asılı balkonlar; ufacık bir kapının, insanı dışarı ittiği beklenmedik taraçalar: bütün bunlar hepsi henüz içimde, ve hep içimde kalacaklar. Sanki bu konağın hayali, sonsuz bir yükseklikten içime düşmüş, ruhumun derinlerinde paramparça olmuştur.

Bana öyle geliyor ki, kalbimde haliyle duran tek şey, akşamları saat yedide yemek yemek için toplandığımız salondur. Burasını gündüz gözüyle hiç görmemişimdir; pencereleri var mıydı, yok muydu, varsa nereye bakıyordu, bunu bile hatırlamıyorum; içeriye ailenin her girişinde, şamdanların ağır kollarındaki mumlar yanıyor ve birkaç dakika sonra, gerek vakit, gerek dışarda görülenler, her şey unutuluyordu. Bu yüksek, sanırım kubbeli salon, bütün hepsinden daha ağır basıyor; loş yüksekliğiyle, hiç bir vakit tamamen aydınlatılamayan köşeleriyle, yerlerini tutacak başka hayaller vermeksizin, insanın tekmil hayallerini emiyordu. İnsan, orada çö-

zülüp dağılmış gibi oturuyordu; bütün bütün iradesiz, düşüncesiz, isteksiz, âciz. Boş kalmış bir yer gibiydi insan. Bu ezici durumun, bana, önceleri âdeta bulantı, bir nevi deniz tutması verdiğini hatırlıyorum; bu hissi, yalnız, ayağımı uzatarak, karşımda oturan babamın dizine değdirmekle yenebiliyordum. Aramızdaki ilişkinin âdeta soğuk oluşuna, dolayısıyla böyle bir şeyin yersizliğine rağmen, babamın, bu acayip hareketi anlar, yahut hiç değilse katlanır görünmesi, neden sonra dikkatimi çekmişti. Şu var ki bana, uzun yemek saatlerine dayanma gücü veren şey, bu hafif dokunma oluyordu. Ve birkaç haftalık zoraki katlanıştan sonra, çocuktaki hemen hemen sonsuz uyma kabiliyeti sayesinde, bu toplantılardaki anormalliğe öyle alışmıştım ki, artık masa başında iki saat oturmak, bana hiç zor gelmiyordu; artık, oradakileri incelemekle uğraştığım için, hattâ saatler oldukça çabuk geçmekteydiler.

Dedem, bu topluluğa aile adını veriyordu; bu tamamen keyfî nitelemeyi öbürlerinin de kullandıklarını işittim. Aslında bu dört kişi, uzaktan akraba olmalarına rağmen, hiç bir şekilde birbirlerinin dengi değildiler. Yanımda oturan dayım, yaşlı bir adam, sert, esmerleşmiş yüzünde, öğrendiğime göre patlamış bir barut artığından meydana gelmiş birkaç siyah leke, somurtkan, kötümser bir adam, binbaşıyken istifa etmişti ve şimdi, konağın, benim bilmediğim bir odasında alşimi deneyleri yapıyor ve uşaklar konuşurken duyduklarıma bakılırsa, bir hapisaneyle temasta bulunuyor, oradan yılda bir iki defa gönderilen cesetlerle gece gündüz odasına kapanıyor, cesetleri kesip biçiyor ve onları, çürümeye karşı koyacak şekilde, esrarlı bir biçimde hazırlıyordu. Dayımın karşısındaki yer, Fraeulein Mathilde Brahe'nin yeriydi. Mathilde'nin yaşı

tahmin edilemezdi, annemin uzaktan kuzeni oluyordu; hakkında bilinen şeyler, Baron Nolde adında Avusturyalı bir ispiritizmacıyla hararetli yazışmalarda bulunmasından öteye geçmiyordu; Baron Nolde'ye öylesine bağlıydı ki, Baron'un rızasını yahut daha çok âdeta duasını elde etmeden hiç bir işe girişmiyordu. O zamanlar gayet şişmandı; açık renk ve bol elbiselerine kayıtsızca boşalmış, yumuşak ve uyuşuk bir tombullukta görünüyordu; hareketleri yorgun ve dağınıktı ve gözleri daima dolu dolu olurdu. Bununla beraber onda, narin ve ince annemi andıran bir şey vardı. Onu inceledikçe yüzünde, annemin, ölümünden beri artık doğru dürüst hatırlayamadığım ince, hafif çizgilerini buluyordum; Mathilde Brahe'yi her gün gördüğüm için, rahmetlinin şekli ve hali zihnimde tekrar canlanıyordu; hattâ annemi, belki, ilk defa şimdi tanıyordum. İşte şimdi yüzlerce ve yüzlerce çizginin birleşmesiyle bende merhumenin bir hayali belirmeye başlamıştı; o gün bugün, bu hayal hep benimledir. Sonra sonra Fraeulein Brahe'nin yüzünde, annemin yüzünü oluşturan bütün çizgilerin sahiden var olduğunu gördüm, sanki araya yabancı bir çehre sokulmuş gibi, bu çizgiler birbirinden ayrılmış, eğrilmiş, temastan kesilmişti sade.

Fraeulein'in yanında kuzenlerimizden birinin küçük oğlu, aşağı yukarı benim yaşımda, ama boyu daha kısa, daha zayıf bir çocuk oturuyordu. Pilili ve değirmi, kırma bir yakadan dışarı çıkan ince, solgun boynu, uzun çenesi altında kaybolurdu. Dudakları ince ve sımsıkı kapalıydı, burun kanatları hafifçe titremekteydi, o güzel koyu elâ gözlerinden yalnız biri kımıldıyordu. Bazan bu göz, sakin üzgün, benden yana bakar, ve öbür göz, sanki elden çıkmış, artık kale alınmıyormuş gibi, hep aynı köşeye çevrili dururdu.

Sofranın baş tarafında dedemin kocaman koltuğu duruyor, başkaca bir işi olmayan bir uşak, bu koltuğu onun altına sürüyor ve ihtiyar adam bu koltukta sadece ufak bir yer kaplıyordu. Bu ağır işiten ve müstebit ihtiyara Ekselans ve Hofmarschall diye hitap edenler vardı, başkaları ona General unvanını veriyorlardı. Ve o, bütün bu payelere sahipti muhakkak; ama bu memuriyetlerde bulunması, o kadar öncelere aitti ki, bu unvanların pek anlaşılır tarafı kalmamıştı artık. Hem bana öyle geliyordu ki, onun bazı anlarda gayet sivrilen, ama daima tekrar dağılan kişiliğine belli bir ad verilemeyecektir. Zaman zaman, bana karşı samimiyet göstermesine, hattâ ismime şakacı bir eda vermeye çalışarak beni yanına çağırmasına rağmen, ona dede demeye bir türlü dilim varmamıştır. Zaten bütün aile, Konta karşı saygıyla karışık bir korku besliyordu; yalnız küçük Erik, ihtiyar aile reisiyle kendi arasında bir dereceye kadar teklifsizlik imkânı buluyor, kımıldayabilen gözünü arada bir manalı manalı dedeme kırpıştırıyor ve bu bakışlara dedem aynı çabuklukla karşılık veriyordu; bazan her ikisinin, uzun ikindi üstleri, derin galerinin bitiminde belirdikleri ve konuşmaksızın, her halde başka yoldan anlaşarak, kararmış eski portreler boyunca el ele yürüdükleri de görülüyordu.

Hemen bütün gün parkta, yahut dışarda kayın ormanlarında veya kırda idim ben; ve hamdolsun Urnekloster'de bana yoldaşlık eden köpekler vardı; yer yer bir ortakçı eviyle yahut bir çiftlikle karşılaşıyor, süt, ekmek ve meyva bulabiliyordum; ve sanırım ki bu serbestliğimden oldukça gamsız, faydalanıyor, hiç değilse sonraki haftalarda, akşam toplantılarının korkunç hayaliyle kaygılanmıyordum. Şöyle böyle kimseyle konuştuğum yoktu, çünkü yalnızlık bir mutlu-

luktu benim için; yalnız ara sıra köpeklerle kısaca konuştuğum olurdu: onlarla mükemmel anlaşıyordum. Hem az konuşmak bir aile özelliğimizdi bizim; ben onu babamda da görmüştüm ve akşam yemeğinde hemen hiç konuşulmamasına şaşmıyordum.

Bizim gelişimizi izleyen ilk günlerde, şu var ki, Mathilde Brahe, pek konuşkan gözüktü. Yabancı şehirlerdeki eski tanıdıkları üzerine babama sorular soruyor, uzak hâtıraları yadediyor, ölmüş kadın dostlarını veya sevildiğini, ama ısrarlı ve ümitsiz gönül yakınlığına karşılık göstermemiş olduğunu ima ettiği bir delikanlıyı andıkça ağlayacak derecelere geliyordu. Babam nezaketle dinliyor, arada sırada tasdik edercesine başını sallıyor, ancak mecbur kaldıkça kısa cevaplar veriyordu. Kont, masanın başında, sarkık dudaklarıyla boyuna gülümsemekteydi, yüzü her zamankine göre büyümüş gibiydi, sanki bir maske takınmıştı. Bazan söze karıştığı da oluyordu, sesi belli bir kimseye hitap etmiyordu; ama çok hafif çıkmasına rağmen bu ses, bütün salonda duyulabiliyordu; bu ses, bir saatin, düzenli ve kayıtsız işlemesini andırıyordu; bu sesin çevresindeki sessizlik, özel ve boş bir çınlayışla çınlıyor ve bu çınlayış, her hece için aynı kalıyordu sanki.

Kont Brahe, babamın merhum zevcesinden, annemden bahsetmeyi, babama karşı özel bir nezaket sayıyordu. Annemden, Kontes Sibylle diye bahsediyor ve bütün cümlelerini, annem hakkında soru soruyormuşçasına bitiriyordu. Hattâ, sebebini bilmiyorum, bana öyle geliyordu ki, her an salondan içeri girebilecek, beyazlar giyinmiş çok genç bir kızın lafı ediliyordu sanki. Onun, aynı tonla, «Bizim küçük Anna Sophie» diye bir başkasından da bahsettiğini duydum. Bir gün, dedemin pek kıymetlisi görünen bu Fraeulein'in

kim olduğunu sorunca, dedemin, Grosskanzler Conrad Reventlow'un kızını, yani rahmetli IV. Friedrich'in dengi olmadığı için yarı meşru sayılan ve hemen hemen yüz elli yıldır Roskilde'de ebedî uykusunu uyuyan zevcesini kastettiğini öğrendim. Zaman bağlantılarının onun için hiç de önemi yoktu; ölüm, bilmezlikten geldiği ufak bir hadiseydi; bir kere belleğine yerleştirdiği kişiler vardılar ve ölümleri, bu kanaati değiştiremeyecekti. Ölümü üzerinden birkaç sene geçtikten sonra, dedemin, gelecek zamana ait şeyleri de, aynı ısrarla, nasıl şimdiki zamana aitmiş gibi hissettiğini anlatmışlardı. Bir seferinde, genç bir kadına, kadının kendi oğullarından, özellikle bu oğullardan birinin gezilerinden bahsetmiş; daha ilk gebeliğinin üçüncü ayında bulunan tazecik de korku ve dehşetten aklını kaçırmış gibi bir halde, boyuna konuşan ihtiyarın yanında oturuyormuş.

Gülmemle başladı. Evet, kahkahayla gülüyor ve kendimi tutamıyordum bir türlü. Sebep şu: Bir akşam Mathilde Brahe yoktu aramızda. Gözleri âdeta bütün bütün görmez olmuş ihtiyar uşak, Mathilde'nin oturduğu yere gelince, Fraeulein yerindeymiş gibi, büyük tabağı öne doğru tuttu. Bir an bekledi, sonra memnun ve ağır başlı, yaptığı tabiî bir şeymiş gibi ilerledi. Bu sahneyi seyretmiştim, o anda bu bana hiç de gülünç görünmemişti. Ama bir süre sonra, ağzıma bir lokmayı tam götürüyordum ki, kahkaha büyük bir hızla beynime vurdu, lokma boğazıma kaçtı ve büyük bir gürültü kopardım. Durumun benim için sıkıntılı oluşuna, elimden geldiği kadar ciddî olmaya çalışmama rağmen kahkaha, kesik kesik tekrarlıyor, yakamı bırakmıyordu.

Davranışımı örtbas etmek için babam, yaygın boğuk sesiyle: «Mathilde hasta mı?» diye sordu. Dedem, kendi

edasıyla gülümsemiş ve kendimle meşgul olduğum için dikkatimden kaçırdığım, ama aşağı yukarı şöyle bir cümleyle cevap vermişti: «Hayır, Christinen'le karşılaşmak istemiyor da.» Yanımda oturan esmer Binbaşının ayağa kalkarak Konta karşı yarım yamalak mırıldanılmış özür dileyişler ve bir reveransla salonu terk etmesine de, bu sözlerin bir sonucu gözüyle bakmamıştım. Yalnız Binbaşının, aile reisinin gerisinde, kapıda bir kere daha dönüp küçük Erik'e ve — hayret — birdenbire bana, siz de gelin benimle der gibi, başıyla eliyle işaretler etmesi, dikkatimi çekti. Öylesine şaşırmıştım ki, gülmem kesildi birden. Binbaşıya fazla önem vermedim; hoşuma gitmiyordu, küçük Erik'in de ona aldırış etmediğini görüyordum.

Yemek, her zamanki gibi ağır ağır ilerliyordu; sıra tatlıya gelmişti ki, gözlerim, salonun gerisinde, alaca karanlıkta beliren bir kımıldanışa takıldı. Orada, daima kapalı diye bildiğim ve bana, ara kata gider diye öğrettikleri bir kapı, yavaş yavaş açılmıştı; ve şimdi benim için yepyeni bir merak ve şaşkınlık duygusu içinde oraya baktıkça, kapı aralığındaki karanlıktan uzun boylu, beyazlar giyinmiş bir kadının çıktığını, yavaş yavaş bize doğru ilerlediğini görüyordum. Bilmiyorum, bir hareket mi yaptım, yoksa bir ses mi çıkardım; devrilen bir iskemle gürültüsü, gözlerimi bu garip şekilden ayırmaya zorladı beni, ve babamı gördüm: Yerinden fırlamış, şimdi yüzü ölü yüzü gibi sapsarı, aşağı sarkmış elleri birer yumruk olmuş babamın bu kadına doğru yürüdüğünü gördüm. Kadın bu sahneye tamamiyle kayıtsız, adım adım, bizden yana geliyordu; Kontun oturduğu yere yaklaşmak üzereydi ki Kont yerinden sıçrayıp babamı, kolundan yakaladı, masaya doğru çekti, tuttu; yabancı

kadın, şimdi önü açılmış o yerden, yalnız uzakta bir bardağın çınladığı duyulan tarifsiz sessizlik içinden, yavaş yavaş ve kayıtsız, adım adım ilerledi, salonun karşı tarafında açılmış bir kapıda kayboldu. O anda, yabancının arkasından bu kapıyı derin bir reveransla kapayanın, küçük Erik olduğunu gördüm.

Sofra başında oturup kalmış tek kişi ben olmuştum; koltuğumda öyle ağırlaşmıştım ki, bir başıma imkânı yok, buradan kalkamayacağımı sanıyordum. Bir süre görmeden baktım. Sonra babam aklıma geldi ve ihtiyarın, onu hâlâ kolundan tutmakta olduğunu gördüm. Babamın yüzü, şimdi kızgındı, kan basıncına uğramıştı; ama parmakları beyaz bir pençe gibi babamın kolunu kavramış olan dedem, o maskeli gülüşüyle gülümsüyordu. Sonra dedemin, kelimelerin taşıdığı manaları anlamaksızın, tane tane bir şeyler söylediğini işittim. Ama bu sözler, bende öyle derin izler bırakmış ki, iki yıl kadar önce bir gün, belleğimin derinlerinde buldum ve o zamandan beri biliyorum onları: «Sen ateşlisin, Kammerherr, nazik değilsin. Neye herkesin işine engel oluyorsun?» diyordu dedem. Babam, onun sözünü keserek: «Kim bu?» diye bağırıyordu. «Burada bulunmaya hakkı olan biri. Yabancı değil. Christine Brahe.» Birden o acayip ince sessizlik, tekrar belirmiş ve bardak titremeye başlamıştı. Sonra babam, sert bir hareketle kendini kurtardı ve salondan dışarı fırladı.

Bütün gece odasında bir aşağı bir yukarı gezindiğini işittim; beni de uyku tutmuyordu çünkü. Ama sabaha karşı uykuya benzeyen bir hal içinde birdenbire uyandım ve ta kalbime kadar işleyen bir korkuyla, beyaz bir şeyin, yatağımın kenarında oturmakta olduğunu gördüm. Ümitsiz-

lik, bana, nihayet başımı yorganın altına sokmak gücünü verdi, orada korku ve çaresizlik içinde ağlamaya başladım. Ansızın yaşlı gözlerimin üstünde bir serinlik, bir aydınlık hissettim; hiç bir şey görmemek isteğiyle ıslak gözlerimi sımsıkı yumdum. Ama tam yanıbaşımda konuşan bir ses, ılık ve ağdalı, yüzüme çarpıyordu, bu sesi tanıdım: Fraeulein Mathilde'nin sesiydi. Derhal korkum geçti, tamamen sakinleşmeme rağmen onun beni teselliye devam etmesini önlemedim; bu şefkatin pek yufka yüreklice olduğunu hissetmekle beraber, ondan haz duyuyor, buna bir nevi hak kazandığımı sanıyordum. «Teyze» dedim nihayet ve göz yaşlarımın bulanık gösterdiği yüzünde, annemin çizgilerini derleyip toplamaya çalıştım: «Teyze, kimdi bu kadın?»

Bana gülünç görünen bir iç çekişle Fraeulein Brahe: «Ah,» dedi, «talihsizin biri, yavrum, talihsizin biri.»

O sabah, odanın birinde, hizmetçilerin eşyaları toplamakla meşgul olduklarını gördüm. Yolculuğa çıkıyoruz diye düşündüm ve o anda gitmemizi pek tabiî buluyordum. Belki babam da böyle düşünmüştü. O akşamdan sonra onu Urnekolster'de alıkoyan sebebi asla öğrenemedim. Ama gitmedik. Sekiz, yahut dokuz hafta daha bu konakta kaldık; içinde geçen garabetlerdeki baskıya katlandık ve Christine Brahe'yi üç defa daha gördük.

Ben Christine Brahe'nin macerasını o vakitler bilmiyordum. Onun, çok uzun zaman önce, ikinci çocuğunun lohusalığında öldüğünü; korkunç ve heyecanlı bir kadere doğru büyüyen bir oğlan doğurarak öldüğünü bilmiyordum, onun ölmüş bir insan olduğunu bilmiyordum. Ama babam, biliyordu. Hislerinde ateşli olan ve yapısı tutarlılık açıklık üzerine kurulmuş bulunan babam, nefsine hâkim

kalarak ve hiç soru sormadan kendini bu maceraya tahammül etmeye zorlamak mı istiyordu? Mana verememeksizin, onun, kendi kendisiyle boğuştuğunu görüyordum ve anlamaksızın, nihayet kendine hâkim olduğunu gördüm.

Bu, Christine Brahe'yi son görüşümüzde oldu. Fraeulein Mathilde bu defa da sofradaydı; ama her zamankinden farklı. Bizim gelişimizin ilk günlerindeki gibi, boyuna bağlantısız şaşırıp bocalayışlar içinde konuşuyor ve kendisini daima, ya saçını, ya elbisesinin ötesini berisini düzeltmeye zorlayan maddî bir huzursuzluk içinde bulunuyordu. Birden, durup dururken, acı bir çığlıkla yerinden fırlayıp kayboldu.

Aynı saniyede gözlerim, kendiliğinden, yine o kapıya çevriliverdi, ve işte: Christine Brahe içeri giriyordu. Yanımda oturan Binbaşı, etkisini benim vücudumda sürdüren şiddetli, kısa bir hareket yaptı, ama ayağa kalkacak takati yoktu besbelli. Esmer, yaşlı, lekeli yüzü, birimizden öbürümüze çevriliyordu; açıktı ağzı, bozuk dişlerinin gerisinde dili kıvrılıyordu; sonra birdenbire bu çehre kaybolmuştu, kır saçlı başı masanın üstünde yatıyordu, ve kolları sanki parça parça başının üstünde ve altında duruyor; rasgele bir yerden meydana çıkan pörsümüş, leke leke bir el titriyordu.

Ve işte Christine Brahe, adım adım ve bir hasta gibi yavaş ilerliyor, ancak yaşlı bir köpeğin uluyuşuna benzer iniltili bir sesin yankılandığı tarifsiz bir sessizlik içinden geçiyordu. Birdenbire içi nergis dolu, kuğulu büyük, gümüş vazonun solunda ihtiyarın, ölgün gülümseyişli büyük çehresi belirdi. Dedem, şarap kadehini babama doğru kaldırıyordu. Ve o anda, Christine Brahe, tam koltuğunun gerisinden geçerken, babamın, kendi kadehini kavradığını ve

çok ağır bir şey kaldırır gibi kadehi masanın üzerinde bir karış yukarı kaldırdığını gördüm.

Ve hemen, o gece yola çıktık.

Bibliothèque Nationale

OTURUYOR ve bir şairi okuyorum. Salonda pek çok insan var, ama farkına varılmıyor. Kitapların içindedirler. Bazan uyuyan ve iki rüya arasında sağından soluna dönen kimseler gibi, yapraklar arasında kımıldıyorlar. Ah, kitap okuyanlar arasında olmak ne güzeldir. İnsanlar, niçin hep böyle değiller? Birinin yanına gidip hafifçe dokunabilirsin: hiç bir şey duymayacaktır. Ve ayağa kalkarken yanındakine bir parça çarpar ve özür dilersin, sesin geldiği yana bakar, başını kaldırır, ama görmez seni, ve saçları uyuyan bir insanın saçları gibidir. İnsan için ne hazdır bu. Oturuyorum ve bir şairim var. Ne talih. Salonda belki üç yüz kişi okuyor şimdi; ama ayrı ayrı her birinin bir şairi olması imkânsız. (Allah bilir, neleri var onların.) Yoktur üç yüz şair. Ama bak, ne talih, ben bu okuyanların belki en hakiri, bir yabancı: bir şairim var. Gerçi fakirim. Gerçi her gün giydiğim elbise yer yer eskimeye başlamış, gerçi ayakkaplarımda şu veya bu kusur bulunabilir. Doğru, yakam temizdir, çamaşırlarım da öyle, ve bu halimle büyük bulvarlardan birinde istediğim pastaneye gidebilirim, ve rahat rahat, elimi bir pasta tabağına uzatır, bir şey alabilirim. Böyle bir davranışı garipsemez kimse ve beni azarlamazlar ve bana kapıyı göstermezler, çünkü ne de olsa yüksek çevrelerden gelme, günde dört beş kere yıkanan bir eldir bu el. Evet, tırnakların altı temizdir, işaret parmağı mürekkepsizdir ve hele bilekler

kusursuzdur. Herkes bilir, ellerini bileklerine kadar yıkamaz fakirler. O halde bilek temizliğinden bazı şeyler anlaşılabilir. Anlaşılır da. Dükkânlarda anlarlar. Ama Saint-Michel bulvarında ve Racine caddesinde aldanmayan birkaç kişi var. Bileklere boşverirler. Bana bakar ve bilirler. Bilirler ki, aslında onlardanım, ve numara yapıyorum birazcık. Zaten karnavaldır. Oyun bozanlık etmezler; azıcık sırıtır ve göz kırparlar. Hiç kimse görmemiştir. Bana bir beymişim gibi davranırlar daima. Hattâ yakınımızda biri varsa kul köle bile olurlar; sırtımda kürk, ardımda araba varmış gibi. Bazan onlara iki çeyrek verir ve almazlar diye korkarım, ama alırlar. Yine azıcık sırıtıp göz kırpmasalar her şey iyi olurdu. Kimdir bu adamlar? Ne isterler benden? Beni beklerler mi? Neremden tanırlar beni? Sakalımın biraz bakımsız olduğu ve çok az, onların bende daima kuvvetli bir etki bırakan solgun, hasta ve yaşlı sakallarını hatırlattığı, doğru. Ama sakalımı ihmal etmek, hakkım değil mi benim? İş güç sahibi birçok kimseler yapar bunu, ve onların, bu sebepten atılmışlardan biri olduğu, kimsenin aklından geçmez ki. Bunların yalnız dilenci değil, atılmış olduklarını da bilirim; hayır, dilenci değildir onlar, ayırmak lâzım. Artıklar, feleğin tükürdüğü insan kabukları onlar. Feleğin tükürüğüyle ıslak, bir duvara, bir fener direğine, bir ilân sütununa yapışırlar, yahut arkalarında siyah, kirli bir iz bırakarak yavaş yavaş sokak boyunca akarlar. İçinde birkaç düğme ve iğne yuvarlanan bir komodin gözüyle, kim bilir hangi delikten dışarı çıkmış o yaşlı kadın, Allahım, benden ne istiyordu? Niçin hep yanımsıra gidiyor ve beni gözlüyordu? Sanki bir hasta, kanlı göz kapaklarına yeşil bir balgam tükürmüşçesine çipil gözleriyle, beni tanımaya çalışıyormuş gibi.

Ya tam bir çeyrek saat bir vitrin önünde, yanıbaşımda durup, bana, o yumulu ve berbat ellerinden gayet yavaş dışarı çıkardığı eski, uzun bir kurşun kalemi gösteren ufak tefek, kır saçlı, öteki kadın! Hiç bir şeyin farkında değilmişim, vitrine serili eşyaya bakıyormuşum gibi yapıyordum. Ama kendisini gördüğümü biliyordu; durmuş, ne yaptığını düşündüğümü biliyordu. Meselenin bir kurşun kalemi olmadığını pekâlâ seziyordum: Bunun bir işaret, arif kimseler için bir işaret, atılmışların bildikleri bir işaret olduğunu hissediyordum: bir yere gelmemi, yahut bir şey yapmamı anlatmak istediğini sezinliyordum. Ve işin en garibi, aramızda, içine bu işaretin de dahil olduğu bir sözleşme vardı ve bu sahne ile karşılaşacağımı önceden bilmem gerekirdi duygusundan kendimi kurtaramıyordum bir türlü.

Bu hadise, iki hafta önce oldu. Ama şimdi, gün geçmiyor ki, böyle bir tesadüfle karşılaşmayayım. Yalnız akşam üstleri değil, en kalabalık caddelerde gün ortası, birdenbire ufak bir adam veya ihtiyar bir kadın, karşıma çıkıveriyor, başıyla işaret ediyor, bana bir şey gösteriyor, gereken şeyler yapılıp bitmiş gibi yine kayboluyor. Bir gün odama kadar gelmeleri mümkündür, nerde oturduğumu biliyorlar muhakkak, ve kapıcının kendilerine engel olmamasını sağlayacaklardır. Ama burada, aziz dostlarım, burada emniyetteyim size karşı. Bu salona girebilmeniz için özel bir kartınız olmalı. Üstünlüğüm, bu kartta. Sokaklardan, tahmin edileceği gibi, biraz ürkek geçiyorum, ama nihayet bir cam kapı önünde duruyor, kendi evimmiş gibi kapıyı açıyor, ikinci kapıda kartımı gösteriyorum (tıpkı sizin bana elinizdeki şeyleri göstermeniz gibi; yalnız bir farkla: benim ne demek istediğimi anlıyor, kavrıyorlar...), sonra bu kitap-

ların arasına giriyorum, ölmüş gibi elinizden alınıyorum, ve oturuyor, bir şairi okuyorum.

Bilmezsiniz, bu nedir, bir şair! Verlaine... Hayır mı? Hiç de mi hatırlamıyorsunuz? Hayır. Tanıdıklarınız arasından onu ayırt edemediniz mi? Siz hiç ayırma yapmazsınız, bilirim. Ama o, okuduğum, bir başka şair, Paris'de oturmayan bambaşka birisi. Dağda, sakin bir evi olan birisi. Berrak havada bir çan gibi ses veren birisi. Penceresinden ve kitap dolabındaki sevimli, sessiz bir çevreyi düşünceler içinde yansıtan cam kapılardan bahseden bahtiyar bir şair. Olmak istediğim şairin ta kendisi; çünkü kızlar üzerine öyle çok şey biliyor ki, onlar üzerine ben de çok şey bilmek isterdim. Yüz yıllar önce yaşamış kızları biliyor; o kızlar ölmüşlerse ne çıkar, o hepsini biliyor. Önemli olan da bu. Onların uzun uzun harflerdeki eski devrin kıvrımlarıyla narin ve ince ince yazılan isimlerini söylüyor, onların daha büyük kız arkadaşlarının, içlerine birazcık kader, birazcık hayal kırıklığı ve ölüm girmiş yetişkin isimlerini söylüyor. Belki, maun yazı masasının gözlerinden birinde, onların solmuş mektupları ve hâtıra defterlerinin dağınık yaprakları bulunur, içlerinde doğum günleri, yaz gezintileri, doğum günleri! Belki de yatak odasının gerisinde kıvrıntılı bir komodin içinde bir göz vardır da buraya kızların bahar giysileri konmuştur; paskalyada ilk defa giyilen beyaz elbiseler; yazın giyilecek, ama yaz beklenemeden giyilmiş, benekli, tül elbiseler. Babadan kalma bir evin sessiz odacığında, yerli yerinde, sakin eşya arasında oturmak ve dışarda açık yeşil ve ferah bahçeden, ses denemeleri yapan ilk ispinozların ve uzakta köy saatinin sesini duymak; ne büyük bahtiyarlık! Oturmak ve sıcak bir çizgi halinde ikindi güne-

şini görmek ve geçmişteki kızlar üzerine çok şeyler bilmek ve bir şair olmak. Ve dünyanın bir yerinde, ıssız kapalı kır evlerinden birinde oturabilseydim ben de böyle bir şair olacaktım diye düşünmek. Sadece bir odacık isterdim (çatı arasındaki aydınlık odayı). Orada eski eşyalarımla, aile resimleri ve kitaplarla yaşardım. Ve bir koltuğum olurdu ve çiçekler ve köpekler ve taşlı yollar için kalın bir baston. Ve başka hiç bir şey. Yalnız fildişi renginde, sarımtırak deri ciltli, ilk sayfasında çiçekli eski bir resim bulunan bir defter: bu deftere yazardım. Çok şey yazardım, çünkü aklıma çok şeyler gelirdi ve pek çoklarına ait anılarım olurdu.

Ama Allah bilir niçin, böyle olmadı. Eski mobilyalarım, koymama müsaade ettikleri bir samanlıkta çürüyor; benimse, ah ey Tanrım, benimse üzerimde çatı yok ve yağmur gözlerimin içine yağıyor.

BAZAN DA Seine Caddesindeki küçük dükkânlar önünden geçiyorum. Vitrinleri tıklım tıklım antikacılar, yahut eski kitapçılar, yahut gravür satıcıları. Dükkânlarından içeriye hiç giren olmaz, hiç iş yapmazlar besbelli. İçeri baktınız mı onları oturuyor görürsünüz; oturmuş, kaygısız okumaktadırlar; yarına Allah kerimdir, kazanç derdinde değildirler; önlerinde oturan, keyfi yerinde bir köpekleri vardır; yahut cilt sırtlarındaki isimleri siliyormuşçasına, kitap dizileri boyunca sürünerek, sessizliği büyüten bir kedi.

Ah, yetseydi bu: Bazan kendime böyle dolu bir vitrin almayı ve yirmi yıl bir köpekle birlikte bu vitrinin gerisine oturmayı istediğim olmuştur.

EN İYİSİ yüksek sesle: «Geçti, yok bir şey!» demek. Tek-

rar: «Geçti, yok bir şey!» Ama neye yarar?

Sobamın yine tütmesi ve sokağa çıkmak zorunda kalışım, bir felâket değil canım. Kendimi yorgun ve üşütmüş hissetsem, ne çıkar. Gün boyunca sokaklarda taban tepmem, kendi kabahatim. Pekâlâ Louvre'da oturabilirdim. Yahut, hayır, yapamazdım. Orada ısınmak isteyenlerin kimler olduğunu biliyoruz. Kadife sıralarda otururlar ve ayakları, büyük, içi boş çizmeler gibi yan yana, kalorifer ızgaralarına dayanmıştır. Siyah üniformalı ve birçok nişanlar takmış hademelerin tahammülüne minnettar, pek alçak gönüllü kimselerdir bunlar. Ama ben içeri girdim mi sırıtırlar. Sırıtır ve hafiften bakışırlar. Ben tablolar önünde dolaştıkça, gözleriyle, hep o gözleriyle, o renkleri birbirine karışmış gözleriyle beni göz hapsinde tutarlar. Demek ki Louvre'a gitmeyişim iyi oldu.

Boyuna yürüyordum. Kaç semt, kaç mahalle, kaç mezarlık, köprü ve geçit dolaştım, Allah bilir. Bir yerde, önünde bir sebze arabası süren bir adam gördüm. Fleur kelimesindeki eu'yü garip, bulanık bir sesle söyleyerek: Choufleur, Chou-fleur diye bağırıyordu. Yanı sıra savruk, çirkin bir kadın yürüyor, zaman zaman adamı dürtüyordu. Kadın dürtünce adam bağırıyordu. Bazan kendiliğinden de bağırıyor, ama boşa gidiyordu bu bağrışı; ve sonra, hemen arkasından, alışveriş yapan bir evin önüne gelindiği için yine bağırmak zorunda kalıyordu. Daha önce söyledim mi, adamın kör olduğunu? Hayır mı? Öyleyse adam kördü. Kördü ve bağırıyordu. Bunu söylerken bir sahtekârlık yapıyor, sürdüğü arabayı atlıyor ve adamın karnabahar diye bağırdığının farkında değilmişim gibi davranıyorum. Ama bu önemli mi? Öyle olsa bile, asıl önemli tarafı, hadisenin benim

için taşıdığı anlam değil mi? İhtiyar bir adam gördüm, kördü ve bağırıyordu. Gördüğüm bu. Gördüğüm.

Böyle evler bulunduğuna inanılacak mı? Hayır, gerçeği bozuyor, değiştiriyorsun diyeceksiniz. Bu sefer gerçek, ne bir şey eksilmiş, tabiî ne de bir şey eklenmiş gerçek. Hem nerde bende gerçeğe eklenecek şey? Malum, fakir olduğum. Malum. Evler mi dedim? Evet, gerçeğe sadık olmak için söyleyeyim, artık var olmayan evler. Baştan aşağı yıktırılmış evler. Kalanlar, bitişikteki evlerdi, yüksek komşu evleri. Besbelli bunlar da, yanıbaşlarındaki ev kaldırılalı beri çökmek tehlikesi gösteriyorlardı; çünkü yıkıntı arasıyla açılmış duvar arasına, iskele denecek kadar çok, katranlı ve uzun direkler kakılmıştı. Bu duvarı kastettiğimi bilmem söyledim mi? Ama bu duvar, mevcut evlerin ilk duvarı değil (insan böyle sanabilirdi), aksine, yıkılmış evin son duvarıydı. Duvarın iç tarafı meydandaydı. Çeşitli katlarda, odaların, üzerlerinde henüz kâğıtlar yapışık, duvarları görünüyordu ve yer yer döşeme, yahut tavan kenarları belli oluyordu. Oda duvarlarının ötesinde bir de kirli beyaz bir bölme, bütün duvar boyunca yukardan aşağı uzanıyor ve helâ borusunun pas lekeli, açık oluğu, söylenemez bir iğrençlikle, kurt gibi yumuşak, sindirim hareketlerine benzer kımıldanışlarla bu kısımdan kıvrılıyordu. Tavan uclarında havagazı borularının kirli, tozlu izleri kalmıştı: izler, orda burda ansızın renkli duvara dalıyor, borular çıkarılırken hoyratça kopmuş siyah deliklerde kayboluyorlardı. Ama en unutulmayacak olan, duvarlardı bizzat. Odaların kökleşmiş hayatı, çiğnenememişti. Henüz yaşıyor, o arta kalmış çivilerde tutunuyor; bir el genişliğindeki döşeme artıkları üstünde duruyordu; birazcık ev hali kalmış köşe

artıkları altına sinmişti. Yıldan yıla azar azar rengini değiştirdiği boyalara da yapışık olduğu görülüyordu: Maviden bozduğu limonküfünde, yeşilden bozduğu gride; sarıdan bozduğu çürük, kart, bayat beyazda. Ama aynaların, resim ve dolapların arkasında kalmış da o daha az bozulmuş yerlerde de vardı; çünkü bunların çevrelerini çevirmiş ve örümcekler ve tozlar halinde, şimdi çırçıplak olan bu kuytu yerlere de girmişti. Her duvar sıyrığında, duvar kâğıtlarının alt kenarlarındaki nemli kabartılarda duruyor, yırtıklarında sallanıyor ve uzun zaman önce meydana gelmiş iğrenç lekelerden sızıyordu. Ve bu harap ara duvarların yıkıntısıyla çerçeveli, eskiden mavi, yeşil, sarı duvarlarda, bu hayatların havası; henüz hiç bir rüzgârın dağıtmadığı katı, uyuşuk, bozuk havası; bir çıkıntı gibi duruyordu. Burada öğle yemekleri ve hastalıklar ve boşanan soluklar ve yıllanmış dumanlar ve koltuk altlarına sızan ve giysileri ağırlaştıran terler ve ağızlardan dökülen yavan kokular ve pişikli ayaklardan çıkan keskin kokular duruyordu. Sidiğin keskin kokusu ve isin yanık kokusu ve donuk patates buharları ve bayatlamış yağların ağır, kaygan dumanları duruyordu. Bakımsız bebelerin ağır, uzun kokusu ve okul çocuklarındaki korkuların kokusu ve ergen oğlanların yataklarından sızan sıkıntılı sıcaklık oradaydı. Ve aşağıdan, buharlaşan sokağın derinliklerinden gelen şeyler de buna katılmıştı ve şehirler üstünde temizliğini yitiren yağmurla, yukardan da başka şeyler sızmıştı. Hep aynı sokakta kalan, uysallaşmış, cılız ev rüzgârları da bir şeyler eklemişlerdi; insanın nerden geldiğini bilmediği çok şeyler vardı daha. Bütün öbür duvarların yıkılmış, ancak bu son duvarın kalmış olduğunu söyledim, değil mi? İşte boyuna bu duvarın lafını ediyorum,

Uzunca bir süre bu duvarın önünde durduğumu söyleyeceksiniz; ama yemin ederim, duvarı tanır tanımaz koşmaya başladım. Onu bilivermiş olmam, işin korkunç tarafıydı çünkü. Burada her şeyi anlıyor ve kolayca benimsiyorum: ruhum bunları yadırgamıyor.

Bütün bu olup bitenden sonra biraz yorulmuştum, sinirlerim yorulmuştu denebilir; bu yüzden bir de onun beklemekte olması, fazlaydı artık. Ufak sütçü dükkânında bekliyordu, orada iki sahanda yumurta yiyecektim; karnım açtı, bütün gün fırsat bulup da ağzıma bir lokma koymamıştım; ama şimdi de hiç bir şey yiyemedim; daha yumurtalar pişmeden, yine sokaklara, pelte pelte insan kalabalığıyla üzerime akan sokaklara itildim. Karnavaldı ve akşamdı, insanların bol vakitleri vardı ve sürükleniyor, birbirlerine sürünüyorlardı. Ve yüzleri panayır barakalarından dökülen ışıkla doluydu, ve açık yaralardan akan irin gibi, ağızlarından kahkaha taşıyordu. Kahkahaları artıyor ve ben, sabırsız, ilerlemeye çalıştıkça birbirlerine daha çok sıkışıyorlardı. Bir yerime nasılsa bir kadının atkısı takıldı, peşimde sürüklüyordum, adamlar beni durdurdular ve güldüler, hissediyordum ki benim de gülmem gerek, ama elimden gelmedi. Biri, gözlerime bir avuç konfeti attı ve gözlerim, kamçı yemiş gibi yandı. Köşebaşlarında insanlar sıkışakalmış, iç içe girmişlerdi, ilerleme durmuştu; yalnız, ayakta çiftleşiyorlarmış gibi, hafif, yumuşak bir ileri geri kımıldama. Onlar duruyorlardı ve ben, kalabalığın biraz seyreldiği cadde kenarında bir çılgın gibi koşuyordum; ama gerçekte yürüyen onlar oluyor, bense yerimde sayıyordum. Çünkü değişmiyordu hiç bir şey; etrafıma baktıkça bir yanda aynı evleri, öte yanda aynı barakaları görüyordum. Bel-

ki hepsi yerli yerinde duruyordu da, sadece benim ve onların içinde, her şeyi dönüyor gösteren bir baş dönmesi vardı. Bunu düşünmeye vaktim yoktu, terden ağırlaşmıştım; kanım, girdiği damarı yırtan kocaman bir şeyi sürüklüyormuş gibi, içimde sersemletici bir ıstırap dönüyordu. Ve bu arada, havanın çoktan tükendiğini, sadece ciğerlerimin almak istemediği kalıntı havayı soluduğumu duyuyordum.

Ama şimdi geçti; atlattım. Odamda lamba başında oturuyorum; biraz soğuk, soba yakma cesaretim yok çünkü; ya tüter de dışarı çıkmam gerekirse? Oturuyor ve düşünüyorum: fakir olmasam bir oda tutarım; mobilyası bunun kadar çok kullanılmamış, mobilyasına eski kiracıları bu kadar sinmemiş bir oda. Başımı şu koltuğa dayamak, başlangıçta bana öyle zor gelmişti ki; yeşil kılıfında, bütün başlara uygun görünen yağlı, siyahımsı bir oyuk var. Uzun zaman saçlarımın altına bir mendil koymak tedbirlerine başvurdum, ama usandım artık, böyle de olabileceği ve ufak çukurun ölçüye göre sanki, başım için yapılmış olduğu sonucuna vardım. Ama fakir olmasam her şeyden önce iyi bir soba alır, dumanı soluk tıkayan, insanı serseme çeviren bu Allahın belâsı têtes de moineaux yerine halis, özlü dağ odunu yakardım. Ve kaba gürültüler yapmadan ortalığı düzelten ve ateşi istediğim gibi yakan bir kimsem olmalıydı; çünkü sık sık, soba önünde çeyrek saat diz çöküp de, alnım karşımdaki ısıdan gerilmiş, sıcaklık açık gözlerime işlemiş, sobayı dürtükledikçe, gün boyunca gerekli kuvvetin hepsini tüketiyorum, ve bu halde aralarına karıştım mı, beni istedikleri gibi oynatmak, insanlar için kolay tabii. Bazan fazla kalabalıkta arabaya biner giderdim, her gün bir Duval'de yemek yerdim... ve sütçülerde sürünmezdim artık... Acaba o, bir Duval'de

bulunur muydu? Hayır. Beni orada bekleyemezdi. Can çekişenleri bırakmazlar oraya. Can çekişenler mi dedim? Değil mi ki şimdi odamda oturuyorum, başımdan geçenleri sakin düşünmeye çalışabilirim. Hiç bir şeyi kapalı, belirsiz bırakmamak iyidir. İçeri girdim ve ilkin, yalnız, sık sık yemek yemekte olduğum masanın başka biri tarafından tutulmuş olduğunu gördüm. Küçük büfeye doğru selâm verdim, yemeğimi ısmarlayıp yandaki masaya oturdum. Ama hiç kımıldamadığı halde onu hissettim. Asıl hareketsizliğini hissettim ve bir anda anladım. Aramızda bir ilişki kurulmuştu ve onun, dehşetten donmuş olduğunu fark ettim. Onu dehşetin, kendi içinde duyduğu bir şeyden geçen dehşetin kötürümleştirmiş olduğunu fark ettim. Belki içinde bir kap kırılmıştı, belki çoktandır korktuğu bir zehir, tam şu anda kalbine doluyor, belki beyninde, dünyasını başkalaştıran bir güneş gibi, büyük bir ur çıkıyordu. Tarifsiz bir çabayla kendimi ona bakmaya zorluyor, çünkü hâlâ bütün bunların kuruntu olduğunu umuyordum. Ama sonu, ayağa fırlayıp kendimi sokağa atmam oldu; yanılmamıştım çünkü. O adam, kalın, siyah kışlık bir paltoyla oturuyor ve külrenkli, gergin yüzü, yünden bir boyun atkısına düşüyordu. Büyük bir hızla yapışmış gibi, dudakları kapalıydı; gözleri hâlâ bakıyor muydu, söylemek mümkün değildi fakat: buğulu, duman renginde ve bir parça titreyen bir gözlük gerisindeydi gözleri. Burun kanatları gerilmişti, ve içi boşalmış şakakların üzerine düşen uzun saçları, fazla sıcakta gibi, kurumuştu. Kulakları uzun, sarıydı; arkalarına büyük gölgeler düşmüştü. Evet, şimdi her şeyden uzaklaşmakta olduğunu biliyordu: yalnız insanlardan değil. Daha bir saniye, her şey anlamını yitirecek ve bu masa, bu fincan ve

tutunduğu bu iskemle, bütün bu günlük ve âşina şeyler, anlaşılmaz, yabancı ve ağır olacaktır. Böylece oturuyor, bu saniyenin bitmesini bekliyordu. Ve artık savunmuyordu kendini.

Bense kendimi savunuyorum hâlâ. Kalbimin dışarı sarktığını ve cellâtlarım şimdi benden el çekseler bile, artık yaşayamayacağımı bildiğim halde kendimi savunuyorum. Geçti, yok bir şey, diyorum kendime; ama benim içimde de, beni her şeyden uzaklaştırıp ayırmaya başlayan bir şeyler geçtiği içindir ki, o adamı anlayabildim. Can çekişen bir adam için, artık kimseyi tanımıyordu, dedikleri vakit ne kadar ürperirdim. O zaman yastıklardan kalkan kimsesiz bir yüz tasarlıyordum; tanıdık bir şey arıyordu, eskiden gördüğü bir şeyi arıyordu, ama yoktu ortalarda bir şey. Korkum bu kadar büyük olmasa, her şeyi başka türlü görmek ve yine de yaşamak mümkündür, diye kendimi avuturdum. Ama korkuyorum, bu değişmeden müthiş korkuyorum. Bana iyi görünen bu dünyaya henüz hiç de alışmamıştım ki. Ne yapayım başka bir dünyada? Aşina kıymetler arasında kalmak isterdim; ve şayet bir şeylerin değişmesi gerekliyse, yakın bir dünyaları olan ve aynı şeylere sahip köpekler arasında yaşayabilsem bari.

Bir süre daha bütün bunları not edebilir, söyleyebilirim. Ama bir gün gelecek, elim benden çok uzakta olacak, ona bunları yazmasını emredince benim yazmak istemediğim kelimeleri yazacaktır. Gelecektir başka türlü yorumların zamanı, kalmayacak kelime üstünde kelime, ve çözülecek her anlam bulutlar gibi, ve düşecek yere sular gibi. Nihayet bütün bu korkularla, büyük bir şeyin önünde duran bir kimseye benziyorum; ve yazmaya başlamadan önce içimde sık sık

buna benzer şeyler olduğunu hatırlıyorum. Bu sefer ben yazmayacağım, yazılacağım. Ben, biçim değiştirecek olan izlenim. Ah, birazcık çabayla hepsini kavrayıp hoş karşılayabilirim. Yalnız bir adım yeter, derin sefaletim, saadete dönerdi. Ama bu adımı atamam ki, düşmüşüm, parçalanmışım, daha yerden doğrulamam kendimi. Bir yardım gelir diye hâlâ umuyordum. Her geceki yakarışlarım kendi el yazımla işte önümde. Onları, kendi eserim gibi kendi elimden çıksın ve bana çok yakın olsun diye kitaplardan kopya ettim. Ve şimdi bir kere daha yazayım, şurada masamın önüne diz çökerek yazayım; çünkü böylece onlarla, okurken olduğundan daha uzun zaman beraber olurum, ve her kelime, daha uzun sürer, her kelime yankılanmak için zaman bulur:

«Mécontent de tous et mécontent de moi, je voudrais bien me racheter et m'enorgueillir un peu dans le silence et la solitude de la nuit. Âmes des ceux que j'ai aimés, âmes de ceux que j'ai chantés, fortifiez-moi, soutenez-moi, éloignez de moi le mensonge et les vapeurs corruptrices du monde; et vous, Seigneur mon Dieu! accordez-moi la grâce de produire quelques beaux vers qui me prouvent à moi-même que je ne suis pas le dernier des hommes, que je ne suis pas inférieur à ceux que je méprise.»

«Yurdumun en değersiz kişileri sayılan, avare ve hakir insanların çocukları. Tellerinize türkü oldum, ağızlarınıza öykü olmalıyım.

... üzerimden bir yol açtılar.

... beni incitmek onlar için öyle kolaydı ki kimsenin yardımına muhtaç olmadılar.

... ve ruhum kendi üzerime boşanıyor, rezil zamanla-

ra tutuldum.

Geceleri kemiklerim oyuluyor, baştan başa; peşime düşenler uyumuyorlar.

Kuvvetin çokluğu, beni başka başka giydiriyor; beni bununla abamın yırtığıyla örter gibi kuşaklıyorlar...

Barsaklarım kaynıyor ve durmuyor kaynaması; rezil zamanların saldırısına uğradım...

Harpım bir yakınış oldu ve zurnam, bir ağlayış.»

DOKTOR beni anlamadı. Hiç. Zaten anlatmak da güçtü. Bir kere elektrik tedavisi denensin istediler. Güzel! Bana bir pusula verdiler, saat birde Salpêtrière'de olacaktım. Gittim. Uzun zaman çeşitli pavyonlar önünden yürüyerek, ötede beride çıplak ağaçlar altında beyaz takkeli adamların, mahpuslar gibi durdukları avlulardan geçtim. Nihayet uzun, karanlık, koridorumsu bir yere geldim; bir tarafında mat, yeşilimsi dört penceresi vardı ve pencerelerden her biri, geniş, siyah bir ara duvarla ötekinden ayrılmıştı. Bu koridorda pencereler önünde tahta bir sıra boydan boya uzanıyor, bu sıra üstünde onlar, beni tanıyan ve beni bekliyenler oturuyordu. Evet, hepsi buradaydılar. Salonun alaca karanlığına alıştığımız zaman, sonsuz bir dizi halinde omuz omuza oturanlar arasında birkaçının başka adamlar olabileceğini de fark ettim: Küçük esnaf, işçiler, hizmetçiler, arabacılar. İlerde koridorun yan tarafında, konuşmaya dalmış ve ihtimal kapıcı, iki şişman kadın, özel iskemleler üzerinde yayılmışlardı. Saate baktım: bire beş var. Güzel! beş, diyelim on dakika sonra sıramın gelmesi gerek; demek korktuğum kadar değil. Hava fena, ağırdı, üst baş ve nefesle doluydu. Bir yerde bir kapı aralığından

dolgun, şişirici bir eter serinliği dışarı vuruyordu. Gezinmeye başladım. Bu tıka basa dolu poliklinik saatinde beni bu adamlar arasına, buraya çağırdıkları aklıma geldi. Benim atılmışlardan olduğum, böylece ilk defa resmen onaylanmış oluyordu âdeta; doktor onlardan olduğumu görünüşümden mi anlamıştı? Ama ben ziyaretimi oldukça iyi bir elbiseyle yapmış, içeriye kartımı göndermiştim. Yine de anlamış olacaktı, belki ben bizzat kendimi ele vermiştim. Değil mi ki bir gerçekti bu; bana öyle korkunç gözükmedi; insanlar sessiz oturuyor, bana dikkat etmiyorlardı. Birkaçının ağrısı vardı, bu ağrıya daha kolay dayanmak için bacaklarından birini hafif sallıyorlardı. Erkeklerin bazısı, başlarını avuçlarına koymuşlardı; diğerleri ağır, karışık yüzleriyle derin uykulara dalmışlardı. Boynu şiş ve kırmızı, şişman bir adam, öne eğik, gözleri yere dikili, oturuyor ve zaman zaman gözüne kestirdiği bir yere şak diye tükürüyordu. Bir köşede bir çocuk hıçkırıyordu; ince, cılız bacaklarını sıranın üzerine çıkarmış; elleriyle sarılarak, sanki vedalaşır gibi, onları göğsünde sıkıyordu. Yuvarlak, siyah çiçeklerle süslü krep şapkasını saçlarına yan oturtmuş küçük, solgun bir kadının zavallı dudakları etrafında donmuş bir gülümseme görülüyor, ama yaralı göz kapakları durmadan akıyordu. Onun yakınına değirmi ve parlak yüzlü, bakışları anlamsız boş, patlak gözlü bir kız oturtmuşlardı; ağzı açıktı kızın, harap güdük dişleriyle beyaz, tükürüklü diş etleri görünüyordu. Ve birçok sargılar vardı. Artık sahipsiz bir tek göz kalana kadar, bütün başı kat kat saran sargılar. Altlarındakini saklayan sargılar, altlarındakini gösteren sargılar. Acılı ve içlerinde, kirli bir yatakta yatar gibi, artık ellikten çıkmış bir el yatan sargılar; ve bütün bir adam gibi kocaman, dizi-

den fırlamış, sarılı bir bacak. Geziniyor, kendimi sakin olmaya zorluyordum. Aklım karşıki duvara takılmıştı. Duvarda tek kanatlı bir sürü kapı olduğunu, tavana kadar çıkmadığını, öyle ki bu koridorun yan odalardan tamamiyle ayrılmış bulunmadığını fark ettim. Saate baktım; bir saat gezinmişim. Az sonra doktorlar geldi. İlkin, kayıtsız bakışlarla geçen birkaç genç adam, nihayet ellerinde parlak eldivenler başında chapeau à huit reflets, sırtında şık bir pardesü, evvelce ziyaret ettiğim doktor. Beni görünce şapkasını hafif kaldırıp, dalgın, gülümsedi. Hemen çağırılacağımı umuyordum, ama daha bir saat geçti. Bu saati neyle geçirdiğimi hatırlayamıyorum. Saat geçti. Lekeli önlüğüyle ihtiyar bir adam, bir nevi bakıcı, gelip omuzuma dokundu. Yan odalardan birine girdim. Doktor ve genç adamlar, bir masa etrafında oturuyor, bana bakıyorlardı, bir sandalya verdiler. Oturdum. Ve şimdi neyim olduğunu anlatacaktım. Mümkün mertebe kısa, s'il vous plaît. Çünkü vakitleri yoktu bayların. Tuhaflaşıyordum. Genç adamlar oturuyor ve öğrendikleri yüksekten ve meslekî bir tecessüsle bana bakıyorlardı. Tanıdığım doktor çenesindeki siyah sakalı sıvazlıyor, dalgın gülümsüyordu. Göz yaşlarımın boşanacağını düşünüyordum, ama Fransızca olarak şunları söylediğimi duydum: «Verebileceğim bütün bilgileri size daha önce arzetmiştim, Beyefendi. Eğer bu beylerin de öğrenmesini gerekli buluyorsanız, bana çok zor gelmesine karşılık siz, konuşmamız neticesi, bunu birkaç kelimeyle yapacak durumdasınız.» Doktor, nazik bir gülümsemeyle kalktı, asistanlarla birlikte pencereye doğru gitti ve sözlerine sallantılı, yatay bir el hareketi katarak birkaç kelime söyledi. Üç dakika sonra, genç adamlardan biri, miyop ve dalgın, masaya dön-

dü, bana sert sert bakmaya çalışarak: «Uykunuz iyi mi?» dedi. «Hayır, fena.» Bunun üzerine yine yanlarına koştu. Orada bir süre daha görüştüler, sonra doktor bana dönerek, çağıracaklarını bildirdi. Saat bir için söz verildiğini hatırlattım. Gülümsedi ve küçük, beyaz elleriyle müthiş meşgul olduğunu göstererek acele ve yarım, birkaç hareket yaptı. Tekrar koridoruma döndüm, hava daha boğucu olmuştu, kendimi çok yorgun hissetmekle beraber yine gezinmeye başladım. Derken rutubetli ve birikinti koku, başımı döndürdü; dış kapının önünde durup kapıyı araladım biraz. Dışarda hâlâ öğle sonu olduğunu, bir parça güneş bulunduğunu gördüm, bu bana öylesine iyi geldi ki. Ama daha bir dakika olmamıştı, bana seslenildiğini işittim. İki adım ötede, küçük bir masa yanında oturan bir kadın, bir şeyler homurdanıyordu. Kapıyı açmamı kim söylemişti. Hava çok pis, tahammül edemiyorum, dedim. Güzel, orasına karışmazmış, ama kapı kapalı kalmalıymış. Acaba bir pencere açılamaz mıydı. Hayır, yasakmış. Bir aşağı bir yukarı dolaşmaya karar verdim, bir nevi afyondu çünkü ve kimseyi incitmiyordu. Fakat küçük masadaki kadının, bu da gözüne battı. Oturacak yerim mi yokmuş. Evet, yerim yoktu. Ama dolaşma yasakmış; bir yer aramalıymışım. Her halde bir yer olacakmış. Haklıydı kadın. Gerçekten patlak gözlü kızın hemen yanında bir yer vardı. Bu durumun, mutlaka korkunç bir şeye hazırlık olduğu hissi içinde oturdum. Demek ki solumda dişleri çürümüş kız bulunuyordu; sağımda ne olduğunu ancak bir süre sonra anlayabildim. Bir yüzü ve iri, ağır, battal bir eli olan koskoca, hareketsiz bir yığındı bu. Yüzünün gördüğüm tarafı boştu, ne hat, ne hâtıra; ve elbisesinin, tabut için kefenlenmiş bir ölü esvabı gibi

oluşu, korkunçtu. Dar, siyah boyunbağı; yakaya yine öyle baştan savma ve eğreti bağlanmıştı ve ceketin duruşu, onun, bu iradesiz vücuda başkaları tarafından giydirildiğini gösteriyordu. Elini pantolon üzerine, şimdi nerde duruyorsa oraya, koymuşlardı; ve hattâ saçları, sanki ölü yıkayıcı kadınlar tarafından taranmış, müze hayvanlarının kılları gibi sert düzeltilmişti. Bütün bunları dikkatle gözden geçirdim; demek bana burasını verdiler, diye düşündüm; çünkü işte nihayet hayatımın durulacak yerine vardığıma inanmıştım. Evet, akıl ermez Allahın hikmetine.

Birdenbire, çok yakından, birbiri ardınca, bir çocuğun korkan, kendini korumak isteyen çığlıkları, sonra da hafif, zaptedilmiş bir ağlama yükseldi. Bunun nerden gelebileceğini bulup çıkarmaya çabaladığım sırada yeniden kısa, boğuk bir çığlık, havayı titretti; ve sonra sesler işittim, emreden yarı yüksek bir ses ve sonra umursamaz bir makine, hiç bir şeye aldırış etmeyerek homurdanmaya başladı. Şimdi o yarı duvarı hatırlamıştım ve bütün bunların, kapıların ötesinden geldiğini, orada iş başında olduklarını anladım. Gerçekten, ara sıra, lekeli önlüğüyle bakıcı, görünüp işaret ediyordu. Beni çağırabileceğini artık hiç düşünmüyordum. Bana mı? Hayır. İki adam, tekerlekli bir koltuk getirip yığını içine oturttular ve ben şimdi onun, bulanık, hüzünlü, açık bir gözü olan, hayatla aşınmış küçükçe bir başka cepheye daha sahip, ihtiyar, kötürüm bir adam olduğunu gördüm. Onu içeri götürdüler, yanımda bir sürü yer açıldı. Ve ben oturuyor, aptal kıza ne yapacaklarını, acaba onun da bağırıp bağırmayacağını düşünüyordum. İçerdeki makineler, fabrika düzeninde o kadar hoş tıkırdıyorlardı ki, telâşlanacak bir şey yoktu.

Ama birden her şey sustu ve sessizlik içinde, tanıdığımı sandığım, hâkim ve kendini beğenmiş bir ses, şöyle dedi:

«Riez!» Sessizlik. «Riez. Mais riez, riez.» Gülüyordum. İlerdeki adamın niçin gülmediği anlaşılır şey değildi. Bir makine, takırdamaya başladı, ama hemen sustu, konuşmalar oldu, sonra yeniden aynı enerjik ses, yükseldi ve emretti: «Dites nous le mot: avant.» Harfleri bir bir tekrarladı: «a-v-a-n-t»... Sessizlik. «On n'entend rien. Encore une fois:...»

Ve işte ötede böyle yapışkan, pelte pelte sesler çıkarken: birçok, birçok yıllardan beri ilk olarak o, tekrar gelmişti. Çocukken ateşler içinde yattığım vakitler, içime ilk derin dehşeti salmış olan o: Kocaman. Evet, hepsi yatağımın etrafında toplandıkları ve nabzıma baktıkları ve neden korktuğumu sordukları zaman hep böyle derdim: Kocaman. Ve doktor getirirlerse ve doktor yanımdaysa ve beni yatıştırmaya çalışırsa ne yapıp yapıp Kocaman'ı kovmasını rica ederdim, gerisi hiçti. Ama doktor da öbürleri gibiydi tıpkı. Gerçi ben o zamanlar küçüktüm ve bana yardım kolaydı, ama onu yanımdan alıp atamazdı doktor. Ve şimdi o, tekrar karşımdaydı. Sonraları nasılsa görünmemişti, ateşimin yükseldiği gecelerde de gelmemişti, ateşim yoktu şimdi, ama o gelmişti. Gelmişti şimdi. Şimdi bende bir şiş gibi, ikinci bir kafa gibi çıkıyor, büyüyordu ve benim bir kısmımdı; ama benim bir kısmım olamazdı, büyüktü o kadar. Vaktiyle, sağken, elim yahut kolum olan, büyük, ölü bir hayvan gibi duruyordu. Ve kanım, aynı vücutta dolaşır gibi bende dolaşıyor ve onda dolaşıyordu. Ve kalbim, kanı Kocaman'a göndermek için kendini çok zorlamaya mecburdu: âdeta yetecek kan yoktu ortada. Ve kan, Kocaman'a istemeyerek giri-

yor, hasta ve pis çıkıyordu. Ama Kocaman şişiyor ve yüzümün önünde sıcak, mor bir çıban gibi büyüyor ve ağzımın önünde büyüyor ve sonuncu gözümün üstüne artık kenarının gölgesi düşüyordu.

O avlulardan geçerek dışarı nasıl çıktığımı hatırlayamıyorum. Akşamdı ve ücra yerlerde yol, iz kaybettim; duvarları uzayıp giden bulvarlar boyunca yürüdüm ve sonu gelmedi mi, herhangi bir meydana çıkıncaya kadar, ters yönde ilerledim. Bir caddede gitmeye başladım ve hiç görmediğim başka caddeler çıktı karşıma ve derken tekrar, başka caddeler. Bazan, sert, şangırtılı çan sesleriyle, pırıl pırıl, yaklaşıp uzaklaşıyordu tramvaylar. Ama levhalarında bilmediğim isimler vardı. Hangi şehirdeydim, bu şehrin bir yerinde oturacak bir odam var mıydı, artık yürümemek için ne yapmalıydım, bilmiyordum.

VE şimdi bir de, bana hep böyle garip görünen bu hastalık. Eminim, bu hastalığa gereken önemi vermiyorlar. Başka hastalıkları nasıl gözde büyütüyorlarsa. Belli nitelikleri yok bu hastalığın, yakaladığı insanın özelliklerine uyar. İnsanın ruhundan bir uyurgezen şaşmazlığıyla, kaybolmuş gibi gözüken en derin tehlikelerini bulup çıkarır; çok yakınına, en yakın saatine koyar onları. Okul çağında, zavallı, sert çocuk ellerinin aldatılmış sırdaşlığında, çaresiz günahları denemiş olan erkekler, kendilerini tekrar o günahları işlerken yakalarlar; yahut çocukken yendikleri bir hastalık teper yeniden, yahut kaybolmuş bir alışkanlık, yıllar önce yapmakta oldukları çekingen bir baş hareketi, yine ortaya çıkmıştır. Ve beliren şeyle birlikte, batmış bir eşya etrafındaki ıslak yosunlar gibi, ona yapışık şaşkın anılar kargaşalığı baş kaldırır. Başka za-

manlar hiç haberdar olmadığımız hayatlar yüzeye çıkar, gerçeklerin arasına karışır; biliyorum sandığınız geçmişi iter bir yana, yerine kendi geçer: çünkü yükselende dinlenmiş, dinç bir kuvvet vardır; her zaman var olansa sık sık hatırlayışlar sonucu yorgun düşmüştür.

Beşinci katta, yatağımda yatıyorum ve hiç bir şeyle bölüntüye uğramayan günüm, akrepsiz yelkovansız bir saat kadranına benziyor. Çoktandır kayıp ve bir sabah vakti, sanki birisinin yanında kalmış da bakım görmüş gibi, kaybolduğu zamandakinden âdeta daha yeni, iyi ve bozulmamış, eski yerinde duruyor bulduğumuz bir şey misali, yorganımın üstünde yer yer çocukluğumun kayıpları duruyor ve hiç eksilmemişler. Bütün kayıp korkular yeniden karşımda.

Yorgan kenarından çıkmış küçük bir yün ipliğinin sert, sert ve bir çelik iğne gibi sivri olduğu korkusu; geceliğimdeki şu ufacık düğmenin başımdan büyük, büyük ve ağır olduğu korkusu; şimdi yatağımdan düşen şu ekmek kırıntısının, yerde cam gibi kırılacağı korkusu ve böylelikle her şeyin, her şeyin ebediyen parçalanacağı telâşı; açılmış bir mektup zarfının yırtık kenarı, kimsenin görmemesi gereken gizli bir şeydir; o kadar kıymetlidir ki, odanın neresinde saklanırsa saklansın emniyette olamaz korkusu; uyursam sobanın önündeki bir kömür parçasını yutarım korkusu; rasgele bir sayının, kafamda, boş yer bırakmayacak şekilde büyümeye başlayacağı korkusu; üzerinde yattığım şeyin granit, boz granit olduğu korkusu; bağırabilirim, kapıma üşüşürler, derken kapıyı kırarlar korkusu; kendimi açığa vururum da korktuğum şeylerin hepsini söylerim korkusu, ve hepsi de söylenmeyecek şeyler olduğu için hiç bir şey söyleyemem korkusu, ve öbür korkular... korkular.

Çocukluğum için niyazda bulundum, işte geri geldi çocukluğum, ve hissediyorum ki çocukluk, eskiden nasılsa yine öyle ağır, ve hiç bir şeye yaramamış yaşlanmak.

DÜN ateşim iyiydi, ve bugün; sabah, ilkbahar gibi başlamaktadır, tablolardaki ilkbahar gibi. Bibliothèque Nationale'e, çoktandır okumadığım şairime gitmeyi deneyeceğim, daha sonra belki yavaş yavaş bahçelerde yürüyebilirim. Belki, içinde hakikî su bulunan büyük havuzun üstünden rüzgâr eser, çocuklar gelir, kırmızı yelkenli gemilerini havuza bırakıp seyrederler.

Bugün bunu beklememiştim; çok tabiî, çok basit bir işmiş gibi cesaretle sokağa çıkmıştım. Ama yine de bir şey vardı işte, beni bir kâğıt gibi alıp buruşturan ve atan, müthiş bir şey vardı işte.

Saint-Michel bulvarı boştu, genişti, hafif eğikliğinde ne güzel yürünüyordu. Üstümde pencere kanatları, kristal bir ahenkle açılıyor ve parıltıları beyaz bir kuş gibi caddenin karşı tarafına uçuyordu. Açık kırmızı tekerlekli bir araba geçti ve ilerde birisi, açık yeşil bir şey taşıyordu. Sulanmış ve koyu renkte gözüken yolun üstünde ışıl ışıl koşumlar içinde atlar koşmaktaydılar. Heyecanlı, taze, ılıktı rüzgâr, ve yükseliyordu her şey: kokular, sesler, çanlar.

Akşamları sahte kızıl çingenelerin çalgı çaldıkları kahvelerden birinin önünden geçiyordum. Akşamdan kalma bir hava, açık pencerelerden, suçlu, utanmış, dışarı sızıyordu. Saçları taranmış garsonlar, kapı önünü oğmakla meşguldürler. Bir tanesi, iki büklüm, masaların altına avuç avuç, sarımtırak bir kum serpiyordu. Sokaktan geçenlerden biri onu dürtüp yolun ilersini gösterdi. Yüzü pancar gibi kırmızı garson, bir

süre gözlerini dikip baktı; sonra sakalsız yanaklarına bir gülümseme, sanki dökülüp yayıldı. Öbür garsonlara işaret etti; gülen yüzünü, hepsini çağırmak, kendi de hiç bir noktasını kaçırmamak için, birkaç kere çabuk çabuk, sağa sola çevirdi. Şimdi hepsi, ileriye bakarak, yahut gözleriyle arayarak, gülümseyerek veya bu gülünç şeyi henüz görememiş olmalarına içerleyerek, öylece duruyorlardı.

İçimde ufak bir korku başladığını seziyordum. Bir şey beni öbür kaldırıma geçmeye zorluyordu; ama sadece, daha hızlı yürümeye ve önümde giden birkaç kişiye, elimde olmaksızın bakmaya başladım, hallerinde hiç bir tuhaflık göremiyordum. Ama hayır, mavi önlüklü, omuzunda boş, kulplu bir sepet taşıyan bir çırağın, birinin arkasından bakmakta olduğunu fark ettim. Usanınca, olduğu yerde, evlerden yana döndü ve gülmekte olan bir tüccar yamağına doğru, elini alnına götürüp herkesçe bilinen, o sallantılı işareti yaptı. Sonra kara gözleri ışıl ışıl yanarak, memnun ve iki yana sallana sallana bana doğru yürümeye başladı.

Önüm açılır açılmaz benzeri görülmemiş, tuhaf bir kimseyle karşılaşacağımı umuyordum; ama önüm sıra, koyu renk bir pardüsü giymiş, kısa, saman rengi saçlarına yumuşak, siyah bir şapka geçirmiş, uzun boylu, zayıf bir adam yürüyordu sadece. Bu adamın ne elbisesinde, ne de halinde gülünç bir taraf bulunmadığına kanaat getirdim, yürüyüp geçerek bulvarın ilersine bakmaya niyetleniyordum ki, adam bir şeye takılarak sendeledi. Onun hemen arkasında bulunduğum için dikkatli davranmak istedim, ama sendelediği yere geldiğim vakit, yerde bir şey göremedim, hiç bir şey. Yola devam ediyorduk, o ve ben; aramızdaki açıklık aynı kalıyordu. Derken önümüzü kesen bir caddeyle karşılaştık, ve önümdeki

adam, birbirine eşit olmayan ayaklarla, yaya kaldırımın basamaklarını, çocukların, yolda yürürlerken sevindikleri vakit bazan sekip sıçramaları gibi, hoplayarak indi. Karşı kaldırıma varınca uzun bir adımla kolayca yukarı sıçradı. Ama tam yukarı çıkmıştı ki, bir ayağını bir parça kaldırdı, öbürü üstünde şöyle bir hopladı ve bu hareketi birkaç kere tekrarladı. İnsan, önemsiz bir nesne, bir çekirdek, kaygan bir meyva kabuğu, her hangi bir şey vardı gibilerden kendini inandırdığı takdirde şimdi yine bu âni harekete de, eh, bir sendeleyiş gözüyle bakabilirdi; ve işin tuhaf tarafı, bizzat adamın, bir engelin varlığına inanır görünmesiydi, çünkü her seferinde, böyle anlarda insanlarda görülen o yarı sıkkın, yarı sitemli bir bakışla dönüp o netameli yere bakıyordu. Bir kere daha tetik bulunmamı ihtar eden bir ses, beni caddenin öte tarafına geçmeye davet etti; ama bu çağrıya uymadım ve bütün dikkatimi, ayaklarına toplayarak adamın peşisıra yürümeye devam ettim. Yirmi adım kadar bir yürüyüş süresince o hoplamanın tekrarlanmayışı, bana garip bir ferahlık verdi, itiraf ederim; ama gözlerimi kaldırıp bakınca adamda başka bir sıkıntının belirdiğini gördüm. Pardüsüsünün yakası kalkmıştı; bazan bir, bazan her iki eliyle, yakasını düzeltmeye özene bezene çalışmasına rağmen beceremiyordu bir türlü. Olağan şey. Bu, beni endişelendirmedi. Ama çok geçmeden hudutsuz bir hayret içinde, bu adamın meşgul ellerinde iki çeşit hareket keşfettim: biri yakayı gizlice yukarı kaldıran kaçamak ve çabuk bir hareket; öteki sözde yakayı yatırmaya çalışan, özentili, uzun, âdeta mübalâğalı bir şekilde hecelenen bir hareket. Bu gözlem, beni öylesine şaşırtmıştı ki, yakası kalkık pardüsünün ve sinirli sinirli konuşan ellerin gerisindeki boyunda, bacakları daha demin terk etmiş olan o korkunç

ve iki heceli hoplayışın bulunduğunu ancak iki dakika sonra fark ettim. O andan itibaren adama bağlanmıştım. Bu seğirmelerin bütün vücudunda dolaştığını ve yer yer patlak vermeye çabaladığını kavrıyordum. İnsanlardan neden korktuğunu anlamıştım ve gelip geçenlerin, bir şeyin farkına varıp varmadıklarını, kollayarak araştırmaya başladım. Bacakları birdenbire ufak, titrek bir kıpırtı yapar yapmaz, sırtımdan soğuk bir ürperti geçti, ama kimsecikler görmemişti bunu; ve bir kimse dikkat edecek oldu mu ben de bir parça sendelerim diye düşündüm. Yolda ufak, önemsiz bir engel varmış da ikimiz tesadüfen üstüne basmışız gibilerden, meraka düşenleri inandırmaktan yana bu bir çare olurdu. Ama ben böyle tedbir düşünürken adam kendisi, yeni ve mükemmel bir çare bulmuştu. Elinde bir baston olduğunu söylemeyi unutmuşum; evet, koyu renkli bir ağaçtan yapılmış, sade, kıvrık saplı, basit bir bastondu bu. Çare arayan korku, ona bu bastonu, ilkin bir eliyle (çünkü öbür elinin daha ne işe gerekeceğini kim bilir) tanı belkemiği hizasında sırtında tutmayı, onu boyun omuruyla birinci sırt omuru arasında, sert bir destek hissini verecek şekilde sımsıkı beline dayayıp, yuvarlak sapını yakasına sokmayı ilham etmişti. Hiç de göze batmayacak, olsa olsa bir parça hoppaca bir davranıştı bu; beklenmedik ilkbahar öğlesi, böyle bir hareketi mazur gösterebilirdi. Dönüp bakmak kimsenin aklından geçmedi, her şey iyiydi şimdi. Her şey mükemmeldi. Gerçi yaya kaldırımın bitiminde iki sekme, çok önemsiz, ufak yarı zaptedilmiş iki sekiş kaçırdı; ve su götürmez bir sıçrama, ama öylesine ustaca gediğine konmuştu ki (yolun üstünde bir sulama borusu bulunuyordu) korkacak bir şey yoktu ortada. Evet, henüz her şey yolunda gidiyordu; arasıra öbür el de basto-

na uzanıyor, bastonu vücuda sımsıkı yapıştırıyor, tehlike böylelikle yine atlatılıyordu. Buna rağmen korkumun büyümesine karşı bir şey gelemezdi elimden. O böyle yürür ve sonsuz bir çabalayışıyla kayıtsız ve dalgın görünmeye savaşırken korkunç seğreyişlerin vücudunda biriktiğini biliyordum; benim içimde de adamın, bu seğreyişlerin boyuna çoğaldığını duyduğu korkusu vardı, ve içinden sarsılmaya başladıkça bastona nasıl sarıldığını görüyordum. Sonra bu ellerdeki ifade, öyle amansız ve sert bir hal aldı ki, bütün ümidimi, kuvvetli olması gereken iradesine bağladım. Ama burada iradenin sözü mü olurdu. Takatinin tükeneceği an geliyordu, uzakta olamazdı. Ve ben, şiddetle çarpan kalbimle peşisıra giden ben, azıcık kuvvetimi para gibi üst üste koymuştum, ve ellerine bakarak, lâzımsa bendeki kuvveti de almasını ondan rica ediyordum.

Aldığını da sanıyorum; daha çok değilse, suç benim miydi.

Saint - Michel meydanında birçok taşıtlar, oraya buraya koşuşan adamlar vardı; sık sık iki araba arasında kalıyorduk, o zaman o nefes alıyor, sanki dinlenmek için kendini bir parça koyveriyor, bir parça sekiyor ve bir parça başını sallıyordu. Belki esir hastalığın, ona galebe çalmak için başvurduğu bir hileydi bu. İrade iki yerde kırılmıştı ve gevşeme, büyülenmiş kaslarda hafif tatlı bir uyarım, bir ritm bırakmıştı. Ama baston hâlâ aynı yerdeydi ve eller, dargın ve öfkeliye benziyorlardı; böylece köprüye vardık, her şey yolunda gidiyordu. Henüz gidiyordu. Derken yürüyüşe bir duraklama geldi, derken adam bir iki adım koştu, derken durdu. Durdu. Sol eli bastondan yavaşça çözüldü ve ağır ağır yukarı kalktı, havada titrediğini gördüm; şapkasını biraz geriye it-

ti ve alnını sıvazladı. Başını biraz döndürdü, bakışlarını gökyüzünde, evlerde, suda kör kör gezdirdi, sonra kendini koyverdi. Baston yok olmuştu, uçmak istercesine kollarını açtı adam; sanki içinden bir tabiat hadisesi kopuyor, onu öne büküyor, geri kanırıyor, eğiyor, eğdiriyor ve ondan kalabalığın ortasına bir zıplama çılgınlığı fırlatıyordu. Şimdi çevresini birçok insanlar sarmıştı, ve onu artık göremedim.

Artık bir yere gitmenin manası mı kalmıştı, içim boşalmıştı. Boş bir kâğıt gibi, bulvarı, yukarsın yukarı, evler boyunca sürüklendim.

YAZMAYI[1] deniyorum, sana; kesin bir ayrılıktan sonra her şey biterse de, buna rağmen deniyorum, öyle sanıyorum ki bunu yapmam gerek, çünkü Pantheon'da Azize'yi gördüm, münzevi ve mukaddes kadını, çatıyı ve kapıyı ve etrafına kıt bir ışık serpen lambayı ve ötede uyuyan şehri, ayışığında nehri ve uzakları gördüm. Ulu kadın, uyuyan şehri bekliyor. Ağladım. Bütün bunlar hiç beklemediğim bir anda karşıma çıktığı için ağladım. Buna karşı ağladım, nâçardım.

Paris'deyim, duyanlar sevinir, çoğu kıskanır. Haklıdırlar. Büyük bir şehir, büyük ve garip baştan çıkarmalarla dolu. Bana gelince, bir bakıma bu ayartışlara kapıldığımı itiraf etmeliyim. Sanırım, bunu böyle söylemem gerek. Bu ayartışlara kapıldım, ve neticede karakterimde değilse bile dünya görüşümde, besbelli hayatımda bazı değişmeler oldu. Bu etkiler altında bende nesneleri tamamen başka türlü bir kavrayış belirdi; beni öbür insanlardan şimdi eskisinden daha çok ayıran bazı farklar var. Değişmiş bir dünya. Yeni manalarla

[1] *Bir mektup taslağı.*

dolu yeni bir hayat. Her şey pek yeni olduğu için şu anda biraz zorluk çekiyorum. Kendi ilişkilerimde acemiyim henüz.

Acaba denizi görmek mümkün olsa?

Evet, ama düşün, gelebilirsin diye hayal ediyordum. Acaba bana bir doktor bulunup bulunmadığını söyleyebilir miydin? Senden bu konuda bilgi almayı unutmuşum. Hem şimdi artık ihtiyacım da yok.

Baudelaire'in o harikulâde «Une Charogne» şiirini hatırlıyor musun? Onu, şimdi anlamış olabilirim. Son kıta hariç, Baudelaire haklıydı. Böyle bir şeyle karşılaştıktan sonra ne yapabilirdi? Bu korkunç, görünüşte sadece iğrenç konuda, bütün gerçekler arasında bir yeri olan gerçeği görmek vazifesiydi. Seçme ve reddetme yoktur. Flaubert'in Saint-Julien-l'Hospitalier'yi yazmış olmasını bir tesadüf mü sanıyorsun? Bana öyle geliyor ki en önemli nokta şu: Birisinin gözüne alıp da cüzamlının yanına yatması, onu sevda gecelerindeki kalp sıcaklığıyla ısıtması, ancak iyi bir sonuç verir.

Sanma ki ben burada hayal kırgınlıklarından acı çekiyorum, tersine. Bütün beklediklerimi, kötü bile olsa gerçek için kolayca feda edişime bazan şaşıyorum.

Allahım, bunun birazını paylaşmak kabil olsaydı. Ama o zaman kalır mıydı, kalır mıydı? Hayır, bu sadece yalnızlık pahasınadır.

HAVANIN her zerresinde Korkunç'un varlığı. Korkunç'u sen Saydam'la teneffüs ediyorsun; Korkunç, senin içinde tortulanıyor, katılaşıyor, organların arasında sivri geometrik şekiller alıyor; çünkü idam yerlerinde, işkence odalarında, tımarhanelerde, ameliyat salonlarında, sonbahar sonraları köprü altlarında geçmiş olan bütün eza ve dehşetler, çetin

bir direnme gösterirler; bütün bunlar yaşamalarında ısrar ederler, bütün realiteleri kıskanarak korkunç hakikatlerine sarılırlar. İnsanlar, onların çoğunu unutmayı pek isterler; uykular, beyinlerdeki bu pürüzleri hafif ve yumuşak törpüler ama rüyalar daha ağır basar ve tabloların silik çizgilerini yeniden çizerler. Ve insanlar uyanırlar, solumaktadırlar ve karanlıkta bir mum ışığı eritirler ve loş huzuru bir şurup gibi içerler. Ama, ah, bu emniyetin tutunduğu kenar. Ufacık bir dönüş kâfidir, bakış tekrar aşina ve dost olanı aşar, o an, az önce teselli veren çizginin, bir dehşet kenarı olduğu görülür. Çevreyi oyuklaştıran ışıktan sakın; arkana bakma, yatakta doğrul, gerinde bir gölgenin efendin gibi dikilmediğini nerden biliyorsun? Karanlıkta kalsaydın, hudut tanımayan kalbin, bütün bu seçilemeyen şeylerin üzüntüsünü emmeye çalışsaydı daha iyiydi. Şimdi kendi içine çekildin, varlığının hududunu önünde, ellerinde görüyorsun, zaman zaman belirsiz bir hareketle yüzünün çizgilerini tazeliyorsun. Ve içinde hemen hemen yer kalmamıştır; ve bu darlıkta, çok büyük bir şeyin barınmasının imkânsız oluşu ve Müthiş'in de buraya sığmak için kendini şartlara göre küçültmesi lüzumu, sana âdeta ferahlık verir. Ama dışarda ne hudut var, ne sınır; dışardaki çoğalırsa senin için dahi dolar, kısmen iradene bağlı damarlarda, yahut daha kayıtsız organlarının lenfasında değil, kılcal damarlarda büyür; sayısız dallara ayrılmış varlığının en son ayrımlarına kadar borulara bölünerek yukarı emilir. Orada yükselir, orada seni aşar, son barınak gibi çıkıp sığındığın nefesini de geçer. Ah, şimdi nereye kaçacaksın, nereye kaçacaksın? Kalbin, seni içinden dışarı atmakta, kalbin peşinden gelmektedir senin, ve sen artık âdeta kendinden dışardasın, geri dönmen kabil de-

ğil. Çiğnenen bir böcek gibi içinden dışarı taşarsın, üstündeki azıcık sertlik ve uymanın anlamı kalmamıştır.

Ey eşyasız gece. Ey dışarıya bakan kör pencereler, ey dikkatle kapanmış kapılar, öteden beri gelenekle gelmiş, kabul edilmiş, asla tamamen anlaşılmamış tertibat. Ey merdivenlerdeki sessizlik, yan odalardan gelen sessizlik, ta yukarda tavandaki sessizlik. Ey anne: Ey vaktiyle çocuklukta bütün bu sessizliklerin önünü kapatan Biricik. Sessizliği yüklenip «Korkma, benim!» diyen sen. Gece vakti, korkana, korkudan helâk olana sessizlik olmak cesaretini gösteren sen. Bir ışık yakarsın ve işte bu ses bile sensin. Işığı önüne tutar ve: «Benim, korkma!» dersin. Ve ışığı koyarsın yavaşça, ve şüphe kalmamıştır: Sensin; sen, gizli anlamlardan uzak, iyi, basit, hilesiz, âşina mahrem eşyaların çevresindeki ışıksın. Ve duvarın bir yerinde bir çıtırtı yahut döşemelerde bir ayak patırtısı oldu mu, gülümsersin sade, gülümsersin, sanki o yarım sesle birmişsin, onun sırdaşı biriymişsin, onunla sözleşip anlaşmışsın gibi gözleri sende ürkek çehreye karşı, aydınlık fonda saydam, gülümsersin. Dünya hükümetleri içinde senin kudretine eşit bir kudret var mı? Bak, Kırallar yatmışlar ve gözlerini korkuyla dikmişler ve meddahlar onları oyalayamıyor. Kırallar, sevgililerinin bahtiyar kucağında yatarken dehşet üzerlerine saldırır, onları ürkütüp keyiflerinden eder. Ama sen gelirsin ve o dehşeti arkanda tutarsın, tamamen önüne geçmişsindir; yer yer açılabilecek bir perde gibi değil, hayır. Hayır, yardımını çağıran sese, gelebilecek her şeyden önce koşup, dehşetin önüne geçmiş gibisin; ve arkanda yalnız acelen, ebedî yolun sevginin kanatları bulunmaktadır.

HER GÜN önünden geçtiğim mulajcı, kapısının yanına iki

çehre kalıbı asmış: Boğulmuş bir genç kız çehresi, kalıbını morgdan almışlar, çünkü güzeldi, çünkü gülümsüyordu, çünkü her şeyi anlamışçasına gülümser. Ve bu maskenin alt tarafında O'nun bilen yüzü. Sımsıkı bağlanmış duyumların sert düğümü. Boyuna buhar olup çıkmak isteyen müziğin içte o amansız sıkıştırılışı. Kendi melodilerinden başka melodi duymasın diye, kulakları bir Allah tarafından kapatılmış insanın çehresi. Bulanık ve geçici gürültülerle rahatsız olmasın diyerek. İçinde seslerin berraklık ve tamlığını taşıyan O; dünyayı yalnız sessiz duyumlarla tanısın diye kulakları böyle; sessiz, gergin, bekleyen bir dünyayı, tamamlanmamış, ahengin yaratılmasından önceki haliyle dünyayı.

Ey hilkati tamamlayan: toprağa ve sulara yağmur olarak düşen, kayıtsızca, rasgele düşen nesne, nasıl daha belirsiz ve kanunla bahtiyar, her şeyden tekrar doğar, çıkar, dalga dalga yükselir ve gökleri kurarsa: bizim yağışlarımızın buharı da senden yükseldi ve dünyayı müzikle kubbeledi.

Senin müziğin: bu yalnız dünyanın etrafını sarmalıydı; bizi değil. Sana Thebais'de bir piyano yapmalıydılar; ve seni bir melek, kralların, fahişelerin, keşişlerin gömülü yattıkları çöl sıradağlardan geçirerek, bu ıssız çalgının önüne götürmeliydi. O zaman melek, kendini yükseklere fırlatıp giderdi, çalmaya başlayacaksın korkusuyla.

Ve sonra sen boşalırdın, ey köpüren sel, kimseler duymadan; yalnız kâinatın tahammül edebileceği şeyi kâinata iade ederek. Bedeviler, uzaklardan hızlı hızlı geçerlerdi, havf içinde; ve bezirgânlar, sanki kasırga imişsin gibi, müziğinin kıyısında secde ederlerdi. Tek tük aslanlar, geceleri uzaktan etrafında dolaşırlardı, kendi kendilerinden korkarak, kaynayan kanlarından ürkmüş.

Çünkü seni şehvetli kulaklardan kim atabilir şimdi? Kısır kulakları, zinaya rağmen asla gebe kalmayan satılıkları, müzik salonlarından kim dışarı sürebilir? Orada tohum saçılmaktadır, onlarsa fahişeler gibi bu serpintinin altına girmişlerdir ve tohumla oynaşırlar, yahut henüz tatmin edilmemiş hırslarıyla yatmaktalarken tohum, Onan'ın tohumu gibi aralarına saçılıp akmaktadır.

Ama ey Tanrım, kulağı henüz kızoğlankız bakir birisi, senin ahenginle yatsaydı saadetten ölür, yahut Sonsuz'a gebe kalır ve döllenmiş beyni, doğacakların çokluğundan, çatlardı.

KÜÇÜMSEMİYORUM. Biliyorum ki cesaret ister. Bir an bu cesaret, bu fantazi cesaret, bir insanda var farzedelim; onların peşine düşsün, sonunda nereye daldıklarını, günün öbür saatlerinde ne yaptıklarını ve geceleri uyuyup uyumadıklarını ebediyen anlasın (ebediyen, çünkü kim bu şeyleri unutabilir, yahut birbirine karıştırır?). Hele uyuyup uyumadıklarının tesbiti. Bu iş için cesaret de yetmez sade. Çünkü takipleri işten bile olmayan başkaları gibi gelip gitmez bunlar. Şimdi var, şimdi yokturlar, kurşun askerler gibi konmuş ve alınmıştırlar. Bulundukları yerler bir parça sapadır, ama hiç de gizli köşeler olmadığı muhakkak. Yol, fidanlardan kurtulup çimenlik meydanın çevresinde biraz kıvrılır: işte yerleri burası ve etraflarında, cam bir mahfaza altındalarmış gibi, bol bol saydam bir boşluk bulunmaktadır. Sen bu her bakımdan kendi halinde ufak yapılı gösterişsiz adamları, gezmeye çıkmış düşünceli kimseler sanabilirsin. Ama aldanıyorsun. Eskimiş pardüsünün verev cebinde sol ellerinin bir şey aradığını, bulup çıkardığını ve bu ufak şeyi, beceriksiz ve göze çarpar şekilde havaya tuttuğunu görüyor musun? Da-

kika geçmez; iki üç kuş gelir: seke seke ve merak içinde yaklaşan serçeler. Ve adam, kuşlardaki gayet net hareketsizlik kavramına uyabildiği takdirde, serçelerin daha yakına gelmemeleri için bir sebep var mıdır? Derken ilk serçe kalkar, babacan ve feragat dolu parmaklarıyla bir parça (tam manasıyla küçücük) kurabiye artığı uzatan elin hizasında, sinirli telâşlı bir süre kanat çırpar. Adam, etrafında ne kadar çok insan toplanırsa, belli bir mesafeye kadar tabiî, onlarla olan farkını o ölçüde belli eder. Yana yana tükenmiş de artık fitil kalıntısıyla ışıldayan bir şamdan gibi durmaktadır, içinde onun sıcaklığını taşır, hiç hareket nedir bilmez. Ve nasıl çeker onları, nasıl kandırır, bunu o toplanan küçük, aptal kuşlar bilmezler asla. Seyirciler olmasa ve adamı uzun zaman kendi haline bıraksalar, eminim, birden bir melek gelecek, kendini zorlayarak o cılız elden tatlımsı, bayat lokma artığını alıp yiyecektir. İşte her zaman olduğu gibi insanlar engel buna. Onlar, yalnız kuşların gelmesine müsaade ederler; bunu yeter artar bulurlar ve adamın da başka bir şey beklemediği iddiasındadırlar. Yurdumda küçük bahçelere konulmuş gemi aslanları gibi, bir parça eğrilemesine toprağa saplanmış, yağmurların çürüttüğü o ihtiyar korkuluk da başka ne bekleyebilir ki; onun bu hali de hayatında bir kere önde durarak, en büyük dalgalara karşı çıkmış olmasından mı ileri geliyor? Şimdi bu kadar solmuş durması, vaktiyle pırıl pırıl oluşundan mıdır? Kendisine mi soracaksın?

Yalnız, yem verdiğini gördüğün kadınlara hiç bir şey sorma. Onların peşinden gidilebilirdi; onlar bu işi şöyle giderayak yaparlar; kolay olurdu. Ama bırak onları. Bilmezler, nerden gelmiş; birdenbire çantalarında bir sürü ekmek birikmiştir, ince atkılarından dışarı büyücek parçalar uzatırlar: azıcık

çiğnenmiş, ıslak ekmek parçaları. Tükrüklerinin biraz dünya yüzüne çıkması, küçücük kuşların bu tatla sağda solda uçması onları memnun eder; kuşlar tükrüğün lezzetini hemen unutsalar bile ne çıkar!

SENİN kitaplarının başında oturuyor, ey inatçı adam, seni bütün halinde bırakmamış ve kendi paylarını almış başkaları gibi memnun, ben de bu kitaplara mana vermeye çalışıyordum. Çünkü ben şöhretin ne demek olduğunu anlamış değildim henüz: şöhret, arsasına baskın eden kalabalıklar yüzünden, taşlarının yerleri bozulan bir yapının resmen yıkılışıdır.

İçinden, seni ürperten bir şeyler yükselen genç adam, kimselerce bilinmeyişinden faydalan! Seni hiçe sayanlar, sana itiraz ederlerse, tanıdığın görüştüğün kimseler senden tamamen el çekerlerse, düşüncelerinden dolayı seni yok etmek isterlerse; seni kendi benliğine toplayan bu gözle görülür tehlike, seni dağıtarak zararsız hale sokan sonraki şöhretin sinsi düşmanlığı karşısında hiç kalır.

Küçümseyerek bile olsa, senden bahsetmesi için kimseye ricada bulunma. Ve zaman geçer de isminin insanlar arasına yayıldığını görürsen, onların ağzında bulduğun bütün şeylerden daha ciddîye alma bu ismi. Şöyle düşün: adım kötüye çıktı, ve hemen bırak bu ismi. Bir başka isim al, Tanrının gece vakti seslenebileceği başka, herhangi bir isim al. Ve bunu herkesten sakla.

Ey yalnızın yalnızı, kenarda kalmış, şöhretinle sana sokuldular. Çok olmamıştı, temelinden sana karşı cephe almıştılar, şimdiyse sana yakınları gibi davranıyorlar. Ve senin sözlerini: bütün o yırtıcı hayvanları, ukalâlıklarının kafesin-

de yanlarında götürmektedirler; meydanlarda göstermekte ve emin bir mesafeden onları biraz kışkırtmaktadırlar.

Seni ancak, o ümitsiz hayvanlar bana boşanınca ve perişanlığımda bana çullanınca okudum. Sonunda sen de bir ümitsizdin, tekmil haritalarda yörüngesi yanlış çizili olan sen! Yalnız bir defa bizden yana kıvrılıp hemen dehşet içinde uzaklaşan yolunun bu ümîtsiz hiperbolü, göklerden bir sıçrayış gibi geçmektedir. Sana göre hiç; bir kadın duruyormuş, yok gidiyormuş, birisi baş dönmesine tutulmuş, öbürü cinnete; ölüler diriymiş, diriler görünüşte ölü: sana göre ne var? Bütün bunlar, senin için olağan şeyler; bir koridordan geçer gibi bunların arasından geçtin ve oyalanmadın. Ama orda durdun, iki büklümdün: oluşumuzun kaynadığı, tortulandığı ve renk değiştirdiği o yerde, içerde. Henüz kimseciklerin girmemiş olduğu derinlerde. Önünde bir kapı açılmıştı, alevlerin aydınlığında karnilerin başındaydın. Yanına asla kimseyi almadığın orada, ey güvenmeyen, orda oturuyor, değişmeleri seyrediyordun. Ve tabiatın, cisimlendirip söyleyeceği yerde göstermeye meylettiği için, orda, kendinin de ilkin ancak camlardan doğru ayırt edebildiğin o mini mini şeyi; binlerce kişinin önüne, koskocaman bir halde, herkesin önüne çıksın diye, tek başına büyültmekten yana karar, muazzam bir karar verdin. Tiyatron doğdu. Bu, yüzyılların sıkıştırıp bir damla haline koyduğu âdeta hacimsiz hayatın, başka sanatlar tarafından bulunup gitgide idrake ulaşmasını ve bazı fertlerin bunu anlamak yolunda yavaş yavaş toplanarak, nihayet, yüce söylentileri, önlerine serilecek bir sahnede temsiller, mecazlarla doğrulanmış görmek istemelerini bekleyemezdin. Bunu bekleyemezdin, hazırdın; ancak ölçülebileni: yarım derece yüksek bir hissi, âdeta ağırlıksız bir iradenin ta

yakından okuduğun yana kayma açısını, bir özlem damlasındaki hafif bulanmayı, bir güven zerresindeki hemen hemen hiç denecek kadar az renk değişimini... bunu tesbit ve zaptetmek istiyordun; çünkü hayat, o içerlerimize kaymış, içeri çekilmiş, hakkında tahminler yürütemeyeceğimiz kadar derinlere gitmiş olan hayatımız, bu gibi oluşlardaydı şimdi.

Göstermeye olan tutkunla sen, zaman sınırlarını aşan trajik şair, bu incenin incesini bir hamlede, en inandırıcı jestlere, pozlara, en belirgin nesnelere dönüştürmek istiyordu. Daima daha sabırsız, daima daha ümitsiz, dış gözle görülenlerin arasında iç görüşünün karşılığını arayan, acarlığı eşsiz eserine giriştin. Bir ada tavşanı vardı, bir tavan arası, içinde birinin gezindiği bir salon vardı: bir tavan arası, içinde birinin gezindiği bir salon vardı: yan odada bir cam şangırtısı; pencerelerin önünde bir yangın vardı, güneş vardı. Bir kilise ve kiliseyi andıran bir kayalık vardı. Ama bunlar yetişmiyordu; nihayet kulelerin ve bütün dağların da girmesi gerekliydi; ve araziyi örten çığlar, elle tutulabilir şeylerle dopdolu olan sahneyi, kavranamayan'ın uğruna basıp örtüyordu. Artık takatin kesildi. Birbirine yaklaştırdığın iki uç, yay gibi fırladı; mecnunca kuvvetin, esnek değnekten kurtuldu, ve eserin âdeta varken yoka döndü.

Her zamanki inadınla, sonunda pencereden ayrılmak istemeyişini yoksa kim anlardı. Pencerenin önünden geçip gidenleri görmek istiyordun; çünkü insan başlamaya karar verirse, günün birinde bunlar işe yarar belki, diye düşünüyordun.

BİR kadın üzerine hiç bir şey söylenemeyeceğini ilk defa o zaman anladım; ondan bahsettikleri vakit, başkalarını sayıp

döktüklerini, etrafını çizip onu ortada beyaz bıraktıklarını; çevreleri, mekânları ve eşyaları belirli bir noktaya kadar tasvir ettiklerini gördüm; bu noktada her şey, hafif ve üzerinden asla tekrar geçilemeyen bir konturla bitiyor, yumuşak, âdeta kollayarak sona eren bu çizgiler, onun resmini teşkil ediyordu. Sonra: «Nasıldı o?» diye sorardım. «Sarışın, âdeta senin gibi,» derler ve başkaca bildiklerini bir bir sayıp dökerlerdi; ama derken o, yine belirsizleşir ve ben artık hiç bir şey tasarlayamaz olurdum. Gözümün önünde o, ancak annem, bana hep tekrarını istediğim hikâyeyi anlattıkça canlanırdı—.

— Annem, her defasında köpek sahnesine gelince gözlerini kapar ve tamamen örtülü olmasına rağmen yer yer gözüken yüzünü huşu içinde avuçlarında tutar ve elleri hep soğuk soğuk şakaklarına dokunurdu. «Gördüm, Malte,» diye yemin ederdi: «Gözlerimle gördüm.» Bunu bana anlattığı vakit annem, son senelerini yaşıyordu. Kimseyi görmek istemediği yolculuklarda bile yanından eksik olmayan sık delikli küçük, gümüş süzgeçle bütün içilecek şeyleri süzdüğü sıralar. Azıcık ekmek veya pandispanyadan gayrı katı yiyecekleri ağzına koymuyor bunları da ufalayıp kırıntı haline sokuyor ve çocukların kırıntı yiyişi gibi tek tek yiyordu. İğnelerden korkması o zamanlar, en son dereceyi bulmuştu. Kendisini mazur göstermek için başkalarına şöyle diyordu: «Artık hiç bir şeye tahammülüm kalmadı, ama bu sizi üzmesin, kendimi pek iyi hissediyorum.» Bana ise birdenbire döner (çünkü o sıralarda oldukça büyümüştüm) ve kendisine büyük çabalara mal olan bir gülümseyişle: «Ne de çok iğne, Malte,» derdi, «çıkmadıkları yer mi var, düşün hele, düşmeleri ne kolay...» Bu sözlere mümkün mertebe şaka sü-

sü vermeye dikkat eder, ama her an bir şeyin içine düşebilecek, iyi tutturulmamış iğneler bulunduğunu düşünüp kapıldığı dehşetle sarsılırdı.

INGEBORG'DAN bahsederken ona hiç bir şey olmaz, o vakit kendini hiç sakınmaz, o vakit daha yüksek sesle konuşur, o vakit Ingeborg'un gülüşlerini hatırlayarak gülerdi; o vakit Ingeborg'un ne güzel olduğu bilinsin isterdi. «Hepimizi neşelendirirdi,» derdi, «babanı da, Malte, tam manasıyla bahtiyar ederdi. Ama sonra, çok az hasta görünmesine rağmen öleceği kesinleştiği vakit, etrafında dolanıyor ve bunu kendisinden gizliyorduk; bir gün yatağında doğruldu ve hani sanki bir cümlenin kulağa nasıl geleceğini işitmek isteyen biri gibi: 'böyle zorlamayın kendinizi,' dedi, 'hepimiz bunu biliyoruz, emin olun, böyle olması daha iyi, fazla istemem.'» Tasavvur et, hepimizi neşelendiren insan, fazla istemem, diyordu. Büyüyünce acaba anlar mısın, Malte? İlerde düşün bunu, belki aklına gelir. Böyle şeylerden anlayan biri olsaydı ne iyi olurdu.»

Annemi, yalnız kaldıkça «böyle şeyler» meşgul ediyordu, ve bu son senelerde hep yalnızdı o.

Başkası tarafından görülmek istemeyen ve gayesi gülmekte biten, o kendine özgü cesur bir gülümseyişle: «Ben asla anlamayacağım, Malte,» derdi bazan, «ya bunu bulup çıkarmaya kimsenin heves etmeyişi; ben bir erkek olsaydım, evet bir erkek olsaydım bunu düşünürdüm; sırasınca, yolunca ve ta baştan başlayarak. Çünkü bir başlangıç var, muhakkak; insan bu başlangıcı ele geçirebilse bari. Ah Malte, göçüveriyoruz; bana öyle geliyor ki herkes dalgın ve meşgul; gidişimizin farkında değiller bile. Sanki bir yıldız akıyor da

görmüyor kimse, ve kimse bir niyet tutmuyor. Bir şey muradetmeyi unutma, Malte. İnsan, dilemeyi elden bırakmamalıdır. Bence gerçekleşme yoktur, ama uzun süren, bütün bir ömür boyu devam eden dilekler vardır; öyle ki insan, onların gerçekleşmesini bekleyemez zaten.»

Annem, Ingeborg'un ufak yazıhanesini yukarıya, odasına çıkartmıştı, yanına serbestçe girebildiğim için, çok zaman onu bu yazıhanenin önünde bulurdum. Adımlarım halıya tamamen gömülürdü, ama o, beni hisseder ve bir elini, öbür omuzu üzerinden bana uzatırdı. Hiç bir ağırlığı yoktu bu elin, onu âdeta, geceleri uyumadan önce bana uzattıkları fildişi haç gibi öperdim. Kapağı yukarı doğru açılan bu alçak yazıhanede, bir çalgı önünde oturur gibi otururdu. «Ne çok güneş var içinde,» derdi ve sahiden yazıhanede, üzerine bir kırmızı, bir mavi çiçek resimleri işlenmiş o eski ve sarı vernikten dolayı, acayip bir aydınlık olurdu. Bazan çiçek üçleşir, iki çiçeğin arasına bir de mor renklisi girerdi. Bu renkler ve ince, dikey asmaların yeşili kararmıştı, buna karşılık zemin ışıklıydı, ama çiy bir parlaklıkta değil. Bu hal, içten içe karşılıklı ilişkiler kuran renk tonları arasında ifade görmemiş ayrı, kibar bir bağlantı yaratıyordu.

Annem, yazıhanenin hepsi boş, ufak gözlerini açardı.

«Ah, güller,» derdi ve biraz öne eğilerek, tükenmek bilmeyen bulanık kokuya uzanırdı. Hep, kimsenin akıl etmediği ve saklı bir yaya basınca açılıverecek gizli bir gözde, ansızın daha bir şeyler çıkacağını hayal ederdi. Ciddî, ürkek: «Birdenbire açılır, göreceksin,» derdi ve bütün gözleri çabuk çabuk kurcalar dururdu. Aslında bu gözlerde kâğıt olarak ne kalmışsa hepsini bir araya toplamış, okumadan bir yere saklamıştı. «Anlayamam ki, Malte, benim için muhak-

kak pek zor.» Bütün her şeyin, kendisi için anlaşılması pek güç olduğu kanısındaydı. «Hayata yeni başlayanlar için sınıflar yok, insandan hemen en zor şeyi isterler daima.» Bana, annemin, kızkardeşinin korkunç ölümünden: bir baloya hazırlanırken, şamdanlı aynanın önünde saçındaki çiçeklere yeni bir biçim vermek istediği sırada tutuşup yanan Kontes Ollegaard Skeel'in ölümünden sonra bu hale geldiğini söylediler. Son zamanda ise anlaşılması en zor şey, galiba Ingeborg'du, annem için.

Şimdi hikâyeyi, annemin, benim ricam üzerine anlattığı şekilde yazıyorum.

Yaz ortasındaydı, Ingeborg'un gömülüşünden sonraki perşembe günü. Taraçanın çay içilen kısmından doğru, muazzam karaağaçların arasında, aile mezarlığının çatısı görülüyordu. Sofrada yerler o şekilde ayarlanmıştı ki, daha önce burada, bu şimdi olanlardan başka bir kimse sanki hiç oturmamıştı; masayı ferah ferah bizler dolduruyorduk. Ve her birimiz, yanımıza bir kitap veya bir elişi sepeti almış olduğumuz için, biraz sıkışık oturuyorduk hattâ. Abelone (annemin en küçük kızkardeşi) çay dağıtıyor ve hepimiz, şunu bunu uzatmakla meşgul bulunuyorduk; yalnız deden, koltuğundan konağa doğru bakıyordu. Postanın beklendiği saatti; postadan gelen mektupları, sofra işleriyle uğraştığı için içerde oyalanan Ingeborg alıp getirirdi çok vakit. Hasta olduğu haftalarda, onun bu gelişlerini unutmaktan yana hayli vaktimiz olmuştu; çünkü gelemeyeceğini biliyorduk. Ama, gelmesine artık sahiden imkân olmayan o ikindi üstü, Malte, Ingeborg çıkageldi. Bu, belki de bizim suçumuzdu; belki de onu biz çağırmıştık. Çünkü hatırlarım, oturduğum yerde birdenbire ortalıktaki bu değişikliğin ne olduğunu anlama-

ya çalışmıştım. Değişen ne, birdenbire söylemesi, kudretim dışındaydı; tamamen unutmuş bulunuyordum. Başımı kaldırıp baktığım zaman, bütün ötekilerin, gözlerini konağa çevirdiklerini gördüm: dikkati çeken bir özellikle değil, aksine çok sakin ve her günkü bekleyişle bakıyorlardı. Tam (Malte, bunu düşündükçe buz kesilirim), ama Allah yardımcım olsun, tam: «Nerde kaldı?» demek üzereydim ki, Cavaliere, her zamanki gibi, masanın altından fırladı, ona doğru koştu. Bunu gördüm, Malte, bunu gördüm. Ingeborg gelmiyordu, ama köpek ona doğru koşuyordu; Ingeborg, köpeğe göre geliyordu. Köpeğin, Ingeborg'a doğru koştuğunu anlamıştık. Sanki bir şey soruyormuş gibi köpek, iki kere bize dönüp baktı. Sonra her zamanki gibi ileri atıldı, Malte, her zamanki gibi tıpkı, ve ona erişti; çünkü etrafında sıçramaya başlamıştı, Malte, var olmayan bir şeyin etrafında; sonra üzerine atılmaya başladı, yalamak için, üzerine. Sevinçten, inler gibi uluduğunu duyuyorduk, ve böyle peşpeşe, çabuk çabuk yukarlara doğru atıldıkça Ingeborg'u, sıçrayışlarıyla gözlerimizden gizliyor denilebilirdi, cidden. Derken birdenbire uludu ve havada kendi sıçrayışını kesip acayip şekilde beceriksiz, yere devrildi; çok tuhaf, yere serilmişti, kımıldamıyordu. Karşı taraftan, elinde mektuplar, uşak, konaktan dışarı çıktı. Bir süre durakladı, yüzlerimizi göre göre yürümek hiç de kolay değildi besbelli. Ve baban, ilerlememesi için işaret etmiş bulunuyordu. Baban, Malte, hayvanları sevmezdi; ama yine de kalkıp, yavaşça — bana öyle geliyordu — ilerledi ve köpeğin üzerine eğildi. Uşağa kısa, tek heceli bir şey söyledi. Uşağın, Cavalier'yi kaldırmak için koştuğunu gördüm. Ama köpeği, baban kendisi kaldırdı ve nereye gittiğini iyice biliyormuş gibi, alıp konağa götürdü.

BİR SEFERİNDE bu hikâye anlatılırken hava kararmış bulunuyordu; anneme «el»den bahsetmek üzereydim: o anda becerebilirdim bunu. Başlamak için derin bir nefes almıştım, ama birden uşağı ne iyi anladığımı fark ettim: yüzlerine doğru ilerleyememişti. Karanlığa rağmen, gördüğüm şeyi görecek olursa annemin yüzüne bakmaktan korkuyordum. Sanki başka bir şey istemiyormuşum hissini vermek için tekrar nefes aldım. Urnekloster galerisinde geçirilmiş o garip geceden birkaç sene sonra, günlerce küçük Erik'e açılmayı düşünmüştüm. Ama o geceki konuşmamızdan sonra bana karşı yine birdenbire kapanmıştı, benden kaçıyor, beni galiba küçümsüyordu. Asıl bunun için ona «el»den bahsetmeyi istiyordum ya. Kendisine bu macerayı gerçekten yaşadığımı anlatabilirsem onun gözünde değer kazanabileceğimi tasarlıyor, nedense bunu mutlaka istiyordum. Ama Erik, benden öyle ustaca kaçıyordu ki imkân olmuyordu. Hem sonra hemen hareket etmiştik. İşte, ne kadar şaşılsa yeri, ilk defadır ki (o da yalnız kendime) bir olay anlatıyorum; ta gerilere, çocukluğuma ait bir olay.

O vakitler henüz ne kadar küçük olduğumu şundan çıkarıyorum: üzerinde resim yaptığım masaya erişebilmek için koltukta diz çökerdim. Yanılmıyorsam, şehirdeki konakta, bir kış akşamıydı. Odamda, pencerelerin arasındaydı masa; odada, ışığı kâğıtlarıma ve matmazelin kitabına vuran lambadan başka lamba yoktu; matmazel, yanımda, biraz geride oturur, okurdu. Okurken zihni başka yerlere gider, kitaba mı dalardı, pek bilemezdim; saatlerce okur, binde bir sayfayı çevirir ve ben, elinin altında sayfalar hep doluyor, sanki gözleriyle kendisine gerekli ama kitapta bulunmayan belirli kelimeler ekliyor sanısına kapılırdım. Bir yandan resim ya-

par, bir yandan böyle hayallere dalardım. Pek kesin bir gayem olmaksızın çizer durur, gerisini nasıl getireceğimi bilemez olduğum zaman bir parça sağa eğik başımla yaptıklarımı gözden geçirirdim; eksik kısımlar ânında gözüme çarpardı. At sırtında çarpışmaya giden subay resimleri çizerdim veya subaylar çarpışıyor görünürlerdi; hem bu daha kolay düşer, çünkü her şeyi örten bir duman resmi yaptım mı iş olur biterdi. Annem, bu çizdiklerimin ada olduğunu iddia eder durur, koca koca ağaçları, bir şatosu, bir merdiveni ve kenarında, aksi suya vurmuş çiçekleri olan adalarmış. Ama bence annem kendinden uyduruyor bunu; ya da sonradan böyle olmuştur.

O akşam bir şövalye resmi yaptığım muhakkak; acayip örtülere bürünmüş bir at üstünde iyice belli bir şövalye. Öyle renk renkti ki, ikide bir boyalı kalem değiştiriyor, ama en çok kırmızıya önem verdiğim için boyuna kırmızı kaleme uzanıyordum. Derken yine kırmızı lâzım oldu; kalem (hâlâ gözümün önünde), ışık vurmuş kâğıdın üzerinden masanın kenarına doğru yuvarlandı ve ben önleyinceye kadar, önümden yere düşüp gitti. Muhakkak lâzımdı ve yere inip de aramak gerçekten sıkıntılı bir işti. Benim gibi beceriksiz biri için aşağıya inmek, bin bir zahmet demekti; ayaklarım pek uzun geliyor, bir türlü altımdan çekip çıkaramıyordum; uzun zamandır diz çökerek durmak, bacaklarımı uyuşturmuştu; bana ve koltuğa ait şeyler nelerdir, bilmiyordum. Nihayet, oldukça perişan, aşağıya, masanın altında duvara kadar uzanan bir hayvan postunun üzerine indim. Ama yeni bir zorlukla karşılaşmıştım. Yukarının aydınlığına alışmış, beyaz kâğıttaki renklerin etkisinden henüz kurtulamamış gözlerim, masa altındaki şeylerin hiç birini ayırt edemiyor,

karanlığı o kadar katılaşmış görüyordu ki, bu karanlığa çarpmaktan ürküyordum. Kendimi duyumlarıma terk ettim; diz çökmüş ve sol koluma dayanmış bir halde, öteki elimle, dokunması insanda hoş bir etki uyandıran serin, uzun tüylü postu taramaya başladım; kalemden eser görünmüyordu şu var ki. Bir hayli vakit kaybettiğimi kuruyor ve matmazele seslenerek, bana lambayı tutmasını tam rica ediyordum ki, kendiliğinden zorlanmış gözlerimin önünde, karanlığın azar azar saydamlaştığını gördüm. Açık renk bir pervazla biten ilerdeki duvarı seçebiliyordum; masanın ayaklarına bakıp bulunduğum yeri tayin ettim; her şeyden önce, bir su hayvanını andırırcasına tek başına kımıldayan ve derinleri araştıran, parmakları açık, kendi elimi tanıdım. Hâlâ aklımdadır, âdeta merakla bu ele bakıyordum; bana öyle geliyordu ki, kendisinde hiç de görmediğim kımıldanışlarla, yeri kendi bildiğine yordamlarken bu el, benden öğrenmediği şeyler bilmektedir. İlerleyişini izliyordum; beni ilgilendiriyordu, birçok şeyler bekliyordum. Ama bu elin karşısına, duvardan bir başka elin, benzerini hiç görmemiş olduğum, büyükçe, çok zayıf bir elin çıkacağını nerden bilirdim. O da karşıdan doğru, aynı şekilde arıyordu ve her iki elin açılmış parmakları, körükörüne, karşılıklı kımıldayarak birbirine yaklaşıyorlardı. Merakım, henüz tükenmemişti ama ansızın kesildi ve yerinde bir dehşet belirdi. İki elden birinin benim elim olduğunu ve tamiri imkânsız bir işe giriştiğini seziyordum. Üzerinde sahip olduğum hakların hepsini kullanarak elimin ilerlemesini durdurdum, düz ve yavaş geri çekmeye başladım; bir yandan da aramaya devam eden öbür elden gözlerimi ayırmadım. Onun, bu işin sonunu bırakmayacağını anlamıştım; yukarı nasıl çıktığımı Allah bilir. Koltuğa bü-

zülekalmıştım, dişlerim birbirine çarpıyordu, yüzümde öyle az kan vardı ki, gözlerimde artık mavi renk kalmadı sanıyordum. Matmazel... demek istiyordum, diyemiyordum, ama o, kendiliğinden korktu, kitabını fırlatıp koltuğun yanına diz çöktü ve ismimi çağırdı; beni tutmuş, sarsıyordu galiba. Şu var ki, şuurum yerindeydi tamamen. Bir iki yutkundum; anlatmak istiyordum çünkü.

Ama ne şekilde? Bütün gücümü topladım; fakat birisinin anlayabilmesi için ifade edilebilecek gibi değildi ki. Bu olayı anlatacak kelime vardı belki, ama bu kelimeleri bulmak için pek küçüktüm. Ve birdenbire bu kelimeler, yaşımın gerisinden meydana çıkabilir korkusuna kapıldım, o vakit onları söylemeye mecbur olmak, bana hepsinden korkunç gözüktü. Alttaki realiteye başka şekilde, değişmiş olarak, başından başlayıp bir kere daha göğüs germeye, onu nasıl itiraf ettiğimi dinlemeye artık gücüm yetmiyordu.

Hayatıma bir şeyin karıştığını, ebediyen yanımda taşıyacağım bir şeyin karıştığını, daha o zaman sezdiğimi iddia etmek, kuruntudur tabiî. Parmaklıklı küçük yatağımda yatar, uyumaz, yalnız tek kimse için bir anlam taşıyan ve söylenemeyen garip şeylerle dolu bir hayatı, hayal meyal tasarlardım. Muhakkak ki zamanla yeisli ve ağır bir gurur, içimde yer etti. İnsanın yüklü bir ruhla ve suskun, dolaşacağını düşündüm. Büyümüş kimselere karşı çılgın bir sempati duydum; böylelerine hayran oldum ve hayranlığımı kendilerine söylemeyi kurdum. Bunu ilk fırsatta matmazele açmayı tasarladım.

SONRA bunun başımdan geçen ilk macera olmadığını bana ispat peşinde koşan hastalıklardan biri meydana çıktı. Hara-

ret ruhumu allak bullak ediyor, ta derinlerden hiç bilmediğim sahneler, hayaller, olaylar bulup çıkarıyordu; yatıyor, ağırlığımın altında, bütün bunları yerli yerince, sıraya göre, tekrar ruhuma yerleştirmemi emredecekleri dakikayı bekliyordum. Nitekim başlamıştım da, ama hepsi ellerimde büyüyor, ayak diriyorlardı, çok, pek çoktular. O vakit hırslandım, hepsini bir yığın halinde ruhuma boca ettim ve sıkıştırdım; ama kapak tekrar kapanmıyordu. O zaman haykırıyordum, aralık kalmış olan ben haykırıyordum. Ve kendimden dışarısını görmeye başlayınca, onların uzun zamandır yatağımın etrafında durmakta, ellerimi tutmakta olduklarını görüyordum; bir mum yanıyor, arkalarında kocaman gölgeleri kımıldıyordu. Ve babam, gördüğüm şeyleri söylememi emrediyordu. Nazik, şiddeti alınmış bir emirdi bu; ama ne de olsa bir emir. Ve ben cevap vermezsem sabırsızlanıyordu.

Annem geceleri hiç gelmezdi, ama yok, uğradı bir seferinde. Bağırmış, bağırmıştım, ve matmazel gelmişti, kâhya kadın Sieversen ve arabacı Georg gelmişti; ama boşunaydı hepsi. Nihayet, galiba Veliahtın sarayında büyük bir baloya gitmiş olan babamlara bir araba göndermişlerdi. Birden, geri dönen arabanın avluya girdiğini işitip yatıştım, oturmuş, kapıya bakıyordum. Ve öbür odalarda ufak bir hışırtı duydum, ve hiç sakınmadığı kocaman saray tuvaleti içinde annem içeri girdi, âdeta koşuyordu, beyaz kürkü düştü sırtından ve beni çıplak kollarına aldı. Ve o ana kadar hiç duymadığım bir şaşkınlık ve hayranlıkla, onun saçını, bakım görmüş ufacık yüzünü, kulaklarındaki serin taşları, omuzlarının kenarındaki çiçek kokan ipekleri ellerimle yokladım. Babamın geldiğini ve ayrılmamız gerektiğini hissedinceye kadar öylece kal-

dık, içli içli ağlaşıp öpüştük. Çekingen bir sesle, annemin: «Fazla ateşi var,» dediğini duydum, ve babam elimi tutup nabzımı saydı. Jaegermeister üniforması giymiş, güzel, enli, mavi hareli bir Fil nişanı şeridi takınmıştı. Bana bakmaksızın, odanın içine: «Bizi çağırmak, saçma,» dedi. Önemli bir şey yoksa geri döneceklerini vaadetmişlerdi. Önemli bir şey de yoktu hani. Bense yorganımın üstünde annemin dans kartını ve hiç görmediğim beyaz kamelyalar buldum ve çok serin olduklarını anlayınca beyaz kamelyaları gözlerimin üzerine koydum.

AMA asıl, bu gibi hastalıkların ikindileri uzun sürüyordu. Berbat bir gecenin sabahında insan, hep uykuya dalıyor, uyanıp da daha erken fikrine kapıldığı vakit ikindi başlıyor, ikindi devam ediyor ve ikindi bitmiyordu bir türlü. İnsan, o vakit, düzeltilmiş yatakta yatıyor ve belki oynak yerlerinden bir parça uzanıyor, bir şey hayal edemeyecek kadar yorgun oluyordu. Elma ezmesinin tadı uzun zaman damakta devam ediyor, insanın bu lezzeti, her hangi bir şekilde şöylece yorumlayıp ruhunda, düşüncelerin yerine onun saf mayhoşluğunu dolaştırması da, hiç yoktan daha iyi oluyordu. Sonra sonra kuvvet topladıkça insanın arkasına yastıklar konuyor ve insan, oturup askerlerle oynayabiliyordu; ama askerler bu eğri yatak tepsisinde kolayca devriliyor ve bütün sıra daima, hep birden yıkılıyor ve insan, tekrar baştan başlayabilecek kadar henüz hayata dönmüş bulunmuyordu. Ansızın her şey, size ağır gelirdi ve hepsinin hemen alınıp götürülmesini rica ederdiniz ve yine boş yorgan üzerinde yalnız, az ilerinizdeki bir çift eli seyrederek ferahlık duyardınız.

Annemin yarım saat için, gelip bana masallar okuması, masal hatırı için değildi aslında (asıl uzun masalları, bana Sieversen okurdu). Hem o, hem ben, masal sevmemekte birliktik çünkü. Biz «harika»yı başka türlü anlıyorduk. Hadiselerin normal seyrinde akmasından daha harika bir şey olamazdı bizim için. Göklerde uçmayı pek önemsemiyorduk, periler bizi tatmin etmiyordu; kılıktan kılığa geçmelerden biz sadece üstünkörü değişmeler bekliyorduk, ama ne de olsa, ilgileniyor görünmek için okuyorduk bir parça; birisi içeri girince ne yaptığımızı söylemeye mecbur kalmaktan hoşlanmıyor; hele babama karşı aşırı bir dürüstlük göstermeye çalışıyorduk.

Sade, rahatsız edilmeyeceğimize yüzde yüz emin oldukça hava kararırken kendimizi anılara terk edebiliyorduk; o gün bugün, o da ben de büyümüş olduğumuz için her ikimize eskimiş görünen ve düşündükçe gülümsediğimiz ortak anılara. Annemin, benim, öyle oğlan çocuğu değil, ufak bir kız olmamı arzu ettiği zamanları hatırlıyorduk. Ben bu isteği nasılsa sezmiş ve bazı ikindi üstleri annemin kapısını tıklatmayı akıl etmiştim. Annem, kim o, diye sorar ve daha çocuk sesime boğazımı gıcıklıyan bir incelti katarak dışardan: «Sophie,» diye seslenirsem sevinirdim. Sonra odaya girince (ufacık, kız esvabı gibi, yenleri sıvalı, üstü şöylece giyilivermiş ev kılığında), artık Sophie olurdum; annemin küçük Sophie'si, hanım hanımcık iş görür ve dönüp gelecek olursa o kötü Malte ile karıştırılmasın diye annem, Sophie'nin saçına bir örgü örerdi. Malte'nin dönmesi istenmezdi asla; onun ortalardan kaybolmuş olması, hem annemin, hem Sophie'nin hoşuna giderdi ve konuşmaları (Sophie'nin hep aynı ince sesle devam ettiği konuşmaları) en çok Malte'nin huy-

suzluklarını sayıp dökmek ve ondan yaka silkmekte toplanırdı. «Ah bu Malte yok mu!» diye içini çekerdi annem. Ve Sophie, sanki onları sürüyle bilirmiş gibi, oğlanların yaramazlıklarına dair bir hayli şey söylerdi.

Bu anıları anarken annem, birdenbire: «Sophie ne oldu acaba, bilmek isterdim,» diyordu. Ve Malte, bu konuda tabiî bir şey bilmiyordu. Ama annem, onun besbelli ölmüş olduğunu öne sürünce Malte, ısrarla reddediyor ve ispatı hem pek öyle mümkün olmayan bu fikre inanmaması için annesine yalvarıyordu âdeta.

ŞİMDİ düşündükçe, bu ateş nöbetleri dünyasından yine de bütün bütün çıkıp o pek ortaklaşa hayata nasıl uyduğuma şaşıyorum; o hayatta yakınlarınız arasında bulunduğunuz duygusunun bozulmamasını istiyor ve insanlarla, herkesin birleştiği şeyler çerçevesinde, ihtiyatla hareket ederek geçiniyordunuz. Bir şeyler bekleniyor, beklenen oluyor veya olmuyor, üçüncü bir ihtimal imkânsız bulunuyordu. Hüzünlü şeyler vardı, kesin olarak hüzünlü; boş şeyler vardı ve bir sürü ikinci planda şeyler. Ama sizi sevindirmek istediler mi sevinecektiniz. Aslında çok basitti bütün hepsi, onu bir kere anladınızsa, gerisi kendiliğinden geliyor gibiydi. Her şey bu kararlaşmış sınırların içine giriyordu; dışarda yaz hüküm sürerken o uzun, monoton dersler; Fransızca anlatılması istenen gezintiler; yanlarına çağrıldığınız ve hüzünlü olduğunuz halde sizi şaklaban bulan ve başka yüzleri olmadığı için hep mahzun görünen bazı kuşlarla eğlenir gibi, size takılan misafirler. Pek tanımadığınız çocukların çağrıldığı doğum günleriniz, tabiî; sizi de yabanileştiren yabani çocuklar; veya yüzünüzü tırmıklayan, eline geçeni kırıp döken ve son-

ra çekmecelerde, sandıklarda ne var ne yok dökülüp saçıldıktan, yığın yığın ortaya atıldıktan sonra arabalarına binip giden hırçın oğlanlar. Ama oyununuzu, her zamanki gibi yalnız oynarsanız, bu üzerinde uyuşulmuş, ne de olsa zararsız âlemi ansızın aşar, tamamen başka, ucu bucağı görünmez şartlara bağlı olurdunuz.

Matmazelin o çok şiddetli yarım baş ağrıları arada bir geliyordu; ağrı günlerinde beni arayıp da bulsunlar, kabil miydi. Biliyorum, babam akıl edip de beni sordukça arabacı, parka gönderilirdi, bense parkta olmazdım. Yukarda, misafir odalarından birinde, arabacının, dışarı koşup ağaçlı uzun yolun başında adımı çağırdığını görürdüm. Birbirine bitişik bu misafir odaları, Ulsgaard'ın en üst katında bulunuyordu; o tarihlerde bize pek seyrek misafir geldiği için hemen daima boştular. Bu odaların yanında, köşedeki o büyük oda, beni şiddetle kendine çekerdi. Galiba Amiral Juel'e ait, eski bir büstten başka bir şey yoktu içinde; ama duvarların dört bir yanı, derin ve külrengi dolaplarla baştanbaşa kaplanmış ve hattâ pencere, boş ve badanalı duvarda, ancak bu dolapların üstüne açılmıştı. Dolap kapılarından birinin üstünde anahtarı bulmuştum, bütün hepsini açıyordu. Az zamanda, ne var ne yok, gözden geçirmiştim: beyaz sırma işlemelerinden ötürü çok serin, o on sekizinci yüzyıldan kalma Kammerherr frakları ve bunların güzel işlemeli yelekleri; Dannebrog ve Fil şövalyelerinin, görünce kadın esvabı sandığınız, öyle zengin ve ayrıntılı, astarları öyle yumuşak, kıyafetleri. Sonra kalıplar üzerine gerilmiş, azman bir piyese ait ve artık modası tamamen geçtiği için kafaları başka işlerde kullanılan kuklalar gibi, kaskatı asılı duran sahici saray kaftanları. Bu dolapların yanında içleri karanlık dolaplar

vardı; açınca bütün ötekilerden daha çok kullanılmış görünen ve saklanmalarını istemeyen yakaları kaplı üniformalardan dolayı karanlıkla karşılaşıyordunuz.

Bütün bunları dışarı çıkarıp ışığa doğru eğişim, birini öbürünü önüme tutup vücuduma dolayışım; uyar gibi olan bir kostümü acele sırtıma geçirerek, merak ve heyecanla, bitişik misafir odasındaki, farklı yeşilliklerde tek tek parçalardan yapılma ve bir sütuna gömülü dar ayna önüne koşuşum, kimsenin garibine gitmeyecektir. Ah, aynada görünmek için insan, nasıl titriyor, kendini görünce de nasıl çılgına dönüyordu. Sislerin içinden doğru bir şeyin yaklaşması, aslındakinden daha yavaş yaklaşması; çünkü ayna hemen inanmıyordu sanki, ve o uykulu haliyle, söylediklerinizi hemen tekrarlamak istemiyordu. Ama sonunda mecbur oluyordu tabiî. O vakit düşündüğünüzden bambaşka bir şeyle, gayet şaşırtıcı, yabancı, âni ve bağımsız bir şeyle karşılaşıp acele bir göz atıyor, hemen peşinden kendinizi yine de tanıyordunuz; ama buna nerdeyse bütün zevkinizi kaçıracak bir nebze ironi karışıyordu. Şu var ki derhal konuşmaya, reverans yapmaya, kaş göz oyatmaya, hep geri bakarak aynadan uzaklaşmaya, sonra azimli canlı tekrar yaklaşmaya başlayınca, hayal istediğiniz kadar size itaat ediyordu.

Belli bir kıyafetin doğrudan doğruya yapabileceği etkiyi ben o zamanlar öğrendim. Bu elbiselerden birini sırtıma geçirir geçirmez o elbisenin hükmü altına girdiğimi itirafa mecburdum; o elbise benim hareketlerimi, yüzümün ifadesini, evet hattâ ilhamlarımı belirliyordu; üzerine tentene kol kapakları düşüp duran elim, benim her zamanki elim değildi asla; elim, bir aktör gibi kımıldıyordu, evet, ne kadar mübalâğalı gözükürse gözüksün, elim kendini seyrediyordu

diyebilirim. Bu kılık değişmeler, kendi kendimi yadırgayacağım dereceyi bulmuyordu şu var ki; aksine, çeşit çeşit kılıklara girdikçe kendime güvenim daha da artıyordu. Cesaretim çoğalıyordu, kendimi top gibi daha yükseklere fırlatıyordum; çünkü tutmaktaki ustalığım bütün şüphelerin üstündeydi. Hızla büyüyen güvenişteki bu ayartıcılığı fark etmiyordum. Açamayacağımı sandığım son dolabın, günün birinde açılıp, önüme belirli elbiseler yerine, çeşit çeşit, silik karnaval takımları sermesi, felâketim oldu; bunların fantastik müphemliği karşısında yanaklarım, alev alev yandı. Sayılamayacak kadar çoktular. Hâlâ hatırımdan çıkmayan bir bautta'dan başka renk renk domino'lar vardı; üzerine dikilmiş paralarla ışıl ışıl şıngırdayan kadın eteklikleri ve çocukça bulduğum beyaz palyaço kıyafetleri ve içlerinden kâfur torbacıkları düşen kıvrım kıvrım Türk şalvarları, Acem kalpakları ve basit, manasız taşlı taç halkaları vardı. Bütün bunlara bir parça dudak büktüm; hakikatten yana nasipleri öylesine zavallı, öylesine yüzülmüş ve perişan, asılı duruyorlardı ki, çekip aydınlığa çıkarmak istediniz mi cansız çöküveriyorlardı. Beni sarhoşluğa benzer bir hale sokan şeyler; bol pelerinler, atkılar, şallar, peçeler, bütün bu, kendini bırakıveren, büyük büyük, kullanılmamış kumaşlar oldu; kimi yumuşak ve yaltakçı, kimi öyle kaygandı ki elinizden kaçıyor, kimi öyle hafifti ki el uzanınca bir rüzgâr gibi uçuyordu, kimisi de bütün ağırlığıyla ağırdı sade. Serbest ve sonsuz değişmelere elverişli imkânları, asıl onlarda buldum: satılık bir cariye olmak, ya da Jeanne d'Arc, yahut ihtiyar bir kral veya bir sihirbaz olmak; bütün bunlar elinizdeydi şimdi; hele sahici sakal bıyıklarıyla ve kalın yahut kalkık kaşlarıyla büyük, korkunç veya şaşkın yüzler gösteren maskeler de ol-

duktan sonra. O ana kadar maske nedir, görmemiştim, ama böyle bir şeyin lüzumuna hemen aklım yattı. Eskiden sanki bir maske takınmış gibi görünen bir köpeğimiz olduğunu hatırlayınca güldüm. Köpeğin, o kıllı yüze, hep geriden bakar gibi bakan, sevimli gözlerini, gözümün önüne getirdim. Yeni bir kıyafete girerken hâlâ gülüyordum, hangi kılığa bürüneceğimi bu yüzden bütün bütün unuttum. Bunu sonradan ayna önünde kararlaştırmak, yeni ve heyecanlı bir iş olacaktı. Taktığım maske, bir tuhaf, oyuk oyuk kokuyordu; yüzüme sımsıkı yapışmıştı, ama deliklerinden rahatça görebiliyordum; ancak yüzüme maskeyi geçirdikten sonra, çeşit çeşit bezler seçip bir sarık gibi başıma sardım: alt tarafı, koskoca, sarı bir pelerin içinde kaybolan maskenin üst ve yan kenarları da hemen tamamen örtülmüş oldu. Nihayet daha fazla sabredemez olunca, yeteri kadar sarılıp kuşandım, diye düşündüm. Kocaman bir asa da alarak, kolumun elverdiği ölçüde yanımsıra götürmeye ve oldukça zahmetle, ama — bana öyle geliyordu — şanlı ağır adımlarla misafir odasına, aynaya doğru sürüklenmeye başladım.

Bu, sahiden bütün ümitlerin üstünde, parlak oldu. Ayna da, görüntüyü yansıttı hemen, öylesine inandırıcıydı manzara. Pek fazla kımıldanmaya hiç hacet yoktu; hiç kımıldamasa bile tamdı hayal. Fakat gerçekte neyim, öğrenmem gerekiyordu, birazcık döndüm ve nihayet iki kolumu kaldırdım: bu kılıkta yapılacak tek doğru şeyin, böyle heybetli, yakarışlı hareketler olduğunu sezmiştim. Ama tam bu şahane dakikada, hemen yakınımda, sarılıp sarmalanmış olmamdan dolayı boğuk, iç içe bir gürültü işittim: pek korkmuş bir halde, aynadaki varlığı gözden kaybettim; üzerinde Allah bilir nenin nesi, galiba pek çabuk kırılır şeyler olan

ufak, yuvarlak bir masayı devirmiş olduğumu anlayınca keyfim kaçtı. Kabil olduğu kadar yere eğildim ve en kötü tahminlerimin doğru çıktığını gördüm: her şey kırılıp parçalanmıştı, anlaşılan. O lüzumsuz, yeşilli morlu iki porselen papağan, ikisi de başka başka ve biçimsiz şekilde parçalanmıştı. İçinden, ipek kılıflara bürünmüş böcekler benzeri bonbonlar yuvarlanan bir kutu, kapağını fırlatıp atmıştı; kutunun yalnız yarısı vardı, öbür yarısı hiç görünmüyordu. En can sıkanı, tuzbuz olmuş bir koku şişesiydi ki, içinden sıçrayan bir sıvı artığı, cilâlı döşemede şekli pek iğrenç bir leke yapıyordu. Üzerimden sarkan bir şeyi kavrayıp hemen kuruladım, ama leke daha koyulaştı, daha kötüleşti. Ne yapacağımı şaşırmıştım doğrusu. Ayağa kalkıp her şeyi düzeltmeme yarayacak bir şey aradım. Bulamadım şu var ki. Görmem ve hareketlerim öyle zorlaşmıştı ki, artık kavrayamaz olduğum bu saçma durumuma hırslanıyordum. Her şeyi çekiyor, ama böylece onları daha daraltıyordum. Pelerinin bağları beni boğuyordu ve başımdaki şeyler, sanki boyuna çoğalıyormuş gibi, eziyordu beni. Hava da bulanıklaşmış ve dökülen sıvının yıllanmış buharıyla buğulanmıştı sanki.

Kan beynime sıçramış bir halde aynanın önüne koştum ve maskenin içinden doğru güçlükle, ellerimin çabalamasını gördüm. Ayna ise bunu bekliyordu sade. Öç almasının zamanı gelmişti. Alabildiğine büyüyen bir bunalışla kendimi, bir kolayını bulup, bu esvaplardan sıyırmaya çabaladığım sırada ayna, bilmiyorum neyle, beni, başımı kaldırıp bakmaya zorluyor ve bana bir hayal, hayır, hayır, bir hakikat; yabancı, kavranması imkânsız, anormal bir hakikat dikte ediyordu; istemediğim halde bu hakikat iliklerime işledi: çünkü şimdi o kuvvetliydi, bense ayna olmuştum. Karşımdaki

bu büyük, korkunç Bilinmeyen'e gözlerimi dikmiş bakıyordum; onunla yapayalnız bulunmak, bana müthiş görünüyordu. Ama bunu düşündüğüm dakikada en olmayacak şey oldu: bütün anlamımı kaybetmiş, yok olmuştum. Bir an, kendime, tarif edilmez, yeisli ve beyhude bir özlem duydum, sonra yalnız o kaldı: ondan gayri hiç bir şey.

Kaçıyordum, ama kaçan oydu. Öteye beriye çarpıyor, konağın içini tanımıyor, ne yana gideceğini bilmiyordu; kendini merdivenlerden bir kat aşağıda buldu, koridorda üzerine atıldığı birisi, haykırarak kendini kurtardı. Bir kapı açıldı, dışarı birkaç kişi çıktı: Ah, ah, onları tanımak ne kadar iyiydi. İşte Sieversen, iyi kalbli Sieversen, işte hizmetçi kız ve gümüş takımlarına bakan uşak: durum anlaşılacaktı şimdi. Ama onlar koşup gelmiyor, kurtarmıyorlardı; alabildiğine haindiler. Durmuş gülüyorlardı, Allahım, durup gülebiliyorlardı. Ağlıyordum, ama maske göz yaşlarımı dışarı sızdırmıyordu; göz yaşlarım, içerde yüzüme akıyor, hemen kuruyor, tekrar akıyor ve kuruyordu. Ve nihayet önlerinde diz çöktüm, bu benim çöktüğüm gibi diz çökmemiştir kimse; diz çöktüm ve ellerimi onlara doğru kaldırdım ve yalvardım: «Çıkarın, vakit varsa, bırakmayın,» ama duymuyorlardı; sesim yoktu artık.

Sieversen, nasıl yere yıkıldığımı, bu da oyun icabı sanarak kendilerinin habire nasıl gülüştüklerini, ölünceye kadar anlatıp durmuştu. Alışkındılar bu halime. Ama sonra hep orada, yerde yatakalmışım, ses vermemişim. Ya bayılmış olduğumu, bütün o kumaşların içinde bir kalıp gibi, tıpkı bir kalıp gibi yattığımı nihayet anladıkları vakitki korku.

VAKİT, göz açıp kapayıncaya kadar, çabuk geçti; birdenbi-

re vaiz Dr. Jespersen'in tekrar çağrılması mecburiyeti, gelip çattı. Her iki taraf için de sıkıntılı, yorucu bir kahvaltı demekti bu. Her seferinde, kendisi için canını veren dindar konukomşulara alışmış olan vâiz, bizim yanımızda hiç de suyunu bulamıyordu; âdeta karaya vurmuştu, ağzını açıp kapayarak hava arıyordu. Kendi üzerinde uyguladığı solungaç ile teneffüste güçlük çekiyor, köpükler saçılıyor, bütün bunlar tehlikeden de uzak bulunmuyordu. Doğrusunu isterseniz hiç konuşma konusu yoktu ortada; kalıntılar inanılmaz fiatlara gidiyor, bütün stoklar tasfiye ediliyordu. Dr. Jespersen, bizim yanımızda resmî hüviyetini bırakmak zorunda kalıyordu; ama bunu ömründe yapamamıştı, asla. Oldu olası ruh branşında vazife görüyordu. Ruh, onun gözünde, memuru olduğu resmî bir kurumdu ve hiç bir zaman görev dışı kalmamanın çaresini bulmuştu; hattâ karısıyla Lavater'in bir başka münasebetle söylediği gibi, alçak gönüllü, sadık, çocuk doğurmakla cennetlik olmuş» ehliyle ilişkilerinde bile.

(Hani babamın Tanrıya karşı tavrı gayet dürüsttü ve kusursuz bir nezaket gösteriyordu. Kilisede otururken, beklerken ve eğilirken bazan bakardım da Tanrı yanında Jaegermeister'miş gibime gelirdi. Bir insanın Tanrıyla olan ilişkisine nezaket katması, anneminse âdeta ağırına gidiyordu. Belirli ve ayrıntılı âdetleri olan bir dine düşseydi, saatlerce diz çökmek, secde etmek, göğsüne ve omuzlarına doğru büyük istavrozlar çıkarmak, annem için bir bahtiyarlık olurdu. Bana ibadet etmeyi öğretmiyordu, ama benim öyle candan diz çöküşüm, ellerimi, hangisini daha anlamlı buluyorsam, kâh yumulu, kâh düz katlayışım, onun için bir teselli oluyordu. Oldukça kendi haline bırakılmış ve erken erken, birçok gelişmeler kaydediyordum; ancak çok sonra bir ümitsizlik dö-

neminde Tanrı ile bunlar arasında bağlantı kurdum; bu, öylesine şiddetli meydana geldi ki, Tanrının doğmasıyla parçalanması bir oldu. Sonra tamamen baştan başlamam gerekti. Ve bu başlayışta bazan anneme ihtiyaç hissettim; bunu tek başıma başarmam daha doğru olurdu tabiî. Hem annem, çoktan ölmüştü artık.)[2]

Annem, Dr. Jespersen'e karşı bazan hemen hemen taşkına yakın bir neşe gösteriyordu. Onunla, doktorun ciddîye aldığı konuşmalara dalıyor ve doktor, kendi söylediklerini zevkle yine kendi dinleyince annem, bunu yeter buluyor ve sanki doktor kalkıp gitmiş gibi doktoru birden unutuveriyordu. «Bu adam, nasıl onu bunu dolaşır, tam ölecekleri sıra insanların yanına nasıl girebilir,» diyordu doktor için, bazan.

Dr. Jespersen, anneme, aynı vesileyle de geldi, ama annem onu artık görmemiştir muhakkak. Duyuları peş peşe sönüyordu, ilkin gözlerinde başladı. Sonbahardı, artık şehre taşınacaktık, ama annem o sırada hastalandı; yahut daha doğrusu ölmeye, bütün dış yüzeyinden yavaş yavaş ve nâçar, ölmeye başladı. Doktorlar geldi. Bir gün hepsi toplanıp konağı istilâ ettiler. Sanki konak, birkaç saat profesörle asistanların olmuştu, artık bizim sözümüz geçmiyordu sanki. Ama az zaman sonra hiç ilgileri kalmamıştı; sanki sırf nezaket için, bir puro yakmak, bir bardak Porto şarabı içmek üzere uğrar oldular. Ve bu sırada annem ölüyordu.

Şimdi yalnız, annemin biricik erkek kardeşi Kont Christian Brahe bekleniyordu; hâlâ hatırlardadır, bir süre Türk ordusunda çalışmış, dediklerine göre bu işinde çok da tak-

[2] *Manüskride kenara yazılı.*

dir kazanmıştı. Bir sabah, yanında yabancı kılıklı bir uşakla çıkageldi; onu babamdan daha uzun boylu ve anlaşılan daha da yaşlı görünce hayret ettim. Derhal, babamla, tahminime göre annem hakkında birkaç kelime konuştular. Bir süre sustular. Sonra babam: «Çok bozuldu,» dedi. Bu deyimi anlamadım, ama işitince ürperdim. Bunu söylemeden önce babamın da, kendini zorlamak mecburiyetinde kaldığı hissine kapıldım. Ama bunu itiraf ederken acı duyan, her şeyden önce gururuydu herhalde.

ANCAK birkaç yıl geçtikten sonradır ki Kont Christian dan tekrar bahsedildiğini duydum. Urnekloster'de idik, Mathilde Brahe, ondan bahsetmesini seviyordu. Mathilde'nin tek tek olayları oldukça kendi bildiğine değiştirdiğinden eminim şu var ki; çünkü hakkında, etrafta, hattâ aile içinde sadece söylentiler, kendisinin yalanlamadığı söylentiler dolaşan dayımın hayatı, sınırsız yorumlara elverişliydi âdeta. Urnekloster, şimdi onun malıdır. Ama orada oturup oturmadığını bilmez kimse. Belki hâlâ âdeti üzere gezilerdedir; ücra bir kıtadan, yabancı uşağı eliyle, berbat bir İngilizce yahut bilinmeyen her hangi bir dille yazılmış ölüm haberi yoldadır belki de. Belki de bu uşak, günün birinde tek başına kalsa, ses seda vermez, efendisinin ölümünden. Belki her ikisi, çoktan yok olmuşlardır da yalnız kayıplara karışmış bir geminin yolcu listesinde takma adlarıyla henüz sağ görünmektedirler.

İşte o vakitler Urnekloster'e bir araba girdi mi, içersinden hep dayımın çıkmasını beklerdim ve kalbim tuhaf tuhaf çarpardı. Mathilde Brahe'nin iddiasına göre, gelince böyle gelirdi: insanın hiç ihtimal vermediği bir anda çıkagel-

mek, özelliğiydi onun. O gelmez, ama benim hayal gücüm, haftalarca onunla meşgul olurdu; birbirimize bir bağlılık borçlu olduğumuz hissine kapılır ve hakkında gerçek şeyler bilmeyi pek isterdim.

Şu var ki, çok geçmeden ilgim yön değiştirip de bazı olaylar yüzünden tamamiyle Christine Brahe üzerinde toplanınca, gariptir, Christine'nin hayatına ait bilgiler edinmeye kalkışmadım. Buna karşılık, galeride acaba onun tablosu var mı düşüncesi, beni tedirgin ediyordu. Bunu anlamak arzusu, öyle ısrarlı ve azaplı büyüdü ki, çok geceler uyuyamaz oldum; nihayet bir gece, ansızın, nasıl olduysa kalkıp, elimde titrek bir ışık, yukarı çıktım.

Işık titriyor, bana gelince korku aklımdan geçmiyordu. Hiç bir şey düşünmüyor, yürüyordum. Yüksek kapılar, önümde ve üstümde kolayca açılıyor, geçtiğim odalar ses etmiyorlardı. Nihayet yüzüme çarpan oyukluktan galeriye girdiğimi anladım. Sağ tarafta gece dolu pencereler bulunduğunu hissettim, tablolar solda olmalıydı. Işığı kaldırabildiğim kadar yukarı kaldırdım. Evet: tablolar.

Yalnız kadınlara bakmayı düşündüm ilkin, ama sonra tablolardan, Ulsgaard'da benzerleri asılı birini, derken bir başkasını tanıdım; alttan ışık tuttukça kımıldıyor, aydınlığa çıkmak istiyorlardı; bunu hiç değilse beklememek, bana hainlik gibi göründü. Geniş, hafifçe kavisli yanağının yanında güzelce örülmüş saç örgüsüyle IV. Christian'ı görüyordum hep. Şunlar ihtimal onun hanımlarıydı, içlerinde yalnız Christine Munk'u tanıdım; ve birdenbire Frau Ellen Marsvin bana bakmaya başladı; dulluk kıyafetiyle ve yüksek şapkasının kenarındaki o inci dizisiyle, kuşkulu bakıyordu. İşte Kıral Christian'ın çocukları: başka başka kadınlardan ol-

muş yeni yeni çocuklar; beyaz, rahvan bir ata binmiş, felâketten önceki en parlak zamanlarında «emsalsiz» Eleonore. Gyldenlöve'ler: Hans Ulrik, pek kanlı canlı göründüğü için İspanya kadınlarının yüzüne boya sürüyor sandıkları Hans Ulrik ve insanın, görünce bir daha unutamayacağı Ulrik Christian. Ve hemen hemen bütün Ulfeld'ler. Ve işte şu, bir gözü siyahla kapanmış adam, Henrik Holck olabilirdi: Otuz üç yaşında Reichsgraf ve Feldmareşal olmuştu, şu şekilde: Fraeulein Hilleborg Krafse'ye giderken, yolda, rüyada, kendisine gelin yerine bir kılıç verildiğini görmüştü; üzülüp geri dönmüştü; kısa, maceralı hayatına başlayıp vebadan ölüvermişti. Onların hepsini tanıyordum. Bizde, Ulsgaard'da Nimwegen kongresi delegelerinin tablosu da vardı; resimleri bir fırçada yapıldıkları için hepsi birbirlerine benziyorlardı bir parça; şehvetli, âdeta gözleyen ağızları üstünde ince, kırpık bıyıkları vardı hepsinin. Sonra Dük Ulrich'i, Otte Brahe'yi, Claus Daa'yı, ailenin sonuncu ferdi Sten Rosenparre'yi tanıyacaktım elbet; çünkü bunların resimlerini Ulsgaard'daki salonda görmüş, yahut eski albümlerde onları tasvir eden gravürlere raslamıştım.

Ama hiç görmediğim başkaları da vardı: kadın az... çocuklar vardı. Kolum, çoktan yorulmuştu ve titriyordu; ama çocukları görebilmek için ışığı boyuna yukarı kaldırıyordum. Bu ufak kızları anlıyordum, bir ellerinde bir kuş tutuyorlardı ve kuşu unutmuştular. Bazan ayaklarının dibinde küçük bir köpek oturuyor, bir top duruyor ve yanlarında masanın üstünde meyvalar ve çiçekler görülüyor ve gerilerindeki sütunda, Grubbe veya Bille yahut Rosenkrantz soylarının armaları, küçük ve şimdilik asılı bulunuyordu. Bir sürü şeyi telâfi etmek için sanki, etraflarına bunları yığmışlardı. On-

larsa elbiseleri içinde öylece durmuş, bekliyorlardı; belliydi bekledikleri. Ben yine kadınları ve Christine Brahe'yi aklımdan geçiriyor, tablosunu görsem tanır mıyım diye düşünüyordum.

Acele, galerinin sonuna kadar gidip tekrar dönmek ve aramak istedim, ama bir şeye çarptım. Öyle âni döndüm ki, küçük Erik, yerinden fırladı ve fısıldadı: «Işığa dikkat et.»

Soluk soluğa: «Sen misin?» dedim; bu karşılaşma, iyi mi, yoksa pek mi kötü olmuştu, bilmiyordum. O güldü sade, bense ne yapacağımı şaşırmıştım. Işık titriyordu, yüzünün ifadesini açıkça seçemiyordum. Burada oluşu, kötüydü her halde. Yaklaştı: «Tablosu yok burada,» dedi. Erik, «biz onu hâlâ yukarda arıyoruz.» Kısık sesle ve kımıldayan tek gözüyle bana yukarısını işaret etti. Tavan arası demek istediğini anladım. Ama birdenbire aklımdan tuhaf bir düşünce geçti.

«Arıyor musunuz? Christine de orada mı?» diye sordum.

«Evet,» diye başını salladı, hemen yanıbaşında duruyordu.

«Kendisi de mi arıyor?»

«Evet, beraber arıyoruz.»

«Demek tabloyu kaldırmışlar, öyle mi?»

«Evet, bak şu işe,» dedi kızgın. Ama ben Christine'in maksadını kavrayamadım doğru dürüst.

Erik, gayet yakınımda: «Kendini görmek istiyor,» diye fısıldadı.

Sanki anlıyormuşum gibi: «Evet, öyle ya!» dedim. Erik, ışığı söndürdü. Kalkık kaşlarıyla ışığa eğilişi gözümün önünde. Her yer kardı. Elimde olmadan geri çekildim.

Boğulur gibi: «Ne yapıyorsun?» diye seslendim, boğazım kurumuştu. Sıçrayıp yanıma geldi, koluma asıldı ve kikirdedi.

«Ne yapıyorsun?» diye çıkıştım, kolumu kurtarmak istedim, ama sıkıca sarılmıştı. Önleyemedim, kolunu boynuma doladı.

Islık çalarcasına: «Söyleyeyim mi?» dedi, kulağıma tükrüğü sıçradı bir parça.

«Evet, evet, çabuk.»

Ne dediğimi bilmiyordum. Bana doğru uzanarak, beni bütün bütün kucakladı.

«Christine için bir ayna getirdim,» dedi, tekrar kikirdeyerek.

«Ne aynası?»

«Ayna işte, resmi yok da onun için.»

«Hayır, hayır» dedim.

Birden beni pencereye doğru çekti, kolumu öyle şiddetli çimdikledi ki bağırdım.

Kulağıma üfler gibi: «İçinde yok,» dedi.

Elimde olmayarak ittim onu, bir yeri çıt etti, kırmış ezmiştim sanki.

«Git işine,» dedim, şimdi de kendim gülüyordum, «içinde yok, nasıl içinde yok?»

«Sen aptalsın,» diye kızgın cevap verdi, artık fısıldamıyordu. Sesi şimdi yeni, henüz söylenmemiş bir parçaya başlıyormuş gibi perde değiştirmişti. «İnsan ya içindedir,» diye bilgiç ve sert ders verdi, «o zaman burada olmaz; ya buradadır, o zaman da içinde olamaz.»

Düşünmeden: «Tabiî,» cevabını verdim. Yoksa beni bırakıp gider diye korkuyordum. Hattâ tuttum kendisini.

«Arkadaş olalım mı?» teklifinde bulundum. Nazlanıyordu. «Bence hepsi bir,» dedi kabadayıca.

Dostluğumuza başlamak istedim, ama onu kucaklamayı gözüm almıyordu. «Sevgili Erik,» diyebildim yalnız ve rasgele bir yerine hafifçe dokundum. Ansızın müthiş bir yorgunluk hissetmiştim. Etrafıma bakındım; buraya nasıl geldiğimi, nasıl olup da korkmadığımı bilemiyordum artık. Pencereler nerdedir, tablolar nerde, farkında değildim pek. Ve geri dönerken Erik, beni götürmek zorunda kaldı.

«Onlar sana bir şey yapmazlar,» diye güç, inanç verdi bana içtenlikle, dostlukla ve tekrar kikirdedi.

SEVGİLİ, sevgili Erik; sen yine de belki benim biricik dostum oldun. Hiç başka dost edinemedim çünkü. Dostluğa kıymet vermiyordun, ne yazık. Sana, ne kadar isterdim, bazı şeyler anlatayım. Anlaşırdık ola ki. Bilinemez, O zaman senin de tablonun yapıldığını hatırlıyorum. Dedem, resmini yapmaya birini çağırmıştı. Ressam her sabah bir saat çalışıyordu; nasıl bir adamdı, hatırlamıyorum, Mathilde Brahe her an tekrar ederdi ama, ismi aklımdan çıkmış.

Acaba ressam, seni, benim gördüğüm gibi görüyor muydu? Helyotrop renginde kadifeden bir elbise giyerdin. Mathilde Brahe, bu elbiseye bayılırdı. Ama artık ne önemi var. Yalnız ressam, acaba seni gördü mü, bilmek isterdim. Diyelim, usta bir ressamdı. Diyelim, resmi bitiremeden senin ölebileceğini düşünmüyor, duyarlığını işe karıştırmıyor, çalışıyordu sade. Diyelim, senin kestane renginde gözlerinin birbirinden farklı oluşu, onu hayran etmiş; kımıldamayan gözün için bir an olsun utanç duymamış; masaya belki bir parça bastırılmış elinin yanına hiç bir şey koymamak inceli-

ğini göstermişti. Gerekli daha başka şeylerin de hepsi var diyelim, hepsini olmuş farz edelim: işte bir tablo, senin tablon, Urnekloster galerisinde sonuncu tablo.

(İnsan, tabloların hepsini görmüş giderken orada bir erkek çocuk resmı kalmıştır. Bir dakika: kim bu? Bir Brahe. Armanın siyah zeminini ortadan kesen gümüş renkli dikmeye ve tavus tüylerine baksana! İsmi de yazılı: Erik Brahe. Bir Erik Brahe vardı da idam edilmişti hani? Evet, herkesin bildiği hâdise. Ama buradaki o olamaz. Bu daha çocukken ölmüş, ne zaman öldüyse. Görmüyor musun?)

MİSAFİRLER gelir de Erik çağrılırsa Fraeulein Mathilde, bu çocuğun anneannem ihtiyar Kontes Brahe'ye, inanılmayacak kadar âdeta, benzediğini iddia eder dururdu. Ninem, pek büyük bir hanımefendiymiş. Ben onu hiç görmedim. Buna karşılık Ulsgaard'ın asıl hanımını, yani babaannemi çok iyi hatırlıyorum. Annemin, Jaegermeister hanımı olarak konağa gelmesinden ne kadar alınırsa alınsın, babaannem, hep evin kadın âmiri olarak kalmıştır. O günden sonra sanki idareyi bırakmış gibi davranmış, en ufak işler için hizmetkârları hep anneme göndermiş, ama önemli meselelerde bildiği gibi karar alıp bu kararı kimseye hesap vermeden uygulamıştı. Annem de zaten galiba bunu istiyordu. Bir konağı çekip çevirmekten yana öyle hazırlıksızdı ki, olayları bu önemli, bu ikinci derecede diye bölümlere ayırmayı beceremezdi bir türlü. Kendisine söylenen bir şeyi, daima her şey olarak görüyor ve bunun karşısında keza mevcut öbür şeyleri unutuveriyordu. Kaynanasından hiç şikâyet etmemiştir. Hem kime şikâyet edebilirdi? Kocası, çok saygılı bir evlâttır, kaynatasınınsa sözü geçmezdi pek.

Frau Margarete Brigge, ben oldum olası, kelli felli, insanı kendine yaklaştırmayan yaşlı bir kadındı. Kammerherr'den daha ihtiyardı her halde. Aramızda kimselere aldırmadan yaşıyordu hayatını. Hiç birimize muhtaç olmuyor, her hangi bir iyilikte bulunarak hudutsuz bir minnettarlıkla kendine bağlamış olduğu Kontes Oxe'yi bir nedime gibi yanından ayırmıyordu. Ve bu, biricik istisna olsa gerek, çünkü iyilik etmek, onun âdeti değildi. Çocukları sevmez, hayvanları yanına yaklaştırmazdı. Bilmiyorum, acaba sevdiği başka bir şey var mıydı? Pek genç bir kızken, Felix Lichnowski adında güzel bir delikanlıyla, hani Frankfurt'da feci bir ölümle ölen gençle, nişanlanmış olduğu söylenirdi. Ve hakikaten ölümünden sonra prensin bir tablosu ortaya çıkmış ve yanılmıyorsam, ailesine geri verilmişti. Belki, şimdi düşünüyorum da, Ulsgaard'da yıldan yıla daha çok münzevileşen bu ücra hayatı yaşarken babaannem, bir başka ve parıltılı hayatı, kendi normal hayatını elden kaçırıyordu. Buna yeriniyor muydu, kolayca söylenemez. Belki de kendisine gelmediği, yetenek ve ustalıkla yaşanmak fırsatını kaybettiği için o parıltılı hayatı küçümsüyordu. Bütün bunlar, ruhuna sinmiş ve üzerleri ince, biraz maden parlaklığında, en üstte olanı hep yeni ve serin görünen, bir sürü kabuk bağlamıştı. Zaman zaman, gereğince saygı görmemekten yana gösterdiği çocukça bir sabırsızlıkla kendini açığa vuruyordu; benim zamanımda boğazına birdenbire bir şey kaçar, bunu öylesine belli ve merasimle yapardı ki, bütün oradakilerin ilgisini sağlar ve bu ilgi bir an için bile olsa, onu, yüksek sosyetede görünmeyi arzuladığı şekilde ilginç ve parlak gösterirdi. Şu var ki, pek sık tekrarlayan bu tesadüfleri ciddîye alan tek şahıs, babamdı sanıyorum. Nazikçe eğilip babaanneme

bakardı; hayalinde, kendi sağlam nefes borusunu âdeta ona takdim ettiği, tamamen onun emrine vermeye hazır olduğu hissedilebilirdi. Kammerherr de yemeğini bırakmıştır tabiî; bir yudum şarap içer ve fikir beyan etmekten uzak dururdu.

Sofrada yalnız bir defa karısına karşı, kendi doğrusuna gitmekte ısrar etmişti. Çok eskiden olmuştu bu; ama hikâye muzipçe ve gizli gizli, ağızdan ağıza geçiyor, çünkü hemen daima bunu henüz duymamış birisi çıkıyordu. Ninemin, bir sakarlık yüzünden sofra takımlarından birine dökülen şaraplara pek kızdığı günlerdeydi; böyle bir leke, hangi sebepten olursa olsun, ninem tarafından görülür ve suçlu, en şiddetli azarlamalarla rezil edilirdi. Bir seferinde birçok ünlü misafirler varken olayazmış bu iş. Gözünde büyüttüğü birkaç damla, hakaretli ithamlarına konu teşkil etmiş; dedemin, ufak işaretler ve şaka yollu seslenişlerle ikaz için bunca gayretine rağmen ninem, huysuzluğunda direnmiş, ama sözlerini yarıda kesmek zorunda kalmış. O ana kadar görülmemiş, akıl almaz bir şey olmuş çünkü. Dedem, az önce sofrada dolaştırılan kırmızı şarabı istetmiş, bütün dikkatiyle bardağına dolduruyormuş. Şu var ki, olacak şey değil, bardak çoktan dolduğu halde dedem, şişeden şarap boşaltmanın sonunu getirmiyor; aksine, büyüyen sessizliğin içinde, yavaş ve ihtiyatlı, habire boşaltmaya devam ediyormuş; nihayet kendisini tutmayı hiç beceremeyen annem, bir kahkaha koyvermiş ve böylece bütün meseleyi bir kahkahadan yana çekmiş. Çünkü o anda hepsi, ferahlamış rahat, gülmeye başlamışlar ve dedem, başını kaldırmış ve şişeyi uşağa uzatmış.

Sonra sonra ninemde bir başka özelliğin ağır bastığını

gördük. Konakta hiç kimsenin hastalanmasına tahammül edemiyordu. Günün birinde aşçı kadın, elini yaralayıp da sargılı bir elle tesadüfen hanımına görününce ninem bütün konağın iyodoform koktuğunu iddia etti ve aşçı kadına bu yüzden yol verilemeyeceğine kendisini inandırmak çok zor oldu. Hastalıklar hatırlatılsın istemiyordu. Birisi, karşısında ufak bir rahatsızlık belirtisi gösterecek oldu mu bunu şahsına karşı bir hakaret sayıyor, o kimseyi uzun zaman mimliyordu.

Annemin öldüğü o sonbahar mevsiminde ninem, Sophie Oxe ile, bütün bütün odasına kapandı ve hepimizle tekmil ilişkiyi kesti. Oğlunu bile sokmuyordu yanına. Bu ölüm, cidden yersiz bir ölümdü hani. Odalar soğuktu, sobalar tütüyordu ve konağı fareler sarmıştı; kurtulmak imkânsızdı farelerden. Ama nedir, asıl mesele bu değildi sade; Frau Margarete Brigge, annemin ölmesine, bahsini etmek bile istemediği bir şeyin günün hadisesi olmasına, genç kadının, henüz tesbit edilmemiş bir zamanda ölmeye niyetlenen kendisini bir yana itip öne geçmek küstahlığını göstermesine isyan ediyordu. Çünkü ninem, bir gün gelip öleceğini düşünüyordu sık sık. Ama acele etmek istemiyordu. Elbet, canı ne zaman isterse o zaman ölecekti; o vakit aceleleri varsa, peşi sıra istedikleri gibi ölsünlerdi.

Annemin ölümünden dolayı bizleri bütün bütün affetmedi asla. Hem ninem, o kış birdenbire çöktü. Yürürken yine boylu boslu görünüyor, ama koltuğunda büzülekalıyor ve kulağı daha ağır işitiyordu. İnsan oturup ona saatlerce baksa farkında bile olmuyordu. Derinlere kaçmış gibi olan şuuru, artık içleri çekilmiş, boşalmış duyularına binde bir ve kısa zaman için dönüyordu. O zaman atkısını düzelten

Kontese bir şeyler söylüyor ve sanki su dökülmüş, yahut biz pek temiz değilmişiz gibilerden, yeni yıkanmış büyük elleriyle eteklerini topluyordu.

Bahara doğru şehirde öldü, bir gece vakti. Kapısı açık duran Sophie Oxe, hiç bir şey işitmemişti. Sabahleyin yanına girdikleri vakit cam gibi soğumuştu.

Çok geçmeden dedemin, Kammerherr'in büyük ve korkunç hastalığı başladı. Sanki dedem, karısının ölümünü beklemişti; şimdi kaderince ve çekinmeden ölebilirdi.

ANNEMİN ölümünün senesiydi, Abelone'yi ilk defa gördüm. Abelone, hep vardı. Bu, onun çok zararına oluyordu. Üstelik Abelone, sempatik değildi; bunu çok önce bir vesileyle anlamıştım, bu hükmü hiç bir zaman ciddî bir kontroldan geçirmedim. Abelone'nin, nenin nesi olduğunu sormak, o ana kadar bana âdeta gülünç gözükürdü. Abelone vardı, ve onu herkes, istediği gibi eskitiyordu. Ama birdenbire kendime sordum: Abelone, neden var? Gerçi bazılarımızın kullanılış biçimi, Fraeulein Oxe'de olduğu gibi pek belli değildi, ama her birimizin hikmeti vücudu vardı. Ama Abelone'nin varlığına sebep ne? Bir aralık, avunup eğlensin sözü dolaştı. Ama unutuldu bu. Abelone'yi eğlendirmeye kimse yardım etmiyordu. Kendisi de eğleniyor hissi vermiyordu hiç.

Abelone'nin bir iyiliği vardı: şarkı söylerdi. Yani şarkı söylediği zamanlar olurdu. Ruhunda kuvvetli, şaşmaz bir müzik bulunuyordu. Meleklerin erkek oldukları doğruysa Abelone'nin sesinde erkekçe bir şeyler, nurlu, yüce bir mertlik bulunduğu söylenebilir. Çocukluğumda müziğe karşı kuşkulu olan ben (beni, bütün her şeyden daha kuvvetli,

içimden söküp ayırdığı için değil; beni, aldığı yere bırakacağına, daha derine, bir yerde bir bilinmezin derinlerine salıverdiği için kuşkulu), bu müziğe tahammül ediyordum; insan, onunla dimdik yukarlara çıkıyor, çıkıyor, artık çoktan cennete varmış olmalıyım sanısına kapılıyordu. Abelone'nin bana, bir başka gökyüzü açabileceğini hiç bilmiyordum.

Aramızdaki ilişki önce bana annemin genç kızlığını anlatmasından ibaret kaldı. Annemin o vakitki cesaret ve tazeliğine beni inandırmaya çok önem veriyordu. İnanmamı istiyordu, dansta ve binicilikte annemle boy ölçüşecek kimse yokmuş o zamanlar. «Gayet gözü pekti, yorulmak nedir bilmezdi, sonra birden evleniverdi,» diyordu Abelone, aradan bunca sene geçtiği halde, hayret içinde. «Bu öyle beklenmedik bir şeydi ki kimsecikler akıl erdiremedi.»

Abelone'den, niçin evlenmemiş olduğunu, merak edip sordum. Bana epey yaşlı görünüyordu, daha evlenebileceğini düşünmüyordum.

«İsteyen olmadı,» cevabını veriyordu kısaca, ve bunu söylerken iyiden iyiye güzelleşiyordu. Abelone güzel midir, diye soruyordum içimden. Sonra konaktan ayrıldım, Zadegân Harp Okulu'na girdim, ve iğrenç berbat bir dönem başladı. Orada, Sorö'de, öbür öğrenciler beni biraz kendi halime bıraktıkları vakit, onlardan uzak, pencere önünde durur, dışarı, ağaçlara bakardım; böyle anlarda ve geceleri, içimde, Abelone'nin güzel olduğu kanaati kuvvetlenirdi. Ve ona, bütün o mektupları yazmaya başladım; Ulsgaard'dan ve bedbaht olduğumdan bahsettiğim uzun, kısa, birçok gizli mektuplar. Ama şimdi görüyorum ki bunlar, aşk mektupları olsa gerek. Çünkü nihayet, gelmek bilmeyen tatiller

görününce biz, sözleşmiş gibi, başkalarının önünde yüz yüze gelmiyorduk.

Bir sözleşme yoktu aramızda, asla; fakat araba parka sapınca, belki sırf kapıya kadar, bir yabancı gibi arabada gitmemek için inmeden edemezdim. Yaz başlamıştır. Yollardan birinde bir sarısalkım ağacına doğru koşardım. Ve oradaydı Abelone. Güzel, güzel Abelone.

Senin bana bakarkenki halini asla unutamayacağım. Geriye yatık yüzünde oynayıp kayan bir şeyi tutar gibi, bakışlarını taşırdın.

Ah, iklim hiç değişmemiş midir? Ulsgaard çevresi, bizim sıcaklıklarımızdan bir yumuşaklık almamış mıdır? Acaba şimdi parkta, eskisinden daha uzun bir süre, kış ortalarına kadar tek tük açan güller yok mudur?

Senden hiç bir şey anlatmayacağım, Abelone. Birbirimizi aldattığımız için değil: — sen birini seviyordun, onu o zamanlarda bile unutamıyordun; bense bütün kadınlara birden tutkundum, âşık Abelone, — söylemenin, sırf haksızlık olmasından dolayı.

BURADA halılar var, Abelone, duvar halıları. Buradasın farz ediyorum, altı halı, gel, yavaş yavaş önlerinden geçelim. Ama ilkin geri çekil, hepsini birden gör. Ne kadar sessiz duruyorlar, değil mi? Aralarında pek fark yok. Çiçekli ve üzerinde kendi dünyalarına dalmış, küçük hayvanlar olan o kibar, kırmızı planda yüzer gibi hep o yumurta biçimi mavi ada. Yalnız ilerde, sonuncu halıda ada, hafiflemişçesine biraz yükselmektedir. Adalarda hep aynı insan var: başka başka kıyafetlerde, ama hep aynı kadın. Bazan kadının yanında daha küçük bir figür, bir hizmetçi kız vardır; sonra

arma taşıyan büyük büyük hayvanlar eksik olmazlar; adada ve olayın içindedirler. Solda bir aslan ve sağda aydınlık licorne; ellerinde, tepelerinde tuttukları hep aynı bayrak vardır: kırmızı zemin üzerindeki mavi bandda üst üste üç gümüş ay. Gördün mü, birincisinden başlayalım mı?

Kadın, şahine yem vermekte. Elbisesi ne şahane. Kuş, eldivenli elinin üstündedir ve kımıldıyor. Kadın, kuşa bakıyor ve ona bir şey yedirmek için, hizmetçisinin getirdiği bir tasa uzanıyor. Sağda, altta kadının eteğinde ipek tüylü ufacık bir köpek, başını kaldırmış, bakıyor, hatırlanacağı ümidindedir. Ve, gördün mü, güllerden meydana gelmiş alçak bir parmaklık, adayı arkadan çevreliyor. Arma hayvanları, kendilerine özgü gururla dikiliyorlar. Sırtlarındaki pelerinde yine aynı arma var. Güzel bir toka, pelerini kapatıyor. Hafif bir rüzgâr esiyor.

Kadının dalgınlığını görünce insan, ikinci halıya giderken, elinde olmadan, adımlarını yavaşlatır: kadın bir çelenk, çiçeklerden, küçük, yuvarlak bir taç yapmaktadır. Çelenge yeni bir çiçek iliştirirken, düşünceli, dalgın, hizmetçinin tuttuğu düz bir tasın içinden bu kere alacağı karanfilin rengini beğeniyor. Arkasındaki sırada güllerle dolu bir sepet kullanılmadan duruyor, bir maymun görüvermiştir sepeti. Bu sefer sıra karanfilde. Aslan oralı değil; ama sağda licorne, anlıyor.

Bu sessizlik, müzik ister; zaten gizli gizli müzik vardı değil mi? Kadın, ağır ve sakin süslenmiş, ayaklı orgun yanına (ne kadar yavaş, değil mi?) gelmiştir ve ayakta, çalıyor; hizmetçi kız, öbür tarafta, çalgının arkasında körükleri işletiyor. Kadın, hiç bu kadar güzel olmamıştı. İki örgü saçları, bir tuhaf öne alınmış ve başlığın üstünde toplanarak

uçları kısa bir sorguç gibi topuzdan sarkmıştır. Aslan, çalgının seslerine, canı sıkkın, katlanıyor, istemeyerek ve ulumasını tutarak. Licorne ise güzeldir, dalgalanır gibi.

Ada genişliyor. Bir çadır kurulmuştur. Altın lâleli ve mavi damaskodan. Hayvanlar çadırın kapısını açmışlardır, kadın şahane elbisesi içinde âdeta sade, ilerliyor. Sade, çünkü incileri onun yanında nedir ki. Hizmetçi, ufak bir çekmece açmıştır ve şimdi, hep kilitli kalmış ağır, mükellef bir gerdanlık çıkarıyor. Küçük köpek, yanıbaşında, kendi için yapılmış yüksek bir yerde oturuyor ve gerdanlığa bakıyor. Yukarda çadırın kenarındaki özlü sözü fark ettin mi? «A mon seul dèsir» yazıyor.

Ne oluyor, şu ufak adatavşanı niçin sıçrıyor, onun sıçradığını insan niçin görüyor hemen? Hepsinde bir sıkıntı. Aslanın yapacak işi yok. Bayrağı kadın, kendisi tutmakta. Bayrağa tutunmakta mı yoksa? Kadın, öbür eliyle licorne'un boynuzunu yakalamıştır. Bu yas mıdır, yas ayakta durabilir mi ve bir matem elbisesi, bu yeşilli siyahlı ve yer yer soluk kadife gibi ağzı sıkı olabilir mi?

Ama bir de şenlik var, kimse davetli değil. Burada daha bir şey beklemeyiniz. Her şey hazır. Hepsi ebediyen bu kadar. Aslan, âdeta korkuturcasına bakıyor etrafına: kimse gelmesin. Kadını hiç yorgun görmemiştik, yorulmuş mu? Yoksa ağır bir şey tuttuğu için mi oturmuştur? Bir monstranz diyesimiz gelir. Ama öteki kolunu licorne'a uzatıyor, ve hayvan hoşlanarak şahlanıyor ve kadının dizlerine dayanarak ayaküstü kalkıyor. Kadının tuttuğu bir ayna imiş. Bak: licorne, kendini aynada görüyor.

Abelone, buradasın farz ediyorum. Anlıyor musun, Abelone? Her halde anlarsın sanıyorum.

LICORNE'LU kadının halıları da, eski Boussac Şatosunda değildir artık. Her şeyin konaklardan çekilip gitme zamanı geldi, hiç birini alıkoyamazlar şimdi. Tehlike, emniyetten daha çok kesinleşti. Delle Viste soyundan, bunlara doğuştan aşina bir kimse, yanınızda yoktur şimdi. Hepsi geçip gitti. Senin adını kimse anmıyor, Pierre d'Aubusson, ey eski hanedan soyundan büyük grand-maître, her şeyi öven, ama hiç bir şey açığa vurmayan bu tablolar, halı üzerine, senin emrinle dokunmuştu belki. (Ah, keşke şairler, kadınlar hakkında, kendi zanlarınca hakikati hiç bir zaman yazmasalardı. Muhakkak bizim bundan başkasını bilmemiz istenmiyordu.) Rasgele adamlar arasında tesadüfen tablolaların karşısına gelirsin ve çağrılmadan girmiş gibi âdeta ürkersin. Ama işte başkaları, çok fazla değilseler bile geçip gidiyorlar. Şu veya bu özelliği görmek, branşlarını ilgilendirmedikçe pek durmaz delikanlılar.

Zaman zaman halıların önünde genç kızlar da görülür: müzelerde bir sürü genç kız vardır çünkü, artık hiç bir şey alıkoyamayan evlerden çıkagelmiş genç kızlar. Bu halıların önünde durup avunurlar bir parça. Böyle yavaş, asla tamamen açıklanmamış davranışlarla dolu sessiz bir hayatın, geçmişte yaşanmış olduğunu, daima hissetmişlerdir; hattâ bir süre bu hayatı kendi hayatları sandıklarını hayal meyal hatırlamaktadırlar. Derken birdenbire bir defter çıkarırlar ve rasgele bir şeyin, çiçeklerden birinin, yahut küçük, neşeli bir hayvanın resmini çizmeye başlarlar. Konunun önemi olmadığı onlara öğretilmiştir, önemi de yoktur cidden. Yeter ki bir resim yapılsın, iş onda; çünkü günlerden bir gün oldukça patırtılı, bu yüzden kaçmışlardır. Yüksek ailelere mensupturlar aslında. Ama şimdi resim yaparken kol-

larını kaldırdıkça, elbiselerinin arkadan kopçalanmış, ya da eksik kopçalanmış olduğu görülür. Elin uzanamadığı birkaç kopça kalmıştır. Çünkü bu elbisenin yapıldığı sırada kim derdi ki kızlar, böyle apansız başlarını alıp gideceklerdir. Ailede böyle kopçaları ilikleyecek biri bulunur daima. Ama burada, böyle büyük bir şehirde bununla kim uğraşır, Allahım! Bir kız arkadaşları olmalıydı; ama kız arkadaşlar da aynı durumda; bu da ancak, birbirinin elbisesini kopçalamak demektir yani. Şu var ki bu gülünç kaçar ve hatırlamak istemediğimiz aileyi hatırlatır.

Bununla beraber yine de insan, resim yaparken ara sıra acaba evden ayrılmasaydım olmaz mıydı diye düşünmekten kendini alamaz. Ah, dindar olunabilseydi; başkalarıyla aynı tempoda, candan yürekten dindar. Ama bunu hep birlikte denemek öyle saçma görünüyordu ki. Yol, her nasılsa daralmış: ailece Tanrıya gidilemiyor artık. Paylaşmak için ortada olan çeşit çeşit başka şeyler, kıt kanaatti sade. Ama o zaman da, namusluca paylaşıldı mı insan başına öyle az şey düşüyordu ki rezalet. Paylaşmaya hile girince kavga çıkıyordu. Hayır, resim yapmak cidden daha iyi, konu ne olursa olsun. Aslına benzemeye de başlar zamanla. Ve insan nihayet elde etti mi, sanat kıskanmaya değer bir şeydir hani.

Koyuldukları işe canla başla sarıldıkları için bu genç kızlar, başlarını kaldırıp bakacak halde değildirler. Halılara işlenmiş ışıklı tabloların önlerine serdiği ve ne yapsan anlatılamaz o hayatla, ruhlarında ezdikleri hayatın aynı olduğunu; onlar, bütün bu resimleri çizerlerken fark etmezler bile. Buna inanmak istemezler. Bunca şeyin başkalaştığı bu devirde onlar da değişmek arzusundadırlar. Kendilerini bı-

rakmak, kız bulunmayan bir yerde kızlardan bahseden erkekler bizim için şöyle şöyle düşünürler diye tahmin edip, kendilerine o gözle bakmak üzeredirler. Bu onlara, bir ilerleme gibi gelir. İnsanın bir haz, sonra bir başka haz, derken daha kuvvetli bir diğer haz aradığına, eğer aptalca kaybedilmek istenmiyorsa hayatın, bununla var olduğuna hemen hemen emindirler. Dolaylarına bakmaya, aramaya başlamışlardır bile; onlar ki kuvvetleri, başkaları tarafından aranıp bulunmaktaydı daima.

Bu, sanırım, yorgun olmalarından ileri geliyor. Yüzyıllar boyunca bütün aşkı onlar vermişlerdir; bir diyalogu, her iki şahsı temsil ederek, hep yalnız başlarına söylemişlerdir. Çünkü erkek, sadece söylenenleri tekrar etmiştir, hem de berbat şekilde. Ve erkek, dalgınlığı, ihmali, yine bir nevi ihmal demek olan kıskançlığıyla onların ezberini güçleştirmiştir. Ve buna rağmen onlar gece gündüz direnmişler, aşktan ve sefaletten yana zenginleşmişlerdir. Ve sonsuz mahrumiyetlerin baskısı altında, içlerinden kudretli sevdalılar çıkmıştır, ve bunlar, erkeği çağırırken bile erkekten kurtulmuşlardır; erkek dönüp gelmedi mi erkeği aşağılarda bırakmışlar, Gaspara Stampa ya da o Portekizli kadın gibi, azapları, artık önüne geçilemez, buruk soğuk bir heybet haline girene kadar direnmişlerdir. Şunu veya ötekini biliyoruz; çünkü, bir mucizeyle sanki, elimize gelmiş mektuplar var; yahut yakınan, sızlanan şiirlerle dolu kitaplar var; yahut galerinin birinde, bir ressamın, ne olduğunu bilmediği için çizmeyi başardığı bir ağlayış içinden bize bakan tablolar var. Ama berikiler, sayılamayacak kadar çokturlar: mektuplarını yakmış olanlar ve mektup yazmaya güçleri yetişmeyen başkaları. Güzelliğini bir badem

gibi, içinde gizleyerek kurumuş yaşlı kadınlar. Zarafetleri gitmiş, güçlü kuvvetli olmuş, yılgınlıkla güçlü kuvvetli olmuş ve kendilerini erkeklerine benzemeye bırakmış, ama içerde, aşklarının çalıştığı o karanlık yerde bambaşka olan kadınlar. Hiç doğurmak istemeyen, nihayet sekizinci çocuğunda ölen; aşkı şevkle bekleyen kızların hafiflik ve tavırlarıyla ölen lohusalar. İçlerine çekildikleri zaman, onlardan, her yerdekinden daha çok uzak kalmanın çaresini buldukları için, yaygaracıların, ayyaşların yanlarında duran kadınlar; böyleleri insan içine çıktılar mı hallerini gizleyemiyorlar ve sanki hep azizlerle görüşmüşler gibi etraflarını nurlandırıyorlardı. Kim bilebilir, bunların sayısı nedir ve kimdirler? Kendilerini kavramaya yarayacak kelimeleri önceden yok etmişler sanki.

AMA bugün bunca şey değişip dururken kendimizi değiştirmek, biz erkeklerin de ödevi değil mi? Bir parça gelişmeyi, aşktaki çalışma payımızı zamanla ve yavaşça üzerimize almayı deneyemez miyiz? Aşkın bütün zahmetinden bizi azat ettiler ve böylece aşk, eğlencelerimiz arasına düştü; nasıl ki bir çocuğun oyuncak dolabına bazan, iyi cinsten bir tentene parçası düşer, çocuğu sevindirir, sonra sevindirmez olur ve nihayet o kırık, o parça parça eşyalar arasında, bütün hepsinden daha kötü, kalakalır. Biz tekmil amatörler gibi kolay hazlarla bozulduk ve usta diye geçiniyoruz. Başarılarımızı hor görsek, hep kendi hesabımıza başkalarına gördürdüğümüz aşk işini öğrenmeye ta başından başlasak nasıl olur? Madem bunca şey değişiyor, gitsek de bir yeni başlayan gibi başlasak?

ANNEMİN ufak tenteneleri açışını da biliyorum. Ingeborg'un çekmecesindeki gözlerden yalnız birini kendine ayırmış, kullanıyordu.

«Bakalım mı, Malte?» derdi ve o küçük, sarı vernikli gözdeki bütün şeyler, o anda kendisine bağışlanacakmış gibi sevinirdi. Ve sabırsızlıktan krep kâğıdı bir türlü açamaz olurdu. Bu işi her seferinde ben yapmalıydım. Ama tenteneler görününce ben de büyük bir heyecana kapılırdım. Bir tahta masuraya sarılı tenteneler öyle çoktu ki, masura görünmezdi altlarında. Tenteneleri yavaşça açar, önümüze serilen modellere bakar, her defasında tentenelerden biri bitti mi hafifçe ürperirdik. Öyle birdenbire biterlerdi ki.

İlkin İtalyan işi kenar dantelleri başlardı; her şeklin bir köylü bahçesindeki gibi belli, hep tekrarlandığı, çekik iplikli, katı parçalar. Sonra ansızın gözlerimiz, sanki bir manastır veya hapisane imiş gibi, Venedik oyalarından bir parmaklıkla çitleniverirdi. Ama gözlerimiz yeniden serbestler, içiçe bahçelere açılır, bahçeler gitgide sunileşir ve nihayet bir ser havası gibi gözlere koyu koyu, ılık ılık çarpardı: bilmediğimiz haşmetli bitkiler, koca koca yapraklarını açar, sürgünler başları dönüyormuşçasına birbirine tutunur ve büyük, açık points d'Alençon çiçekleri, her şeyi çiçek tozlarına bulardı. İnsan, birdenbire gayet yorgun ve şaşırmış, uzun Valenciennes'lerin yoluna çıkardı; kıştı, sabahın erken saatleri ve kırağı düşmüştü. Binche'in kar altındaki fidanları arasından geçilir ve henüz kimsenin ayak basmadığı meydanlara varılırdı: garip garip öne sarkardı dallar, altlarında bir mezar olacaktı her halde, ama biz bunu, birbirimizden gizlerdik. Soğuk, bize sokuldukça sokulurdu; nihayet, ufak, ince mekik işi tentenelerle karşılaştığımız vakit annem: «Oh,

şimdi gözlerimizde buz çiçekleri açacak!» derdi ve doğruydu da, çünkü içimizi bir sıcaklık kaplardı.

Tenteneleri tekrar sararken iç geçirirdik, uzun işti bu, ama hiç kimseye emniyet edemezdik.

«Düşün hele, bunları biz yapacak olsaydık,» derdi annem ve âdeta korkmuşa benzerdi. Benim böyle bir şey yapmayı aklım almazdı bir türlü. Derken bunları küçük küçük hayvanların ördüklerini ve bu yüzden kendi hallerine bırakıldıklarını düşündüğümün farkına varıverirdim. Hayır, kadınlardı bunları işleyenler, tabiî.

Hayran hayran: «Bunları yapanlar cennete gitmişlerdir,» derdim. Uzun zamandır cenneti sormamıştım diye düşündüğümü hatırlıyorum. Annem, tenteneleri tekrar sarıp sarmaladığı için rahat bir nefes alırdı.

Az sonra, sorduğum şeyi unutmuş olurdum, annem, gayet yavaş: «Cennete mi?» derdi, «sanırım hep cennettedirler. Tentenelere bakarsak, içlerinde bir cennet saadeti var gibi. Bu konuda bilgimiz öyle az ki.»

BİZE gelen misafirler, çoğu vakit Schulin'lerin yorgana göre ayak uzatmalarından söz açarlardı. Büyük, eski konakları birkaç yıl önce yanmıştı; Schulin'ler şimdi konağın iki yanındaki dar bölüklerde kalıyor ve yorgana göre ayak uzatıyorlardı. Ama misafirsiz olamamak, kanlarında vardı bir kere. Vazgeçemezlerdi. Biri ansızın bize geldi mi, Schulin'lerden geliyordu besbelli; ve biri birdenbire saate bakarak apar topar kalkıp gitti mi Lystager'de bekleniyordu muhakkak.

Annem, artık bir yere gitmez olmuştu, ama böyle bir şeye Schulin'ler akıl erdiremezlerdi; yine gitmekten baş-

ka çare kalmamıştı. Aralık ayındaydı, birkaç kere vakitsiz kar düşmüştü; kızak, saat üçte hazır olacaktı, ben de birlikte gidecektim. Şu var ki bizde, saati saatine hareket edilmezdi hiç. Araba hazır diye gelip haber vermelerinden hoşlanmayan annem, çokluk erkenden aşağı iner, kimsecikleri göremeyince pek önceden yapılması gereken bir şeyi hatırlar, hemen yukarı çıkıp aramaya veya yapmaya başlar, artık daha bulunmaz olurdu. Nihayet herkes toplanır ve beklerdi. Derken gelip oturur, sarıp sarmalarlar, ama bu sefer de bir de bakarız, bir şey unutmuş, Sieversen'in gelmesi lâzımdır; çünkü unuttuğu şeyin yerini ancak Sieversen bilir. Sieversen dönüp gelmeden da araba, hemen kalkar giderdi.

O gün hava, iyiden iyiye aydınlanmamıştı bile. Sisin içinde ağaçlar, ne yapacaklarını şaşırmış gibiydiler; sisin içine dalmak, inatçılık etmek gibiydi hani. Dinmiş olan kar, o ara sessiz yavaş tekrar yağmaya başladı, ve şimdi görünürdeki son şekil de ortadan kalkmıştı ve beyaz bir kâğıdın içine doğru gidiliyordu sanki. Çıngırak sesi vardı sade, nerde olduğunu kestirip söyleyemezdi insan. Bir an geldi, son çıngırak tükenmiş gibi ses kesildi; sonra sesler yine toplanıp birikti ve yine dolgun yayılmaya başladı. İnsan, soldaki kilise kulesini bir hayal sanabilirdi. Ama parkın konturu, yüksek ve insanın âdeta tepesinden, ansızın belirivermişti; o uzun, ağaçlı yolda idik şimdi. Çıngırak sesleri, artık olduğu gibi düşmüyordu yere; sanki sağlı sollu, ağaçlara takılı kalıyordu. Sonra araba çark etti, bir şeyin etrafını dolaştı, dağdan doğru bir şeyin önünden geçti ve orada durdu.

Georg, konağın artık olmadığını tamamen unutmuştu, ve hepimiz için konak o anda oradaydı. Eski taraçaya açılan basamakları çıktık, etrafın kapkaranlık olduğunu görünce şa-

şırıp kaldık. Birden sol gerimizde, altta bir kapı açıldı, birisi: «Buradan!» diye seslendi ve puslu bir lambayı havaya kaldırıp salladı. Babam gülüyordu: «Hayaletler gibi dolaşıyoruz!» ve merdivenleri gerisin geri inmemize yardım etti.

«Ama orada demin bir konak vardı canım,» dedi annem, ve sıcak sıcak gülerek dışarı fırlamış olan Wjera Schulin'i yadırgamaktan kendini alamadı bir süre. Tabiî çarçabuk içeri dalmak, artık o konağı düşünmemek gerekiyordu. Daracık bir sofada üstümüzü çıkardık, az sonra lambaların ışığı altında ve sıcağa karşı salona girdik.

Enerjik kadınlardan kurulu güçlü bir aile idi bu Schulin'ler. Soylarında erkek evlât var mıydı bilmiyorum. Üç kızkardeşi hatırlıyorum sade: en büyükleri Napoli'de bir markiyle evliydi ve şimdi birçok uzun dâvalarla kocasından boşanıyordu. Sonra Zoe, bilmediği bir şey yoktur dedikleri. Ve hele Wjera, o sıcak kanlı Wjera; Tanrı bilir ne oldu. Bir de kontes, Narischkin'lerden, âdeta dördüncü kardeş, bir bakıma en küçükleri. Hiç bir şeyden haberi olmayan ve her şeyi kızlardan öğrenen kontes. İyi kalpli Kont Schulin, kendini bu kadınların hepsiyle birden evli hissediyor, aralarında dolaşıyor, onları rasgele öpüyordu.

Şimdilik yüksek sesle güldü Kont, ve bizi selâmlara gark etti. Beni hanımların biri bırakıp biri alıyordu, okşanıyor, sorguya çekiliyordum. Ama bütün bunları atlatınca bir kolayını bulup dışarı sıvışmayı, gidip deminki konağı aramayı, adamakıllı kafama koymuştum. Konağın, bugün yerinde durduğuna emindim. Dışarı çıkmak öyle zor olmadı; bütün o elbiselerin arasından alttan alta bir köpek gibi geçilebiliyordu, sofa kapısı da yarı açıktı zaten. Fakat dış kapı bir türlü açılmıyordu. Zincirdi, sürgüydü, birçok tertibat

vardı, telâşımdan oynatamıyordum doğru dürüst. Derken birden kapı açılıverdi, ama öyle gürültülü ki, kendimi dışarı atamadan enselediler beni, ve içeri çektiler.

«Dur, dışarı kaçmak yok,» dedi Wjera Schulin, keyifli keyifli. Üzerime eğildi; bu sıcak kanlı insana sırrımı açmamaya karar vermiştim. O ise, bir şey söylemediğimi görünce, kapıya gitmemin bedenî bir ihtiyaçtan ileri geldiğini sanıverdi hemen; elimden tuttu, yürümeye başladı; beni yarı senli benli, yarı kibirli, bir tarafa doğru çekip götürmek istiyordu. Bu mahrem yanlış anlaşılma, son derece gücüme gitti. Elimi kurtardım, ters ters baktım: «Konağı göreceğim,» dedim kurularak. Anlamadı.

«Merdivenlerin üstündeki büyük konak.»

«Aptal,» dedi, yakaladı beni, «konak yok ki artık.» Israr ediyordum.

«Gündüz gözüyle gideriz,» teklifinde bulundu, aklımı çelmek için, «oralarda dolaşılmaz şimdi. Çukurlar var, babamın balık havuzları var, dondurulmaz ki! İçlerine düşersin de balık olursun.»

Böyle deyip beni önü sıra tekrar aydınlık odalara sürükledi. Hepsi oturmuş, konuşuyorlardı, sırayla onlara bakıyordum, bunlar oraya konak olmadığı zaman giderler tabiî, diye düşünüyordum küçümseyerek; burada annemle ben otursaydık, konak her zaman olurdu. Onlar, hep birden konuşup dururlarken annem, dalgına benziyordu. Konağı düşünüyordu her halde.

Zoe, yanıma oturmuş bana sorular soruyordu. Hep bir şeylere hak veriyormuş gibi, derli toplu yüzünde zaman zaman yenilenen bir tasdik ifadesi okunuyordu. Babam biraz sağa eğilmiş oturuyor, gülmekte olan markizi dinliyordu. Kont

Schulin, karısıyla annemin arasında ayakta, bir şeyler anlatıyordu. Ama kontes, kocasının sözünü kesti; gördüm, cümlenin ortasında.

Kont: «Hayır, yavrum, kuruntuya kapılıyorsun,» dedi kızmayarak, ama her iki hanımın üzerinden doğru uzattığı yüzüne, birden aynı tedirginlik gelmişti. Kontes, o kuruntu dediklerinden vazgeçmiyordu bir türlü. Dikkatini dikmiş görünüyordu, rahatsız edilmek istemeyen bir kimse gibi. Yumuşacık, yüzüklü elleriyle, bırakın beni dercesine, küçük hareketler yapıyordu; birisi: «Susun!» dedi ve ansızın ortalık derin bir sessizliğe gömüldü.

Arkalarında, çok yakınlarında eski konağın büyük eşyaları sıkışmış duruyordu. Ağır ve gümüş aile takımları parlıyor, büyüteçle görülüyormuş gibi kabarıklaşıyordu. Babam, yadırgamış, etrafına bakıyordu.

Babamın arkasında Wjera Schulin: «Annem koku alıyor,» dedi, «hep sakin olmamız lâzım, daima; kulaklarıyla koku alıyor.» Halbuki o da, kaşları kalkık durakalmıştı, dikkatini dikmiş, sanki burun kesilmişti.

Schulin'ler bu bakımdan, yangın olalı beri bir parça tuhaflaşmışlardı. Dar, çok sıcak odalarda her an bir koku yükseliyor, kokuyu aramaya başlıyorlar ve herbiri fikrini söylüyordu. Zoe, soğukkanlı ve inceden inceye sobaya bakıyor, Kont sağı solu dolaşıyor, köşelerde bir süre durup bekliyordu, «Buradan değil,» diyordu sonra. Kontes, ayağa kalkıyor, nerelere bakacağını bilemiyordu. Babam, koku arkasındaymışçasına, yavaş yavaş kendi etrafında dönüyordu. Bunun pis bir koku olduğunu hemen kabullenen markiz, mendilini burnuna tutuyor, geçip geçmedi mi gibilerden bir onun, bir bunun yüzüne bakıyordu. Yerini bulmuş gibi: «Burada, bu-

rada!» diye bağırıyordu Wjera ara sıra. Ve her kelimenin etrafını acayip bir sessizlik çevreliyordu. Bana gelince: harıl harıl koklamaya ben de katılıyordum. Ama birden (odaların sıcaklığı mıydı, yoksa keskin ışıkların yakınlığı mı) hayatımda ilk olarak, hayalet korkusuna benzer bir şeye kapıldım. Daha demin konuşup gülüşen net çizgili ve büyük insanların, iki büklüm dolaşarak göze görünmeyen bir şeyle uğraştıklarının bilincine vardım; görmedikleri bir şeyin var olduğunu söylüyorlardı. Ve bunun, onların hepsinden daha kuvvetli oluşu korkunçtu.

Korkum arttıkça artıyordu. Aradıkları şey, ansızın bende bir çıban gibi patlayıverecek sanıyordum; o vakit onu görecekler ve beni göstereceklerdi. Ümitsiz, perişan, anneme baktım. Tuhaf bir şekilde yerinde oturuyordu, beni bekliyor gibime geldi. Kendimi tam onun yanına atmış, içten içe titrediğini hissetmiştim ki, konağın ancak şimdi tekrar çekildiğini anladım.

Odanın bir tarafında birisi: «Ah, korkak Malte,» diye gülüyordu. Wjera'nın sesiydi bu. Ama biz birbirimize sarılı kaldık ve birlikte tahammül ettik; ve biz, annemle ben, konak tekrar tamamen çekilinceye kadar o durumda kaldık.

AMA anlaşılması hemen hemen imkânsız yaşantılardan yana en zengin günler, doğum günleriydi. Hayatın, fark gözetmemekten hoşlandığını insan, artık biliyordu; fakat doğum günlerinde insan, sevinci kesinlikle hak etmiş olarak yataktan kalkıyordu. Böyle bir hak duygusu, her halde insanda; o her şeye el attığı, hemen her şeyin kendisine verildiği ve böylece ele geçirdiği şeyleri, şaşmaz bir hayal gücüyle, hükmü altındaki arzunun şiddetine uydurduğu çağda

oluşmuştu.

Sonra birden, bu hakkın şuurunu içimize tamamen sindirmiş bir halde, başkalarını tereddüde düşmüş gördüğümüz o garip doğum günleri çıkagelir. İnsan, yine, önceleri olduğu gibi giydirilmek, sonraki şeyleri bunun peşinden karşılamak ister. Ama henüz uyanmıştır ki, dışardan birisi, pasta daha gelmedi, diye seslenir; yahut bitişik odada hediye masası hazırlanmaktadır ki, bir şeyin kırıldığını duyarsınız; yahut içeri biri girer, kapıyı açık bırakır da, henüz görmeniz doğru değilken her şeyi görüverirsiniz. Bu, size ameliyat gibi bir şeyin yapıldığı andır. Acısı, başta akıl komayan kısa bir müdahale. Ama onu yapan el, alışık ve hâkimdir. Çabuk geçer. Ve atlatır atlatmaz, artık kendinizi düşünmez olursunuz; iş doğum gününü kurtarmakta, öbür kimseleri kollamakta, hatalarını önlemekte ve her şeyi mükemmel yönettikleri sanısında onlara destek olmaktadır. Size ucuza mal etmezler bu işleri. Hepsinin emsalsiz bir acemi, âdeta ahmak olduklarını görürsünüz. Başkalarına gidecek paketlerle içeri girmeyi becerirler; onlara doğru koşarsınız da, sonra belli bir maksatla değil, sanki hareket etmiş olmak için odada koşuyormuş gibi davranırsınız. Size bir sürpriz yapmak niyetindedirler ve üstünkörü taklit edilmiş bir merakla oyuncak kutusunun altını kaldırırlar: talaş vardır sade; onların utancını hafifletmek size düşer. Yahut zemberekli bir şeydir de size hediye etmişlerdir, ilk kuruşta bozuverirler. Böyle zembereği bozulmuş bir fareyi veya ona benzer bir şeyi, göstermeden, ayağınızla itip yürütmeyi vaktinde öğrenmiş olmanız yerindedir bu yüzden: böylece onları çokluk aldatabilir, utançlarını gidermekten yana kendilerine yardım edebilirsiniz.

Nihayet bütün bunları, istenildiği gibi, öyle apayrı bir kabiliyet olmadan da yapabilirsiniz. Ama birisi, zahmete girmiş ve kurula kurula, temiz kalple size bir sürpriz hazırlamıştır; ta uzaktan bu süprizin bambaşka birisine yarayacağını, size tamamen yabancı olduğunu görürseniz, bu hediye kimi sevindirebilir; bunu da bilemeyecek kadar, süprizi yabancı bulursanız, işte o zaman kabiliyet ister.

HİKÂYE etmek, sahiden hikâye etmek devrine yetişemedim ben. Hikâye ederken duyup işitmişliğim yok kimseyi. Bana annemin gençliğinden bahsettiği sıralarda, Abelone'nin, anlatmasını beceremediğini anlamıştım. Bu işi son becerenlerden biri ihtiyar Kont Brahe imiş. Abelone'nin bu konuda bildiklerini not etmek istiyorum.

Abelone, pek genç bir kızken, kendine özgü, engin bir çeviklikle dolup taştığı bir dönem yaşamış olsa gerek. Brahe'ler o vakit şehirde, Bredgade'de oldukça kalabalık bir sosyete hayatı sürmekteydiler. Gece geç vakit yukarı, odasına çıktığı zaman, Abelone de öbürleri gibi yorgun olduğunu sanırdı. Ama birdenbire pencereyi hisseder, ve doğru anlamışsam, geceye karşı saatlerce durup düşünürdü: bu, banadır. «Bir mahpus gibi dururdum,» derdi, «ve yıldızlardaydı hürriyet.» O vakitler ağırlaşmadan uyuyabiliyordu. Uykuya düşüvermek deyimi, bu genç kızlık senesine yakışmaz. Uyku insanla yükselen bir şeydi, zaman zaman insan gözlerini açıyor ve kendini en üst düzey olmaktan henüz çok uzak yeni bir düzeyde görüyordu. Sonra gün doğmadan kalkıyordu; hattâ kışın, ötekilerin uykulu ve geç kahvaltıya indikleri zaman bile. Akşamları hava kararırken herkes için ortak ışıklar yanıyordu sade. Ama sabahları gayret erken,

her şeyin tekrardan başlangıcı olan o yeni karanlığın içinde yanan iki mum, Abelone'nin yalnız kendisinindi. Mumlar, çift kollu, alçak şamdanda duruyor, arasıra düzeltilmeleri gereken, ufak, yumurta biçimi, üzerlerine gül resimleri yapılmış tül abajurlar içinde öylece ışıldıyorlardı. Düzeltilmeleri rahatsızlık vermiyordu; çünkü bir kere hiç acelesi yoktu insanın; sonra bir mektup yazarken veya evvelce bambaşka bir yazıyla, çekingen ve güzel, başlanmış bir hâtıra defterine devam ederken, arada bir zaten başınızı kaldırıp bakmalı ve düşünmeliydiniz.

Kont Brahe kızlarından tamamen ayrı yaşıyordu. Birisinin çıkıp da hayatı başkalarıyla paylaşmaktan dem vurmasına kuruntu gözüyle bakardı. («Paylaşmak, ha...» derdi.) Ama bir kimse, ona kendi kızlarından bahsettikçe memnun olur, sanki kızları başka şehirde yaşıyorlarmış gibi, dikkatle dinlerdi.

Bunun için günün birinde kahvaltıdan sonra Abelone'yi yanına çağırması, çok olağanüstü bir haldi: «İkimizde de aynı alışkanlıklar var anlaşılan; ben de sabahları erken yazı yazıyorum. Bana yardım edebilirsin.» Abelone, bunu dünkü gibi hatırlıyordu.

Hemen ertesi gün Abelone'yi, babasının, kimse giremez diye ün salmış odasına götürdüler. Odaya göz gezdirmeye vakit bulamamıştı; çünkü onu hemen, Kontun karşısına, yazı masası başına oturttular; masa, gözüne, köyler misali kâğıt yığınları ve kitaplarla dolu bir ova gibi göründü.

Kont yazdırıyordu. Kont Brahe'nin, anılarını yazdırdığını iddia edenler haksız değillerdi büsbütün. Şu var ki, merakla beklenmekte olan siyasî veya askerî hâtıralar değildi bunlar. Birisi kendisine bu bahislerden açacak oldu mu, ih-

tiyar Kont: «Bunları unuturum,» deyip kesiyordu. Unutmak istemediğine gelince: çocukluğuydu bu. Çocukluğuna önem veriyordu. Ve kanaatince o çok uzak dönemin, şimdi ruhunda galebe çalması, pek olağan şeydi; bakışlarını içine çevirdikçe çocukluğunun orada, yaz vakti aydın bir Kuzey gecesinde gibi, sivrilmiş ve uykusuz yattığını görüyordu.

Bazan yerinden fırlıyor ve mumlara doğru konuşuyor, mumlar titreşiyordu. Yahut cümlelerce yazıyı yeniden, baştan başa sildiriyor, o zaman hırslı hırslı dolaşıyor, nil yeşili ipek gecelik hırkasıyla yel gibi esiyordu. Bunlar olup biterken birisi daha vardı odada: Sten; Abelone'nin babası yerinden fırladıkça, notların yazıldığı ve masa üzerinde dağınık duran yaprakların üstüne hemen ellerini kapamakla görevli, Kontun Jutland'lı oda uşağı Sten. Bugünün kâğıtları, Kontun kanaatine göre işe yaramazdı, çok hafiftiler, en ufak bir fırsatta masadan uçup gidebilirlerdi. Ve Sten, vücudunun yalnız, uzun üst kısmı görülen Sten, bu şüpheyi paylaşıyor ve pençeleri üstünde, ışıktan körelmiş gözleriyle bir gece kuşu gibi ciddî, öylece duruyordu.

Bu Sten pazarları ikindi üstünü Swedenborg'u okumakla geçirirdi ve hizmetçilerden hiçbiri odasına giremezdi; ruhlarla meşgul deniyordu çünkü. Sten'ler, öteden beri iyi saatte olsunlarla münasebetteydiler, ve Sten, bu temaslar için yaratılmıştı âdeta. Onun doğduğu gece, annesinin gözüne görünmüşlerdi. İri iri, yuvarlak gözleri vardı Sten'in; ve bakışının öbür ucu, baktığı insanın arkasında bulunurdu. Abelone'nin babası, ikide bir ona iyi saatte olsunları sorardı, birisine ailesinden haber sorar gibi: «Geliyorlar mı, Sten?» derdi dostça. «Gelsinler, iyidir.»

Yazdırma işi, birkaç gün aralıksız devam etti. Ama der-

ken Abelone «Eckernförde» kelimesinde duraklayıverdi. Özel bir isimdi bu, ve Abelone, onu ömründe duymamıştı. Anıları yanında pek yavaş giden bu işten vazgeçmek için zaten çoktan bahane arayan Kont, kızmış gibi yaptı.

«Yazamıyor,» dedi sert, «başkaları okuyamayacaklar. Benim burada ne söylediğimi görebilecekler mi?» diye kızgın, devam etti; Abelone'den gözlerini ayırmıyordu.

«Onu, bu Saint-Germain'i görecekler mi?» diye Abelone'ye çıkıştı. «Saint-Germain mi demiştik? Çiz onu. Yaz: Marquis de Belmare.»

Abelone çizdi ve yazdı. Ama Kont öyle hızlı söylüyordu ki yetişmek kabil olmuyordu.

«Belmare, o mükemmel adam, çocuklara tahammül edemez, ama beni küçük oluşuma rağmen dizlerine alırdı; elmas düğmelerini ısırmak geçerdi aklımdan. Buna memnun olurdu. Güler ve başımı kaldırırdı, göz göze gelirdik: Dişlerin mükemmel, derdi, ne işlere girişiyor dişlerin... Bense gözlerini belledim. Sonraları çok dolaştım. Çeşit çeşit gözler gördüm, bana inanabilirsin: öylesini görmedim fakat. Bu gözlere hiç bir şey istemezdi, tanıdılar. Venedik'den bahsedildiğini duydun mu? Peki. İnan ki o gözler, Venedik'i buraya, bu odaya getirirlerdi; Venedik, bir masa gibi burada olurdu. Bir gün köşede oturmuş, babama İran'dan bahsedişini dinliyordum; hâlâ zaman zaman ellerim İran kokuyor sanırım. Babam onu takdir ediyordu ve Landgrave cenapları onun bir nevi talebesiydi. Ama Belmare'nin, yalnız içinde olduğu zaman geçmişe inanmasından gücenenler de vardı epey. Çerçöpün, ancak insanla birlikte doğduğu takdirde manası olabileceğini kavrayamadılar.»

«Kitaplar bomboştur,» diye bağırdı Kont, kızgın, du-

varlara doğru, «kan, iş burda, kanda okuyabilmeli. Belmare'nin kanında harikulâde hikâyeler ve garip resimler vardı; nerden açsa dolu sayfa ile karşılaşıyorduk; onun kanında hiç bir sayfa atlanıp geçilmemişti. Zaman zaman kendi içine kapanıp da yalnız başına sayfaları çevirmeye başladı mı altın yapmaktan, kıymetli taşlardan ve renklerden bahseden yerleri açardı. Bunlar niçin orada olmasın? Her halde vardır.»

«Bir hakikatle güzel güzel oturabilirdi bu adam, yalnız olsaydı. Ama bir hakikatle yalnız kalmak kolay iş miydi! Hakikatin yanında iken, ziyaretime gelin diye insanları davet edecek kadar zevksiz de değildi; hakikat ağızlara düşmemeliydi; gayet şarklıydı bu hususta. 'Hoşça kalın, Madam,' dedi düpedüz, 'bir başka sefer yine görüşürüz. Belki insan bin sene sonra daha kuvvetli, daha sağlam olur. Hem güzelliğiniz daha oluş halinde, Madam,' dedi, hani sırf bir nezaket de değildi bu. Böyle deyip gitti ve dışarda herkeslere kendi hayvanat bahçesini açtı: Bizde hiç görülmemiş, daha iri cinsten yalanlar için bir nevi Jardin d'Acclimatation; mübalâğalar için bir palmiyelik ve sahte sırlar için ufak, bakımlı bir incirlik. İnsanlar dört bir yandan geldiler, ve o, elmas tokalı ayakkaplarıyla ortada dolaştı ve ziyaretçilerin emrine âmade bulundu.»

«Yüzeyde bir varlık mı? Aslında karısına karşı yaptığı bir şövalyelikti ve bunu yaparken kendini oldukça muhafaza etmiştir.»

Bir süreden beri ihtiyar, Abelone'ye hitabetmiyordu artık, onu unutmuştu. Çılgın gibi bir aşağı bir yukarı geziniyor, arada meydan okurcasına Sten'e bakıyordu; bir an gelecek, Sten değişecek, aklından geçen kişi oluverecekti sanki. Ama Sten değişmiyordu henüz.

«Onu görmeliydiler,» diye devam etti Kont Brahe, «bir zamanlar o, pekâlâ görülüyordu; bazı şehirlerde aldığı mektupların üzerinde isim yazılı değildi gerçi: zarfta yalnız gideceği yer yazılıydı, o kadar. Ama ben onu gördüm.»

«Güzel değildi.» Kont, tuhaf bir aceleyle güldü. «İnsanların, önemli yahut kibar dedikleri soydan da değil: onun yanında her zaman daha kibarları vardı. Zengindi, ama zenginliğine güvenmemeliydi, bu da onun için bir heves gibiydi. Vücudu özürsüzdü, bununla beraber başkaları daha düz dururlardı. O vakitler, tabiî, hüküm veremezdim, zeki nükteci miydi, bir değer ifade eden şu veya bu meziyeti var mıydı... fakat vardı.

Kont, titreyerek, durdu ve odanın içine sabit bir şey koyar gibi bir hareket yaptı.

O dakikada Abelone'nin varlığından haberi oldu.

«Onu görüyor musun?» diye Abelone'ye çıkıştı. Ve ansızın kollu gümüş şamdanlardan birini kavrayıp göz kamaştıran ışığı Abelone'nin yüzüne tuttu.

Abelone hatırlıyordu, onu görmüştü.

Ertesi günler Abelone sürekli olarak çağrıldı ve yazdırma işi, bu olaydan sonra çok daha sakin devam etti. Kont, türlü kâğıtlara dayanarak, babasının da bir rol oynadığı Bernstorff çevresiyle ilgili en eski anılarını derleyip topladı. Abelone, işindeki özelliklere şimdi öyle iyi alışmıştı ki, ikisini görenler, onların bu güdümlü beraberliklerini tam bir sırdaşlık sanabilirlerdi kolayca.

Bir gün Abelone, odadan tam çekilip gidiyordu ki ihtiyar Kont yanına yaklaştı; ellerini bir süprizle arkasında tutuyor gibiydi: «Yarın Julie Reventlow'u yazacağız,» dedi ve kelimelerini tadarak ekledi : «bir azizeydi o.»

Abelone yüzüne galiba şüpheyle bakmıştı.

«Tabiî, tabiî, hâlâ vardır bunlar da,» diye emreden bir eda ile ısrar etti Kont, «her şey var, Kontes Abel.»

Abelone'nin ellerini tutup bir kitap gibi açtı.

«Ellerinde stigma'lar vardı,» dedi, bunu söylerken de soğuk parmağıyla sert ve çabuk Abelone'nin avuçlarına dokundu: «Şurada ve şurada.»

Abelone «stigma» sözünün anlamını bilmiyordu. Öğreneceğiz diye düşündü; babasının da yetiştiği azizenin menkıbesini duymak için sabırsızlanıyordu. Ama artık kendisini çağıran olmadı; ne ertesi, ne de sonraki günlerde.

Gerisini anlatması için rica ettiğim vakit Abelone: «Konakta Kontes Reventlow'dan sonraları sık sık bahsedildi,» diye kısa kesti. Yorgun görünüyor, çoğunu da unutmuş olduğunu iddia ediyordu. «Ama hâlâ, vakit vakit, dokunduğu yerleri hatırlarım,» diye gülümsüyor ve âdeta merakla boş ellerine bakmadan edemiyordu.

DAHA babamın ölümünden önce her şey değişivermiş, artık Ulsgaard elimizden çıkmıştı. Babam, şehirde, üzerimde düşmanca ve ürkütücü bir etki bırakan apartımanlardan birinde öldü. O sırada yurt dışında bulunuyordum, geç kalmıştım.

Cesedi arka odalardan birinde, iki sıra yüksek mumların arasında teşhir ediliyordu. Çiçeklerin kokusu, hep birden çıkan sesler gibi karmakarışıktı. Gözleri kapatılmış güzel yüzünde nazik düşünceli bir dinleyiş ifadesi vardı. Üzerine Jaegermeister üniforması giydirmişler, ama nedense mavi değil de beyaz şerit takmışlardı. Elleri katlanmamış, çaprazlamasına üst üste konmuştu ve bir taklit, bir anlam-

sızlık vardı görünüşlerinde. Bana, çarçabuk, çok ıstırap çektiğini anlatmışlardı, ama bu, yüzünde okunmuyordu. Çehresinin çizgileri, içinden misafirin çıkıp gittiği bir misafir odasındaki mobilyalar gibi derlenip toplanmıştı. Babamı önceden sık sık ölü olarak görmüşüm gibi bir duyguya kapılıyordum: bütün bunlar bana öylesine aşina geliyordu çünkü.

Yalnız çevre yeniydi ve sıkıntılı. İhtimal başkalarının olan şu karşıki pencereler ve bu sıkıcı oda yeniydi. Sieversen'in vakit vakit içeri gelip de hiç bir iş yapmayışı yeniydi. Sieversen ihtiyarlamıştı. Sonra kahvaltı etmemi söylediler. Birkaç defa hazır olduğunu haber verdiler. Böyle bir günde kahvaltı etsem de, etmesem de olurdu. Beni odadan çıkarmak istediklerini anlamıyordum; nihayet ben kalkıp gitmeyince Sieversen, nasılsa, doktorların geldiğini söyleyebildi. Sebebini kavrayamadım. Yapılacak bir şey varmış daha, dedi Sieversen ve kızartılı gözleriyle kendini zorlayarak bana baktı. Sonra, âdeta paldır küldür, iki bey içeri girdi: doktorlar. Öndeki, sanki boynuzları varmış da tos vuracakmış gibi, gözlükleri üzerinden bizi: önce Sieversen'i, sonra beni görebilmek için, sertçe başını eğdi.

Bir üniversiteli nezaketiyle tezelden bir reverans yaptı. «Jaegermeister efendimizin bir arzusu daha da vardı,» dedi, sözleri girişi gibi ani olmuştu; insan onun pek acele ettiği hissine kapılıyordu. Kendisini, gözlüklerinin içinden bakmaya nasılsa mecbur ettim. Arkadaşı, şişman, ince derili, sarışın bir adamdı; yüzünün gayet kolay kızarabileceği aklımdan geçti. Derken bir sessizlik oldu. Jaegermeister'in şimdi hâlâ arzuları olması garipti.

Elimde olmadan tekrar o güzel, düzgün yüze baktım. Emin olmak istediğini anladım. Aslında, bunu daima arzu

etmişti. Dileğine kavuşacaktı işte.

«Kalbi delmek için geldiniz: buyurun.»

Bir reverans yapıp geri çekildim. Her iki doktor da aynı zamanda reverans yaptılar ve görecekleri iş hakkında hemen anlaşmaya başladılar. Birisi, mumları kenara çekiyordu. Ama yaşlıcası, tekrar, birkaç adım, üzerime doğru yürüdü; yaklaşıyordu ki, yolun geri kalan kısmını yürümemek için öne doğru eğildi, ters ters baktı bana.

«Şart değil,» dedi, «yani, bence belki daha iyi olur, şayet siz...»

Şöyle böyle ve aceleci haliyle bana bakımsız ve yıpranmış görünüyordu. Tekrar bir reverans yaptım; öyle gerekti.

«Teşekkür ederim,» dedim kısaca, «size engel olmam.»

Katlanabileceğimi, bu işten kaçmam için sebep olmadığını biliyordum. Olacaktı nasıl olsa. Belki bütün her şeyin özü, anlamıydı bu. Bir insanın göğsünü nasıl deldiklerini de hiç görmemiştim. Kendiliğinden ve kesin ayağıma gelmişken, böyle ilginç bir yaşantıya katılmamayı doğru bulmuyordum. Hayal kırgınlıklarına o zamanlar artık inanmıyordum; korkacak bir şey yoktu şu halde.

Hayır, hayır, dünyada hiç bir şey tasavvur edilemez, en küçüğünden bile olsa. Her şey, önceden kestirilmesi imkânsız, pek çok, ama bir defalık ayrıntılardan meydana gelmiştir. Gözünün önüne getirirken insan, bunları görmeden geçer ve o çabukluk içinde atladığını fark etmez bile. Realiteler ise yavaş ve tarif edilemeyecek derecede ayrıntılıdır.

Meselâ bu direnme kimin aklına gelirdi. O geniş, yüksek göğüs tam açılmıştı ki, aceleci küçük adam, gerekli yeri hemen buldu. Ama derhal konan alet, göğüsten içeri işlemiyordu. Birdenbire, zaman diye ne varsa odadan kaçıp gitti

sandım. Sanki bir tablo içindeydik. Ama sonra ufak, kaygan bir gürültüyle zaman boşandı ve, harcanandan daha çok, odaya doldu. Ansızın odanın bir yerinde bir şey küt etti. Bu şekilde bir kütürtü duymamıştım ömrümde: sıcak, kapalı, iki defa tekrarlayan bir tıkırtı. Kulağım duydu bunu, aynı zamanda doktorun, aleti dibe kadar sapladığını gördüm. Ama her iki algının içimde birleşebilmesi için bir süre geçti. Demek delindi, diye düşündüm. Temposuna bakılırsa kütürtü alaycıydı âdeta.

Artık uzun zamandır tanıdığım adama baktım. Hayır, kendine tamamen hâkimdi: hemen başka tarafa yetişmesi gerekli, eli tez ve işinde usta bir adamdı bu. Bir haz veya sevinç ifadesi yoktu yüzünde. Yalnız sol şakağında, eski bir içgüdüyle saçının birkaç teli havaya kalkmıştı. Aleti kollayarak çekip çıkardı, ağza benzer bir şey göründü; iki kere ardarda, iki heceli bir şey söylüyormuşçasına, oradan kan geldi. Genç, sarışın doktor, kıvrak bir hareketle, bu kanı, elindeki pamuğa sildi. Sonra yara, yumulu bir göz gibi öylece kaldı.

Bu sefer ne yaptığımı pek bilmeksizin bir reverans daha yapmış olabilirim. Kendimi yalnız görüverip şaşırmıştım hiç değilse. Birisi, üniformaya yeniden çekidüzen vermişti, ve beyaz şerit evvelki haliyle duruyordu üniformanın üstünde. Ama şimdi Jagermeister ölüydü, hem sade ölü olan o değil. Şimdi kalbi deşilmişti; kalbimiz, soyumuzun kalbi. Her şey bitmişti. Miğferin kırılışı demekti bu: «Brigge bugün vardı, bir daha olmayacak,» diyordu içimde bir şey.

Kendi kalbimi düşünmüyordum. Sonraları aklıma geldi de, bu hususta kendi kalbimin önemsizliğini ilk olarak gayet kesin anladım. Tek başına bir kalpti bu. Baştan başla-

mak üzere bulunuyordu.

HEMEN ayrılıp gidemeyeceğim diye kuruntu ettiğimi biliyorum. İlkin her şeyi düzene koymalı, diye tekrarlıyor, ama düzene koyacağım şey nedir, doğru dürüst bilmiyordum. Yapılacak bir şey yoktu hemen hemen. Şehri dolaşıyor ve değişmiş olduğunu görüyordum. İndiğim otelden sokağa çıkmak, karşımda âdeta kendini bir yabancı için derleyip toplayan ve artık büyüklere mahsus bir şehir görmek, hoşuma gidiyordu. Her şey bir parça küçülmüştü, Langelinie boyunca ta fenere kadar gezinip geri dönüyordum. Amaliengade dolaylarına vardıkça, şurda burda, eskiden yıllarca kendini kabul ettirmiş ve kudretini şimdi yine deneyen şeylerin belirdiği oluyordu. Hakkınızda çok şeyler bilen ve sizi bununla tehdit eden bazı köşe pencereleri, yahut kapı kemerleri, veya fenerler vardı orda. Onlara korkmadan bakıyor; «Phönix Oteli»nde oturduğumu, her an yine kalkıp gidebileceğimi hissettiriyordum. Fakat içim rahat değildi bu arada. O etki ve ilişkilerin hiç birisinin, henüz gerçekten hakkından gelinmedi yollu, içimde bir şüphe yükseliyordu. İnsan onları, günün birinde, eksik, yarım, oldukları gibi gizlice bırakıp gitmişti. Demek ki insan, ebediyen kaybetmek istemiyorsa, çocukluğu da âdeta tamamlamalıdır. Onu kaybettiğimi kavrarken, bir yandan da, hiç bir zaman, dayanacak başka şeyim olamayacağını anlıyordum.

Her gün birkaç saatimi, Dronningen'in Tvaergade'sinde, içlerinde biri ölmüş bütün kira evleri gibi, gücenik görünüşlü daracık odalarda geçiriyordum. Yazı masasıyla büyük, beyaz çini soba arasında gidip geliyor ve Jaegermeister'in kâğıtlarını yakıyordum. Mektupları, bağlı oldukları şe-

kilde ateşe atmaya başlamıştım; ama küçük paketler, pek sıkı bağlanmıştılar ve ancak kenarlarından yanıp kararıveriyorlardı. Bağlarını gevşetmek, bana büyük bir çabaya mal oluyordu. Birçoğundan yayılan keskin ve berrak koku, içimde de anılar uyandırmak istercesine, bana çullanıyordu. Yoktu bende hâtıra. Bazan paketlerin içinden yere fotoğraflar kayıyordu, daha ağırdılar; inanılamayacak derecede yavaş yanıyorlardı. Bilmem nasıl oldu, ansızın, Ingeborg'un resmi bunların arasındadır, fikrine kapıldım. Ama fotoğraflara baktıkça, beni başka düşüncelere götüren, olgun, şahane, güzelliği göz alan kadınlar gördüm. Anılardan büsbütün yoksun olmadığım anlaşılıyordu. Büyüdüğüm sıralarda, babamla birlikte sokaklarda giderken, arasıra içlerinde kendimi gördüğüm gözlerdi tıpkı, bu gözler. O zaman, bir arabanın içinden doğru, beni, dışına pek kaçılamayan bir bakışla sararlardı. O vakitler, beni babamla mukayese ettiklerini ve bu karşılaştırmanın hiç de benim lehime sonuçlanmadığını şimdi anlıyordum. Elbette, Jaegermeister'in, karşılaştırmalardan korkacak nesi vardı ki.

Onun korktuğu bir şeyin ne olduğunu şimdi belki biliyorum. Bu tahmine nasıl vardığımı söyleyeyim : Cüzdanının ta içersinde, uzun zamandır katlanıp kalmış, kıvrımlarından yıpranmış, pörsümüş bir kâğıt çıktı. Yakmadan önce okudum. Kendi eliyle yazmıştı, sağlam ve düzgün bir yazıyla; ama bunun, sadece bir başka yerden kopya edilmiş olduğunu hemen fark ettim.

«Ölümünden üç saat önce,» diye başlıyor ve IV. Christian'ı anlatıyordu. Tabiî ne yazılı olduğunu kelime kelime tekrarlayamam. Kral Christian, ölümünden üç saat önce yatağından kalkmak istemişti. Hizmetkâr Wormius ve doktor

ayağa kalkması için kendisine yardım etmişlerdi. Ayakta duruyordu bir parça sallanarak, ama duruyordu, kendisine pike örgülü geceliğini giydirmişlerdi. Sonra birden yatağının ayak ucuna oturmuştu ve bir şey söylüyordu. Anlaşılmıyordu ne dediği. Yatağa yıkılmaması için doktor, Kralın sol elini bırakmıyor, tutuyordu hep. Öylece oturuyorlar ve Kral, vakit vakit güçlükle ve dili dolaşarak, o anlaşılmaz şeyi tekrarlıyordu. Nihayet doktor, kendisine hitabetmeye başladı; Kralın ne demek istediğini yavaş yavaş öğreneceğini umuyordu. Az sonra Kral, onun sözünü kesti ve ansızın, gayet açık: «Oh, doktor, doktor, ismini söyle,» dedi. Doktor bir şaşkınlık geçirdi.

«Sperling, Majeste.»

Ama doktorun ismi değildi istenen. Konuşmasının anlaşıldığını işitir işitmez Kral sağ gözünü alabildiğine açtı — yalnız sağ gözü kalmıştı — ve bütün çehresiyle, dilinin saatlerdir biçimlendirdiği şeyi, o tek kelimeyi, artakalmış biricik kelimeyi söyledi: «Döden,» dedi, «Döden.»[3]

Başka bir şey yoktu kâğıtta. Yakmadan önce birkaç kere okudum. Babamın sonunda çok ıstırap çektiğini hatırladım. Bana öyle anlatmışlardı.

O GÜN bugün, kendi gördüklerimi de hesaba katarak, ölüm korkusuna dair çok şeyler düşündüm. Bana öyle geliyor ki ölüm korkusunu duydum diyebilirim. Şehrin kalabalığında, halkın ortasında, çoğu vakit tamamen sebepsiz, ölüm korkusunun hücumuna uğruyordum. Ama çoğu zaman da sebepler yığılıyordu üst üste; meselâ birisi, bir sokakta bir sıra-

[3] *Der Tod, der Tod. (Ölüm, ölüm).*

nın üstünde ölüveriyordu, herkes etrafını alıp onu seyrediyordu, ve o, korkuyu çoktan aşmış bulunuyordu: o zaman onun korkusuna ben sahip çıkıyordum. Yahut, hani Napoli'de: tramvayda o gençle karşı karşıya oturuyorduk, öldü. Önce bir baygınlık geçiriyor sanıldı, hattâ tramvay bir süre daha gitti. Ama sonra hiç şüphe kalmadı, durduk. Ve arkamızda öbür arabalar da durdu, sanki bu yönde yol ebediyen kapanmış gibi, arkamızda arabalar birikti. Solgun, şişman kız, yanındaki kadına öylece dayalı, sakin ölmek istiyordu. Ama buna razı olmuyordu annesi. Türlü güçlükler çıkarıyordu. Elbiselerini çekiştiriyor, artık hiç bir şey bulundurmayan ağzına bir şeyler akıtıyordu. Alnını birisinin getirdiği bir sıvıyla uğuşturuyordu; gözleri bir parça kaydıkça, bakışları tekrar öne çevrilsin diye, kızı silkeliyordu. Hiç bir şey işitmeyen bu gözlerin içine haykırıyor, tekmil vücudunu bir kukla gibi sağa sola çekip bırakıyordu; sonra gerilip, ölmesin diye, kızın tombul yüzüne bütün kuvvetiyle bir tokat aşketti. O vakit korktum.

Ama daha önceleri de korkmuştum. Meselâ köpeğim ölürken. Beni ebediyen suçlu gören köpek. Çok hastalanmıştı. Bütün gün yanı başında diz çökmüştüm; birden odaya bir yabancı girince yaptığı gibi kesik, kısa havladı. Bu havlayışı bu an için sanki kararlaştırmıştık, elimde olmadan kapıya baktım. Ama artık hayvanın gövdesine girmiş bulunuyordu. Telâşla bakışlarını aradım, o da benimkileri araştıyordu; şu var ki vedalaşmak için değil. Bana sert ve şaşkın bakıyordu. İçeri salıveren benmişim gibi sitem ediyordu. Önleyebileceğime emindi âdeta. Beni o ana kadar gözünde haddinden fazla büyüttüğü meydana çıkmıştı. Kendisine anlatabilmem için artık vakit kalmamıştı. Son dakikasına kadar

sitemli sitemli ve terk edilmiş, bakıp durdu bana.

Yahut sonbaharda gecelerin yeni yeni ayazlaması peşinden, sineklerin odaya gelmeleri ve oda sıcağında bir kerecik daha canlanmaları karşısında korkuyordum. Bir tuhaf kurumuş oluyor, kendi vızıltılarından ürküyorlardı; ne yaptıklarını artık doğru dürüst bilmedikleri görülüyordu. Saatlerce bir yere yapışakalıyor, kendilerini bırakıveriyorlardı; henüz yaşamakta oldukları akıllarına geldikçe kendilerini körükörüne bir yere atıyor, orada ne yapacaklarını bilemiyor, sağa sola nihayet her tarafta sürünüyor, yavaş yavaş bütün odayı ölümlüyorlardı.

Ama yalnız olunca da korkuyordum. Ölüm korkusuyla oturmuş, ölüler oturamadıkları için, hiç olmazsa oturmak yaşamaya ait bir şey, fikrine sarıldığım geceler geçirdim; ne diye gizlemeli! Durumum kötüleşince, sorguya çekilmekten ve belâlı işlerime karıştırılmaktan korkuyorlarmış gibi, beni hemen yüzüstü bırakıveren şu rasgele odalardan birinde oluyordu bunlar. Oturuyordum ve görünüşüm öyle korkunçtu ki her halde, hiçbir şey benden yana çıkmayı göze alamıyordu. Yakmakla daha demin kendisine bir yardımda bulunduğum lamba bile oralı olmuyordu. Sanki bomboş bir odada yanıyormuş gibi, kös kös yanıyordu. Bu durumda son ümidim, pencerede kalıyordu. Orada, dışarda, şimdi bile, ölümün bu ani yoksulluğunda bile bana ait bir şey bulunur kuruntusuna kapılıyordum. Ama pencereye bakar bakmaz, pencerenin duvar gibi örülmüş olmasını istiyordum. Çünkü anlıyordum ki dışarsı, hep aynı duygusuzlukla açılmakta ve dışarda da benim yalnızlığımdan başka bir şey bulunmamaktadır. Yüklendiğim ve büyüklüğü ile kalbim arasında artık hiçbir orantı bulunmayan yalnızlık. Bir zaman-

lar ayrıldığım insanlar aklıma geliyordu, ve insanlardan nasıl olup da uzaklaşılabileceğini kavrayamıyordum.

Ey Tanrım, Tanrım, önümde böyle geceler varsa daha, bari, ara sıra eriştiğim düşüncelerden birine izin ver. İstediğim şey, öyle saçma bir şey değil; çünkü bu düşüncelerin, zaten korkumdan, korkumun bu kadar büyük oluşundan doğduğunu biliyorum. Çocukken beni tokatlarlar ve sen korkaksın, derlerdi. Fena korktuğum için böyle oluyordu. Ama o gün bugün, etken kuvvet arttıkça büyüyen gerçek korkuyla korkmayı öğrendim. Korkumuz dışında, bu kuvvet hakkında bir fikrimiz yoktur. Çünkü o, kavranması öyle zor, öyle bizim aleyhimizdedir ki, beynimizin, bunları düşünmeye zorlanan yerleri dağılır. Ama bununla beraber bir süreden beri sanıyorum ki, henüz bize büyük gelen, kendi kuvvetimizdir, bütün kuvvetimizdir. Onu tanımıyoruz, bu doğru, ama hakkında en az bilgimiz olan şey, asıl bize özgü olan şey değil midir? Bazan ahret ve ölüm, nasıl meydana geldi diye düşünürüm: daha önce yapılacak pek çok başka şey olduğu ve biz meşgul kimseler elinde emniyette bulunamayacağı için, en kıymetli şeyimizi bir kenara itmek yüzünden olmuştur bu. Üzerinden zamanlar geçmiş ve daha önemsiz şeylere alışmışızdır. Artık kendi malımızı tanımıyor ve aşırı büyüklüğü karşısında korkuyoruz. Olamaz mı?

HEM bir ölüm anının tasvirini, cüzdanımızın derinlerinde, yıllar boyunca taşımak ne demektir, şimdi iyi anlıyorum. Olağanüstü cinsinden birini aramaya hacet yok; bütün ölüm dakikalarında âdeta müstesna bir şey var.

Meselâ, Felix Arvers'in nasıl öldüğünü kopya eden biri düşünülemez mi? Hastanedeydi. Sakin sessiz, kendi halinde

ölüyordu, ve rahibe, belki de Felix Arvers'in, olduğundan daha ilerde bulunduğunu sanıyordu. Yüksek sesle, falan filân şeyler, şurda şurda gibilerden bir direktif verdi. Oldukça cahil bir rahibeydi bu; o anda kullanmak zorunda kaldığı koridor kelimesini yazılı bir halde görmemişti ömründe; bu yüzden doğrusu öyle sanarak «kolidor» dedi. Arvers, o anda ölümü bir yana itti. İlkönce bu meseleyi aydınlatmayı gerekli bulmuştu. Şuuruna tamamen hâkim, rahibeye, kelimenin «koridor» olduğunu açıkladı. Sonra öldü. Bir şairdi ve yarımdan, yaklaşıktan nefret ederdi; yahut hakikat için çırpınırdı sade; yahut dünyanın bu kadar ihmal içinde gidişini, beraberine son izlenim olarak almak, onu rahatsız ediyordu. Burası kestirilemez artık. Yalnız bu bir ukalâlık sanılmamalıdır. Sonra aynı töhmet; can çekişmelerinin kapalı gerginliğine şaşılacak şekilde nüfuz eden haber karşısında ölüm döşeğinden fırlayıp, bahçede kendisini henüz asmış olanın ipini kesmeye güçbelâ yetişen Jean de Dieu için de geçerli olur. O da yalnız hakikat için çırpınıyordu.

BİR yaratık vardır ki gözüne ilişirse tamamen zararsızdır, farkına varmazsın bile, hemen unutursun. Ama herhangi bir şekilde görünmeden kulağına kaçarsa orada gelişir, sanki yumurtasından çıkar; beyne kadar ilerlediği ve bu organda, tıpkı burundan giren köpek pnömokokları gibi yakıp yıkarak büyüdüğü görülmüştür.

Bu yaratık, komşudur.

İşte böyle tek başıma dolaşalı beri sayısız komşularım oldu; altlı üstlü, sağlı sollu, bazan aynı zamanda dördü birden. Komşularımın hikâyesini yazabilirdim; bu, bir ömürlük bir eser olurdu. Bu, daha çok onların, içimde yarattıkları has-

talık belirtilerinin tarihçesi olurdu şüphesiz; zaten varlıklarını belli dokularda yaptıkları tahribatla açığa vurmakta komşular, öbür mikroplar gibidirler.

Saati belirsiz komşularım ve çok intizamlı komşularım vardı. Oturdum ve birincilerin kanununu bulmaya çalıştım; onların da bir kanunu olduğu görülüyordu çünkü. Ve daima saatinde dönenler, bir akşam eve gelmediler mi, acaba ne oldular diye kuruntuya kapıldım, lambamı söndürmedim, bir genç kadın gibi telâşa düştüm. Nefret halinde komşularım, şiddetli sevdalara kapılmış komşularım vardı; yahut gece yarıları onlarda, bu iki duygunun birinden ötekine geçişler gördüm; tabiî artık uykunun lafı mı edilirdi. Böylece hem, uykunun öyle sanıldığı kadar yaygın olmadığını incelemek mümkün oluyordu. Meselâ Petersburg'daki iki komşumun, uykuya aldırdıkları yoktu pek. Biri ayakta keman çalardı, ve ben onun, hayal gibi ağustos gecelerinde keman çalarken, ışıkları kesilmeyen uykusuz evlere baktığına eminim. Sağımdaki öbür komşumun yatakta yattığını gerçi biliyordum; benim zamanımda artık hiç ayağa kalkmıyordu. Hattâ gözlerini kapamıştı; ama uyuyor denemezdi. Yatıyor ve kendilerinden manzume okumaları istenen çocuklar gibi, Puşkin ve Nekrasov'dan uzun şiirler okuyordu. Solumdaki komşumun müziğine rağmen şiirleriyle kafamda kozalaşan, sağımdaki komşu olmuştu; onu zaman zaman yoklayan üniversiteli, günün birinde kapıyı şaşırmasaydı, bu kozadan ne çıkacaktı Allah bilir. Delikanlı, bana ahbabının hikâyesini anlattı ve sonuç, bu hikâye bir bakıma endişeleri yatıştırıyordu. Her halde, içimdeki şüphe kurtlarının birçoğunu öldüren, dolambaçsız, açık seçik bir hikâyeydi bu.

Bitişikteki o küçük memurun, bir pazar günü, tuhaf bir meseleyi çözmek gelmişti aklına. Şöyle uzun zaman yaşayacağını kabul etti, diyelim daha elli sene. Kendi hakkında gösterdiği cömertlikten pek keyiflendi. Ama şimdi daha üste istiyordu. Bu yılların bozdurulup gün, saat, dakika, evet hattâ göze alınırsa saniye yapılabileceğini düşündü ve hesapladı, boyuna hesapladı, hiç görmediği bir rakamla karşılaştı. Başı dönüyordu. Bir parça dinlenmesi gerekti. Vakit nakittir dendiğini daima işitmişti; böyle yığın yığın vakte sahip bir insana, nasıl olup da nöbetçi koymadıklarına şaşıyordu. Ne kadar kolay çaldırabilirdi. Ama sonra, âdeta taşkın keyfi, tekrar yerine geldi; biraz daha yaygın ve kellifelli görünmek için kürkünü giydi ve bütün bu efsanemsi sermayeyi kendine bağışladı.

Onun iyiliğini istiyormuş gibi, babacan, ama yine de yukardan bakarak: «Nikolay Kusmiç,» diyordu ve kendisinin ayrıca, bir de, at kılı sedirde, kürksüz, zayıf ve zavallı oturduğunu hayal ediyor ve bu hayale : «Umarım ki, Nikolay Kusmiç,» diyordu, «servetinizden dolayı hiç de böbürlenmezsiniz. İş servette değil, aklınızdan hiç çıkarmayın bunu; pekâlâ saygı telkin eden fakir insanlar vardır: hattâ sokaklarda dolaşıp öteberi satan, yoksul düşmüş kişizadeler ve general kızları vardır.» Ve kerem sahibi, şehirce bilinen çeşitli örnekler veriyordu.

At kılı sedir üstünde oturan ve ihsanlara gark olmuş öteki Nikolay Kusmiç, henüz bütün bütün havalanmış görünmüyordu; temkinli olacağı kabul edilebilirdi. Gerçekten, alçakgönüllü, düzenli hayatında hiç bir şeyi değiştirmedi; şimdi pazarlarını, hesapları düzeltmekle geçiriyordu. Ama daha birkaç hafta olmuş olmamıştı ki, inanılmaz dere-

cede çok harcadığını fark etti. Kısmalıyım, diye düşündü. Daha erken kalkıyor, üstünkörü yıkanıyor, çayını ayakta içiyor, büroya koşuyor ve erkenci oluyordu. Her yerde bir parça zaman tasarruf ediyordu. Fakat pazarları, tasarruf edilen gözükmüyordu ortada. O vakit aldatılmış olduğunu anlıyordu. Bozdurmamalıydım, diyordu kendi kendine. Bir sene ne kadar dayanır ki. Ama işte bu aşağılık bozuk para, gidiyor, farkına varılmadan. Ve berbat bir öğle sonu, sedir köşesinde oturmuş, kendisinden zamanını geri isteyeceği, kürklü adamı bekliyordu. Kapıyı sürgüleyecek ve istediğini sökülmedikçe salıvermeyecekti onu. «Bankonotlar,» diyecekti, «onar senelik, kabul.» Dört onluk, bir beşlik, üstü onda kalsın, lânet olsun. Evet, sırf bir güçlük çıkmasın diye üstünü de ona bağışlamaya hazırdı. At kılı sedir üstünde sinirleri gergin, oturuyor, bekliyor, ama öteki gelmiyordu. Ve o, daha birkaç hafta önce kendi kendisinin oturduğunu kolayca görmüş olan o Nikolay Kusmiç, şimdi sahiden oturduğu için, kerem sahibi ve kürklü öteki Nikolay Kusmiç'i hayal edemiyordu. Ne olmuştu o adama, Allah bilir; sahtekârlıkları meydana çıkmıştı anlaşılan, ve şimdi bir yerde bir deliğe tıkılmıştı. Sade kendisini felâkete sürüklememişti muhakkak. Böyle kibar hırsızlar, hep büyük çapta iş yaparlar.

Saniyelerinin hiç değilse bir kısmını bütünleteceği, bir nevi vakit bankası niteliğinde bir devlet kurumu olması gerektiğini düşündü. Ne de olsa sahte değildi ya bu saniyeler. Böyle bir kurum bulunduğunu hiç duymamıştı, ama adres rehberinde şüphesiz vardı böyle bir şey; V'ye bakmalıydı, Vakit Bankası'na; yahut B harfine bakmak, Bankalar bölümünde aramak daha kolaydı. Tabiî, Ç harfi de unutulmama-

lıydı, çünkü bunun bir Çarlık enstitüsü olduğu tahmin edilebilirdi; önemine de uygundu bu.

Sonraları Nikolay Kusmiç, o pazar akşamında anlaşılacağı üzere cidden sıkıntı içinde bulunmakla beraber hiç içki içmediğini temin etmişti. Aşağıda anlatılacak şeyler olup biterken — olup bitiyordu denebilir mi acaba — demek ki, ayıktı tamamen. Köşesinde hafiften kestirmişti belki; bu, ne de olsa düşünülebilir. Bu kısa uyku, ona, her şeyden önce bir ferahlık vermişti. Rakamlara saplanıp kaldım, diyordu kendi kendine. Rakamlardan anlamıyorum ki. Ama onlara çok fazla değer verilmemesi gerektiği belli bir şey; rakamlar, bir düzen sağlamak için devletçe konulmuş bir disiplin âdeta. Kâğıt dışında bir yerde bir rakam gören var mı hiç? Bir insanın bir toplantıda bir yedi'ye, bir yirmi beş'e raslaması imkânsızdır. Olamaz ki. Ve sonra sırf dalgınlıktan, bu küçük yanlışlık meydana gelmişti: vakit ve nakit para; sanki bunlar, birbirinden ayırdedilemezmiş gibi. Nikolay Kusmiç, az daha gülecekti. İnsanın, kendi dalaverelerini meydana çıkarıvermesi iyi şey, ve tam zamanında, önemli olan buydu, tam zamanında. Şimdi iş değişecekti. Zaman, evet, bu sıkıntılı bir mesele. Ama bu, yalnız onunla mı ilgili; kendisinin bulup çıkardığı gibi, başkalarının zamanı da, onlar bilmeseler bile, saniye saniye geçip gitmiyor muydu?

Nikolay Kusmiç, başkalarının zararına sevinmekten kendini alamıyordu pek: Zaman varsın gitsin... diye tam düşünmek üzereydi ki, garip bir şey oldu. Yüzünde ani bir şey esiyordu, bunun kulakları yanından geçtiğini hissetti ve ellerinde duydu. Gözlerini açtı. Pencere sımsıkı kapalı. Büyümüş gözlerle, karanlık odanın içinde böyle oturduğu

sıra, işte, hissettiği şeyin, geçip giden gerçek zaman olduğunu anlamaya başladı. Biri öbürü gibi ılık, birbirine benzeyen, çabuk çabuk geçip giden bütün bu saniyecikleri, iyiden iyiye fark etti. Kim bilir, daha neler peşindeydiler. Rüzgârın her çeşidinden alınan onun başına böyle bir şeyin gelmesi. Şimdi insan oturacaktı ve bu akım ömür boyunca dinmeyecekti. Kapacağı bütün nevraljileri önceden görüyor, öfkesinden deliye dönüyordu. Ayağa fırladı, ama sürprizler bitmemişti henüz. Ayaklarının altında da harekete benzer bir şey vardı; bir değil, birçok; acayip, birbiri içinde yalpalayan kıpırdanışlar. Korkudan kaskatı kesildi: bu, dünya mıydı yoksa? Şüphesiz, dünya idi. Dünya dönüyordu işte. Okulda bundan bahsetmişlerdi, biraz çabuk geçiştirilmiş, sonradan da çokluk örtbas edilmişti; lafını etmek, yakışık alır sayılmıyordu. Ama şimdi bir kere hassaslaşmıştı, bunu da duymak zorunda kalıyordu. Acaba başkaları da duyuyor muydu? Belki, ama bunu açığa vurmuyorlardı. İhtimal o, denizcilere vız gelirdi. Nikolay Kusmiç ise tam bu noktada biraz hassastı, tramvaylardan bile kaçınırdı. Odanın içinde güvertede gibi sallanıyor, sağa sola tutunmak zorunda kalıyordu. Talihsizlik bu ya, dünyanın ekseninin eğriliğine dair bir şeyler de hatırladı. Yok, bu sallantılara dayanamıyordu. Kendini gayet kötü hissediyordu. Böyle hallerde yatmak, kımıldamamak gerektiğini vaktiyle bir yerde okumuştu. Ve o gün bugün yatıyor Nikolay Kusmiç.

Yatıyordu ve gözleri kapalıydı. Ve hemen hemen az sallantılı, şöyle böyle, ne iyi, ne kötü günler geçirdi. Ve sonra şiirlerin yardımını akletmişti. Bunun ne kadar faydası dokunduğuna inanmayacaksınız. Şayet kafiyelerin değişmez baskısıyla bir şiir, öyle yavaş okunursa, tabiî içten ba-

kabileceğiniz, âdeta sabit bir şey meydana geliyordu. Onun, bu şiirleri bilmesi ne mutlu. Zaten o, edebiyata daima özel bir ilgi göstermişti. Kendisini çoktan beri tanıyan üniversiteli, hastanın, halinden hiç de şikâyetçi olmadığını temin etti. Yalnız zamanla, üniversiteli gibi ayakta dolaşanlara ve toprağın sallantısına katlanabilenlere karşı, kalbinde mübalâğalı bir hayranlık doğmuştu.

Bu hikâyeyi, beni müthiş ferahlattığı için öyle iyi hatırlıyorum ki. Nikolay Kusmiç gibi, bana da hayran kalacağı şüphesiz, hoş bir komşuya bir daha raslamadığımı söyleyebilirim.

BU yaşantıdan sonra bu gibi hallerde daima hakikatlere doğru yürümeye karar verdim. Tahminlere karşılık, hakikatlerin basit ve ferahlatıcı olduklarını gördüm. Bütün anlayışların sonradan geldiklerini, hepsinin birer bilançodan ibaret bulunduğunu bilmiyormuşum gibi. Hemen peşlerinden, yepyeni şeylerle, aktarma toplamları olmayan, yeni bir sayfa başlar. Böyle kolayca tesbit edilen üç beş hakikatin, şimdiki halde bana ne faydası dokunur. Onları hemen sıralayacağını, ilkin beni şu sıra meşgul eden şeyi söyleyeyim: bu hakikatler, benim zaten (itiraf ederim) oldukça müşkül durumumu, kolaylaştıracaklarına daha da güçleştirdiler.

Orası doğru, pek çok yazdım bugünlerde; delicesine yazdım. Çıkıp gittiğim vakitler, fakat eve dönmeyi pek de canım çekmiyordu. Yolumu uzatıyordum hattâ ve böylece yarım saat kaybediyordum; bu süre içinde oturup yazabilirdim. Bu bir gevşemedir, itiraf ederim. Ama bir kere odama girdikten sonra ihmal etmiyordum. Yazıyordum, kendi hayatım vardı önümde, ve bitişiğimde, kendisiyle hiç bir şey

paylaşmadığım apayrı bir âlem vardı: imtihanlara hazırlanan bir tıp talebesinin hayatı. Bambaşka bir şey vardı önümde ve kesin bir farktı bu bile. Hem sonra durumlarımız, şartlarımız alabildiğine farklıydı birbirinden. Bunların hepsine aklım yatıyordu. Başlayacağını anladığım ana kadar, aramızda bir beraberlik olmadığını unutuverdim. Kulak kabartmıştım, kalbimin küt küt attığını duyuyordum. Her şeyi bırakmış dinliyordum. Derken başladı: hiç yanılmamışımdır.

Tenekeden, yuvarlak bir şeyin, meselâ bir teneke kutu kapağının, elden düşünce çıkardığı gürültüyü hemen herkes bilir. Kapak, hiç de büyük bir gürültü çıkarmaz, pat diye düşer, yuvarlanır; hızı bitip de hareketsiz kalmadan önce, sağa sola yalpalayarak yere kapanması, kötüdür sade. Mesele bundan ibaret; bitişik odada böyle bir teneke düştü, yuvarlandı kaldı, bu sırada belli aralıklarla, tepinmeler oldu. Tekrarlayan bütün gürültüler gibi, bu da içten içe düzenlenmişti; değişiyordu, bir daha aynı şey tekrarlamıyordu. Asıl buydu, onun bir kanuna uyduğunu gösteren. Şiddetlenebilir, yumuşar, hüzünlü bir ses verebilirdi; bazan çabuk geçer, bazan kayar kayar, ancak neden sonra hareketten kesilirdi. Ve son yalpalayış, daima bir sürpriz olurdu. Oysa bunlara eşlik eden tepinmeler, âdeta mekanik bir şey oluyordu. Ama bu tepinmeler, gürültüyü daima başka başka şekillerde bölerdi, ve bu, onun göreviydi galiba. Bütün bu ayrıntıları şimdi daha iyi görebiliyorum; bitişiğimdeki oda boştur. Komşum, taşraya, yurduna gitti. İyileşmesi gerekiyormuş. Ben en üst katta oturuyorum. Sağda bir başka ev var, altıma henüz kimse taşınmadı: komşum yok şu halde.

Bu durumda bu meseleye bu kadar önem verişime âdeta şaşıyorum. Üstelik her defasında, sezgim beni önceden uyarıyordu. Bundan yararlanmalıydı. Korkma, demeliydim kendime, başlar nerdeyse; hiç bir zaman yanılmadığımı da biliyordum değil mi ki. Belki bu, aksine, öğrendiğim hakikatlerden geliyordu; bu hakikatleri bildim bileli daha ürkek olmuştum. Bu gürültüyü doğuran şeyin, komşum okurken, sağ göz kapağını kendi bildiğine göz üzerine düşürüp gözü örten o küçük, yavaş ve sessiz hareket oluşu, bende âdeta ürpertici bir etki bırakıyordu. Hikâyesindeki en önemli noktaydı, bu önemsiz şey. Komşum, birkaç sefer imtihanlara girememişti; onuru buluttan nem kapar olmuştu, ailesi de mektuplarında onu zorluyordu her halde. Kendini sıkmaktan gayrı ne kalıyordu geriye. Ama işte, kesin sonuca birkaç ay kala bu zafiyet başlamıştı; o küçük, o inanılmaz, o, bir perdenin bir türlü yukarda durdurulamaması gibi önemsiz yorgunluk. Komşumun haftalarca, insan buna hâkim olabilir kanaatini taşıdığına eminim. Yoksa ona kendi irademi sunmak düşüncesine nasıl saplanabilirdim. Yani günün birinde onun iradesinin tükendiğini anlamıştım. O günden sonra, yorgunluğun başladığını hisseder etmez duvarın bu yanında dikiliyor, kendisine irademi buyur ediyordum. Zamanla bunu kabul ettiğini anlamıştım. Böyle yapması doğru değildi belki; hele hiç bir şeye yaramayacağı düşünülürse. İşi biraz oyaladığımızı kabul etsek bile, bu şekilde kazandığımız saniyelerden acaba o, cidden yararlanacak durumda mıydı, şüpheli. Benim harcadığım iradeye gelince, yokluğunu duymaya başlamıştım bunun. Biliyorum, hiç bu böyle devam eder mi, diye sormuştum kendi kendime, bizim kata birisinin geldiği bir ikindi üstü. Böyle

şeyler dar merdivenli küçük pansiyonda büyük telâşlar doğururdu. Bir süre sonra komşumun odasına birisi giriyor gibime geldi. Kapılarımız koridorun sonuna düşüyordu, onunki karşıda, benimki yanda, birbirine bitişik. Zaman zaman odasına tanıdıklarının geldiğini biliyor ve, söyledim ya, nasıl yaşadığını hiç de merak etmiyordum. Kapısı ikide bir açılırdı, girip çıkarlardı, olabilir. Bu, benden sorulmaz elbet.

Ama o akşamki durum, her zamankinden kötü oldu. Çok geç değildi henüz, fakat ben yorgunluktan, yatağa girmiş bulunuyor, uyuyacağımı da sanıyordum. Birden dokundular sanki, yataktan fırladım. Hemen peşinden başladı. Bir şey sıçradı, tekerlendi, bir yere çarptı, sallandı ve pat diye düştü. Korkunçtu tepinmeler. Bu aralık aşağıdan, altımızdaki kattan, açıkça ve kızgın, tavana vurdular. Yeni kiracı da rahatsız olmuştu tabiî. Şimdi: bu, onun kapısı olmalıydı. Öylesine uyanıktım ki, şaşılacak derecede ihtiyatlı davranmasına rağmen kapısının açıldığını duydum, evet, galiba. Yeni kiracı yaklaşıyor gibime geldi. Gürültünün hangi odadan çıktığını öğrenmek istiyordu besbelli. Gerçekten aşırı nezaketi, tuhafıma gidiyordu. Bu evde kimsenin sessizliğe aldırış etmediğini deminden beri fark etmiş olmalıydı. Ama Allah aşkına, adımını neye sakınarak atıyordu böyle? Bir süre kapımda durdu sandım; sonra, bunda hiç şüphe yok, bitişik odaya girdiğini duydum. Düpedüz girivermişti içeri.

Ve o zaman (ah, bunu nasıl anlatayım?) o zaman, bir sessizlik oldu. Bir ıstırap sona ermiş gibi bir sessizlik. Bir yara kapanıyormuş gibi, garip, hissedilir, karıncalanan bir sessizlik. Hemen uyuyabilirdim; rahat bir nefes alır, uyku-

ya dalabilirdim. Şu var ki merakım, beni uyutmuyordu. Bitişiğimdeki odada biri konuşuyordu; ama sessizliğe dahil bir konuşmaydı bu da. İnsan, bu sessizliği kendisi yaşamış olmalı, anlatılamaz. Dışarda da her şey, yatışmışa benziyordu. Oturmuş, kulak kabartmıştım, kırlardaydı sanki. Allahım, diye düşünüyordum, annesi geldi. Annesi, ışığın yanında oturuyor, onu yatıştırıyordu; oğlu, başını şöylece onun omuzuna dayamıştı belki. Şimdi annesi, onu yatağına yatıracaktı. Koridordaki usulcacık yürüyüşü, şimdi anlıyordum. Ah, ne iyi ki o vardı. Öyle bir varlık ki, önünde kapılar, bize açıldıklarından bambaşka açılıverir. Evet, artık uyuyabilirdik.

ARTIK komşumu unuttum âdeta. Ona karşı duyduğum hissin tam bir yakınlık olmadığını görüyorum. Kapıda, giderayak, haber var mı, nasılmış diye sorduğum oluyor bazan. İyi şeyler işitince de seviniyorum. Şu var ki işi mübalâğa ediyorum. Bilmesem de olur hani. Arada bir yandaki odaya girivermek geçiyor içimden; bu duygunun komşumla ilgisi yok artık. Kapımla kapısı, bir adımlık mesafe; odası da kilitli değil. Bu odanın hali, beni ilgilendirir. Rasgele bir odayı kolayca tasavvur edebiliriz, çok zaman da hemen hemen düşündüğümüz gibi çıkar. Yalnız bitişiğimizdeki oda, düşündüğümüzden bambaşkadır her vakit.

Beni iteleyen bu düşünce, diyorum kendi kendime. Oysa çok iyi biliyorum, orada beni bekleyen, tenekeden bir şeydir. Bunun, bir kutu kapağı olduğunu farz etmiştim, tabiî yanılabilirim. Ama bu, beni korkutmuyor. Olayı bir kutu kapağına bağlamaya yatkınım madem. Komşumun, bu kutu kapağını, yanı sıra götürmemiş olması, düşünülebilir.

Belki oda derlenip toplanmış; kapak, kutusuna, gereğince kapatılmıştır. Bu halde kutu ve kapak, ikisi birden, kutu kavramını, yuvarlak kutuyu oluşturmaktadırlar, yani basit, herkesçe bilinen bir kavramdır bu. Bence, hayal meyal hatırlıyorum gibime geliyor, kutuyu teşkil eden bu iki şey, şöminenin üstündedir. Evet, hattâ aynanın önündedirler; öyle ki arkada, hemen hemen onun benzeri, hayal bir kutu daha belirmiştir. Bir ikinci kutu, gerçi biz hiç değer vermeyiz ama, meselâ bir maymun, ona uzanabilirdi. Sahi, hattâ iki maymun uzanırdı; çünkü şömine kenarına çıkınca maymun da ikileşirdi. Demek beni gözüne kestirmiş olan, bu kutunun kapağıdır.

Anlaşalım bunda: bir kutu kapağının, kenarı kendi kenarıyla aynı yuvarlaklıkta sıhhatli bir kutunun kapağının, böyle bir kapağın, kutusunun üstünde bulunmaktan başka bir isteği olmamalıydı; kapağın tasarlayabileceği en son gaye bu olmalıydı; üstüne daha tatmin olmayan bir tatmin, bütün emellerinin gerçekleşmesi. Hem sabırlı ve uysal, kutu ağzının ufacık çıkıntıları üzerine ağırlığını bölerek geçip dayanmak; bir başına durduğu vakitki çıkıntı keskinliğinin tıpkısını kendi içine giren bu kutunun esnek çıkıntılarında duymak, âdeta ideal bir şey değil midir? Ah, ama ne az kapak kalmıştır, bunu takdir edecek. İnsanlarla kaynaşmanın, eşyalar üzerinde ne karıştırıcı bir etki yarattığı burada çok güzel görülüyor işte. Çünkü insanlar, onları bir an için böyle kapaklarla karşılaştırmak doğruysa, uğraşları üzerinde, sanki diken üstünde gibi, eğreti otururlar. Kısmen, aceleyle asıl kendi işleri düşmemiştir şanslarına, onun için; kısmen de hiddetle ve eğri konmuş olmaları yüzünden; kısmen karşılıklı kenarlar, herbiri, bir başka şekil-

de yamrulmuştur, o sebepten. Açık konuşalım: ilk fırsatta aşağı atlamak, yuvarlanmak, takır tukur sesler çıkarmaktan başka bir şey düşünmezler aslında. Yoksa bütün bu sözüm ona eğlentiler ve kopardıkları gürültüler, başka nerden gelebilir?

Eşyalar, yüzyıllardır görmekte bunu. Onların bozulması, normal ve sakin gayelerinden artık tat almaz olmaları; hayatlarının tadını, etraflarında gördükleri gibi çıkarmak istemeleri, şaşılacak şey mi? Asıl kullanılışlarından kaytarmaya bakıyor, gönülsüz ve ihmalci oluyorlar, ve insanlar, eşyaları kaçamak yaparken yakalayınca hiç şaşmıyorlar. Kendilerinden biçip, çok iyi biliyorlar bu hali. İnsanlar, kendileri daha kuvvetli oldukları için, eğlenmek daha çok kendi hakları sandıkları için, kendilerini maskaraca taklit edilmiş hissettikleri için kızmaktadırlar; ama kendilerini nasıl koyveriyorlarsa işi de öyle oluruna bırakıyorlar. Şu var ki, nefsine hâkim biri çıkar da, meselâ bir yalnız, gece gündüz, toparlanıp kendine kapanmak isterse, soysuzlaşmış aletlerin itirazını, alayını, nefretini çeker üzerine; suçlarının farkında bu aletler, bir şeyin toparlanmasına, varlığındaki hikmeti bulmaya çabalamasına tahammül edemezler. O vakit onu rahatsız etmek, korkutmak, yanıltmak için birleşir, bu işin üstesinden geleceklerini de bilirler. O vakit birbirlerine kaş göz oynatarak onu azdırmaya başlarlar; bu azdırma büyür, sonsuz büyür ve bütün yaratıkları, hattâ Tanrıyı, bu belki galip gelecek bir kişi aleyhine, bu aziz aleyhine ayağa kaldırır.

O ACAYİP resimleri şimdi nasıl anlıyorum; o resimlerdeki, kullanılışları sınırlı ve derli toplu nesneler gerinir, eğ-

lencenin belirsiz sefahatinde ürpertiler geçirerek şehvetli ve görmeye meraklı, birbirlerine sataşırlar. Kaynaya kaynaya dolaşan o kazanlar, düşünceye varmış o havan tokmakları, zevk uğruna bir deliğe sokulan avare huniler. Sonra kıskanç hiçlikten taşan kollar, bacaklar ve aralarında organlar ve üstlerine sıcak sıcak kusan çehreler ve onları memnun eden osuruklu kıçlar.

Ve evliya kıvranır, büzülür, ama gözlerinde bu işi mümkün gören bir bakış vardır hâlâ: bakmıştır. Artık ruhunun berrak mahlulünde ihtirasları, tortulanmaktadır. Artık duası, yaprak yaprak dökülmekte ve ağzından kurumuş bir fidan gibi çıkmaktadır. Kalbi devrilmiş ve bulanıklığın içine akmıştır. Kırbacı, sinekleri kovan bir kuyruk gibi hafiften, vurmaktadır kendisine. Cinsiyeti yine yalnız bir yere toplanmıştır; kaynaşmalar içinden, dimdik, açık bağrı meme dolu bir kadın geldikçe, cinsiyeti bir parmak gibi o kadını gösterir.

Bu resimleri eskimiş saydığım zamanlar oldu. Onlardan şüphe ettiğimden değil. Bu olaylar, evliyaların, yani ne pahasına olursa olsun derhal Tanrıya başlamak isteyen gayretkeş öncülerin başından vaktiyle geçmiştir, diye düşündüm. Biz bunlara şimdi cesaret edemiyoruz. Tanrının, bizim için çok zor olduğunu, bizi ondan ayıran uzun çalışmayı yavaş yavaş bitirmek üzere, Tanrıyı sonralara bırakmamız gerektiğini sezinliyoruz. Ama ben şimdi bu çalışmanın evliyalık kadar hor görüldüğünü ve evliyalığın; vaktiyle kovuklarında ve boş barınaklarında itikâfa çekilmişlere nasıl nasip olmuşsa, şimdi de, çalışma uğruna yalnız kalan herkesin etrafında öyle vücut bulduğunu biliyorum.

YALNIZLARDAN bahsetmemiz, insanlardan, fazla anlayış beklemektir. İnsanlar, neden bahsettiğimizi anlarlar sanıyoruz. Hayır, anlamazlar. Bir yalnızı görmemişlerdir asla; ondan, tanımaksızın, nefret etmişlerdir sade. İnsanlar, onu tüketen komşular olmuşlardır; bitişik odanın, onu baştan çıkaran sesleri olmuşlardır. İnsanlar, patırtı etsinler, onun sesini boğsunlar diye, eşyaları ona karşı kışkırtmışlardır. Narinliği ve çocuk oluşu yüzünden çocuklar, ona karşı birleşmişler ve o her büyüyüşünde, yetişkinlerin rağmına büyümüştür. Bir av hayvanı gibi barınağını sezmişler ve uzun gençliği sürekli bir takip altında geçmiştir. Takatten kesilmeyip de ellerinden kaçtıkça, yaptığı şeylere bağırmışlar, çirkin deyip kötülemişlerdir yaptıklarını. Ve o, bunlara kulak asmadı mı biraz daha ortaya çıkmışlar, yiyeceğini bitirmişler, teneffüs edeceği havayı tüketmişler ve iğrensin diye yoksulluğuna tükürmüşlerdir. Bulaşıcı hastalığı olan biri gibi adını kötüye çıkarmışlar, daha çabuk kaçıp gitsin diye ardından taşlar atmışlardır. Ve yıllanmış içgüdülerinde haklıydılar gerçekten: o, hakikaten düşmanlarıydı çünkü.

Fakat sonra, o başını kaldırıp da bakmayınca akılları başlarına gelmiştir. Bütün yaptıklarının, onun canına minnet olduğunu anlamışlar; yalnızlık kararında onu desteklediklerini ve kendilerinden ebediyen uzaklaşması için ona yardımda bulunduklarını fark etmişlerdir. Ve şimdi birdenbire değişmişlerdir ve sonuncuya, en son çareye, öbür mukavemete: şöhrete başvurmuşlardır. Ve bu gürültü üzerine hemen her yalnız, başını kaldırıp bakmış ve zihni dağılmıştır.

BU GECE yine o ufak, yeşil kitabı hatırladım, çocukken bu

kitap benimdi her halde; bilmem, aslında Mathilde Brahe'-nin olduğunu hayal edişime sebep ne? Elime geçtiği vakit beni ilgilendirmemişti, ancak birkaç sene sonra, galiba Ulsgaard'da bir tatil zamanı okudum. Ama benim için önemi ilk andan başlamıştı. Baştan başa anlamlıydı, dıştan bakınca bile. Kabının yeşili bir anlam taşıyor, insan derhal içinin de, açınca göreceği gibi oluşunu tabiî buluyordu. Sanki sözleşilmiş gibi, önce o cilâlı ve beyaz içinde beyaz fligranlı boş sayfa ile, daha sonra, size pek garip görünen baş sayfa ile karşılaşıyordunuz. İçinde resimler var diyesiniz geliyordu, öyle görünüyordu; ama hiç resim yoktu ve âdeta istemeyerek bunun da normal bir şey olduğunu teslim zorunda kalıyordunuz. Belli bir yerde, yıpranmış ve bir parça eğri konmuş, hâlâ gülpembe olmanın masum güveniyle sizi duygulandıran, Allah bilir ne zamandan beri hep aynı sayfalar arasında, ensiz sayfa şeridini bulmakla biraz ferahlıyordunuz. Şerit belki hiç kullanılmamıştı ve ciltçi, bakıp etmeden, çabuk ve hamarat, kıvırıp onu oraya koyuvermişti. Ama bu bir tesadüf değildi belki de. Olabilir ki birisi, okumasını orada kesmiş, sonra bir daha hiç okumamıştı; onu meşgul etmek için kader, o anda kapısını çalmış; sonunda ne de olsa hayatın kendisi olmayan bütün kitaplardan uzağa düşmüştü. Kitabın okunmasına devam edilip edilmediği anlaşılmıyordu. Bu sayfa tekrar tekrar açılabilsin diye de konmuş olabilirdi; belki sahiden de böyle olmuştu, zaman zaman, gecenin geç saatlerinde bile olsa. Her neyse, bu iki sayfa karşısında, önünde biri duran bir ayna karşısında gibi, ürküyordum. Bu sayfaları okumadım aslâ. Bütün kitabı okuyup okumadığımı da bilmiyorum zaten. Kalın değildi pek; ama hele ikindi üstleri, içinde bir yığın hikâye olur-

du; içinde insan her zaman hiç bilmediği bir hikâye bulurdu.

Yalnız ikisini hâlâ hatırlarım. Söyleyeyim hangileri: Grişa Otrepjov'un ölümü ve Cesur Charles'ın akıbeti.

O vakitler bunun bana tesir edip etmediğini Allah bilir. Ama şimdi, bunca yıl sonra, sahte çarın cesedinin kalabalığa fırlatılıp atılışı ve paramparça, delik deşik, yüzünde bir maske, üç gün o halde kalışı sahnelerini hatırlıyorum. Ufak kitabın, günün birinde yine elime geçmesi ihtimali yok tabiî. Ama oraları ilginç olmalıdır. Çarın, anne ile karşılaşması sahnesini de tekrar okumak isterdim. Ana Çariçeyi Moskova'ya getirttiği sırada Çar, kendine pek güveniyordu her halde; hattâ, o sırada kendine öyle inanmıştı ki, gerçekten kendi annesini çağırdığını sanıyordu bence. Hem, o fakir manastırdan kalkıp, hızlı hızlı menziller alarak gelen Marya Nagoi de, kabul ettiği takdirde keza her şeyi kazanacak değil miydi? Ama acaba sahte Çarın tereddüdü, kadının, kendisi için, evet oğlumdur, demesiyle başlamadı mı? Başka bir kişiliğe geçmesindeki kuvvet, kimsenin oğlu olmamaktaydı, görüşünü kabule yatkınım ben.

(Bu, başını alıp gitmiş bütün genç adamların kuvvetidir, aslında.)[4]

Onu isteyen, fakat açık seçik bir kişilik düşünmeyen halk; imkânlarında onu daha serbest, daha hudutsuz bırakıı. Ama annenin doğrulamasında, kasıtlı bir yalan olarak bile, onu daraltmak kudreti vardı henüz; kadın onun dolgun hayal gücünü bağlıyor, kadın onu yorgun bir taklide hasrediyor; kadın onu asıl hüviyetinden sıyırıp bir ferde

[4] *Manüskride kenara yazılı.*

indirgiyor, onu bir yalancı yapıyordu. Sonra onu daha yavaşça eriten o Marina Mniczek de gelmiş, sonunda anlaşıldığı gibi, bu da ona değil, her erkeğe inanmakla kendine göre onu inkâr etmişti. Bütün bunların o hikâyede ne derece göz önünde tutulduğunu kesin söyleyemem tabiî. Bana öyle geliyor ki anlatılmaları gerekirdi.

Ama bu da bir yana, hiç de eskimiş değildir bu olay. Son dakikalara pek çok emek harcayacak bir hikâyeci düşünülebilir şimdi; haksız da olmazdı. Bu dakikalarda birçok şeyler geçiyor: En derin uykulardan fırlayıp pencereye sıçraması ve pencereden, avluya, nöbetçiler arasına atlaması. Yalnız başına doğrulamaz; ona yardım etmeleri gerek. Ayağı kırılmış her halde. Adamlardan ikisine dayanarak, onların, kendisine inandıklarını hissediyor. Etrafına bakıyor: öbürleri de ona inanmaktadırlar. Bu dev gibi strelitz'lere âdeta acıyor, millet ne kadar düşmüş: bütün realitesiyle İvan Grozni'yi biliyorlar, oysa şimdi kendisine inanıyorlardı. Onlara doğruyu söylemek istiyordu, ama ağzını açsa bağıracaktı. Ayağının acısı müthiştir; bu anda kendine öyle az güveniyor ki, ıstıraptan başka bir şey bilmiyor. Sonra vakit de yok. Yaklaşıyorlar; Şuiski'yi ve onun arkasında bütün öbürlerini görüyor. Her şey bitecek şimdi. Ama nöbetçileri çevresini sarıyorlar. Onu feda etmiyorlar. Ve bir mucize oluyor. Bu ihtiyar adamların inancı, öbürlerine geçiyor, birdenbire ilerlemek istemiyor hiç biri. Hemen önünde bulunan Şuiski, ümitsizce, yukarki pencerelerden birine sesleniyor. Fakat o, arkasına bakmıyor. Pencerede kimin olduğunu biliyor; seslerin kesildiğini, ansızın kesildiğini anlıyor. Şimdi o günden kulağında kalmış ses, duyulacaktır; kendini zorlayan o tiz ve sahte ses. Ve birdenbire kendisini

reddeden Ana Çariçe'nin sesini işitiyor.

Buraya kadar olay kendiliğinden gider; ama burda, aman bir hikâyeci, bir hikâyeci: çünkü arta kalan birkaç satırdan, bütün itirazları bastıracak bir kudret taşmalıdır. İfadesi mümkün mü, değil mi; sesle tabanca ateşi arasında, namütenahi sıkışmış bir halde onun içinde, her şey olmak irade ve gücünün bir kere daha dirildiğine yemin etmek gerek. Onun geceliklerini delmelerinde ve bir şahsiyet sertliğine raslayıp raslamayacaklarını anlamak üzere, vücudunu delik deşik etmelerinde ne parlak bir mantık vardır; anlaşılmaz yoksa. Sonra vazgeçmek üzere olduğu o maskeyi, ölümünde yine taşıması, üç gün yüzünden çıkarmayışı.

ŞİMDİ düşünüyorum da aynı kitapta, bütün ömrü boyunca aynı kalan, bir granit gibi sert, değişmez, ve tahammül edenler için daima daha ağır adamın âkıbetinin hikâye edilmesi garibime gidiyor. Dijon'da onun bir tablosu var. Ama onun, bodur, hantal, inatçı ve ümitsiz olduğu portresiz de bilinir zaten. Yalnız ellerini, düşünemezdiniz belki. Hep serinlemek isteyen, ikide bir kendiliğinden soğuk bir şey üzerine konan, parmaklarını açıp havalandıran, fena halde sıcak eller bu eller. Bu ellere, beyne çıkar gibi kan hücum ediyordu; hayallerle kuduran deli kafaları gibi yumruk olmuştular.

Bu kanla yaşayabilmek, akıl almaz bir temkin işiydi. Dük, bu kanla birlikte içine kapanmıştı ve zaman zaman bu kan, pusuda ve siyah, etrafını dolandıkça onu korkutuyordu. Pek az bildiği, çevik, yarı Portekiz bu kan, ona korkunç bir yabancılıkta görünebilirdi. Dük, bu kan, kendisini uykuda bastırıp parçalayabilir diye sık sık kaygılanıyordu.

Onu zaptetmiş gibi görünüyor, ama ondan korkmamazlık edemiyordu bir türlü. Bu kan, kıskanmasın diye, bir kadın sevmeye cesareti yoktu asla, ve öylesine yırtıcıydı ki bu kan, dudaklarını şaraba değdirmiyor; içki yerine bu kanı, gül ezmesiyle yatıştırıyordu. Ama, durun, bir kere, Granson'u kaybettiği sıra, Lozan kapısındaki ordugâhta içti; hastaydı, yalnızdı ve bir hayli katıksız şarap içti. Fakat o vakitler kanı uyuyordu. Ömrünün anlamsız geçen son senelerinde kanı, zaman zaman, böyle ağır ve hayvanî uykulara dalar olmuştu. Bu kanın, ne kadar çok hükmü altında bulunduğu, o zaman görülüyordu; çünkü kan uyurken Dük neydi ki? Kan uyurken adamlarından hiç biri, Dükün yanına giremezdi; konuştuklarından hiç birini anlamaz oluyordu Dük. Böyle harap bitkin, yabancı elçilere görünemiyordu. O vakit oturuyor, kanın uyanmasını bekliyordu. Ve çok vakit kan, bir hamlede uykudan fırlıyor ve kalpten boşanıyor ve uluyordu.

Hiç değer vermediği şeyleri Dük, bu kan için, her yere beraber götürüyordu. Üç büyük elması ve bütün kıymetli taşları, Flaman tentenelerini ve yığın yığın Arras halılarını sürüklüyordu. Sırma örgülü ipleriyle kendi ipek çadırını ve adamları için dört yüz çadırı ve tahta üzerine yapılmış tabloları ve som gümüşten on iki havariyi ve Tarent prensini ve Cleve dükünü ve Philippe de Bade'ı ve Château-Guyon beyini sürüklüyordu. Çünkü korkması için, kendisinin imparator olduğuna, kendinden daha üstün kimse bulunmadığına kanını inandırmak istiyor, ama böyle kanıtlara rağmen kanı ona inanmıyordu; şüpheci bir kandı bu. Dük, belki daha bir süre oyaladı kanını. Fakat Uri boruları Dükü ele verdiler. O günden sonra kan, kayıplara karışmış bir

insanın vücudunda olduğunu öğrendi ve ordan dışarı çıkmak istedi.

Bunu şimdi anlıyorum; o zamansa, Dükün arandığı 6 Ocak hikâyesini okumak, beni hepsinden çok etkilemişti.

Bir gün önce, tuhaf bir telâş içinde geçen savaştan sonra çirkin şehri Nancy'ye girmiş olan genç Lorrain Prensi, adamlarını erkenden uyandırmış, Dükü sormuştu. Haberci üzerine haberci gönderdiler ve prens, tedirgin telâşlı, zaman zaman pencerede görünüyordu. Arabalar, sedyeler içinde getirilenleri çokluk tanımıyor, yalnız bu gelenlerin Dük olmadıklarını görüyordu. Sonra, yaralılar arasında da yoktu Dük, ve boyuna alıp geldikleri esirlerden de hiç biri, Dükü görmemişti. Kaçaklarsa dört bir yana çeşitli haberler taşıyorlar, onunla karşılaşıvermekten korkuyorlarmış gibi şaşkın ürkmüş görünüyorlardı. Hava kararıyordu, Dük hakkında bir şey öğrenilememişti. Kaybolduğu haberinin uzun kış akşamında yayılabilmesi için bol bol zaman vardı. Haber, her vardığı yerde, onun sağ olduğu hakkında ani, aşırı bir güven yarattı. Dük, bütün zihinlerde aslâ bu geceki kadar gerçek değildi belki de. Uyanık olmayan, onu beklemeyen, kapıyı çalacağını hayal etmeyen ev yoktu hiç. Uğramadı mı geçip gitti deniyordu.

Gece donuyordu, Dükün yaşadığı fikri de donuyordu sanki; tasavvur katılaşıyordu. Ve bu tasavvur çözülmeden seneler geçti. Bütün bu adamlar, pek farkında olmadan, şimdi bunda ısrar ediyorlardı. Dük yüzünden uğradıkları akıbete, Dükün hayali sayesinde katlanıyorlardı. Varlığını, bunca zahmete karşılık, öğrenmişlerdi; şimdi onu tanıdıktan sonra kolayca akla girdiğini ve unutulamayacağını öğrenmişlerdi.

Ama ertesi gün, 7 Ocak, bir salı günü, tekrar aramaya başladılar. Bu sefer bir rehber vardı önlerinde. Dükün iç oğlanlarından biriydi bu; efendisinin yıkıldığını uzaktan görmüş deniyordu; yerini gösterecekti. Bir şey anlatmamıştı kendisi, Campobasso Kontu, onu getirmiş ve onun adına konuşmuştu. Şimdi önde gidiyordu ve öbürleri, hemen gerisindeydiler. Onu böyle kumaşlara bürünmüş ve garip bir tereddüt içinde gören bir kimse, onun, sahiden o bir kız gibi güzel ve ince büklümlü Gian-Battista Colonna olduğuna inanmakta güçlük çekerdi. Soğuktan titriyordu; hava gecenin donuyla sertleşmişti, adımların altından diş gıcırtısına benzer bir hışırtı çıkıyordu. Aslında hepsi üşüyordu. Yalnız dükün soytarısı, lâkabı Louis XI, hareket edip duruyordu. Köpek taklidi yapıyor, önden koşuyor, dönüp geliyor, çocuğun yanı sıra, dört ayak üstü, bir süre yalpalıyordu; fakat uzaktan bir ceset görüverince sıçrayıp gidiyor, reverans yapıyor, kendini toparlamasını ve aradıkları şahıs olmasını söylüyordu cesede. Düşünmesi için biraz zaman bırakıyor, ama sonra küskün, öbürlerinin yanına dönüyor, ölünün dikkafalı ve uyuşuk oluşuna atıp tutuyor, küfrediyor, dert yanıyordu. Ve boyuna gidiyorlardı: sonsuz yürüyüş. Şehir pek görünmez olmuştu; çünkü hava kapanmış, soğuğa rağmen puslanmış, ilersini göstermez olmuştu. Dümdüz ve kayıtsız uzanıyordu arazi ve küçük kafile gittikçe yolunu şaşırmışa benziyordu. Konuşmuyordu kimse; yalnız peşlerine takılmış ihtiyar bir kadın, boyuna bir şeyler geveliyor, başını sallıyordu; dua ediyordu belki.

Birdenbire en önde giden durdu, çevresine bakındı. Sonra kısaca, Dükün Portekizli doktoru Lupi'ye dönüp, ilersini gösterdi. Birkaç adım ötede bir buz tabakası vardı;

bir su birikintisi veya göl şeklinde; orda, buz kırılmış da yarı suya batmış halde, on on iki ceset duruyordu. Hemen tamamen çıplak ve yağma edilmiştiler. Dupi, iki büklüm ve dikkatli, birinden öbürüne gitti. Böyle teker teker dolaşırlarken Olivier de la Mache'ı ve rahibi tanıdılar. İhtiyar kadın, karın üstüne diz çökmüş, ah vah ediyor ve parmakları kaskatı, açılmış, kocaman bir elin üzerine eğiliyordu. Hepsi oraya koşuştular. Lupi, birkaç uşakla birlikte cesedi tersine çevirmeye çabalıyordu, çünkü yüzükoyun kapanmıştı yere. Ama çehresi donmuştu, buzdan koparıp ayırmak istedikleri vakit, bir yanağın derisi, ince ve narin, buzun üstünde kaldı ve öteki yanağın, köpek veya kurtlar tarafından paralanmış olduğu görüldü; ve bütün yüz, kulakta başlayan büyük bir yara ile yarılmıştı; yüz diye bir şeyden söz edilemezdi artık.

Peşpeşe dolaylarına bakıştılar; hepsi, arkalarında Romalıyı bulacaklarını sanıyordu. Ama koşup gelen, kızgın ve kanlı soytarıyı gördüler sade. Soytarı, öne doğru bir pelerin tutuyordu; içinden bir şey düşecekmiş gibilerden silkeledi, ama boştu pelerin. Bir nişan aramaya başladılar, birkaç şey buldular. Bir ateş yakmışlardı, ve cesedi sıcak su ve şarapla yıkadılar. Boyunda bir yara izi ve iki büyük apse yeri meydana çıktı. Artık doktorun şüphesi kalmamıştı. Ama başka taraflarına da baktılar. Louis XI, birkaç adım ötede, Dükün, Nancy'ye girildiği gün binmiş olduğu, Moreau isimli koca yağız atın kadavrasını bulmuştu. Üzerine binmiş, bacaklarını sarkıtıyordu. Kan, hâlâ atın burnundan akıp ağzına giriyor ve insan, sanki, atın, kanın tadına baktığını görüyordu. İlerdeki uşaklardan biri, Dükün sol ayağında ete batmış bir tırnak bulunduğunu hatırlattı; şimdi

hepsi tırnağı arıyorlardı. Soytarı, gıdıklanmış gibi depreniyor ve bağırıyordu: «Ah, monseigneur, senin o çirkin kusurunu meydana çıkarmalarını bağışla; faziletlerinin bulunduğu şu benim uzun yüzüme bakıp tanımalıydı seni bu aptallar.»

(Ceset, götürülüp yatağa konduktan sonra odaya ilk giren, yine dükün soytarısı olmuştu. Georg Marquis adında birinin konağıydı burası neye oraya götürmüşlerdi, kimse bilmiyordu. Henüz örtü örtülmemişti ve soytarı, onu tam olarak görüyordu. Üzerindeki mintanın beyazı ve pelerinin kırmızısı, takın ve yatağın siyahları arasında, çiğ ve sert, birbirinden ayrılıyordu. Ön tarafta, yaldızlı, büyük mahmuzlarıyla kızıl, konçlu çizmeler vardı, karşısında. Ve tacı görünce, orada duran şeyin, bir insan başı olduğundan şüpheniz kalmazdı. Bilmem ne taşlı bir düklük tacıydı bu. Louis XI geziniyor ve her şeyi bir bir gözden geçiriyordu. Pek anlamadığı halde, hattâ atlası yokladı. Burgonya soyu için biraz ucuzdu belki, ama iyi bir atlas olabilirdi. Soytarı, her şeye kuşbakışı bakabilmek için tekrar geri çekildi. Kar ışığında renkler, garip bir şekilde birbirini yadırgıyorlardı. Soytarı, her şeyi bir bir zihnine yerleştiriyordu. «İyi giydirilmiş,» dedi sonunda beğenerek, «belki bir nebze fazla açık.» Soytarı, ölümü, acele bir düke ihtiyacı olan bir kuklacıya benzetmişti.) [5]

ARTIK değişmesi imkânsız şeyleri, realitelere esef etmeden, hüküm bile vermeksizin, öylece kabullenmeli. Nitekim aslâ tam bir okuyucu olmadığını anlamışımdır. Çocukken,

[5] *Manüskride kenara yazılı.*

okumak bana, ilerde günün birinde, bütün öbür mesleklere birer birer başladığı sırada, insanın, üzerine alacağı bir meslek gibi görünürdü. Bunun ne vakit olacağı hakkında, belli bir fikrim yoktu doğrusu. Hayat, bir bakıma değişir de, evvelce içerden geldiği gibi bu sefer de dışardan gelirse fark edilir elbet, diye düşündüm. O vakit her şey açık seçik ve belli olur, diye hayal ediyordum. Basit mi, aslâ, aksine pek çetin karışık ve ağır; kabul, ama ne de olsa açık. Çocukluğun kendine özgü hudutsuzluğu, nispetsizliği, gidişinin önceden kestirilemezliği, o zaman atlatılmış olurdu. Bu neden böyle olacakmış, orası pek anlaşılamıyordu gerçi. Aslında insan büyüdükçe bunlar da büyüyor, insanın her tarafı kapanıyor ve insan, dışarı baktıkça içinde ayaklanan şeyler çoğalıyordu: nerden geldiğini Allah bilir. Ama galiba bu, son bir noktaya kadar artıyor, orada bir çırpıda kırılıveriyordu. Büyümüş kimselerin bundan pek az rahatsız oldukları kolayca görülüyordu; dolaşıyor, hüküm veriyor, iş görüyorlar, güçlüklerle karşılaştılar mı bu, daima dış sebeplerden ileri geliyordu.

Okumanın da böyle değişmelerle başlayacağını sanıyordum. O vakit insan kitaplarla, tanıdıklar gibi görüşecekti; bunun için belirli, düzenli ve dost bir zamanınız olacaktı; tam gerektiği kadarınca bir zaman. Tabiî kitapların bazısını, gönlünüze daha yakın bulacaktınız; onların yüzünden arasıra yarım saat gecikmeniz, bir gezintiyi, bir randevuyu, tiyatronun başını veya acele bir mektubu ihmal etmeniz mümkündü. Ama üzerine yatmışsınız gibi, saçlarınızın karmakarışık olması, kulaklarınızın pancar gibi kızarması, ellerinizin maden gibi soğuması, uzun bir mumun yanıp yanıp dibine ermesi ve şamdana sinmesi; Allaha şü-

kür, bunların hiç biri olmayacaktı.

Bu belirtileri sayıp dökü yorum; çünkü Ulsgaard'da birdenbire okumaya tutulduğum o tatil, oldukça göze batar şekilde, başımdan geçti bunlar. Benim bu işi beceremeyeceğim, hemen anlaşıldı. Umduğumdan önce başlamıştım tabiî. Ama Sorö'de, aşağı yukarı yaşıtım olan öbür çocuklar arasında geçen o sene, bu gibi hesaplara karşı güvenimi sarsmıştı. Orda başımdan süratli, beklenmedik şeyler geçmişti, ve bana yetişkin biri gibi davrandıkları açıkça görülüyordu. Bunlar tam ölçüde tecrübeleri ve olanca ağırlıklarını duyuruyorlardı. Ama onların hakikatini kavradığım oranda yine, çocukluğumun sonsuz realitesine karşı gözlerim açıldı. Çocukluğun sonu olmayacağı gibi onun da başlangıcı bulunmayacağını biliyordum. Hayatı kısımlara ayırmakta herkes serbesttir, diye düşündüm, ama uydurma şeylerdi bu kısımlar. Bunları düşünüp bulmaktan yana pek acemi olduğum görüldü. Denedikçe hayat, bana bunları tanımadığını sezdiriyordu. Çocukluğumun geçip gittiğinde ne zaman ısrar ettimse, bütün gelecek o anda silinivermiş ve benim elimde, kurşun askerlerin ayakta durabilmesine ancak yetecek bir taban kalmıştı sade.

Bu keşif, anlaşılacağı gibi, beni bütün bütün yalnız bırakıyordu. İçten içe beni meşgul ediyor, yaşımı aştığı için keder gözüyle baktığım bir çeşit kesin memnunlukla dolduruyordu beni. Artık hiçbir şeyin belirli bir vâdesi olmayışından dolayı bazı şeyleri kaçırmamız ihtimali, beni, hatırladığıma göre tedirgin de ediyordu. Bu durumda Ulsgaard'a dönüp de bütün o kitapları görüverince, telâşla, âdeta suçlu gibi, üzerlerine atılıyordum. Sonra sonra sık sık hissettiğim şeyi, daha o zamandan, nasılsa sezmeye başlamıştım:

Bütün kitapları okumayı ödev saymıyorsak bir kitabı açmaya hakkımız olmamalı. Her satırla dünyanın bir parçasını koparıyoruz. Kitaplara başlamadan önce dünya, eksiksizdi, tamdı ve kitaplar bitirildikten sonra belki yine bir bütün olacaktır. Ama okumasını beceremeyen ben, onlarla nasıl boy ölçüşebilirdim. İşte onlar, bu mütevazi kitap odasında bile öyle ümitsiz bir çokluk içinde duruyor, birbirlerine tutunuyorlardı. İnatçı ve ümitsiz, kitaptan kitaba atılıyor, başından büyük işlere kalkışan biri gibi, sayfa sayfa ilerlemeye çabalıyordum. O vakitler Schiller ve Baggesen'i, Öhlenschlaeger ve Schack-Staffeldt'i, orda olan eserleriyle Walter Scott ve Calderon'u okuyordum. Bazan elime daha önce okunması gereken kitaplar geçiyordu ve başka kitaplar için ben henüz pek gençtim; o zamanki yaşıma uygun hemen hiç kitap yoktu. Buna rağmen okuyordum.

Daha sonraki senelerde geceleri vakit vakit uyanır oldum; ve yıldızlar öylesine gerçek dururlar, o kadar anlamlı görünürlerdi ki, insanın bunca dünyayı nasıl olup da ihmal edebildiğini kavrayamazdım. Kitaplardan başımı kaldırıp da dışarı bakınca — dışarda yaz vardı, Abelone sesleniyordu —, buna benzer hisler duyardım, sanıyorum. O seslensin de ben karşılık vermeyeyim, olmazdı böyle şey. En mutlu zamanlarımızın ortalarına raslıyordu. Ama bir kere kapılmıştım; okumaya hırsla sarılıyor, günlük eğlencelerden, ciddîye alarak ve inatla, kaçınıyordum. Tabiî bir saadetin o bir sürü, çoğu da belirsiz fırsatlarından faydalanmakta beceriksiz olan ben, gittikçe büyüyen dargınlıklardan, ne kadar uzağa atılırsa o kadar cazipleşen müstakbel barışmalar doğacağını ummaktan hoşlanıyordum.

Hem benim okuma uykum, günün birinde, başladığı

gibi ani, bitti; şimdi birbirimizi adamakıllı kızdırıyorduk. Çünkü şimdi Abelone, her fırsatta benimle alaydan geri durmuyor, üstünlüğünü duyuruyor, çardakta kendisine rasladıkça okuduğunu öne sürüyordu. Bir pazar sabahı, kitap gerçi yanında kapalı duruyor fakat o frenk üzümlerine dalıp gitmişe benziyordu; elinde bir çatal, salkımlarından özenle sıyırmaktaydı üzümleri.

Her yerde neşeli havailiklerin yapıldığı taze ve dinç saatleriyle o temmuz sabahlarından biriydi her halde. Zaptı imkânsız milyonlarca küçük hareketten en gerçek bir varlık mozaiki doğar; nesneler birbirine ve havaya dağılır ve serinlikleri gölgeyi berraklaştırır ve güneşi hafif, ruhanî bir nur haline kor. Bahçede esas diye bir şey yoktur; her şey, her yerdedir; hiç bir şeyi kaçırmamak için her şeyde olmak gerekir.

Abelone'nin küçük hareketinde ise bütün bunlar tekrarlanıyordu. Asıl bunu yapmak ve tıpkı onun yaptığı gibi yapmak, öylesine isabetli bir buluştu ki, gölgede aydın elleri, ahenkli ve hafif, beraber çalışıyor ve çatalın önünde toparlak frenküzümleri, içi çiğle buğulu asma yaprağı kaplı tabağa, önceden birikmiş, kırmızı ve açık sarı, pırıl pırıl, buruk içleri sağlam çekirdekli öbürlerinin yanına delidolu sıçrıyorlardı. Bu durumda yalnız, durup seyretmek istiyordum; ama müsaade edilmeyeceği için olacak, hem de serbest görünmek için kitabı aldım; masanın öbür tarafına oturdum, fazla karıştırmadan rasgele bir yer açtım.

Az sonra Abelone: «Bari hızlı oku, okuyucu başı,» dedi. Artık o kadar kavgacı gelmiyordu sesi; ve kanaatimce uzlaşmanın tam sırası olduğu için, hemen yüksek sesle okumaya başladım; bir bölüme geldim, devam ettim, yeni bir

başlık: Bettine'ye.

«Yok, cevaplar kalsın,» diye Abelone durdurdu beni, ve yorulmuş gibi küçük çatalı elinden bıraktı, kendisine bakarken yüzümün aldığı şekle güldü.

«Aman, ne kötü okuyorsun, Malte!»

Okuduğum şeyin ne olduğunu hiç bilmediğimi itiraf ettim. «Beni durdurasın diye okuyordum,» dedim ve kızardım; çevirip kitabın ismine baktım. Ne olduğunu o zaman anladım. «Cevapları neden okutmuyorsun?» diye sordum merakla.

Abelone beni işitmedi sanki. Sanki ruhu, gözleri gibi kararıvermiş, açık renk elbisesi içinde öyle oturuyordu.

Kızmış gibi, birdenbire, «Ver bana,» dedi, kitabı elimden aldı, açmak istediği yeri birden açıverdi. Ve Bettine'nin mektuplarından birini okudu.

Mektuptan ne anladığımı bilmiyorum, ama bütün bunların, günün birinde malumum olacağı, bana ciddiyetle vaat edilmiş gibi bir his duydum. Ve sesi, yükselip de nihayet şarkılardan tanıdığım o sese âdeta benzeyince, Abelone ile barışmamızı pek önemsiz bir şey gibi gördüğümden dolayı utandım. Artık bunun barışma olduğunu anlamıştım çünkü. Ama şimdi bu barışma, benim erişemeyeceğim bir yerde, çok yükseğimde, yüce âlemlerde oluyordu.

BU VAAT hâlâ gerçekleşiyor; günün birinde aynı kitap, kitaplarım arasına, yanımdan hiç ayırmadığım birkaç kitabım arasına karıştı. Bana da her zaman, nereyi istersem oradan açılmakta şimdi; buraları okudukça Bettine'yi mi, yoksa Abelone'yi mi düşünüyorum, belli değil. Hayır, Bettine, benim içimde daha gerçekleşti; tanıdığım Abelone,

Bettine'ye bir hazırlık gibiydi, ve şimdi benim için Abelone, kendi asıl ve tabiî şahsiyetiymiş gibi Bettine'de kayboldu. Çünkü bu garip Bettine, bütün o mektuplarıyla genişlikler yarattı, en geniş şahsiyet oldu. Başlangıçtan itibaren, sanki ölümünden sonraymış gibi yayılmıştı. Oluşun içine adamakıllı yerleşti; onun bir parçası halinde; ve başından geçen şeyler ebediyen vardılar tabiatta; orada kendisini gördü ve âdeta ıstırapla, kendini oradan söküp ayırdı; söylentilerden çıkarır gibi kendini güçlükle tekrar keşfetti, bir ruhu çağırır gibi kendini çağırdı ve kendine katlandı.

Daha demin vardın, Bettine; seni görüyorum. Toprak hâlâ senden dolayı sıcak değil mi ve kuşlar, senin sesine hâlâ bir yer ayırmıyorlar mı? Şebnem başkalaştı, ama yıldızlar, yine senin gecelerinin yıldızları. Zaten dünya, senden gelmiyor mu? Çünkü kaç kere sen bu dünyayı aşkınla tutuşturdun ve onun yanıp tutuştuğunu gördün ve herkes uyurken bu dünyanın yerine gizlice bir başka dünya koydun. Tanrının yarattığı dünyaların hepsine sıra gelsin diye, her sabah Tanrıdan yeni bir dünya niyaz ederken kendini Allahla bağdaşmış hissediyordun. Bu dünyayı korumak ve düzeltmek, sana zavallıca görünüyordu; onu eskitiyor ve ellerini hep başka dünya için uzatıyordun. Çünkü senin aşkın her şeye yetişiyordu.

Nasıl olur da herkes, hâlâ senin aşkından bahsetmez? O zamandan beri, bundan daha dikkate değer ne oldu ki? Onları meşgul eden ne? Aşkının değerini kendin de biliyordun; bu aşkı, beşerî bir hale koysun diye yüksek sesle en büyük şairine söyledin; çünkü henüz bir unsur halindeydi bu aşk. Şairse, sana yazarken insanları bu aşktan caydırdı. Herkes bu cevapları okudu ve şair, kendilerine tabi-

attan daha açık, aydınlık olduğu için, insanlar şaire daha çok inanırlar. Ama şairin büyüklük sınırlarının burada bittiği belki bir gün anlaşılacaktır. Şair, bu seven kadınla görevlendirildi ve şair, görevini yapamadı. İş, şairin mukabele edememiş olmasında mı? Böyle bir aşk, karşılığa muhtaç değildir; çağrışı ve karşılığı, kendi içindedir bu aşkın; bu aşk, kendi kendini duyar ve kabul eder. Ama şair, bu aşk önünde bütün ihtişamıyla küçülmeli ve aşkın dikte edeceği şeyleri, Pathmos'daki Johannes gibi diz çökerek, iki eliyle yazmalıydı. «Meleklerin vazifesini ifa eden» bu sese uymamazlık olmaz; bu ses, Johannes'i sarsarak, çekip ebediyete götürmeye gelmişti. İşte onu alevli miracına çıkaracak araba hazır duruyordu. Ama ölümü için kendisine hazırlanmış esrarlı mythos'u, Johannes, boş bıraktı.

KADER, örnekler ve figürler icadetmemeyi seviyor. Kaderin zorluğu, karışık oluşundadır. Hayatsa basitliğinden dolayı güç. Hayatta bizim ölçümüzü aşan yalnız birkaç şey vardır. Kaderi reddeden evliya, Tanrıya karşı, bu birkaç şeyi seçer. Ama kadının, tabiatı icabı, erkekten yana aynı seçmeyi yapmak zorunda kalışı, tekmil aşk ilişkilerindeki felâketi doğurur: Bir tanrıça gibi, karar vermiş ve kadersiz bir halde kadın, boyuna değişen erkeğin yanında durmaktadır. Seven kadın, sevilen erkeği daima aşar; çünkü hayat, kaderden daha büyük. Kadının teslimiyeti, hudutsuz olmak gayesini güder: onun saadetidir bu. Ama kadının aşkındaki sonsuz ıstırap hep şu olmuştur: ondan bu teslimiyeti azaltması istenir.

Kadınlardan bunun dışında bir şikâyet yükselmemiştir; Heloise'ın ilk iki mektubunda yalnız bu vardır; beş yüz

yıl sonra, o Portekizli kadının mektuplarından bu şikâyet yükselmiştir; bu şikâyet, bir kuş sesi gibi bilinir. Ve bu anlayışın aydınlık alanından, kaderde aradığı için asırların bulamadığı, Sappho'nun o ta uzaklardaki hayali, birdenbire geçip gider.

O ADAMDAN bir gazete almaya cesaret edemedim aslâ. Luxembourg Bahçesi önünde akşamları, duvar boyunca, sürünür gibi bir gidip bir gelirken, yanında acaba sahiden hep birkaç gazete bulunduruyor mu, tereddütteyim. O adam, parmaklığa sırtını döner ve elleri, üzerinde demir çubuklar olan taşın kenarında sürünür. Öylesine siliktir ki, her gün ordan geçenlerin birçoğu, onu hayatları boyunca görmemiştir. İçinde bir ses artığı da kalmış ve hatırlatmaktadır kendini; ama bu, bir lamba veya bir sobadaki çıtırtı, yahut bir mağarada garip aralıklarla suyun damlamasıdır sade. Ve dünya öylesine kurulmuştur ki bazıları, o adamın, hareket eden bütün her şeyden daha sessiz, bir ibre gibi, bir ibre gölgesi gibi, zamanının kendisi gibi kımıldayıverdiği sırada geçip giderler.

İğrenerek bakmakta ne kadar haksızdım. Onun yanına yaklaşınca, çok vakit, hiç oralı değilmişim gibilerden, başkalarının yürüyüşünü taklit ettiğimi yazmaya utanıyorum. O vakit, adamın içinde bir sesin «Havadis» diye seslendiğini duyuyordum, sonra bir daha sesleniyordu, kısa bir aralıkla, derken bir üçüncü defa. Ve çevremdeki insanlar, etraflarına bakınıyorlar ve sesi arıyorlardı. Yalnız ben, sanki hiç bir şey duymamışım, zihnen çok meşgulmüşüm gibi, hepsinden daha acele davranıyordum.

Aslında da böyleydi. O adamı hayalimde canlandır-

makla meşgul oluyor, onu tahayyül etmek işini yükleniyordum ve harcadığım çaba terletiyordu beni. Çünkü onu, varlığından ortada bir delil, bir parça kalmamış, tamamen zihnin oluşturacağı bir ölüye şekil verir gibi yaratmam gerekiyordu. Bütün antikacılarda bulunan, hareli fildişinden yapılma, çarmıhtan indirilmiş İsa heykellerinden birçoğunu düşünmek, bu işde bana biraz faydalı oluyordu, şimdi farkındayım. Bir Pietà tasavvuru beliriyor ve kayboluyordu: bütün bunlar, uzun yüzünü içine alan belli bir eğikliği, avurt gölgelerindeki uzamış tıraşların ümitsizliğini; yukarı ve yana doğru çekik, kapanık yüz ifadesindeki kesin ve acılı güzelliği canlandırmak içindi ihtimal. Ama bundan başka onu tamamlamak için öyle çok şey vardı ki; çünkü onda bulunan hiç bir şeyin manasız olmadığını daha o vakit anlamıştım: ceket veya pardesünün enseye yatkın olmayışı; yakayı, o büyük bir çember halinde, uzun, oyuk oyuk boyna değmeksizin duran o alçak yakayı, her tarafta açıkta bırakışı; bütün bunların üstüne kuşanılmış yeşilimsi-siyah kıravat; hele şapka; yüzündeki hatlarla hiçbir ilintisi olmaksızın, bu ilâve şeyden ve kendinden, yeni bir dış ahenk meydana getirmeksizin kabullenilmiş yabancı bir eşya taşır gibi, kafasında, bütün körlerin taşıdıkları şekilde gezdirdiği o eski, tepesi kalkık, sert fötr şapka bilhassa. Bakamamak korkaklığı içinde işi o kadar ileri götürdüm ki bu adamın hayali, nihayet, çoğu vakit sebep yokken bile, benim ruhumda, kuvvetli ve acılı öyle sert bir sefalet gibi yoğunlaştı ki, bunun baskısı altında, hayal gücümün çoğalan yatkınlığını dış realiteyle kırıp dağıtmaya karar verdim. Akşam üzeriydi. Önünden dikkatle bakarak geçmeyi kafama koymuştum.

Şunun bilinmesi gerek: bahara doğruydu. Gündüz rüzgârı kesilmişti, sokaklar uzun ve memnundular; sokak uçlarında eyler, beyaz bir madenin, ama hafifliği insanı şaşırtan bir madenin taze kırıkları gibi yeni, parlıyorlardı. Geniş, ardarda akan caddelerde birçok insan, tek tük arabalardan âdeta korkmaksızın, karmakarışık yürüyorlardı. Pazardı her halde. Saint-Sulpice Kilisesinin kule başlıkları, durgun havada, beklenmedik bir yükseklikte ve ışıltılı görünüveriyor, âdeta Roma'yı andıran, dar sokakların içinden doğru insan, mevsime birden bakıveriyordu. Bahçe ve önü, insan kımıldaşmasıyla öyle doluydu ki, o adamı anında göremedim. Yoksa ilkin kalabalığın gerisinde tanımadım mı? Tasavvurumun beş para etmediğini hemen anladım. Sefaletinin hiç bir kollayış veya gizleme ile daralmamış teslimiyeti, benim tedbirlerime baskın çıktı. Ne duruşundaki eğiklik açısını kavramıştım, ne de boyuna, göz kapaklarının iç tarafının ona verdiği dehşeti. Ağzını düşünmemiştim aslâ, bir lağım ağzı gibi içeri göçmüştü bu ağız. Bu adamın anıları olabilirdi, ama şimdi, arkasındaki, o elini aşındıran taş kenarının şekilsiz sezilişinden başka, eklenen bir şey yoktu ruhuna. Durmuştum, ve bütün bunları âdeta aynı anda gördüğüm sırada, başında bir şapka olduğunu ve hiç şüphesiz pazar günlerine mahsus bir boyunbağı takmış bulunduğunu hissettim; eğri, sarı ve mor dörtgenler vardı kıravatta; şapkaya gelince: yeşil kurdeleli, ucuz ve yeni, hasır bir şapkaydı bu. Bu renklerin hiç bir önemi yok tabiî; aklımda kalmış olmaları fazla titizlikti belki. Yalnız şunu söyleyeyim ki bunlar, o adamda bir kuşun alt tarafındaki en yumuşak yerler gibiydiler. O, bunlardan bir memnunluk duymuyordu, ve acaba (etrafıma bakıyordum) bu özen, benim için

mi diye düşünebilen birisi bulunur muydu?

Allahım, çılgınca aklıma geldi, demek ki varsın. Varlığına deliller var. Bunları tekmil unuttum ve hiç birini arzulamadım hiç bir zaman; çünkü seni kesinlikle bilmek ne muazzam bir sorumluluk olurdu. Ama yine de bana gösteriliyor. Bu, senin zevkindir, bundan hoşlanıyorsun. Keşki her şeye katlanmayı ve hüküm vermemeyi öğrenebilsek. Zor olan şeyler hangileri? Kereminden gelenler hangileri? Bir sen bilirsin, yalnız sen.

Yine kış başlar da yeni bir palto alırsam lütfet de onu, sırtımda, yeni olduğu sürece böyle taşıyayım.

DAHA iyice ve daima benim olan elbiselerle dolaşıyor ve bir yerde oturmaya değer veriyorsam bu, kendimi onlardan ayırmak istediğim için değil. O kadarına varamıyorum. Onlar gibi yaşamaya cesaretim yok. Kolum dumura uğrasa, sanırım, göstermez, saklardım. O kadınsa (önce nenin nesiydi, bilmiyorum) her gün gazinoların taraçaları önünde görünüyor; mantosunu sıyırmak, karışık esvap ve iç çamaşırlarından sıyrılmak, kendisi için çok güç olmakla beraber zahmetten kaçınmıyor, çıkarıyor ve öylesine uzun uzun soyunuyordu ki insan, artık bekleyemez oluyordu. Sonra kara kuru, dumura uğramış uzvuyla, mütevazi, önümüze dikiliyordu, ve insan, anlıyordu ki böylesi az bulunur.

Hayır, kendimi onlardan ayırmak istiyor değilim; fakat onlara benzemeye kalkışsam ezilirdim. Değilim onlar gibi. Bende ne onlardaki güç, ne onlardaki ölçü bulunurdu. Kendimi besliyorum, varlığım yemekten yemeğedir, tamamen esrarsız; onlarsa tanrılar gibi yaşarlar âdeta. Onlar, her günkü köşelerindedirler, hattâ Kasımda bile, ve bağır-

mazlar, kış diye. Sis basar ve onları hayal meyal yapar: yine de vardırlar. Seyahatlere çıkmıştım, hastalanmıştım, benden nice şeyler gitti: onlarsa ölmediler.

(Yoksulluk kokan soğuk dolu odacıklarda nasıl olur da okul çocukları yataktan kalkabilirler, bunu bile aklım almıyor; onlara, bu gayet telâşlı iskeletçiklere, büyüklerin şehrine doğru, gecenin bitimine, bitmez tükenmez ders gününe koşmak; hep böyle ufacık, hep korkular içinde, hep gecikmiş koşmak kuvvetini veren kimdir? Boyuna harcanan bu kaynağın büyüklüğü hakkında hiç bir tahminim yok.) [6]

Bu şehir, usul usul onlara doğru kayanlarla dolu. Çoğu ilkin karşı koyarlar; sonra o solmuş, ihtiyarlayan kızlar vardır; direnmeksizin boyuna kendilerini bırakan, güçlü kuvvetli; ruhlarının en derin noktalarında kullanılmamış, asla sevilmemiş kızlar.

Belki her şeyi bırakıp onları sevmemi istiyorsun. Allahım! Yoksa yolda önüme geçtikleri vakit peşlerinden gitmemek, bana öyle zor gelir miydi? Niçin birdenbire en tatlı, en gece dolu kelimeleri buluveriyorum ve sesim niçin, kalbimle boğazım arasında, içimde yumuşacık durmaktadır. Onları, hayatın, her bahar, kollarını boşu boşuna açtıra açtıra, omuzlarını gevşeterek, kendine oyuncak yaptığı o bebekleri, anlatılamaz bir kollayışla, soluğumda ısıtmayı niçin hayal ediyorum? Hiç de öyle pek yüksek bir ümitten düşmemişlerdir, paramparça olmamışlardır; ama zedelidirler ve hayat, onları beğenmez artık. Onların odalarına yalnız, akşamları başıboş kediler gider ve gizli gizli tırmalarlar onları ve üzerlerinde uyurlar. Zaman zaman bir tanesi-

[5] *Manuskride kenara yazılı.*

nin peşinden iki sokak aşırı gidiyorum. Evlerin kenarından yürürler; hep insanlar çıkıp kapatırlar önümü ve onlar, bu insanların arkasında erimelerine devam ederler.

Biliyorum, birisi çıksa da onları sevmeye kalkışsa onlar, çok fazla gidip yürüyüşünü kesenler gibi ağırlık olurlardı o kimseye. Sanırım ancak, bütün varlığında dirilişin tazeliği olan İsa onlara katlanabilirdi; fakat onlardan hoşlanmaz İsa. Yalnız seven kadınlar, İsa'yı cezbederler; soğuk bir kandille bekler gibi, sevilmek hususunda ufacık bir istidatla bekleyenler değil.

BİLİYORUM, son saatimin çalacağı tutunca iyi esvaplarımı giyerek kendimi gizlemeye çalışmam, para etmeyecek. O da krallığını yaşarken en alttakilerin arasına kaymadı mı? Yükseleceği yerde ta dibe kadar çöken o. Artık parkların hiç bir şeyi ispat etmemesine rağmen, zaman zaman öbür kırallara inandığım oldu. Ama şimdi gecedir, kış, üşüyorum, şimdi ona inanıyorum. Çünkü ihtişam, bir andır yalnız ve biz sefaletten daha uzun süren bir şey görmemişizdir. Kral da uzun zaman kalmalı.

Fanus altındaki mumdan çiçekler gibi o da cinneti altında bâki kalan biricik kral değil midir? Ötekilerin ömürlerinin uzaması için kilisede dua ediyorlardı; onun ise, Chancelier Jean Charlier Gerson, ebedî olmasını niyaz etmişti; halbuki o vakit Kral, zavallının zavallısıydı, tacına rağmen tam bir sefalet içinde ve perişan.

Bu, yatağında yatarken, zaman zaman yabancı ve yüzleri siyaha boyalı adamların baskınına uğradığı ve artık kendi vücudunun bir parcası saydığı o yaralar içinde çürümüş gömleğinin, bu adamlar tarafından koparılıp çıkarılmak is-

tendiği sırada oluyordu. Oda karartılmıştı; katı kolları altından, çürümüş kumaş parçalarını tuttukları gibi çekiyorlardı. Sonra biri, ışığı öne uzattı; ancak o vakit göğsündeki cılk yarayı gördüler; her gece vecdinin olanca kuvvetiyle bastığı için demir hamail yaranın içine gömülmüştü; hamail onun içinde bir reliquaire oyuğundaki kerametli bir parça gibi, irinden bir inci dizisiyle çevrili ve müthiş kıymetli duruyordu. Kaba gündelikçiler seçmişlerdi; ama bunlar da, tedirgin edilmiş kurtlar, flaman bezinden, kendilerine doğru uzandıkça ve kıvrımlardan düşerek yer yer yenlerine doğru tırmandıkça, tiksinmeye karşı koyamadılar. Hiç şüphesiz parva regina zamanından beri, durumu daha kötüleşmişti; çünkü o genç, terütaze Kraliçe, Kral'ın yanında yatmaya razı olmuş, sonra ölüvermişti. Şimdi bu leşin yatağına bir odalık olsun sokmaya kimse cesaret edemiyordu. Kraliçe, Kralı teskin edecek bütün söz ve okşayışları da beraberinde götürmüştü. Onun için şimdi kimse, bu ruhun ıssızlığına nüfuz edemiyordu artık; ruhunun uçurumlarından kurtulmasına kimse yardımcı olmuyordu; yayılmaya giden bir hayvanın toparlak bakışıyla, birdenbire kendi içinden çıkıverdikçe, kimse anlamıyordu bunu. Juvenal'in meşgul çehresini tanıyınca aklına, hatırlayabildiği son şekliyle devleti geliyor, yapamadığı işleri telâfi etmek istiyordu.

Ama o devrin olayları, hafifletilerek söylenecek türden değildiler. Olan şeyler, bütün ağırlığıyla oluyordu ve söylenirken sanki bir bütündüler. Yoksa kardeşinin öldürülmesi haberinden ve daima sevgili hemşirem diye hitap ettiği Valentina Visconti'nin, dün, çirkinleşmiş yüzündeki yas ve şikâyetlerin üstünden siyah dulluk peçelerini kaldı-

rarak, önünde diz çökmüş olmasından ne eksiltilebilirdi? Ve bugün didişken ve çenebaz bir avukat, saatlerce önünde durmuş ve katil prensin haklı olduğunu öyle uzun uzadıya ispat etmişti ki suç, gitgide saydamlaşmış ve sanki nurlar saçarak doğru cennete uçası gelmişti. Ve âdil olmak demek, herkese hak vermekti; çünkü Valentine d'Orléans, öcünü alacağına söz verdiği halde kaygıdan ölmüştü. Ve Bourgonya dükünü affetmek neye yarardı; değil mi ki ümitsizliğin karanlık yangını sarmıştı onu; artık haftalardır Argilly Ormanının derinlerinde bir çadırda yaşıyor ve ferahlayabilmek için geceleri geyiklerin çağrışmalarına muhtaç olduğunu iddia ediyordu.

Bütün bunları hep sonuna kadar, kısaca, olduğu gibi düşünen Kral'ı bu sefer halk görmek ister ve görür: perişan. Ama halk, gördüğünden memnundur; onun, bu sessizin, bu sabırlının kral olduğunu; kendisini bir kenara çekerek, nihayet sabrı tükenmiş Tanrının, işlerini bildiği gibi yapmasına boyun eğen bu insanın kral olduğunu kavrar. Saint-Pol konağının balkonunda göründüğü, bu zihin açıklığı anlarında kral, bu gizli gizli ilerleyişini belki sezinliyordu; Roosbeke gününü, dayısı de Berry elinden tutmuş, hazıra konduğu ilk zafere götürüldüğü günü hatırlıyordu; o garip şekilde uzun Kasım günü, Gent'liler yığınını gözden geçiriyordu: dört bir yandan hücuma uğradıkları için o sıkışık durumlarında boğulmuşlardı. Kocaman bir beyin gibi iç içe geçmiş, yığın yığın yatıyorlardı; yekpare bir kitle olmak için birbirlerine bağlanmıştılar. İnsan, orda burda, onların boğulmuş çehrelerini gördükçe nefes alamaz oluyor, sıkışıklıktan dolayı hâlâ ayak üzeri duran bu cesetlerin üzerinde havanın, bunca ümitsiz canın ani çıkışıyla ordan iti-

lip sürüldüğünü düşünmeden edemiyordu.

Kendisine bunu şöhretinin başlangıcı diye belletmişlerdi. Zihninde böylece kalmıştı. Ama o vakitki, ölümün zaferi olmuşsa şimdiki, zayıf dizleri üstünde ve bütün bu gözlerin önünde bu dik duruşu, aşkın mucizesi oluyordu. Bütün dehşetine rağmen böyle bir savaş meydanının havsalaya sığabileceğini, öbürlerine bakarak anlamıştı. Fakat bunun anlaşılmasına yoktu hacet; vaktiyle Senlis Ormanında görmüş olduğu, altın gerdanlıklı geyik gibi bir mucizeydi bu. Şu farkla ki şimdi, tecelli eden bizzat kendisi olmuştu, temaşaya dalanlarsa başkaları. Onların nefeslerinin kesildiğinde; o delikanlılık çağındaki av gününde, gözleriyle etrafı kollayarak dalların arasından çıkıveren o sessiz hayal karşısında baskınına uğradığı o engin bekleyişe kapılmış olduklarından şüphe etmiyordu. Gözlere görünür olmasının sırrı nuranî varlığına yayılıyordu; yok olmak korkusuyla kımıldamıyordu; yaygın, basit yüzündeki ince gülümseme, taş evliya heykellerindeki gibi tabiî bir sabitlik kazanıyor, onu yormuyordu. Öylece duruyordu, yandan görünüşünde kısalmış bir ebediyet olan anlardan biriydi bu. Kalabalık, buna zarzor katlanıyordu. Kuvvet bulmuş, tükenmez bir teselli ile beslenmiş bir halde kalabalık, sevinç çığlıklarıyla sessizliği yırtıyordu. Ama yukarda, balkonda artık yalnız Juvenal des Ursins bulunuyor ve biraz yatışmış olan halka Kral'ın kilise temsillerini görmek üzere, Saint-Denis Caddesinde passion oyuncularına geleceğini sesleniyordu.

Böyle günlerde Kral, nuranî bir şuurla dolu oluyordu. O devrin bir ressamı, cennetteki hayat için bir model arasaydı, bu işe, Louvre'un yüksek pencerelerinden birinde,

omuzları çökük duran Kralın yatışmış halinden daha mükemmelini bulamazdı; Kral, Christine de Pisan'ın yazıp kendine ithaf ettiği «İkrara giden uzun yol» isimli küçük kitabını karıştırıyordu. Dünyaya hâkim olmaya lâyık prensi bulup çıkarmayı gaye edinen o sembolik parlamentonun bilgiççe münazaralarını okumuyordu. Kitap ona hep en basit sayfalarından açılıyordu; orada, on üç yıl boyunca bir imbik gibi eza ateşi üstünde, yalnız acılık suyunu gözler için arıtmaya yarayan kalbin sözü ediliyordu; gerçek teselliinin, ancak, saadet iyice geride kalmış olduktan, artık bir daha gelmemecesine geçtikten sonra başlayacağını anlıyordu. Kendisine en yakın olan şey, bu teselliydi ancak. Ve bakışları, karşıdaki köprüyü sarar görünürken o kudretli Cumaea tarafından büyük yollara sürüklenen kalbiyle o zamanki dünyayı seyretmeyi seviyordu: Cesaret isteyen denizleri, kuleleri, mesafelerin baskısıyla sinekalmış o acayip kuleli şehirleri, yığılı dağların vecit dolu ıssızlığını, huşulu tereddütlerle incelenen ve bir süt çocuğunun kafatası gibi yeni yeni bitişen gökyüzünü seyretmeyi seviyordu.

Fakat içeri biri girecek olsa korkuyor, zihni yavaş yavaş buğulanıyordu. Kendisini pencere kenarından ayırmalarına, oyalamalarına boyun eğiyordu. Onu saatlerce resimlere bakarak oyalanmaya alıştırmışlardı, buna sesini çıkarmıyordu; yalnız kitabı karıştırırken önünde birden fazla resim bulunduramayışına ve resimlerin, yerleri değiştirilemeyecek şekilde, o büyük sayfalara bağlı kalışlarına alınıyordu. Birisi bütün bütün unutulmuş bir oyunun kartlarını hatırlamıştı; Kral, kendisine bu kartları getirene iltifatta bulundu; tek tek alınıp konabilen, renkli ve üzerleri resimli bu kartonlar, tam gönlünceydiler.

Ve iskambil oyunu saray adamları arasında moda olmaya başlarken Kral, kütüphanesinde oturuyor, bir başına kâğıt oynuyordu. Tıpkı şimdi iki bey'i yanyana açışı gibi Tanrı, kendisini, daha geçenlerde İmparator Wenzel ile yanyana koymuştu; bazan bir kraliçe ölecek olursa Dam'ın üstüne bir mezar taşı gibi, kupa beyini koyuyordu. Bu oyunda birçok papaz bulunması, onu hayretlere düşürmüyordu; ötede, masanın kenarına bir Roma kuruyor ve beride, sağ eli altına bir Avignon inşa ediyordu. Roma'ya pek önem vermiyor, onu her nedense yuvarlak olarak tahayyül ediyor, üzerinde çok durmuyordu. Ama Avignon'u biliyor ve düşünmeye başlar başlamaz hâfızası, o yüksek, gayet mazbut sarayı tekrarlıyor ve ağırlığı altında eziliyordu. Kral, gözlerini kapıyor, derin nefes almak zorunda kalıyordu. Geceleyin kötü rüyalar göreceğinden korkuyordu.

Ama genellikle cidden yatıştırıcı bir meşgaleydi bu; ve ona daima bunu hatırlatmakta öbürleri haklıydılar. Bu saatler kral olduğu, VI. Charles olduğu fikrinde onu destekliyordu. Bu, kendini büyültüyordu demek değil; böyle, bir kâğıttan fazla bir şey olmak düşüncesinden çok uzaklardaydı; ama kendinin de belli bir iskambil kâğıdı olduğu kanaati, ruhunda kuvvetleniyordu: belki kötü, öfkeyle oynanan, hep kaybettiren bir kâğıt; ama hep aynı kâğıt. Şu var ki, yine de, bir haftayı, varlığını kendisine duyuran bu monoton meşgaleyle geçirdi mi içi daralıyordu. Birdenbire kendisinin o keskin konturu batıyormuş gibi, derisi, alnında ve ensesinde darlaşıyordu. Kilise temsillerini sorduğu ve başlasınlar diye sabırsızlandığı vakitler, hangi dürtülere uyduğunu bilmiyordu kimse. Ve temsillere başladılar mı artık Saint-Pol'de kendi konağından çok, Saint-Denis Caddesin-

de kalıyordu.

Temsil edilen bu şiirlerin kötülüğü, boyuna yeni yeni eklemelerle genişleyerek on binlerce beyte çıkmalarındaydı; onlardaki zaman, nihayet hak ikî zamanla bir olmuştu; dünya büyüklüğünde bir dünya modeli yapılmıştı sanki. Alt kısmı cehennemi temsil eden, altı boş bir kerevetle, kerevetin üstünde, bir sütunla bitiştirilmiş ve cennet katı anlamına parmaklıksız bir balkon çatısı, sahnenin telkin kabiliyetini daha da azaltmaya yarıyordu. Çünkü bu yüzyıl, cenneti de, cehennemi de dünyalık bir şey haline getirmişti cidden. Yüzyıl, kendine mukavemet edebilmek için her ikisinin kuvvetini harcıyordu.

Avignon Papalığı günlerindeydi; Hıristiyanlık, bu hadiselerden bir nesil önce XXII. Jean etrafında öyle kendiliğinden bir sığınışla toplanmıştı ki, onun hemen ölümünden sonra, papalığının merkezinde o saray, Hıristiyanlığın barınaksız canına en son ten gibi, kapalı ve ağır, o koca saray meydana gelmişti. Kendisi ise, o ufak, hafif, o ruhanî pîri fâni, daha böyle surlarla kapanmamıştı. Daha gelir gelmez, vakit geçirmeden, her tarafta acele, ucu ucuna faaliyetlerine başlarken, sofrasında zehir ekili tabaklar duruyordu; ilk kupayı daima dökmek zorundaydılar, çünkü çeşnici başı, licorne parçasını kupanın içinden çıkarırken, kemiğin renginin bulandığını görüyordu. Yetmişlik ihtiyar, helâk olması için, kendisine benzeterek yaptıkları balmumundan bebekleri, ne yapıp edeceğini, nereye saklayacağını şaşırmış bir halde elinde dolaştırıp duruyor ve içlerine sokulu uzun iğnelerden elleri çiziliyordu. Bunlar eritilebilirdi; fakat bu gizli kapaklı tasvirlerden öylesine yılmıştı ki, kuvvetli iradesine rağmen birkaç kere, bunun, kendi eliyle başına ölüm

açmak demek olduğu ve bizzat, ateşte mum gibi eriyebileceği düşüncesine varmıştı. Küçülekalmış vücudu, dehşetten daha da kuruyor, köseleleşiyordu. Ama işte saltanatının canına el uzatmaya kalkıştılar; Gırnata, Hıristiyanları imha için, Yahudileri kışkırtıyordu ve bu sefer Yahudiler, daha korkunç cellâtlar kiralamışlardı. Daha ilk söylentiler yayılır yayılmaz kimse, cüzamlıların kurdukları komplodan şüphe etmez oldu; onların, korkunç çürüntülerini bohça bohça kuyulara attıklarını tek tük görenler çıktı. Buna hemen inanıvermeleri, akıl hafifliği olamazdı; aksine, iman öyle ağırlık kazanmıştı ki titreyen ellerden düşerek kuyunun ta dibine iniyordu. Ve yine, zehri kana karıştırmamak işi, o azimli ihtiyara düşmüştü. Batıl inanışlara ram olduğu zamanlarda kendisine ve etrafındakilere, alaca karanlıklarda yaşayan ruhlara karşı angelus'u sağlık vermişti; o zamandan beri bütün bu, heyecana kapılmış dünyada her akşam, bu teskin edici ibadetin çanları çalar oldu. Bunun dışında ondan gelen bütün ferman ve nâmeler, bir ıhlamurdan çok, baharatlı şaraba benziyordu. İmparatorluk, kendisini, onun tedavisine terk etmemişti; ama Papa, imparatorluğu, sen hastasın diye inandırmaya çalışmaktan usanmıyordu; ve işte en uzak Doğudan bu müstebit doktora müracaatlar da oldu.

Ama birdenbire o inanılmaz şey, vuku buldu. Bir Toussaint günü vaız vermişti; her zamankinden daha uzunca, daha hararetli; kendi göreceği de gelmiş gibi, ani bir ihtiyaçla imanını göstermişti; onu seksen beş yıllık mahfazasından olanca kuvvetini kullanarak ve ağır ağır çıkarmış, kürsünün üstüne koymuştu: o anda hepsi ona bağırdılar. Bütün Avrupa bağırdı: bu iman, fena iman.

O vakit Papa, ortadan kayboldu. Ondan ses seda çıkmadı günlerce; hücresinde diz çökmüş, faal kişilerin imanlarına halel gelmesindeki sırrı çözmeye çalışıyordu. Bu ağır murakabeden bitkin, nihayet yine ortaya çıktı ve sözünden vazgeçti. Tekrar ve tekrar vazgeçti. Hatasını itiraf etmek, onda bir ihtiyarlık hırsı olmuştu. Geceleri, kardinallerini uykudan kaldırttığı ve onlara pişmanlığından bahsettiği oluyordu. Ve belki de hayatını böyle aşırı ölçüde uzatan şey de, kendisinden nefret eden ve yanına gelmek istemeyen Napoleon Orsini önünde, şahsını hor hakir etmek isteğiydi nihayet.

Jacques de Cahors, sözünden caymıştı. Pek az sonra, dünyadaki rüştünü, sanki yalnız cennetin ruhanî hazlarını ergen idrak edebilmek için beklemiş görünen, Ligny Kontunun oğlunu dünyaya getirmekle bizzat Tanrı da yanıldığını beyan etmek istiyordu güya. Papanın kardinalliği zamanındaki bu uyanık çocuğu hatırlayanlar; onun, gençliğinin eşiğinde nasıl Piskopos olduğunu ve daha on sekiz yaşındayken kendisini kemale erdiren bir vecit içinde nasıl öldüğünü bilenler çoktu hâlâ. Ölüp dirilmişlere raslanıyordu: çünkü mezarı üstündeki, başı boş kalmış hayat cevheriyle dolu hava, daha uzun zaman cesetler üzerinde etkisini göstermişti. Ama bu sabırsız evliyalıkta biraz olsun naçarlık da yok muydu? Bu halis ruh kumaşının, zamanın, kıvamına gelmiş kızıl boya kazanında şöyle bir boyanması isteniyormuş gibi, batırılıp çıkarılıvermesi; herkese reva görülen bir haksızlık değil miydi? Bu genç prensin, dünyadan fırlayıp heyecanlı miracına uçuşunda geri tepmeye benzer bir şey sezilmiyor muydu? Işıldayanlar, niçin bu zahmet çeken mumcular arasında kalmıyorlardı? XXII. Jean'ı Mah-

şer gününden evvel hiç bir yerde, cennettekilerde dahi, ilâhî saadet olamayacağını iddia etmeye sevk eden şey, bu zulmet değil miydi? Ve hakikaten beride böyle koyu bir karışıklık olurken ötede ruhların, meleklere dayanmış ve cemal-i ilâhînin tükenmezliğine gark olmuş bir halde, Tanrı nuru içinde yattığını tasavvur edebilmek için ne kadar iddialı bir inat gerekiyordu.

İŞTE soğuk gecede oturuyorum, yazıyorum ve anlıyorum bütün bunları. Vaktiyle çocukluğumda o adamla karşılaştığım için anlıyorum belki. Uzun boyluydu adam; hattâ öyle sanırım ki boyuyla göze çarpardı mutlaka.

Olacak şey değil; akşama doğru, tek başıma evden dışarı çıkmıştım nasılsa; koşuyordum, bir köşeyi döndüm, döner dönmez ona çarptım. O andaki hadisenin beş saniyelik bir süre içinde nasıl olup da cereyan ettiğini aklım almıyor. İnsan ne kadar toplu anlatsa anlattığından daha uzun sürer bu. Ona çarpınca bir yerimi incitmiştim; küçüktüm, ağlamayışım bile büyük bir şeydi benim için; fakat elimde olmaksızın teselli edilmeyi de bekliyordum. Adam teselliye kalkışmayınca şaşkınlığına verdim; işi bir şakayla geçiştirmeyi akıl etmedi her halde, diye düşündüm. Bu hususta ona yardımcı olacak kadar neşeliydim ben; ama yüzüne bakmam gerekiyordu. Uzun boyluydu dedim evvelce. Bana doğru eğilmemişti, tabiî olan eğilmesiydi, eğilmemişti, öyle ki hiç beklemediğim bir uzunluktaydı şimdi. Hâlâ önümde duran, hissettiğim elbisenin kokusu ve acayip sertliğiydi sade. Ansızın yüzüyle karşılaştım. Nasıl mı? Bilmiyorum, bilmemek daha iyi. Bir düşman çehresiydi bu. Ve bu çehrenin yanında, hemen yanında korkunç gözlerin

hizasında, ikinci bir kafa gibi, yumruğu duruyordu. Yüzümü çevirmeye vakit bulamadan kaçmaya başladım; önünden doğru sol tarafa sıvıştım; tenha, korkunç bir sokak boyunca dosdoğru koşuyordum; yabancı bir şehrin, hiç bir şeyin affedilmediği bir şehrin bir sokağı boyunca koştum.

Ne olduğunu şimdi kavradığım şeyi o anda yaşamıştım: ağır, som ve ümitsiz zamanı. Barışmış iki kişi arasındaki öpüşmenin, az ötede duran katiller için bir işaret olduğu devir. Aynı kadehten içiyorlardı; herkesin gözü önünde aynı ata biniyorlardı; geceleri aynı yatakta yatacakları söyleniyordu ve bütün bu temaslardan ötürü karşılıklı nefret, öylesine kuvvetlenmişti ki, biri ötekinin çarpan damarlarını gördükçe, marazî bir tiksintiyle, bir kurbağa görmüş gibi irkiliyordu. Bir kardeşin, mirasta büyük payı alıyor diye öbür kardeşi bastırıp hapsettiği devir; gerçi kral, hücuma uğrayan hesabına işe müdahale etti ve malıyla hürriyetini ona bağışladı; uzak ve başka kaderlerle meşgul bir halde ağabey, kardeşini rahat bırakacağına söz verdi ve mektuplarında, yaptığı haksızlığa pişmanlık getirdi. Ama bütün bunlara rağmen kurtarılan kardeş, kendini toparlayamadı bir daha. Yaşadığı yüzyıl, onu hac kisvesi giymiş, kiliseden kiliseye dolaşır; boyuna garip garip adakları icat eder bir halde çıkarıyor karşımıza. Üzerinde muskalar asılı, Saint-Denis keşişlerine korkularını fısıldamakta ve keşişlerin defterlerinde Ermiş Louis'ye adamayı uygun gördüğü elli kiloluk bir balmumu kaydedilmiş bulunmaktadır. Kendi hayatına fırsat bulamadı; ölümüne kadar ağabeysinin haset ve gazabını ezip büzücü bir bağlılıkla, kalbi üzerinde hissetti. Ve o Foix Kontu, Gaston Phébus, herkesin hayranlığını kazanmış adam, yeğeni Ernault'yu, İngiltere kralının Lour-

des'daki yüzbaşısını göz göre göre öldürmedi mi? Bu uluorta cinayet, şu müthiş kaza yanında nedir ki: De Foix'nın, yataktaki oğlunun çıplak boynuna, azarlayışlı bir hareketle, şöyle bir dokunurken, o ufak, keskin tırnak çakısını güzelliğiyle meşhur elinden bırakmayışı yanında nedir ki? Karanlıktı oda; ta ötelerden gelen ve kıymetli bir sülâleyi ebediyen terk eden kanı görmek için, ışık getirmeleri lâzımdı içeri; o yorgun çocuğun ufacık yarasından gizli gizli sızıyordu kan.

Kim kuvvetli olabilir de cinayetten kendini alıkoyabilirdi? Her şeyin son hadde varmasının önlenemeyeceğini kim bilmezdi o devirde? Ötede beride, güpegündüz, bakışı, katilinin yoklayıcı bakışıyla karşılaşan bir insan, garip bir önseziye kapılıyordu. Kendini çekiyor, bir yere kapanıyor, vasiyetnamesinin sonunu getiriyor, söğüt dalından sedye, célestin cübbesi ve serpmelik kül tedarik edilsin diye bitiriyordu. Yabancı minstrel'ler şatosu önünde görünüyorlar ve o, bulanık sezişleriyle birlik olan sesleri için, onlara şahane ihsanlarda bulunuyordu. Köpeklerin bakışlarında tereddüt okunuyor, susta duruşlarında güven azalıyordu. Bütün hayat boyunca doğru kabul edilmiş özlü sözden usulca, yeni, açık bir ikinci anlam daha çıkıyordu. Bazı eski alışkanlıklar insana yıpranmış görünüyor, ama onların yerlerini tutacak yenileri, artık teşekkül etmiyordu sanki. Ortaya çıkan yeni yeni planlar ilgiyle karşılanıyor, ama aslında hiç birine inanılmıyor, beri yanda bazı anıların son şekillerini alışı, beklenmedik bir şey oluyordu. Akşamları ateş karşısında insan, kendini bu anılara bırakabileceğini sanıyordu. Ama dışarının artık yabancılaşmış karanlığı, kulaklarda birden şiddetleniyordu. Bunca serbest veya tehlikeli gecelerle

tecrübeli kulak, sessizliğin bazı parçalarını ayırdediyordu. Fakat bu sefer bambaşkaydı gece. Dünle bugün arasındaki gece değil: bir gece. Gece. Beau Sire Dieu, sonrası ahrette diriliş. Bir sevgili uğruna övünüş bile, bu saatlere nüfuz edemiyordu pek: sevgililer gündelik şarkılarda ve yaranma şiirlerinde kalmışlar; uzun, kuyruklu unvanlar altında anlaşılmaz olmuşlardı. Olsa olsa karanlıkta, bir veled-i zinanın dolgun, kadınımsı bakışı gibi.

Sonra geç yenecek bir akşam yemeğinden önce gümüş el tasına giren ellere bakıp düşünceye dalmak. Kendi ellerine. Acaba bu ellerin yaptığı işlerde bir ilinti var mıydı? Kavrayış ve bırakışlarında bir insicam, bir devam? Hayır. Bu işler, gerçeğini, aksini denemişlerdi. Bu işler, birbirlerini götürmüşlerdi. Action yoktu.

Action yoktu, mission rahiplerindekinden gayrı. Oyunlardaki hallerini gören Kral, onlar için imtiyaz beratlarını bizzat icadetti. Onlara sevgili kardeşlerim diye hitap ediyordu; kimseleri kendine bu kadar yakın bulmamıştı. Taşıdıkları anlamla faniler arasında dolaşmaları için onlara harfi harfine rıza gösterildi; çünkü Kral onların, birçok kişileri, aşılayarak intizam örneği olan kuvvetli action'larına çekmelerini istiyordu en çok. Bizzat kendisine gelince, onlar tarafından talim edilmeyi özlüyordu. Tıpkı onlar gibi, bir anlamın nişanlarını, kisvesini taşımıyor muydu üstünde? Onları seyrettikçe gelmek, gitmek, sözünü söylemek, şüphe bırakmayacak şekilde kıvranmak, her halde öğrenilebilir zannına kapılıyordu. Kalbini muazzam ümitler kaplıyordu. Hôpital de la Trinité'nin alaca bulaca aydınlıklı ve müphem şekilli salonunun en iyi yerinde her gün oturuyor, heyecandan ayağa kalkıyor, sonra bir öğrenci gibi kendini top-

luyordu. Başkaları ağlıyorlardı; fakat o ışıl ışıl göz yaşlarıyla içten doluyor ve katlanabilmek için, sadece, soğuk ellerini ezip sıkıyordu. Bazan heyecanının son haddinde, sözünü bitirmiş bir oyuncu, büyümüş gözlerinden birdenbire silinince yüzünü kaldırıyor ve Monseigneur Saint Michel ne zaman geldi de hareli gümüş zırhı ile yukarıya, çatının kenarına çıktı diye korkuyordu.

Böyle dakikalarda doğruluyordu. Bir hüküm arifesindeymiş gibi etrafına bakınıyordu. Bu temsilin benzerini algılamak üzere bulunuyordu tamamen: kendisinin de oynadığı büyük, korkunç ve profan temsili. Ama ansızın dağılıyordu ilham. Anlamsız kımıldıyorlardı. Açık meşaleler üzerine doğru geliyor ve kubbeye doğru şekilsiz gölgeler fırlatıyorlardı. Tanımadığı insanlar, elbiselerini çekiştiriyorlardı. Oynamak istiyordu: ama hiç bir şey çıkmıyordu ağzından; hareketlerine hiç bir ifade veremiyordu. Etrafına öyle garip birikiyorlardı ki haç taşımalıyım düşüncesi geliyordu aklına. Ve haçı getirsinler diye beklemek istiyordu. Ama onlar daha kuvvetliydiler ve Kralı yavaşça çekip götürüyorlardı.

DIŞTA birçok şeyler değişti. Ne gibi, bilmiyorum. Ama içte ve senin önünde, ey Tanrım, senin önünde, içte, ey seyirci: action'dan yoksun değil miyiz biz? Rolümüzü bilmediğimizi anlıyoruz, bir ayna arıyoruz, yüzümüzdeki boyaları silip sahte olanı çıkarmak ve gerçek olmak istiyoruz. Ama yine de bir maske parçası yapışıp kalmış bir yerimizde, unutmuşuz. Kaşlarımızda bir mübalâğa izi durmakta; ağzımızın köşesinde bir kıvrım olduğunu fark etmiyoruz. Ve bu halde, dolaşıyoruz ortada; bir maskara ve bir yarım

halinde: ne hakikî bir insan, ne de bir oyuncu olarak

ORANGE tiyatrosunda oluyordu. İyice bakmadan; yalnız, şimdi cephesini teşkil eden yontulmamış taş yığınını düşünerek, bekçinin ufak camekânlı kapısından içeri girmiştim. Devrilmiş sütun gövdeleri ve küçük altea ağaçları arasında idim; ama bunlar, seyirci anfilerinin, ikindi gölgeleriyle ikiye bölünmüş kocaman, içbükey bir güneş saati gibi önüme serili, açık ağzını, ancak bir an gözümden sakladılar. Çabuk çabuk ilerliyor, sıraların arasından yukarıya çıktıkça bu dekorun ortasında nasıl ufaldığımı hissediyordum. Yukarda, biraz daha yüksekte avare bir tecessüs içinde birkaç yabancı, düzensiz dağılmış, duruyorlardı; elbiseleri çiğ göze çarpıyor, fakat kendileri o ölçü içinde pek silik kalıyorlardı. Bir süre bana baktılar ve küçüklüğüme şaştılar. Bu, beni arkama bakmaya sevk etti.

Oh, hiç hazırlıksızdım. Oynanıyordu. Ölçüye gelmeyen, insanı aşan bir dram, bu muazzam scene duvarının dramı cereyan ediyor, yukardan aşağı üçer bölmelik duvar, azametten gürlüyor, insanı âdeta eziyor ve aşırı büyüklüğünde birdenbire ölçülü oluyordu.

Kendimi bahtiyar şaşkınlığa bıraktım. Gölgesinin çehremsi düzeni, ortasındaki ağzın toplanmış karanlığı, üst kenarını çevreleyen saçağının perçem perçem haliyle, yükselen bu duvar, arkasında derlenip bir yüz biçimine girmiş bir dünya, her şeyi kapatan güçlü, antik bir maske olmuştu. Burada oturucuların bu büyük, kıvrık çevresinde, bekleyen, boş, emici bir varlık duruyordu: bütün oluşlarsa ötede oluyordu: Tanrılar ve kader. Ve öteden doğru (başınızı kaldırıp bakacak oldunuz mu), duvarın kenarından doğru,

göklerin ebedî giriş alayları gelmektedir, kolayca.

Bu saat, şimdi anlıyorum, bizim tiyatrolarımızdan beni ebediyen ayırdı. Oralarda işim ne? Bu, Rus kiliselerindeki icon bölmenin aynı olan duvardan yoksun bir sahne önünde, artık, buhar halindeki vakayı duvarın sertliği içinden, sıkıştırıp ağır dolgun yağ damlaları şeklinde sızdırmaya kuvvet kalmadığından dolayı bu duvarı kaldırılmış bir sahne önünde işim ne? Şimdi eserler, sahnelerin koca koca delikli kaba eleğinden parça parça düşmekte, birikmekte, zaman zaman kaldırılmaktadır. Sokaklarda biriken ve evlerde yığılan aynı ham realitedir bu; şu var ki orada biriken, alelâde bir akşamı dolduranı aşar.

(İtiraf edelim ki Tanrımız olmadığı gibi tiyatromuz da yok: bunun için beraberlik lâzım. Herkes, ayrı fikir ve korkulara sahip ve başkalarına, menfaat ve şahsına ne kadarı uygun gelirse o kadarını gösteriyor. Gerisinde kavranılmaz'ın toplanmak ve kuvvetlenmek için zaman bulacağı ortak bir sefalet duvarı arayacağımıza, herkese yetsin diye, anlayışımızı sulandırıyoruz boyuna.) [7]

BİR tiyatromuz olsaydı, ey trajik kadın, senin ortaya serili ıstırabında aceleci tecessüslerini giderenlerin karşısında hep böyle narin, sade, gösterişsiz durur muydun? Ey insana tarifsiz duygulanmalar veren sen, ıstırabının realitesini, sen önceden görmüştün; vaktiyle Verona'da, daha henüz bir çocukken âdeta; tiyatro oynayarak; seni, daha büyülterek saklamasını istediğin maskemsi bir manzara gibi gülleri önüne tutunduğun sıralarda görmüştün.

[7] *Manüskride kenara yazılı.*

Doğru, bir aktör çocuğuydun sen, ve seninkiler, oynarlarken kendilerini göstermek isterlerdi; sense onlar gibi çıkmadın. Bu meslek sana bir maske olacaktı; Marianna Alcoforado'ya rahibeliğin, kendisinin haberi olmadan bir maske oluşu gibi: arkasında, göze görünmeyen mesutların bahtiyar oldukları teslimiyetle, alabildiğine âciz kalınacak kalın ve devamlı bir maske. Gittiğin bütün şehirlerde senin jestlerini tasvir ediyorlardı; ama anlamıyorlardı; günden güne ümitsizleşerek, sanki seni gizleyecek gibi, önüne bir eser kaldırıp tutuşundaki manayı anlamıyorlardı. Sırıtan yerlere saçlarını, ellerini, herhangi kalın bir şeyi kapatıyordun. Saydam yerleri buğulandırıyor, büzülüyor, çocuklar gibi saklanıyordun, sonra o küçük, bahtiyar sesle sesleniyordun, seni arasa arasa bir melek arayabilirdi. Ama sonra yavaşçacık başını çıkarıp bakıverince onların, çirkin, oyuk göz göz salonda bulunan herkesin, bütün bu süre içinde seni görmüş olduklarından şüphen kalmıyordu: seni, seni, yalnız seni görmüş olduklarından.

Nazar değmesin diye yapılan o parmak işaretiyle kolunu kısıp uzatasın geliyordu. Beslenmekte oldukları yüzünü, ellerinden kurtarasın geliyordu. Bizzat kendin olasın geliyordu. Oyun arkadaşlarının cesareti kırılıyordu; dişi bir parsla birlikte bir yer kapanmışlar gibi, sırf seni kışkırtmamak için, kulis dipleri boyunca sürünüyor ve gerekli sözleri söylüyorlardı. Ama sen onları öne çekiyor, ortaya koyuyor ve onlara gerçekmişler gibi davranıyordun. Gevşek kapılar, taklit perdeler, gerisi boş eşyalar, seni isyana sevk ediyordu. Kalbinin durup dinlenmeden uçsuz bucaksız bir realiteye doğru yükseldiğini hissediyordun, ve korkmuş bir halde, o yaz sonlarının havasında oynaşan uzun örümcek

ağları gibi bakışlardan kendini sıyırmaya bir kere daha çabalıyordun. Ama onlar, son hadde varma korkusuyla, son dakikada, kendilerini, hayatlarını değiştirmeye zorlayacak şeyi itip uzaklaştırır gibi, artık alkışlara başlamış oluyorlardı.

SEVİLENLERİN hayatı perişandır ve tehlikede. Ah, onlar kendilerini aşsalardı da sevenler olsalardı. Tam güvenlik, sevenlerin etrafındadır. Kimse artık şüphelenmez onlardan, ve onlar kendilerini ele verecek durumda olmazlar o vakit. İçlerinde sır şifa bulmuştur; bu sırrı bülbüller gibi bütün olarak ilân ederler, parça halinde değil. Bir kişi uğruna figan ederler; ama bütün tabiat, o sese katılır: bir Tanrı için figandır bu. Kaybettiklerinin peşine düşerler, ama daha ilk adımda onu aşmışlardır ve önlerinde yalnız bir Allah kalmıştır artık. Kaunos'u Lykya'lara kadar izleyen Byblis'in hikâyesidir, onların menkıbesi. Byblis'i Kaunos'un peşinde diyar diyar dolaştıran, kalbindeki iştiyak olmuştu ve sonunda Byblis'in takatı kesilmişti; ama varlığındaki çalkantı, öylesine kuvvetliydi ki yere yıkılırken, ölümün ötesinden doğru, bir kaynak halinde tekrar belirdi, koşarak koşan bir kaynak halinde.

O Portekizli kadının da başına, aynı şey gelmedi mi; o da ruhuyla bir kaynak olmadı mı? Ya senin başına gelen, Héloise? Ey feryatları bizlere ulaşan âşık kadınlar: Gaspara Stampa, Kontes de Die ve Clara d'Anduse; Louise Labé, Marceline Desbordes, Elisa Mercoeur, ya sizin başınıza gelenler? Ama sen zavallı, firarî Aissé, sen tereddüde düştün ve boyun eğdin. Yorgun Julie Lespinasse. Bahtiyar parkın naçar efsanesi: Marianne de Cleremont.

Hâlâ iyice aklımdadır; günün birinde, vaktiyle, evde bir mücevher kutusu bulmuştum: iki el boyunda, yelpaze biçiminde, kenarları gömme çiçeklerle süslü, koyu yeşil bir mahfaza. Açtım: boştu. Bunu, bunca zaman geçtikten sonra şimdi söyleyebilirim. Ama o vakit, açtığım vakit, bu boşluğun neden ibaret olduğunu görmüştüm sade: kadifeden; açık renk, taravetini yitirmiş küçük bir kadife tümseğinden; içinde, rengi bir yeis nebzeciği kadar daha açık, boş mücevher yatağından ibaretti oyuk. Buna bir an katlanılabilirdi. Ama sevilip geride bırakılmışlar için durum, her zaman öyle.

HÂTIRA defterlerinizde geçmiş zamanı karıştırınız. Baharlarda daima, başlayan yılın size bir sitem gibi geldiği bir zamana raslamaz mısınız? Neşelenmeye ruhunuzda heves duyuyordunuz, ama geniş kırlara çıktığınızda havada bir yabancılık hissettiniz; ve yürüyüşünüz, bir gemide gibi tereddütlü oldu. Bahçe başlıyordu; ama siz (iş burda), siz kışı da birlikte sürüklüyordunuz, kışı ve geçen yılı; bu sizin için, bir devam oluyordu, olsa olsa, Ruhunuzun buna katılmasını beklerken, birdenbire kollarınızın bacaklarınızın ağırlığını duydunuz; hastalanma ihtimaline benzer bir şey, bunu kabule hazır önsezinize sokuluyordu. Bunu elbisenizin inceliğine verdiniz, omuzlarınızdaki şala sıkıca sarındınız, ağaçlıklı yolun sonuna kadar koştunuz: sonra, kalbiniz çarpa çarpa, geniş rondelde, her şeyle anlaşmaya karar vermiş, durdunuz. Ama bir kuş ötüyordu, yalnızdı ve sizi inkâr ediyordu. Ah, ölmüş mü olmalıydınız?

Belki. Belki bu yeni bir şeydir· atlatmamız, seneyi ve aşkı. Düştükleri vakit yere, ağaçların çiçekleri ve meyvala-

rı, olgundurlar; hayvanlar birbirlerini hissedip buluyorlar ve memnundurlar. Bizlerse, Tanrıyı gözüne kestiren bizlerse, bitiremiyoruz işimizi. Tabiatımızı kenara itiyoruz, daha ihtiyacımız var zamana. Bizim için bir yıl nedir? Bütün yıllar nedir? Daha Tanrıya başlamadan önce, ona dua edelim: Allahım, kerem eyle, geceyi atlatalım. Daha sonra hastalığı. Daha sonra aşkı.

Clémence de Bourges'in aşk doğarken ölmesi ne acı. Bir taneydi o; herkesten daha güzel çalmasını bildiği çalgıların içinde en güzeli, sesinin en hafif ahengiyle bile çalındığı vakit unutulmayacak olan kendisiydi. Genç kızlığı öylesine yüce bir azimle doluydu ki, taşkınca seven bir kadın, bu açılan kalbe, her mısraı susuzluğun aynası «Soneler» kitabını ithaf etmişti. Louise Labé, bu çocuğu, aşkın acılarındaki bitmeyişle ürkütmekten korkmuyordu. Ona, özleyişin gecelerde yükselişini gösteriyordu; ona, daha büyük bir uzay gibi ıstırabı vaadediyordu; ve Louise Labé, yaşanmış acılarıyla, sisli karanlık beklenen ve şimdiden bu yiğit kıza güzellik veren o şeyin gerisinde kaldığını hissediyordu.

YURDUMUN kızları. İçinizden en güzeli, yaz mevsiminde bir ikindi üstü, loş kütüphanede Jean des Tournes'nin 1556 da bastığı küçük kitabı bulsa. Serin, parlak kitabı alıp dışarı, uğultulu meyva bahçesine yahut ilerdeki, bayıltıcı kokusunda halis bir lezzet tortusu bulunan phlox çiçeğinin yanına çıksa. Bu kitap, henüz erken eline geçmiş olsa. Yaşça daha küçük ağız, hâlâ bir elmadan iri parçalar ısırıp dolu dolu olmayı becerirken, gözlerin artık kendini bilmeye başladığı günlerde.

Sonra daha heyecanlı dostluklar çağı gelince, kızlar,

birbiriniizi Dika, Anactoria, Gyrinno ve Atthis diye çağırmak, sizin gizli sırrınız olsa. Bir erkek, bir komşu belki, gençliğinde gezilere çıkmış, ve çoktandır acayip bir insan diye tanınan yaşlıca bir erkek, size bu isimleri öğretmiş olsa. Ünlü şeftalilerini bahane ederek yahut yukarda beyaz koridordaki, Riedinger'in binicilik gravürlerini göstermek üzere, sizi bazan evine çağırsa — bunların o kadar çok bahsi geçer ki görmüş olmanız gerekirdi —.

Belki onu razı edersiniz de anlatır size. Belki, eski gezi günlüklerini ortaya çıkarması için onu, yalvarıp kandıracak kız, aranızdadır, kim bilir? Yine o kız, günün birinde ondan, Sappho'nun tek tük şiir parçalarının bize kadar geldiklerini ne yapar eder, öğreniverir; ve âdeta bir sır olan şeyi; bu münzevi adamın, vaktiyle, boş saatlerini bu beyitlerin çevirisinde kullanmaktan hoşlandığını öğrenmedikçe rahat edemez. Adam, bunu artık çoktandır unutmuş olduğunu itiraf ve işte kalan şu şeylerin de değersizliklerini temin edecektir. Ama bu iyi kalpli, kız dostları önünde, çok ısrar ederlerse bir kıta okumak, onu yine de sevindirir. Hattâ Yunanca parçayı hâfızasında bulup çıkarır ve ona göre, çeviri hiç bir şey yansıtamadığı için, öyle kızgın ateşlerde dövülmüş o som ziynet dilinin güzel ve saf cevherini bu gençlere göstermek üzere, Yunancasını okur.

Bütün bunlardan sonra adam, çalışmasına ısınır yeniden; güzel, âdeta gençlik dolu akşamlar başlar; bu adama sessiz sakin pek çok geceler getiren sonbahar akşamları meselâ. Artık odasında uzun zaman ışık yanar. Kâğıtların üzerine eğilmiş olmaz daima, sık sık arkasına yaslanır; tekrar tekrar okunmuş bir mısra üzerinde gözlerini kapar ve mısraın anlamı, kanına yayılır. Antikiteyi hiç böyle kesinlikle

anlamamıştı daha önce. Temsilinde rol alamadıkları için kayıp bir piyese ağlar gibi, antikitenin yasını tutan nesillere âdeta gülesi gelir. Bütün insan çalışmalarının yeniden ve aynı zamanda başlamasını andıran o eski dünya bütünlüğünün dinamik anlamını bir an kavrar. Bir bakıma eksiksiz cisimlenişleriyle o devamlı kültürün, sonraki birçok gözlere, bir bütün olarak ve topyekûn bir geçmiş zaman halinde görünüşü, onu şaşırtmaz. Gerçi orada iki yarım kürenin sağlam, altın bir küre haline gelişi gibi, varlığın göksel yarımı, hayatın yarım küre kabuğuna tam uydurulmuştur. Ama bu olur olmaz, kürenin içine kapanmış ruhlara bu tam gerçekleşme sadece bir remiz olarak göründü; ağır kubbe ağırlığından kaybetti ve boşluğa yükseldi ve altın oyukluğunda henüz başarılmamış şeylerin hüznü, çekingen, titreşiyordu.

Bunu düşünür, gecesinin yalnızı, düşünür ve anlarken pencere önünde meyva dolu bir tabak görür. Bir elmaya şöylece uzanır, alıp masaya önüne kor. Bu meyva etrafında benim hayatım, diye düşünür. Her bitmiş şeyin çevresinde bitmemiş şeyler yükseliyor, büyüyor.

Ve işte bu bitmemişin üzerinde, âdeta vakitsiz, o sonsuzluğa taşan ve (Galien'in tanıklığına göre) herkesin şair kadın sözünden muradettiği o ufak hayal belirir. Çünkü Herakles'in eserleri gerisinde dünyanın yıkılıp yeniden inşası, hâkimce nasıl yükseliyorsa; devirlere yetişecek bahtiyarlık ve ümitsizlikler, varlığın hazinelerinden kalbinin action'larına öylece sokuluyordu.

Gecesinin yalnızı, bütün aşkı sonuna kadar başarmaya hazır, bu azmetmiş kalbi, birdenbire tanır. Onu yanlış anlamış olmalarına, çok uzak yarınların insanı olan bu âşık kadının şahsında, aşkın ve gönül acısının yeni ölçüsünü de-

ğil, yalnız ifratı görmüş olmalarına hayret etmez. Varlığının yazıtını o zaman için akla yakın şekilde yorumlamış olmalarına şaşmaz; nihayet ona, Tanrının, kendilerini aşıp tek olarak, karşılıksız sevmeye sevkettiği kimselerin ölümünü yüklemiş olmalarını garipsemez. Onun, action'unun en yüksek noktasında, kollarını açık bıraktıran bir erkek için değil, artık aşkının dengi olan o imkânsız için feryat ettiğini kavrayamayanlar, ihtimal kendi yetiştirdiği kadın dostları arasında bile bulunuyordu.

Düşüncelere dalmış adam, şimdi ayağa kalkar ve penceresinin yanına gider; odasının yüksek tavanları, pek yakındır kendisine; mümkünse yıldızları görmek ister. Kendi hakkında yanlış kanaat beslemez. Bu heyecanla dolmasının, komşusu olan genç kızlardan birinin kendisini ilgilendirmesinden geldiğini bilir. Emeller beslemektedir (şahsı için değil, hayır, genç kız için); gecenin geçip giden bir saatinde, genç kız adına aşkın hakkını anlar. Kıza bu hususta hiç bir şey söylememeye ahdeder. Yalnız olmak, uyanık olmak, son gibi gelir kendisine; ve Sappho'nun o âşık kadının ne kadar haklı olduğunu, sevdiği kızın hâtırasıyla düşünmek: visalin, ancak yalnızlığın artması demek olduğunu bilmekte haklı; cinsiyetin fani hedefini, ebedî muradıyla bozmakta haklı. Kucaklaşmaların karanlığında tatmini değil, özleyişi aramakta haklı. Çiftlerden birinin seven, birinin sevilen oluşunu hakir görmekte haklı, ve yatağına çektiği zayıf sevilen'leri alevinde kızartarak, kendisini terk eden seven'lere döndürmekte haklı. Bu yüksek vedalarda kalbi tabiatla bir oldu. Kaderin üstünde, eski gözdelere düğün şarkılarını okuyordu; onlara düğünü yüceltiyordu; erkeklerine karşı kendilerini, bir Tanrıya gider gibi toplasınlar ve onun ihtişamını da

aşsınlar diye, yakınlarındaki güveyi, sevdalı kızların gözlerinde büyütüyordu.

SON yıllarda seni bir kere daha hissettim, Abelone; uzun zaman seni düşünmedim, düşünmedim, sonra seni ansızın kavradım.

Venedik'deydi, sonbaharda; yabancıların, giderayak, evin, o kendileri gibi yabancı hanımının çevresinde toplandıkları salonlardan birinde. Bu adamlar, ellerinde bir fincan çay, ayaktadırlar, ve yanıbaşlarındaki, o çevreleri bilen birisi, kendilerine Venedik edası taşıyan bir isim fısıldamak üzere onları, kısa ve gizli bir hareketle kapıya doğru döndürdükçe, sevinirler. En olmayacak isimlere hazırlanmışlardır, onları hiç bir şey şaşırtmayacaktır; çünkü görüp öğrenmekte başka vakit ne kadar tutumlu olurlarsa olsunlar, bu şehirde en aşırı ihtimalleri, düşünmeden göze almışlardır. Gündelik hayatlarında yasak olanı, fevkalâde şey sanırlar; öyle ki şimdi kendilerine uygun gördükleri fevkalâdeyi bekleyiş, yüzlerinde kaba, sefih bir ifade yaratmıştır. Yurtlarında ancak bir konserdeyken, bir an için görünen, veya bir romanla başbaşa oldukları vakit beliren hali, bu okşayıcı ortamda meşru bir durum gibi yüzlerinde taşırlar. Kendilerini kaba, maddî şakalara bırakırcasına, hiç hazırlıksız, tehlikelerini kavramaksızın, müziğin âdeta öldürücü itiraflarındaki tahrikle nasıl teslim oluyorlarsa, Venediğin varlığıyla hiç de başa çıkamaksızın, kendilerini gondolların verimli baygınlığına terk ederler. Yolculukları boyunca birbirlerine garezli karşılıklar vermiş, yeni olmayan evliler, sessiz bir dirlik içine gömülürler; erkeği, ideallerinin tatlı yorgunluğu sarar, kadın kendini gençleşmiş hissetmektedir ve uyuşuk yerlilere, in-

sanı şevklendirerek, sanki dişleri şekerden de boyuna eriyormuşçasına bir gülümsemeyle yakınlık gösterir. Ve kulak verdiniz mi yarın veya öbür gün, yahut hafta sonunda gideceklerini öğrenirsiniz.

İşte aralarında duruyor ve yolcu olmadığıma seviniyordum. Yakında soğuklar başlayacaktı. Peşin hükümlerinin ve ihtiyaçların yumuşak ve afyonlu Venedik'i; bu uykulu yabancılarla birlikte kaybolur ve bir sabah vakti öteki Venedik, hakikî, uyanık, kırılacak kadar sert ve kuru, hiç de rüyaların malı olmayan Venedik, hiçliğin ortasında, denize gömülü ormanların üstünde yaratılan, zorla yapılan ve nihayet iliklerine kadar sahici Venedik gözükür. Damarlarında tersanenin geceli gündüzlü çalışmasının kanı dolaşan, sırımlaşmış, kendi yağıyla kavrulmuş vücut ve bu vücudun, daima gelişen ve baharat memleketlerinin kokusundan daha şiddetli, keskin zekâsı. Sefaletinin tuzunu ve camını, milletlerin hazineleriyle değişmiş telkin kabiliyetli devlet. Süslemelerine varıncaya kadar, daima ince ince liflere bölünen o gizli enerjilerle dolu, dünyanın güzel dengi: Venedik.

Venedik'i tanımış olmanın şuuru, bütün bu kendilerini aldatan kimseler arasında beni öyle bir isyanla kuşattı ki düşündüklerimi bir yol bulup anlatmak için başımı kaldırdım. Buraların niteliği üzerine aydınlatılmayı elinde olmaksızın bekleyen biri, bu salonlarda bulunmasın, kabil mi? Burada kurulu şey, bir eğlence değil; aksine, eşine başka yerde rastlanmayacak kadar iddialı ve kesin bir irade eseridir; bunu hemen anlayan bir genç bulunmasın, mümkün mü? Dolaşıyordum, içimdeki gerçek beni rahatsız ediyordu. Bu hakikat, beni bunca kişinin arasında burda yakaladığı için, ifade, mü-

dafaa ve ispat edilmek arzusunu da beraberinde getirmişti. Bütün bu, ağızlarda ezilip çiğnenmiş yanlış anlayışlara karşı duyduğum nefretle, hemen birazdan ellerimi çırpayım şeklinde tuhaf bir tasavvur, içimde beliriyordu.

Bu gülünç ruh halini yaşarken onu görüverdim. Işıklı bir pencere önünde yalnız duruyor ve beni süzüyordu; o ciddî ve düşünceli gözleriyle değil pek, hayır, yüzümün besbelli asık ifadesini alaycı taklit eden ağzıyla sanki, süzüyordu. Yüz çizgilerimdeki sabırsız gerginliği hemen hissettim ve yüzüme sakin bir ifade verdim, bunun üzerine ağzı tabiîleşti ve mağrur bir hal aldı. Sonra, kısa bir düşünme, birbirimize gülümsedik aynı anda.

Baggesen'in hayatında rol oynamış o güzel Benedicte de Qualen'in bir gençlik portresini hatırlatıyordu, denebilir. Sesinin berrak karanlığını tahmin etmeden gözlerinin koyu suskunluğunu göremiyordunuz. Sonra saçlarının örgüsü ve açık renk robundaki dekoltelik, Kopenhag tarzı olduğu için, ona Danimarka diliyle hitap etmeye karar verdim,

Henüz yanına yaklaşmamıştım ki öbür taraftan kendisine doğru bir ilerleyiş oldu; misafir canlısı kontesimiz, o sıcak ve coşkun dağınıklığıyla, hemen şarkı söylemeye razı etmek için, bir sürü yardımcıyla birlikte, genç kıza bir baskın yapmıştı. Genç kızın, hazır bulunanlardan kimsenin Danimarkaca bir şarkı dinlemekten zevk duymayacağını söyleyerek özür dileyeceğine emin bulunuyordum. Nitekim söze fırsat bulunca aynı şeyi yaptı. O ışıltılı hayalin etrafını almış topluluk, ısrarını artırıyordu; Almanca da söylediğini biliyordu içlerinden biri. Şeytanca kesin, kahkahalı bir ses: «İtalyanca da bilir,» diye tamamladı. Söylemesini umabileceğim bir bahane gelmiyordu aklıma, ama muhakkak muka-

vemet edeceğini sanıyordum. Kandırmaya çalışanların uzun gülümseyişlerle yorgun yüzlerine tam kuru bir kırgınlık yayılmıştı ve onurundan olmamak için kontesceğiz; tam, merhametli ve vakur, bir adım geri çekilmişti ki, artık hiç lüzumu kalmadığı halde genç kız, razı oldu. Hayal kırgınlığıyla sarardığımı hissettim; bakışlarım sitemle doluyordu, fakat başımı çevirdim, göstermeye değmezdi. Genç kızsa etrafındakilerden kurtulup birden yanıma geldi. Robuyla aydınlanıyordum, sıcaklığının çiçekli kokusuyla sarılmıştım.

Danimarkaca: «Cidden söylemek istiyorum,» dedi, yanağıma doğru, «istedikleri için değil, gösteriş için de değil: şimdi şarkı söylemem gerekli de ondan.»

Sözlerinden, demin beni kurtarmış olduğu sert müsamahasızlık akıyordu.

Katılıp uzaklaştığı topluluğun peşinden yavaşça yürüdüm. Yüksek bir kapının kenarında durdum ve onları, yerleşip düzene girmelerine terk ettim. Parlak siyah kapı aralığına yaslandım ve bekledim. Bu hazırlık ne, şarkı mı söylecek, diye sordu birisi. Bilmiyorum, dedim. Ben bu yalanı söylerken o, şarkısına başlamıştı bile.

Kendisini göremiyordum. Yabancıların, açık bir uyuşma gösterdikleri için orijinal buldukları o İtalyanca şarkılardan biri çevresinde, gitgide bir yer açıldı. Ama şarkıyı söyleyen inanmıyordu. Şarkıyı güçlükle kaldırdı ve çok ağır gibi gösterdi. Şarkının bittiği, öndeki alkışlardan anlaşılıyordu. Mahzundum ve mahçup. Bir iki kımıldama oldu; giden olursa peşine takılmaya karar verdim

Ama ansızın salonda ses seda kesildi. Kimsenin ihtimal veremeyeceği bir sessizlik başladı, devam etti, gerildi ve şimdi sessizliğin içinde bir ses koptu. (Abelone, diye düşün-

düm. Abelone.) Ses bu sefer kuvvetliydi, dolgundu ve hafif; yekpareydi, kırıksız ve dikişsiz. Almanca, bilinmeyen bir şarkıydı bu. Garip bir sadelikle söylüyordu şarkıyı, bir zorunluluk gibi. Söylüyordu:

«Geceleri yatakta ağladığımı
Kendisine açmadığım sevgili,
Yorgun düşüren varlığımı
Bir beşik gibi.
Benim için uykusuz kaldığını
Benim gibi, saklayan.
Ah, içimizdeki bu yangını
Söndürmeye çalışmadan,
İçimizde taşısak.»

(Kısa bir sessizlik ve çekingen:)

«Sevişenlere bir bak,
İtirafa kalkışsalar aşkı
Sözlerine yalan karışacak.»

Tekrar sessizlik. Allah bilir kimdi, bu sessizliği yapan. Sonra insanlar, kımıldandılar, birbirlerine çarptılar, özür dilediler, öksürdüler. Her şeyi silip süpürecek toplu bir gürültüye geçmek üzereydiler ki ses, birdenbire koptu; azimli, geniş ve yüklü:

«Sendendir yalnızlığım, varlığım sana dönüşmüş.
Seslerin içinde bir an doğarsın;
Uçup giden kokularda bir an varsın.

Ah, hepsini kollarımda yitirdim,
Bir sen doğmaktasın, tekrar, yeni:
Hiç tutmadım, o yüzden tutmaktayım seni.»

Bunu beklememişti kimse. Bu sesin altında hepsi, başlarını kesmiş gibiydiler. Ve sonunda genç kızın gönlünde bir güven belirmişti: bu anda başlaması gerektiğini sanki yıllardır bilmenin güveni.

ÖNCELERİ zaman zaman, Abelone engin gönlümdeki kalorileri neye Tanrıya harcamıyor diye sorardım kendime. Aşkını bütün hedefgüderlikten kurtarmayı özlerdi, biliyorum; ama onun dürüst gönlü, Tanrının, bir aşk konusu değil de aşk için ancak bir yön olduğunda aldanabilir miydi? Tanrıdan bir karşı sevgi gelecek diye korkmanın gereksiz olduğunu bilmiyor muydu? Biz yavaşlara bütün aşkı yaşatmak üzere, visali erteleyen bu üstün sevgilinin kendini sakındığını bilmiyor muydu? Yoksa Hazreti İsa'dan mı çekiniyordu? Yarı yolda İsa tarafından alıkonulmaktan, onun sevdiği olmaktan mı korkuyordu? Julie Reventlow'u bunun için mi hatırlamak istemiyordu?

Mechthild gibi saf, Thérèse d'Avila gibi çılgın, azize Rose de Lima gibi yaralı sevenlerin, Tanrıdaki kolaylığa mağlûp ve işte nihayet birer sevgili olarak çöktüklerini düşündükçe öyle olduğuna inanasım geliyor. Ah, güçsüzlerin yardımcısı olan Tanrı, bu kuvvetliler için bir haksızlık teşkil eder; artık sonsuz yoldan başka bir şey düşünmedikleri yerde, sabırsızlandıkları göklerin eşiğinde bir kere daha, bir şekil verici, yanlarına sokulur, yer gösterir, ağırlar, el üstünde tutar onları ve erkek oluşuyla zihinlerini altüst

eder. Kalbinin güçlü merceği, gönüllerinin artık birbirine paralel ışıklarını bir daha toplar; ve onlar, meleklerin artık Tanrı için sağ salim saklamayı umdukları onlar, özlemlerinin kuraklığında tutuşup yanarlar.

(Sevgili olmak, tutuşmak demektir. Seven olmak: bitmez bir yağlı ışık saçmak. Sevilmek fâni olmaktır, sevmekse bâki olmak.) [8]

Abelone'nin son yıllarda, Tanrıyla gizlice ve doğrudan doğruya temasa gelmek için kalbiyle düşünmeye çalışmış olması mümkün. Onun, prenses Amalie Galitzin'in ince iç gözlemlerini hatırlatan mektupları bulunduğunu tasavvur edebilirim; ama bu mektuplar, yıllardır tanıdığı bir kimseye yazılmışlarsa bu kimse, Abelone'nin geçirdiği değişimden ne kadar ıstırap çekmiş olmalı. Ya Abelone kendisi: tahmin ediyorum kı, Abelone, delilleri, gayet yabancı bir şey gibi, daima elden atıldığı için farkına varılamıyan o ürkütücü başkalaşmadan korkuyordu sade.

YİTİK oğul kıssasının, sevilmek istemeyen evlât hikâyesinden ayrı bir şey olduğuna, beni kolay kolay inandıramazlar. Çocuk olduğu için onu evde herkes severdi. Büyüyordu, başka türlü olacağını bilmiyordu ve kalplerinin yumuşaklığına alıştı, bir çocuktu çünkü.

Ama koca bir oğlan olunca alışkanlıklarını bırakmak istedi. Bunu söyleyemezdi; fakat dışarda bütün gün sürtüp de yanına artık köpekleri bile almak istemeyişi, kendisine köpeklerin de muhabbet beslemesinden ileri geliyordu; çünkü köpeklerin bakışlarında gözetleme vardı ve sempati,

[8] *Manüskride kenara yazılı.*

ümit vardı ve kaygı; köpeklerin önünde de, sevindirmeksizin veya incitmeden bir şey yapılamıyordu çünkü. Fakat onun o zamanlar düşündüğü şey, gönlünün tatlı kayıtsızlığıydı; bu kayıtsızlık, onu günün erken saatlerinde kırlarda, bazan öyle berrak kuşatıyordu ki sabahın uyandığı o hafif dakikadan daha fazla bir şey olmaya vakit ve soluk bulmamak için koşmaya başlıyordu.

Hiç yaşanmamış hayatının sırrı, önüne seriliyordu. Elinde olmaksızın patikadan ayrılıyor ve bu genişliğiyle birçok yönler bir anda kendisinin olabilirmiş gibi, kolları açık, kırlarda koşuyor, koşuyordu. Sonra kendini, rasgele bir yerde bir çalı gerisine atıyor ve ona dikkat eden bulunmuyordu. Kendine bir düdük yontuyor, aldığı bir taşı ufak yırtıcı bir hayvana fırlatıyor, yere eğilip bir böceğin yolunu değiştiriyordu: bütün bunlar bir kaderi oluşturmuyor, ve gökler, tabiat üzerinden geçer gibi geçiyordu. Sonunda sürü sürü ilhamlarla öğle sonları geliyordu: Tortuga adasında bir korsan oluveriyor, bir sorumluluk altına da girmiyordunuz; Campêche'i kuşatıyor, Vera-Cruz'u alıyordunuz; bütün bir ordu, yahut at üstünde bir kumandan veya denizde bir gemi olmanız kabildi: keyfiniz hangisini isterse. Diz çökmeyi akıl ettiniz mi hemen Deodat de Gozon'dunuz; ejderhayı vurmuşsunuzdur ve sıcağı sıcağına bu kahramanlığın, itaat olmayınca, mağrurca bir iş olduğunu işitirdiniz. Bu konuda hiç bir kısıntı yapmazdınız çünkü. İlham ne kadar çok olursa olsun, arada bir, ne kuşu olduğu belli değil, sadece bir kuş olmak için vakit de bulurdunuz. Sonunda bir dönüş yolu vardı ne de olsa.

Allahım, bırakılacak, unutulacak şeyler ne de çoktu dönüşte; çünkü gerçekten unutmaktı gerekli olan; yoksa

sıkıştırırlarsa ağzınızdan kaçırabilirdiniz. İstediğiniz kadar oyalanıp çevrenize bakının, sonunda evin çatısı yine de gözüküyordu. Tepede ilk pencere, gözlerini üzerinize dikiyor, orada ola ki birisi duruyordu. İçlerinde bütün gün bekleyiş büyümüş köpekler, fidanların arasından gürültüyle fırlıyorlardı ve siz toparlanıp onların istediği oluyordunuz. Ve gerisini ev tamamlıyordu. Dolgun kokusu içine ayak basmanız yeterdi sade; sonuç az çok belli oluyordu. Ufak tefek şeyler değişebiliyordu henüz; aslında artık onların farz ettikleri insandınız: ufak mazisini ve gönüllerindeki kendi emellerini kullanıp şahsına çoktandır bir hayat kurdukları bir insan; gece gündüz muhabbetlerinin telkini altında, ümit ve şüphelerinin arasında, tekdir veya takdirlerinin karşısında orta malı bir varlık.

Böyle birisi için, merdivenleri tarifsiz kollayışlarla çıkmanın hiç bir faydası yok. Hepsi oturma odasında olacaklardır, ve kapı açılmayagörsün, dönüp bakarlar. O, karanlıkta kalır, sorularını bekler. Ama sonra sıra en kötüsüne gelir. Onu ellerinden tutarlar, onu masaya çekerler, ve kaç kişiyseler hepsi tecessüsle lambaya doğru eğilirler. Onlara ne, karanlıkta onlar, ve bir çehreye sahip olmanın bütün utancı, ışıkla birlikte yalnız onun üzerine düşer.

Gitmeyecek ve kendisine yükledikleri o kabataslak hayat yalanını oynayacak ve bütün çehresiyle tekmil oradakilere benzeyecek mi? İradesinin ince dürüstlüğüyle, bu dürüstlüğü bizzat kendisine zehir eden kaba sahtekârlık arasında bölünecek mi? Ailesinin, o kalpleri zayıf fertlerine dokunabilir bir şey olmaktan vazgeçecek mi?

Hayır, başını alıp gidecek. Meselâ, her şeyi bir daha düzeltebilecek, o isabetsiz seçilmiş öteberiyle dolu doğum

günü masasını hazırlamaktalarken. Ebediyen çekip gitmek. Kimseyi sevilmek derekesine, o korkunç derekeye düşürmemek için o zamanlar, aslâ sevmemeye ne çok karar verdiğini, ancak pek sonra anlayacaktır. Bunu yıllar sonra hatırlar ve öbür kararlar gibi bunun da imkânsızlığını görmüştür. Çünkü tekrar tekrar sevmiştir yalnızlığında; her seferinde bütün varlığını harcayarak ve karşısındakinin hürriyeti uğruna, dile gelmez korkular geçirerek. Muhabbet duyulan varlığı gönlünün ışıklarıyla eriteceği yerde için için aydınlatmayı, yavaş yavaş öğrendi. Sevilenin, saydamlığı arttıkça artan hayali içinden doğru, kendisindeki hudutsuz sahip olma arzusuna açtığı mesafeleri görmenin vecdiyle gevşedi.

Bizzat böyle ışıl ışıl aydınlatılmış olmak özlemiyle o vakit, gecelerce nasıl ağlamıştı. Ama kendini veren bir sevgili, seven bir kadın olmaktan çok uzaktır. Ey âşıkın akıp taşan ikramlarının, parça parça ve fanilikle ağır, âşıka geri geldiği tesellisiz geceler. En çok, dileklerinin kabul edilmesinden korkan troubadour'ları o vakit nasıl düşünmüştü. Kazanmış, biriktirmiş olduğu tekmil parasını, bunu olsun tatmamaya harcıyordu. Günden güne muhabbetine katışmaya kalkışırlar korkusu içinde, kaba ücretler ödeyerek metreslerini tahkir ediyordu. Çünkü kendisini içinden delecek, seven birini bulması ümidi yoktu artık.

Yoksulluk kendisini yeni yeni zaruretlerle korkuturken, başçağızı sefaletin oyuncağı olur ve tamamen aşınırken; vücudunun her yerinde musibetin karalığına karşı hacet gözleri gibi yaralar açılırken; hattâ dengidir diye kendisini terk ettikleri o pisliklerden tiksinirken, düşünürse o zamanlar bile, karşılık görmekti en büyük korkusu. İçin-

de her şeyin kaybolduğu o kucaklaşmaların yanında, daha sonraki o kara geceler hiç kalırdı. Yarınlarsız olmak duygusuyla uyanılmıyor muydu? Tehlikelerden olmuş, anlamsız dolaşmıyor muydu insan? İnsan kendine yüzlerce defa, ölmeyeceğim diye söz vermemiş miydi? Hayatını süprüntüler arasında devam ettiren şey; her gelişinde kendisine bir yer sağlamaya o kötü hâtıranın inadıydı belki de. Sonunda onu tekrar buldular. Ve bunca yıllık geçmişi, ancak o vakit, ancak çobanlık yıllarında yatıştı.

O vakitler başından geçenleri tasvir edecek insan nerde? Onun o günlerindeki uzunluğu, hayatın kısalığıyla uzlaştırmaya hangi şairde inandırma gücü var? Aynı zamanda onun abalar altındaki o narin kimliğini ve muazzam gecelerinin olanca uzayını belirtmeye hangi sanat elverir?

Kendini, iyileşme döneminde çekingen bir hasta gibi genel ve anonim hissetmesiyle başlayan bir zamandı bu. Sevmiyordu, yeter ki yaşamayı sevsin. Koyunlarının hakir muhabbeti, onu ilgilendirmiyordu; bulutlardan düşen ışık gibi, muhabbet, onun çevresinde dağılıyor ve çayırlar üstünde, hafif ışıldıyordu. Açlıklarının masum izi üzerinde, ses etmeden, dünya otlaklarını geziyordu. Yabancılar onu Akropol'da görüyorlardı, ve belki Baux'daki çobanlardan biri oldu uzun zaman ve taşlaşmış devrin, yedi ve üç'ü sindirmekle beraber, yıldızının on altı ışınını büyüleyemeyen ulu soyu geride bıraktığını gördü. Yoksa onu Orange'da mı düşüneyim, kır çevreli zafer takına dayanmış bir halde? Onu Allyscamp'ların ruhlara alışık gölgelerinde mi göreyim: bakışı, ölüp dirilmişlerin kabirleri gibi açık mezarların arasında bir yusufçuğu izlerken?

Hepsi bir. Ben ondan fazlasını görüyorum; o vakitler o

uzun Tanrı sevgisine, o sessiz, gayesiz çalışmaya başlamış varlığını görüyorum. Çünkü kendini ebediyen zaptetmek isteyen o, kalbinin gittikçe büyüyen başka türlü edemezliğine bir kere daha esir olmuştu. Ve bu sefer sesini duyuracağını umuyordu. O uzun yalnızlıklarda hisseder ve yanılmaz olmuş tekmil varlığı, şimdi düşündüğünün, içerlere işleyen ve parıltılı bir muhabbetle sevmeyi bileceğini vaat ediyordu kendine. Ama, nihayet böyle şahane sevilmeyi özlerken, mesafelere alışık hissi, Tanrının aşırı uzaklığını seziyordu. Uzaya, Tanrı üzerine atılacağını sandığı geceler oldu ve arza dalarak, arzı, kalbinin selleriyle koparıp kaldırmak için kendinde yeterince güç bulduğu dalıp gitme saatleri. Harikulâde bir lisan dinleyen ve bu dilde şiir yazmayı çılgınca aklına koyan bir kimseye benziyordu. Bu dilin ne güç olduğunu öğrenmek şaşkınlığıyla karşılaşmamıştı henüz; ilk ve kısa, o anlamsız sözümona cümleleri kurmak yolunda uzun bir ömrün geçip gidebileceğine, başlangıçta inanmak istemedi. Yarışa katılan bir koşucu gibi dili öğrenmeye girişti; fakat üstesinden gelinecek şeyin yoğunluğu yavaşlattı onu. Bu acemilikten daha küçültücü bir şey düşünülemezdi. Kimyayı bulmuştu ve şimdi kendisini, boyuna, bahtının acele yapılıvermiş altınını; sabrın topak topak kurşununa dönüştürmeye zorluyorlardı. Uzaylara alışmış olan o, bir kurt gibi çıkışsız, yönsüz iğri büğrü yollar çiziyordu. Şimdi böyle zahmet ve eziyetle sevmeyi öğrenince, ona, evvelce başardığını sandığı bunca aşkların ne baştan savma ve önemsiz bir şey olduğunu gösterdiler. Üzerlerinde çalışmaya ve gerçekleştirmeye başlamadığı için hiç birinden bir şey çıkamamıştı.

Bu yıllarda onda büyük değişmeler oluyordu. Tanrıya yaklaşmak yolundaki mihnetli çabaları sırasında Tanrıyı âde-

ta unutuyor ve zamanla, Tanrı katında ihtimal elde ettiğini umduğu her şey, «sa patience de supporter une âme» oluyordu. İnsanların üstünde durdukları kader cilvelerine çoktandır aldırmaz olmuştu; ama işte haz ve kederden yana muhtaç olduğu şey bile baharatlı lezzetini kaybediyor, onun için halis ve besleyici oluyordu. Varlığının köklerinden doğru verimli bir sevincin o dayanıklı ve kıştan yılmaz bitkisi gelişiyordu. Kendisini tamamen, iç âleminin oluşturduğu şeye hâkim olmaya veriyor, hiç bir ayrıntıyı atlayıp geçmek istemiyor, çünkü bütün bunlarda muhabbetin bulunmakta ve büyümekte olduğundan şüphe etmiyordu. Hattâ iç dengesi öyle arttı ki evvelce başaramamış olduğu, o sadece sonunu bekleyip geçiştirdiği şeylerin en önemli kısmını tekrar etmeye karar verdi. Her şeyden önce çocukluğunu düşünüyordu; sakin düşündüğü ölçüde tamamlanmamış, başarılmamış görünüyordu çocukluğu kendisine; çocukluğunun anılarında sezişlerin bulanıklığı vardı ve geçmiş diye geçerli olmaları, bunları âdeta gelecek yapıyordu. Bütün bunları bir kere daha ve bu sefer gerçekten üzerine almak, o yabancılaşmış insanın, evine dönmesine sebep oldu. Orda kaldı mı, bilmiyoruz; bildiğimiz sadece, dönüp geldiğidir.

Kıssayı anlatanlar, burada bize evin halini hatırlatmak isterler; çünkü evde pek az zaman geçmiştir, az ve sayılı bir zaman, evdekilerin hepsi ne kadar olduğunu söyleyebilir. Köpekler kocamıştır, ama henüz sağdırlar. Bir tanesinin ansızın uluduğu söylenir. Günün bütün işlerinde bir durakla-ma olmuştur. Pencerelerde yüzler görülür, yakınlıkları insanı duygulandıran ihtiyarlamış, çocukluktan çıkmış yüzler. Ve çok yaşlı yüzlerden birinde birdenbire, tanıyış, dışarı vurur,

sarartıyla. Tanımak mı? Gerçekte tanımak mı sade? — Af. Neyin affı? — Muhabbet. Allahım: Muhabbet.

O, tanıdıkları insan, kendi kendisiyle meşgulken, muhabbetin hâlâ devam etmekte olabileceğini artık düşünmemişti. Bundan sonraki olaylardan yalnız şunun rivayet edilmiş olması, tabiî bir şey: jesti, evvelden hiç görmemiş oldukları o akıl almaz jesti; muhabbet göstermesinler diye yalvararak onların ayaklarına atıldığı zamanki yakarış jesti. Korkmuş ve sendeleyerek, onu kaldırmışlar, kendilerine çekmişlerdi. Affederek, taşkınlığını, kendi anlayışlarınca yorumladılar. Davranışının ümitsiz perişan kesinliğine rağmen hepsi tarafından yanlış anlaşılmak, onun için tarifsiz bir ferahlık olsa gerek. İhtimal evinde kalabildi. Çünkü o kadar övündükleri, birbirini gizli gizli cesaretlendirip gösterdikleri sevginin kendisiyle ilişiği bulunmadığını günden güne daha iyi anlıyordu. Onlar kendilerini zorladıkça âdeta gülesi geliyordu. Sevgilerinin hedefi ne kadar az kendisiydi, anlaşılmıştı bu.

Kim olduğunu ne bilirlerdi. Şimdi korkunç zordu onu sevmek; ve o, buna yalnız Biri'nin gücü yeteceğini seziyordu. Ama o, Biri, istemiyordu henüz.

Notların Sonu

KİTAPTA GEÇEN KİŞİ VE YER ADLARI ÜZERİNE KISA AÇIKLAMALAR

Sayfa

5 — *Toullier* caddesiyle, ilerki sayfalarda geçen öbür caddelerin çoğu; Paris'de, üniversite çevresi olan Quartier Latin semtindedir.
Maison d'Accouchement: Doğumevi.
Hôpital militaire: Askerî Ḥastane.
Asyle de nuit: Yersizler Yurdu.
Pommes frites: Yağda kızartılmış patates dilimi.

6 — *Ah tais-toi, je ne veux plus:* Eh, sus, artık yeter.

8 — *Hôtel-Dieu:* Bir hastane ismi.
Sagan Dükü: Aşağı Silezya'da 1846'dan beri, bir Sagan düklüğü vardı. Bu düklerden Charles-Guillaume-Boson de Talleyrand-Périgord (1832 — 1910), çok vakit Paris'de yaşardı ve Fransa'da XIX. yüzyıl sonlarına doğru güzel, zarif giyinişiyle ün saldı.

8 — *Cité:* Paris'de Sen nehri ortasındaki bir adada bir mahalle.

9 — *Kıral Chlodwig (= Clovis) :* Frankların reisi, Merove soyunu kurdu, 481-511 yılları arasında hüküm sürdü, hükümet merkezi olarak Paris'i seçmişti.

Sayfa

9 — *Voilà votre mort, monsieur:* Buyurun ölümünüzü, Bayım!

10 — *Kammerherr:* Mabeyinciliğe benzer bir saray payesi, Fransızcası: Chambellan. Adı geçen Brigge'nin bir Danimarka asılzadesi olduğu anlaşılıyor.

11 — *Arma köpekleri:* Armalarda görülen veya armaları iki tarafından tutan, arka ayakları üzerine kalkmış köpek figürleri.

Sevr fincanları: Paris civarındaki Sèvres şehrinde 1756'da kurulmuş porselen fabrikasının ünlü yapınları.

14 — *Hydropsie:* Eskilerin Dâülistiska dedikleri, karında su toplanması hastalığı.

16 — *Tuillerie:* Paris'de XV., XVI. Louis'lerle I. Napoléon'un oturdukları bir saraydı.

Pont-neuf: Yeni Köprü.

17 — Manet, Edouard: Bir Fransız ressamı (1832 — 1883), empresyonizmin kurucusu.

Carpaccio, Vittore: Venedik okulundan ve C. Bellini'nin öğrencisi olan bir İtalyan ressamı, 1450'lerde doğdu, 1522'den sonra öldü.

25 — *Hofmarschall:* Saray müşiri, saray nazırı, hofmareşal.

Erik Brahe tipinde (bk. ayrıca s. 94) Rilke, küçük kuzeni Egon von Rilke'yi canlandırmaktadır (krş. Katharina Kippenberg: Rainer Maria Rilke. Ein Beitrag. Insel-Verlag. Leipzig 1942. Dritte Ausgabe, s. 68).

27 — *Grosskanzler* (Fr.: Grand chancelier) Conrad Re-

Sayfa

ventlow, 1644 — 1708, Danimarka başbakanı, Conrad Reventlow'un kızı A. Sophie Reventlow, 1699 — 1730 yılları arasında hüküm süren Danimarka kralı IV. Friedrich'in yarı meşru karısıdır (1693 — 1743) ve Danimarka'da Seeland adasında eski bir şehir olan Roskilde'de gömülüdür. Marie Henckel'in yazdığı «Anna Sophie Reventlow» isimli ve bu devri anlatan tarihî roman, Almancaya çevrilmiştir (Reclams Universal Bibliothek nr. 4312/13).

32 — *Bibliothèque Nationale:* Paris Millî Kütüphanesi.

34 — *Paris sokaklarına* ait sefalet tasvir ve sahnelerinin birçoğunu Rilke, Lou Andreas Salome'ye yazdığı mektuplardan olduğu gibi alarak bu kitaba koymuştur (krş. K. Kippenberg, adı geçen eser, s. 62).

35 — *Verlaine, Paul:* Ünlü Fransız şairi (1884 — 1896). Malte'nin *Paris'de oturmayan bir başka şairi* diye bahsettiği ve eserini okuduğunu söylediği şair, 1868-1938 seneleri arasında yaşamış olan Francis Jammes'tir (bk. RMR, Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge. Introduction et notes par J. F. Angelloz. Librairie Eugène Belin. Paris 1947, s. 42, not. 1).

37 — *Louvre:* Paris'de eskiden kral sarayı, şimdi müze. *Chou-fleur:* Karnabahar.

41 — *Têtes-de-moineaux:* Serçebaşı alnamına bir çeşit kömür.

44 — *Fransızca metnin çevirisi:* «Kimseden, hattâ kendimden hoşnut olmadığım için, gecenin sessizlik ve

Sayfa

yalnızlığında, kendimi tekrar bulmak, birazcık da gurur duymak isterim. Siz sevdiklerimin ve şarkılarımda terennüm ettiklerimin ruhları, bana destek olun, beni koruyun; benden dünyanın yalanını ve müfsit dumanlarını uzaklaştırın ve sen Rabbim, Tanrı Taâlâ, insanların en hakiri, bütün gördüklerimden de değersiz olmadığımı bana ispat edecek birkaç güzel mısra yazabilmem için, keremini esirgeme!» Bu parça Baudelaire'in «Mensur Şiirler» isimli eserindeki «A une heure de la nuit» başlıklı yazıdan alınmıştır.

Tırnak içindeki cümleler, Ahdiatik, Eyub 30 dan alınmıştır.

45 — *Salpetrière:* Paris'de yaşlı kadınlar için bir hastane.

47 — *Chapeau à huit reflets:* Pırıl pırıl parlayan silindir şapka.

S'il vous plait: Lütfen.

50 — *Riez:* Gülünüz.

Riez. Mais riez, riez: Gülünüz. Gülsenize, gülünüz.

Dites-nous le mot: Avant : Avant (ileri) kelimesini söyliyeceksiniz.

On n'entend rien. Encore une fois: Bir şey duyulmuyor. Tekrar.

58 — *Panthéon:* Fransız meşhurlarının gömüldüğü, büyük kubbeli bina.

Bir mektup taslağı parçasında münzevi ve kadın diye anılan azize, Ermiş Geneviève'dir. Pantheon'da ressam Puvis de Chavannes tarafından yapılmış bir tablosu vardır. Geneviève'in 422 yıllarında Paris

Sayfa

civarında doğduğu sanılıyor. Rivayete göre 451'de Hun'ların istilâsında, Paris kuşatılmışken bu kadın, şehirde ekmek dağıtmış ve halkı açlıktan kurtarmıştır. Paris'i himaye ve temsil eden bir azize olarak tanınır.

59 — *Baudelaire:* Ünlü Fransız şairi, 1821 — 1876.
Une Charogne: Bir leş.
Flaubert, Gustave: 1821-1880, realist Fransız romancısı. Saint-Julien-l'Hospitalier'nin konusu kısaca şudur: Saint Julien, kaderin elinden kurtulamamış, bilmeyerek anasıyla babasını öldürmüştür. Bunun azabıyla sarayını terk eder, dilene dilene dünyayı görmeye çıkar. Uzun yıllar hayır için çalışır. Bir gün bir cüzamlı, ondan yardım ister. Julien, onu yatağına alır, bağrına basar, ısıtır. Julien'i kucaklayan cüzamlının gözleri yıldızlar gibi parıldar. Kulübenin duvarları havalanır ve Julien, ruhunda sonsuz bir saadetle, İsa'nın kolları arasında göklere doğru yükselir.

61 — *Yirmi ikinci satırdaki krallar*'la Ahdiatik, I. Krallar, 1. bölümdeki kıssaya değinilmektedir. Rilke'nin, Malte'yi kaleme aldığı senelerde (1910) bu konuda yazdığı «Abisag» başlıklı bir şiiri de vardır (Neue Gedichte).
Her gün... diye başlayan kısma konu olan müzisyen, Beethoven'dir (1770 — 1827). Mulajcının astığı çehre kalıplarından ikincisi, Sen nehrinde boğulmuş meçhul bir genç kıza aittir ve birçok kopyaları olan meşhur bir çehre kalıbıdır.

Sayfa

62 — *Thebais:* Theb şehri dolayısıyla yukarı Mısıra verilen isim. Keşişlik buradan yayıldı.

63 — *Onan:* Tevrat'daki kıssaya göre Yahuda'nın ilk oğlu ölünce karısı dul kaldı. Ve Yahuda, ikinci oğlu Onan'a dedi: Kardeşinin karısının koynuna gir ve ona kayınbiraderlik vazifesini yap ve kendi kardeşine zürriyet yetiştir. Ve Onan o zürriyet kendisinin olmayacağını bildi; ve vaki oldu ki, Onan, kardeşinin karısının koynuna girdiği zaman, kardeşine zürriyet vermesin diye yere dökerdi (Ahdiatik, Tekvin, 38. bölüm, 1 - 10).

65 — *Senin kitapların...* diye başlayan kısımda sözü geçen sanatçı, Ibsen'dir (1828 — 1906). bk. Malte, J. F. Angelloz baskısı, s. 64, not 3.

69 — *Ingeborg'un son cümlesi: «Fazla istemem»,* — istemem artık — diye de çevrilebilir. Bu cümlenin Fransızcası üzerinde Rilke'nin gösterdiği hassasiyet dikkate değer: André Gide, Malte Laurids Brigge'nin Notları'nın bir parçasını çevirip Nouvelle Revue Française'de yayımlamıştı. Dergiyi eline alınca Rilke'nin, hemen bu cümleyi aradığını ve Gide'in «j'ai mon content» şeklinde çevirmiş olduğunu görünce gözleri yaşararak: «Ah, ne güzel, ne güzel!» dediğini Kippenberg, bizzat nakleder (krş. Kippenberg, adı geçen eser, s. 72).

73 — *«El» hikâyesi,* Rilke'nin, çocukluğunda kendi başından geçmiş bir olayı anlatıyor (krş. Kippenberg, adı geçen eser, s. 71).

78 — *Jaegermeister:* Avcıbaşı.

Sayfa

Fil şövalyeleri: Danimarka'nın en eski şövalye teşkilatı. Nişanları altın dişli, mavi haşalı beyaz bir fildir.

79 — *Rilke'nin annesi de,* beş yaşına kadar Rilke'ye kız elbisesi giydirdi (krş. Kippenberg, adı geçen eser, s. 71).

81 — *Amiral Juel:* Niels von Juel, 1629 — 1697, Sorö akademisinde okudu, 1657'de amiral oldu, Danimarka tarihinin ünlü deniz kahramanlarından biridir. İsveçlilere karşı zaferleriyle meşhur.

Dannebrog: Danimarka bayrağının ismi. Dannebrog şövalyeliği, 1671'de V. Christian tarafından kuruldu. Danimarka'nın ikinci şövalye teşkilâtıdır.

83 — *Bautta:* Kuzey memleketleri halkının inançlarında yeri olan bir çeşit peri.

Domino: Maskeyle birlikte giyilen uzun manto, pelerin,

Jeanne d'Arc (1412 — 1431): Fransızların millî kahramanı. Bir köylü kızıydı. İngiliz istilâsında olan Fransa'yı kurtarmaya Tanrı tarafından memur edildiğine iman edip harekete geçti. 1429'da VII. Charles'ı tahta çıkardı. Fakat 1430'da İngilizler tarafından esir edildi, büyücü olduğu ileri sürülerek Rouen'de yakıldı. 1920'de Katolik kilisesi Jeanne d'Arc'ı Ermiş'ler arasına aldı. Schiller, Shaw, Peguy... gibi yazarlar, Jeanne d'Arc'ın hayatını, yazdıkları sahne eserlerine konu edindiler.

87 — *Lavater, Johann Kaspar:* Zürih'li şair ve ilâhiyatçı, 1741 — 1801.

88 — *Porto şarabı:* Portekiz'de Porto limanı içerlerinde-

Sayfa

elde edilip bu limandan ihraç edilen meşhur şarap.

90 — *IV. Christian* . Danimarka kralı, 1588 — 1648, s. 127'de ölümü anlatılıyor.

Christine Munk: IV. Christian'ın yarı meşru karısı.

91 — *Eleonore:* IV. Christian'ın, Christine Munk'dan olan yarı meşru kızı (1621 — 1698) ki, Danimarka'nın eski asılzadelerinden Corfitz kont Ulfeld (1606 — 1664) ile evlendi. Babası Kral IV. Christian'ın ölümünden sonra kocası ile kaçmaya mecbur oldular. Eleonore, İngiltere'ye geçti, orada hapsedildi ve IV. Christian'ın asıl zevcesi olan Amalie Sophie'ye teslim edilip, Kraliçenin 1685 de ölümüne kadar çok zahmetli bir hapislik hayatı geçirdi. O günlerde yazdığı anılar, Danimarka edebiyatının tanınmış eserlerindendir.

Henrik Holck: 1599 — 1633, o devrin harpleri içinde çalkanan Avrupa'nın ünlü maceracılarından biri. Önce Danimarka ordusunda subaylık ederek 1630'da İmparator tarafına geçti ve kendisine Reichsgraf Wallenstein tarafından Feldmarschalleutnant rütbesi verildi. Daha sonra mareşal oldu ve vebadan öldü.

Nimwegen: Hollanda'da bir şehir. 1678/9'da Fransa, Hollanda, İspanya ve Avusturya arasındaki barış görüşmeleri orada yapıldı.

94 — *Helyotrop:* Mavi renkli bir çiçek, kokuculukta ve eczacılıkta kullanılır.

96 — *Felix Lichnowski:* Felix Maria Vinzenz-Andreas,

Sayfa

prens Lichnowski (1814 — 1848), yirmi yaşında Prusya ordusuna girdi, daha sonra İspanya tahtında hak iddia eden Don Carlos'un hizmetine geçerek yüksek rütbelere erişti. İspanya'dan ayrıldıktan sonra yazıp yayımladığı anıları İspanya'lı General Montenegro ile düello etmesine sebep oldu. 1848'de Frankfurt Parlamentosuna seçilerek önemli nutuklar söyledi, Frankfurt ihtilâlinde halk tarafından öldürüldü.

100 — *Sorö:* Danimarka'da Seeland adasında eski bir şehir. 1586'da orada Akademi adıyla bir kolej kuruldu.

101 — *Burada halılar var...* kısmında Paris'de Musée de Cluny'de sergilenmiş halılardan bahsediliyor.

102 — *Licorne:* Efsaneye göre ancak bir bakire tarafından tutulabilen tek boynuzlu, ata benzer bir hayvan, ki boynuzu bir sıvı içine sokulunca onun zehirli olup olmadığını gösterirmiş (krş. s. 174). Tablolarda bekaret simgesidir, armalarda çok kullanılır.

103 — *A mon seul désir:* Biricik arzuma.
Monstranz: Kilisede, güneş şeklinde, madenden yapılmış ve âyin esnasında el üstünde tutulan, kutsal ekmek kabı.

104 — *Pierre d'Aubusson:* (1423 — 1503), 1476'da Rodos şövalyelerinin reisi oldu, 1480'de Fatih Sultan Mehmed'le savaştı.

106 — *Gaspara Stampa:* 1523'de Padoca'da doğdu ve 1554'de Venedik'de öldü, ünlü İtalyan kadın şairi.

Sayfa

İlk gençliğinde Treviso beyi Kont Collaltino di Collalto ile kısa süren bir aşk macerası geçirdi, kont tarafından terk edilince, ölümüne kadar hep bu aşkın hüznüyle çalkandı (krş. ayrıca s. 185.)

Portekizli Kadın: Portekiz'de Beja manastırında rahibelik eden Marianna Alcoforado (1640 — 1723). 1665 tarihlerinde, birkaç sene için Portekiz ordusu hizmetinde bulunan bir Fransız subayıyla, yani Saint-Léger kontu Noel Bouton de Chamilly ile tanıştı. Chamilly'nin Fransa'ya dönüşünden sonra, 1667 Aralık ve 1668 Haziran ayları arasında, sevdiği bu erkeğe ateşli aşk mektupları yazdı. Chamilly, bu mektupların Fransızca çevirilerini 1669'da anonim olarak yayımladı, asılları kayıptır. Alcoforado'nun, Portekiz edebiyatı şaheserlerinden sayılan bu mektupları, bizzat Rilke tarafından Almancaya da çevrilmiştir. (Ayrıca bk., s. 163, 184.)

108 — *Point d'Alençon:* Fransa'ya dantelacılığı getirmek için Colbert tarafından, Venedik'den çağrılan işçilerin, 1665'de Alençon yakınında yerleştirilmelerinden beri, orada yapılmakta olan meşhur dantelalar.

Valenciennes: Kuzey Fransa'da Valenciennes ve Lille şehirlerinde, özellikle 1725 — 1780 arasında yapılmış çok kıymetli ve uzun emek mahsulü dantelalar.

Binche: Belçika'da bir şehir.

118 — *Jutland:* Danimarka yarımadası.

Swedenborg: Emanuel von Swedenborg (1688 —

Sayfa

1772), İsveç'li bilgin, ruhlardan bahseden kitaplarıyla tanınmış, Swedenborg tarikatinin kurucusu.

119 — *Eckernförde:* Bugün Almanya sınırları içinde, Kiel'in kuzeyinde bir koy ve bir şehir.
Saint-Germain: Kont, XVIII. yüzyılın ünlü maceracılarından. Asıl adı bilinmiyor. İhtimal Portekiz'de doğdu, fakat kendisi, iki veya üç bin yaşında olduğunu, İsa'yı ve havarileri şahsan tanıdığını iddia ederdi. 1740 yılından sonra değişik asılzade isimleri altında Avrupa'nın kibar çevrelerinde göründü. Güzelliği ve olağanüstü hâfızasıyla tanındı. Keramet sahibi ve sihirbaz olduğunu da iddia ediyordu. 1784'de Eckernförde'de öldü. Meşhur sihirbaz Cagliostro, Saint-Germain'in talebesiymiş.

120 — *Jardin d'Acclimatation:* Hayvanat ve nebatat bahçesi.

121 — *Bernstorff:* Andreas Peter Kont Bernstorff (1735 — 1797), meşhur Danimarka devlet adamlarından. Ordu, iktisat ve devlet idaresi ıslahatçısı. Liberal fikirleri dolayısıyla halk tarafından seviliyordu.

122 — *Stigma:* Bazı ermişlerin İsa'nın kişiliğine benzeşme sonucu, ellerinde beliren çarmıh yaraları.

124 — *Kalbi delmek:* Ölenin bir vasiyeti. Mezarda muhtemel bir dirilmeyi önlemek için aldırılan bir ihtiyat tedbiri.

131 — *Felix Arvers:* 1806 — 1851, Fransız şairi. 1833'de «Kayıp Saatler» adında bir şiir kitabı çıkardı. Lamartine etkisinde şiirleri arasında bir sone, şekil

Sayfa

kuvveti ve melankolik sevimliliği dolayısıyla sahibinin adını ölümsüzleştirmiştir.

132 — *Jean de Dieu:* Asıl adı Juan Ciudad (1495 — 1550). 1540'da hasta bakımını gaye edinen bir dernek kurdu; bu dernek 1572'de, hâlâ birçok yerlerde hastaneler işleten Barmherzige Brüder tarikatına dönüştü.

133 — *Puşkin:* Rus yazarı (1799 — 1837).
Nekrasov: Daha çok sosyal şiirleriyle tanınmış Rus şairi (1821 — 1877).

139 — *Macerası anlatılan tıp talebesi komşu,* Rilke'ye Paris'de oda komşuluğu yapmış gerçek bir kişidir (krş. Kippenberg, adı geçen eser, s. 62).

144 — *O acayip resimler...* diye başlayan kısımda tasvir edilen evliya, Antonius'dur. Aşağı yukarı 250 yılında Orta Mısır'da doğdu, 356'da öldü. Keşişliğin asıl kurucusudur. Bir mağarada, daha sonra bir harabede yaşadı, şeytana uydu sık sık. Hayatı yazılmıştır. Birçok tablolarda bu ayartılma sahneleri tasvir edilir. Bu resimlerde daima ıssız ve korkunç bir dekor içinde, ayartışların saldırısına uğramış bir keşiş görülür.

148 — *Grişa Otrepjov:* Rus tarihinde İvan Grozni veya IV. İvan'ın (1534 — 1584) ölümünden sonra karışıklık devri başlar. 1605'de Polonyalılar, IV. İvan'ın 1583'de doğmuş en küçük oğlu Dimitri olduğu iddiasiyle Sandomir Voyvodası Mniçek'in kızı Marina ile evli olan Grişa Otrepjov'u Moskova'ya gönderirler. Asıl Dimitri'nin annesi olan

Sayfa

Marya Nagoi, uzak bir yerden getirilerek yüzleştirilir ve bu sahte Dimitri'nin kendi oğlu olduğunu ikrar eder. Sahte Dimitri Grişa Otrepjov, kısa bir saltanattan sonra, asılzadelerden Vasili Şuiski'nin başkanlığındaki bir isyanda öldürülür.

Cesur Charles: Burgonya düküydü (1467 — 1477), gözü pek yüksekte olduğu için her tarafta şüphe uyandırıyordu. İmparator Maximilian'a, kızı Maria'yı teklif ederek kral unvanını kazanmak istiyordu. 1476'da Fransa Kralı XI. Louis, İmparator Maximilian ve İsviçreliler; Charles'a karşı birleştiler. Aynı yılda İsviçreliler, onu Granson ve Murten savaşlarında yendiler; 1477'de Nancy yakınında yapılan muharebede öldü. (Hikâyesi 150. sayfada «Şimdi düşünüyorum da,» diye başlayan kısımda anlatılıyor. Portekiz kanı taşıdığından bahsedilmesine sebep, annesinin Portekizli oluşudur.)

149 — *Strelitzler:* IV. İvan tarafından kurulan bir askerî teşkilât.

150 — *Dijon:* Burgonya'nın eski merkezi.

151 — *Granson:* İsviçre'de Waadt kantonunda bir şehir. İsviçrelilerle Burgonyalılar arasındaki savaşlarda birkaç defa ondan ona geçti.

Arras: Kuzey Fransa'da bir şehir.

Cleve: Batı Almanya'da 1417'den beri küçük bir düklük. Önceleri kontluktu, 1417'de düklük oldu. Bu sayfada bahsi geçen şahıs, ilk dük III. Apolhe ile Burgonya dükünün kızı Marie'nin oğulları

Sayfa

olan Jean de Clèves'dir. Jean, 1455'de keza bir Burgonya prensesi olan Elisabeth'le evlendi.

Philippe II. de Bade: 1438-1497, Paris sarayında büyüdü, babasına karşı isyanı dolayısıyla XI. Louis tarafından iki sene hapsettirildikten sonra Burgonya dükü tarafına geçerek onun ordusunda çarpıştı. Daha sonra tekrar Fransa kıralı VIII. Charles ile birleşti.

Uri: İsviçre'de bir kanton. Armasında bir öküz resmi bulunur. Uri, Unterwalden ve Luzern taburlarının müdahalesi, Granson, meydan savaşını Cesur Charles'ın aleyhine sonuçlandırdı.

152 — *Lorrain Prensi:* II. René 1475'de Cesur Charles tarafından memleketinden koğulmuş, Charles'ın ölümünden sonra (1477) memleketini tekrar elde etmiştir. Nancy, eski Lorrain'in merkeziydi.

153 — *Campobasso Kontu.* Nicolas Campobasso, Napoli'li bağımsız komutan. Cecur Charles'ın ordusunda çarpıştıktan sonra Nancy önündeki savaşta (1477) Charles'a hiyanet ederek düşman tarafına geçti.

XI. Louis: Fransa kıralı, 1461 — 1483, Burgonyalı Cesur Charles'ın hasmıydı.

154 — *Olivier de la Marche:* 1425 yıllarında doğdu. 1502'de öldü. Şair ve tarihçi. Cesur Charles'ın babası Burgonyalı Philippe'in sarayında içoğlanı olarak terbiye gördü ve Cesur Charles'ın kâtibi oldu. Charles ölünce onun hayatını yazdı, kendi anılarını da ayrı bir kitapta topladı.

Sayfa

155 — *Monseigneur:* Efendimiz.

158 — *Schiller:* Ünlü Alman şairi, 1759 — 1805.

Baggesen, Jens: 1764 — 1826, Danimarkalı yazar. Alman yazarlarından ve Shakespeare çevirmeni Wieland'ın (1733 — 1813) etkisindeydi. İlkin «Komik Hikâyeler»i yazdı, Almanya'ya gitti ve «Parthenais», «Âdemle Havva» isimli epik eserleriyle Alman edebiyatında yer aldı.

Öhlenschlaeger: Adam Gottlob Öhlenschlaeger, Danimarkalı şair, 1779 — 1850. İskandinavya tarihi ve mitoloji öğrenimi gördü, bir süre aktörlük yaptı, sonra yazı hayatına atıldı. Almanya, Fransa ve İtalya'ya yaptığı uzun bir gezide bu arada Goethe, L. Tieck ve Madam de Stael ile tanıştı. Şiirler, dramlar yazdı. 1829'da İskandinavya Meliküşşüerası ilân edildi. 25'den fazla eser sahibidir.

Schack-Staffeldt: Danimarka şairi, 1769 — 1826.

Walter Scott: İngiliz romancısı, 1771 — 1832. Önceleri Alman edebiyatından yaptığı çevirilerle tanındı. Yorulmak bilmez faaliyeti, gitgide yaratıcılık kabiliyetini zayıflattı. 1817'den sonra sıhhati bozulmaya başlamıştı. 1820'de baron oldu, 1826'da biriktirmiş olduğu büyük serveti kaybetti, aynı senede karısı öldü. Kaderin darbeleriyle ezilmiş bir halde 1832'de öldü. Scott, tarihî roman türünün kurucusu ve en büyük ustasıdır. Eserleri 48 cilt halinde toplanmıştır.

Calderon: Pedro Calderon de la Barca, İspanyol yazarı, 1600 — 1681. Doğumu, ölümü Madrid'dedir.

Sayfa

İlkin kiliseye girmek istedi, Cizvit kolejine devam etti, sonra hukuk öğrenimine geçti ve 1614'de Salamanca Üniversitesine girdi. 22 yaşında tanınmaya başladı. Zamanının en popüler dram yazarı oldu. 1650'de rahip oldu, bu meslekte ilerledi. 700'e yakın eser yazdığı söyleniyor.

160 — *Bettine:* Bettine von Arnim. Alman yazarlarından Clemens Brentano'nun kızkardeşi ve Alman yazarlarından Achim von Arnim'in karısı. Berlin'de 1785'de doğdu, 1859'da öldü. Fritzlar'da bir katolik manastırında öğrenim, eğitim gördü. Frankfurt'da Goethe ve Goethe'nin annesiyle tanıştı, Goethe'ye âşık oldu, onunla mektuplaştı, Goethe bu aşkı karşılıksız bıraktı. Goethe ile olan ilişkileri 1811 yılına kadar sürdü, o sene Achim von Arnim ile evlendi. Bettine, «Goethe'nin bir çocukla mektuplaşması» isimli eserinde bu mektupları toplamıştır. Alman edebiyatının taşkın hisli bir kadın yazarıdır. Metinde Rilke'nin telmih ettiği şair, Goethe'dir.

162 — *Pathmos:* On iki adadan biri. Efsaneye göre havarilerden Johannes (= Yohanna) burada hapsedilmiş ve kendisine vahiy burada nazil olmuştur. İncil'in son kısmı olan Vahiy'e bakınız.

Héloise: Skolastik filozof ve ilâhiyatçılardan Pierre Abelard'ın (1079 — 1142) genç sevgilisi. 38 yaşındaki Abelard, 17 yaşındaki Héloise'ı kaçırıp onunla evlendi; bir çocukları oldu. Abelard'ı sevdiğinden dolayı, onun kilisedeki kariyerine engel

Sayfa

olmamak için, yanına döndüğü amcasına karşı kız, bu evlenmeyi inkâr etti; bunun üzerine amcası, Abelard'ı yakalatıp hadım ettirdi ve Héloise, rahibe oldu. Abelard'ın Hélois'a yazdığı mektuplar, Fransız edebiyatının ince sayfalarını teşkil eder. Bu mektuplar, Almancaya da çevrilmiştir (Reclams Universal Bibliothek, nr. 3288-90). Krş. keza s. 185.

163 — *Sappho:* Yunan kadın şairi. İsa'dan önce VII.-VI. yüzyılda Midilli'de yaşadı. Kibar bir soydandır. Aristokratların sürgününde 600 tarihlerinde bir aralık Sicilya'ya gitti. Ölümünden sonra Phaon ve Aphrodite efsanesi Sappho'ya izafe edildi. Bu efsaneye göre Sappho, karşılık görmemiş bir aşk yüzünden ümitsiz perişan, kendini bir kayadan denize fırlatarak intihar etmiştir. Sappho'dan bize bütün halinde iki şiirle bazı parçalar kaldı (Krş. s. 188.)

164 — *Pietà:* Hazreti İsa'nın çarmıhtan indirildikten sonra, ağlayan annesinin kollarındaki ölüsünü tasvir eden tablo veya heykel.

168 — *Soğuk bir kandille bekler gibi...* cümlesinde İncil'deki kıssaya değiniliyor (Krş. İncil, 25, 1 - 13.) *Biliyorum...* diye başlayan bölümde bahsi geçen kral Fransa Kralı VI. Charles'dır. 1368'de doğdu, 1380 — 1422 arası hüküm sürdü. Saltanatının başında amcaları Anjou'lu Louis, Berry'li Jean ve Burgonya'lı Philippe, naiplik ettiler. O senelerde, bahsi geçen Flamanların isyanı oldu. 1382'de

Sayfa

Flamanlar, Roosbeke Savaşında yenildiler. 1393 senesinden itibaren VI. Charles, deliliğini açığa vurdu ve ölümüne kadar Fransa'da iki parti mücadele etti: Armagnac ve Bourguignon partileri. Daha sonra VII. Charles olarak tahta geçen veliaht, Armagnac'lar tarafını tutuyordu ve Bourguignon partisinin başında Burgonya dükü Yılmaz Jean bulunuyordu (1404 — 1419). Bu adam, o devrin Fransa'sında çok büyük bir nüfuz sahibiydi, 1407'de Armagnac partisinin başında bulunan Orléans dükünü öldürttü. 1419'da karşı tarafı tutan veliahtla barışmak üzere Montreau köprüsüne geldi, veliaht mensupları, orda Jean'ı öldürdüler.

Chancelier Jean Charlier Gerson: Doğ. 1363, ölm. 1429. O devrin en ünlü ve nüfuzlu bilginlerinden biri. 1395'de Paris Üniversitesine chancelier (rektör) oldu. Birçok eserleri vardır, özellikle kilisenin ahlâkını düzeltmeye çalışıyordu. Bu arada Orléans Dükünün, Burgonya Dükü tarafından katlini savunan Jean Petits'in sofistliğine karşı cephe aldı.

169 — *Reliquaire:* Evliyalara ait kutsal kalıntılar mahfazası.

Parva regina: (Latince küçük kraliçe anlamına) 1371 de doğdu, asıl adı Isabelle'dir. 18 yaşındayken IV. Charles ile evlenerek taç giydi. 1408'de IV. Charles'ın deliliğinin artması yüzünden kralın yerine naibe oldu. Naibeliği zamanında parti mücadelelerine karıştı ve birkaç kere Paris'den kaçmak zorunda kaldı. 1422'de damadı olan İngiliz

Sayfa

kralının yardımiyle Paris'e döndü.

Juvenal: Jean Juvenal des Ursins (1360 — 1431). O devrin ünlü politikacılarından biriydi ve Paris parlâmentosunda kralın avukatıydı. İç savaşlarda Armagnac partisini tutuyordu. Onun etkisiyle 1408'de, delirmiş kralın naibeliği Bavyera'lı Isabelle'e verildi, ama hesaplarında yanılmış ve naibe umduğu gibi çıkmamıştı. Bourguignon partisi, Jean Juvenal des Ursins'i nihayet Paris'den kaçmaya mecbur etti.

Valentina Visconti: 1370 — 1408, Milâno Dükünün güzelliğiyle meşhur kızı. VI. Charles'in kardeşi Orléans Dükü Louis ile evlendi. Kocası 1407'de Burgonyalı Jean tarafından katlettirildikten sonra, bu kaybın acısıyla genç yaşında öldü.

170 — *Gent:* Belçika'da Flandre eyaletinin merkezi. Burgonya düklüğünde bir süre bağımsızlığını korumaya çalıştı.

171 — *Senlis:* Paris'e yakın bir şehir.

Passion oyuncuları (= Frères de la Passion): Paris halkı tarafından kurulan bir tiyatro topluluğu. 1402'de VI. Charles onlara önemli imtiyazlar verdi. Çokluk hôpital de la Trinité'de oynarlar, hem dinî, hem profan temsiller verirlerdi. 1548'de dinî temsillerin oynanması yasak edildikten sonra artık yalnız profan temsiller verilmeye başlandı.

172 — *Christine de Pisan:* Fransız kadın şairlerinden. 1363 tarihlerinde Venedik'de doğdu, 1431 tarihlerinde Fransa'da Poissy manastırında öldü. 26

Sayfa

yaşında kocasını kaybetti. Birçok şiirlerini Berry Dükü Jean'a ithaf etmiştir. Öteki eserleri arasında 1403'de «Le Chemin de long estude» adlı şiir kitabını yazdı.

Cumaea: Cumae'li kadın. Cumae: İtalya'da Campania'da, Napoli'ye yakın, çok eski bir Yunan kolonisi. Meşhur Sibylla, orda bir mağarada yaşarmış. Sibylla'lar gelecekten haber veren kadınlarmış. Kâhinlerin, ancak kendilerine sorulduğu zaman kehanette bulunmalarına karşılık Sibylla'lar, gelecekteki tehlikeleri soru sual olmadan söylerlermiş. Sibylla'lar ölümlüymüşler, ama pek çok yaşarlarmış. İçlerinde en meşhuru, Cumae'li Sibylla imiş ki bin sene ömür sürmüş. Bu kadın, Kral Tarquinius'a 9 kitabını satmak istemiş, kral fiyatı pahalı bulunca üç tanesini yakmış, geri kalan altı kitap için iki kat para istemiş, kral yine reddetmiş. Kadın, üçünü daha yakmış ve son kalan üç kitap için fiyatı yine iki misli artırmış. Kral, nihayet bu üç kitabı almış. Sibylla'nın bu kitapları, Roma'da çok kutsal sayılır ve sıkışık zamanlarda senato kararıyla bu kitaplara başvurulurmuş.

173 — *İmparator Wenzel:* Luxemburg soyundan, 1379 — 1419 arasında imparatorluk etti.

Avignon: Güney doğu Fransa'da bir şehir, 1309 — 1417 arası papaların merkezi oldu.

174 — *XXII. Jean:* Papa, 1243'de Cahors'da doğdu, 1310'da Avignon başpiskoposu oldu ve 1316 — 1334 arasında papalık yaptı. Karşı parti, Jean'ın

Sayfa

yerine bir başka papa seçti (1328).

Bâtıl inançlara göre rakibin, düşmanın kahrı veya gadrı istenirse balmumundan ya da başka bir maddeden bir modeli yapılır, bu yakılır, kesilir yahut da herhangi bir işkenceye maruz bırakılır; bu temsilî ezaların o şahıs üzerinde tesirini göstererek, beklenen sonucu sağlayacağına inanılırmış.

175 — *Gırnata:* İspanya'da bir şehir.

Cüzam olayıyla 1348/9 yılında bütün Avrupa'yı kasıp kavuran vebaya değiniliyor.

Angelus: Katolik kiliselerde 1326'dan beri akşamları okunan dua, bitinceye kadar kilise çanları çalar.

Toussaint günü: 1 Kasım'a raslayan ve bütün ermişler adına yapılan yortu.

176 — *Orsini:* Zamanın ünlü ve nüfuzlu bir asılzade ailesi, içlerinden birçoğu papa olmuştur.

Ligny: Meuse bölgesinde bir şehir, eskiden kontluktu.

178 — *Saint Louis:* 1226 — 1270 arasında hüküm süren Fransa Kralı IX. Louis. Yedi ve sekizinci haçlı seferlerini yönetti, Tunus'da vebadan öldü. Ölümünden sonra, ermişler arasına katıldı.

Foix Kontu: Foix, Fransa'da Ariège eyaletinde bir şehir, eskiden kontluktu. Burada bahsi geçen kont, güzelliği dolayısıyla Phébus diye adlandırılan III. Gaston'dur. Fransa-İngiltere savaşında önce Fransa Kralı IV. Philippe'in tarafını tutuyordu, fakat 1354'de gizli bir şekilde Navara'lı

Sayfa

Charles ile Fransa Kralı Jean aleyhine bir entrika çevirdi. Daha sonra vicdan azabına uğrayarak günahından kurtulmak için, putperest Latvia'lılara karşı açılan savaşa katıldı (1356). Charles ile elbirliği edip kendisini zehirlemesinden şüphelenerek, oğlunu zindana attırdı ve çocuğa işkence etti. Oğlu, açlık greviyle intihar ederek bu korkunç hayattan kurtuldu.

Lourdes: Güney Fransa'da Pirene'lerde bir şehir.

179 — *Célestin'ler:* XIII. yüzyılda, sonradan papa olarak V. Célestin adını alan Pietro di Morone tarafından kurulan ve Benedikt rahiplerinin daha aşırı bir kolu olan rahip teşkilâtı.

Minstrel: İngiltere'de Ortaçağda gezgin saz şairi.

180 — *Beau Sire Dieu:* Latif efendimiz Tanrı.

Hôpital de la Trinitè: Paris'de eski bir konak, bk. 171. sayfanın notları.

181 — *Monseigneur Saint Michel:* Mikail efendimiz.

182 — *Orange:* Güney Fransa'da Provence'da Avignon'un kuzeyinde bir şehir, antik tiyatrosuyla meşhur. Brigge'nin Orange ve Avignon'a ait kısımlarının yazılmasında, Rilke'nin 1909 yılı ilkbaharında Provence'a yaptığı gezinin etkisi oldu.

Scene: Eski Yunan tiyatrosunda sahnenin arkasını teşkil eden yapı.

183 — *İcon bölme:* Ortodoks kiliselerinde halkı papazlardan ayıran tasvirlerle süslü, ara duvar.

Bir tiyatromuz olsaydı... diye başlayan kısımda bahsi geçen kadın artist, Eleonora Duse'dir. (1859 —

Sayfa

1924), bir İtalyan sanatçısı, 20 yaşında aktrist olarak bütün Avrupa sahnelerini kendine hayran etti. Rilke, onunla 1912'de Venedik'de tanıştı. Duse, özellikle D'Annunzio'nun (1863 — 1938) dramlarını oynamakla ün kazandı.

Verona: Kuzey İtalya'da bir şehir.

185 — *Byblis:* Mileto'nun kızıdır. Ağabeysine âşık olur ve bu günahkâr aşkın azapları içinde kendini bir meşe ağacına asarak intihar eder, akıttığı göz yaşlarından Byblis kaynağı meydana gelir. Hikâyesi Ovidius'un Metamorphoslar'ında anlatılmaktadır: IX, 450 vd.

Kontes de Die: Beatrice Kontes de Die, XII. yüzyılda yaşamış Fransız kadın şairi. I. Guillaume Kont de Valentinois (1158 — 1189) ile evlendikten sonra bir prens olan troubadour Rambaud d'Orange'a âşık oldu ve şiirler yazdı.

Louise Labé: Fransız kadın şairi (1525 — 1566), Lyon civarında Parcieuc'de doğdu. Basit bir aileden dendi. Güzel ve zekiydi, iyi bir eğitim gördü. Erkek kıyafetiyle ve Capitaine Loys adı altında 16 yaşında bir savaşa katıldı. Bir ip atelyesi sahibiyle evlendi. Devrin bilgin ve şairleri evinde toplanırlardı. Aşk üzerine yazdığı 24 sone, bizzat Rilke tarafından Almancaya da çevrilmiştir.

Marceline Desbordes: M. D. — Valmore (1785 — 1859) Fransız kadın şair ve yazarı.

Elisa Mercoeur: 1809 — 1835, Fransız kadın şairi.

Aissé: Ayşe, 1694'de Kafkasya'da doğmuş bir Çer-

Sayfa

kez kızı. 1698'de İstanbul'da Fransız elçisi tarafından esir pazarından satın alınarak Paris'e götürüldü. Güzelliği, inceliğiyle tanınarak Paris'in yüksek çevrelerinde büyük bir rol oynadı. 1733'de orada öldü. Ölümüne kadar sevgilisi, şövalye d'Aydie'ye sadık kalmıştır, şövalye rahip olduğu için onunla evlenemedi. Ayşe'nin, sevgilisine gönderdiği mektuplar Fransız edebiyatında önemli bir yer tutar. *Julie Lespinasse:* Julie Jeanne Eleonore de Lespinasse. 1732 — 1776. Aydın çevre ve salonlarda çalkantılı bir hayat sürdü. Ömrünün son üç senesinde, evlenip kendisini terk eden Kont de Guibert'le geçirdiği son maceradan Fransız edebiyatına, içtenliğiyle ünlü aşk mektupları kaldı.

187 — *Clémence de Bourges:* Louise Labé ile çağdaş ve zamanın şairlerinin «Kızlar incisi» dedikleri, güzel, çok zeki, Lyon'lu kız. Şiirlerini ithaf ettiği kız arkadaşı Cordière, bu şiirleri ilham etmiş olan delikanlıyı onun elinden aldı. Âşık olduğu ikinci erkek Jean du Peyrat, Beaurepaire kuşatmasında Protestanlar tarafından öldürülünce genç kız, bu acıya dayanamayarak ömrünün baharında öldü.
Jean des Tournes: 1504 — 1564, Lyon'da meşhur bir matbaacı.

188 — *Riedinger:* Johann Elias Riedinger (1695 — 1767), Bavyera'lı ressam ve gravürcü. Özellikle hayvan av ve biniciliğe ait gravürleriyle meşhur.

191 — *Venedik*'de bir salonda geçen sahnenin ilhamını Rilke, 1907 sonbaharında Venedik'de bulunduğu

Sayfa

sıralarda almıştır.

196 — *Mechthild:* 1212 senelerinde doğmuş, Magdeburg'lu bir rahibe. 1270 — 1280 yılları arasında mistik bir eser yazdı.

Thérèse d'Avila: 1515 — 1582, İspanyalı azizelerden. Rahibeydi. Mistik eserleri, Kastilya edebiyatının en güzel örneklerindendir

Rose de Lima: Bir azize, Peru şehirlerinden Lima'da doğdu, 1586 — 1617, Dominiken rahibesiydi.

197 — *Amalie Galitzin:* Adelheid Amalie Galitzin, Prusya'lı bir generalin kızı, 1748'de Berlin'de doğdu, Münster'de öldü. Kocası, Dük Dimitri Aleksiyeviç Galitzin, II. Katerina'nın elçisi olarak Lahey ve Paris'e gitti; orada Voltaire ve Ansiklopedistlerin arkadaşı oldu. Amalie, Münster'de bilgin ve şairleri etrafına toplayarak aydınlar uğrağı bir salon kurdu. Dinibütün bir katolikti.

Yitik oğul kıssası: İncil'de geçen (bk. Luka XV, 11-32) bu kıssanın özeti şudur: «Bir adamın iki oğlu vardı, küçük oğlun isteği üzerine babaları, onlara mallarını bölüştürdü. Çok geçmeden küçüğü kendi payını alıp uzak bir yere gitti, orada bir sefahat hayatı sürerek servetini yiyip bitirdi. Elinde avucunda bir şey kalmayınca, üstelik bulunduğu yerde kıtlık da başgösterdiği için, yoksulluk çekmeye, sonunda birinin yanına kapılanıp domuz gütmeye başladı. Açlıktan helâk olacağını anlayınca pişmanlık getirip yurduna dönmeyi akıl etti. Babası, onu hiç bir şey olmamış gibi karşıla-

dı; kendisine ikramda bulunulmasını, şenlik yapılmasını emrêtti. Büyük oğul tarladan dönüp de gülüp eğlenildiğini görünce uşaklardan birine bunun anlamını sordu; kardeşinin döndüğü, bunun için ziyafet eğlence düzenlendiği cevabını aldı. Gücenip içeri girmediği için, babası dışarı çıkmak zorunda kaldı, oğlundan içeri gelmesini rica etti. Oğlu şöyle dedi: — Bunca senedir sana hizmet ediyorum, her dediğini yaptım. Bir kere olsun dostlarım ile eğlenmem için bana bir oğlak bile vermedin. Ama senin mallarını fahişeler ile yiyen bu oğlun geri döndü diye ona besli buzağıyı kestin!... Babası şu cevabı verdi: — Ey oğlum, sen daima benimlesin. Her şeyim senindir. Ama sevinmem gerekiyordu, çünkü bu kardeşin ölmüş idi, dirildi; kaybolmuş idi, bulundu!»

André Gide, *Enfant prodigue* isimli eserinde bu kıssayı, oğul sayısını üçe çıkarmak suretiyle değiştirmiş, konuya küçük oğlun dönmesini hatalı bularak dönmeyen bir üçüncü oğul daha eklemiştir. Rilke, Gide'in bu eserini Almancaya çevirmiş, ama Malte'deki kıssada, onun yorumuna bağlanmamıştır.

198 — *Tortuga adası:* Haiti civarında korsanlar yatağı bir ada.

Campêche: Meksika'da bir eyalet ve bir şehir, 1540'da kurulmuş surlu, kuleli bir liman. 1659'da İngilizler, 1678 ile 1685 senelerinde korsanlar tarafından kuşatıldı, alındı.

Sayfa

Vera-Cruz: Meksika'da bir eyalet, aynı zamanda bir liman ve eski bir kale, 1838'de Fransızlar, 1847'de Amerikalılar tarafından işgal edildi.

200 — *Troubadour:* Ortaçağ Fransa'sında gezgin şövalye saz şairi.

201 — *Akropol.* Eski Atina kalesi, şimdi harabe halinde.
Baux: Güney Fransa'da Arles yakınlarında bir şehir. X. yüzyılda bağımsız oldu ve Provence'ın önemli bir kısmına hükmetti. Provence şairliğinin esas merkezlerinden biri.
Allyscamp: Güney Fransa'da Arles yakınında ve Rhône nehri kıyısında mezarlık halinde bir ova. Bir efsaneye göre orası, Guillaume d'Orange ile Araplar arasındaki savaşın yapıldığı yermiş. Bu muharebeye ait, Chanson Allyscamp adında eski bir Fransız halk destanı vardır. Rilke, çeşitli şiirlerinde bu eski mezarlardan bahsetmiştir, meselâ: Die Sonette an Orpheus.

203 — *Sa patience de supporter une âme:* Bir cana katlanmak gücü.

BU KİTABI BEĞENDİNİZSE
GENE «DE YAYINLARI» ARASINDA ÇIKAN
ŞU KİTAPLARI DA BEĞENECEKSİNİZ

ŞATO. Franz Kafka. Çeviren : Kâmuran Şipal. 2 cilt. 15 TL.

SANATÇININ BİR GENÇ ADAM OLARAK PORTRESİ. James Joyce. Çeviren : Murat Belge. 10 TL.

DÖŞEĞİMDE ÖLÜRKEN. William Faulkner, Çeviren : Murat Belge. 7.5 TL.

BU SALI. Wolfgang Borchert. Çeviren : K. Şipal. 5 TL.

BOĞUNTULU SOKAKLAR. Demir Özlü. 3 TL.

BAKIŞSIZ BİR KEDİ KARA. Ece Ayhan. 2 TL.

İÇİME ÇEKTİĞİM HAVA DEĞİL GÖKYÜZÜDÜR. Ülkü Tamer. 2 TL.

GÖÇEBE. Cemal Süreya. (Türk Dil Kurumu Ödülü 1966), 3 TL.

CATHAY. Ezra Pound. Çeviren : Ülkü Tamer. 3 TL.

SEÇME ŞİİRLER. A. Rimbaud. Çeviren : İlhan Berk. 3 TL.

FENER, GECE VE YILDIZLAR. Wolfgang Borchert. Çeviren : Behçet Necatigil. 3 TL.

BİR AŞK KIRGININ ŞARKISI. Apollinaire. Çeviren : C. Süreya - R. Tomris. 3 TL.

DENEMELER. T. S. Eliot. Çeviren : A. Göktürk. 3 TL.

GÜN MATBAASI, NURUOSMANİYE 17, İSTANBUL
Sayfa düzeni: M. Yasavul; Dizgi: Y. Umdu; Dizgi Düzeni: Sedat Sel; Düzelti. F. Bengü; Baskı: Sedat Karagözgil